వేంకటకృష్ణప్పనాయఁక, సముఖము

జైమినిభారతము

రాజమహేంద్రవరము, 1929

Record no. 249

Vēṅkaṭakṛṣṇappanāyam̐ka,
Samukhamu.

Jaiminibhāratamu

Rājamahēndravaramu, 1929

Record no. 249

Bibliographic Record Target

వేంకటకృష్ణప్పనాయఁక, సముఖము.
జైమినిభారతము / ఇది సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకప్రణీతము.- రాజమహేంద్రవరము : శ్రీసుజనరంజనీముద్రాక్షరశాల, 1929.
3, 3, xviii, 328, (1) p. ;18cm.
Record no. 249

Vēṅkaṭakṛṣṇappanāyaṁka, Samukhamu.
Jaiminibhāratamu / idi Samukhamu Vēṅkaṭakṛṣṇappanāyaṁkapraṇītamu.- Rājamahēndravaramu : Srīsujanarañjanīmudrākṣaraśāla, 1929.
3, 3, xviii, 328, (1) p. ;18cm.
Record no. 249

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము. ౨.

జైమినిభారతము

ఇది,

సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకప్రణీతము.

కాకినాడ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే

ప్రకటింపఁబడినది.

(చతుర్థముద్రణము)

రాజమహేంద్రవరము:

శ్రీసుజనరంజనీముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

౧౯౨౯

వెల: ౧౨ అణాలు.

PREFACE TO THE FIRST EDITION.

—:o:—

This is a Telugu prose version of the well-known Sanskrit poem called the "Jaimini Bharatam" of which there is also a metrical translation by Pillalamarri Pina Virabhadra. The author is Samukham Venkata Krishnappa Naik, son of Minakshi Naik and Alamelu or Alamelu Akka. According to one account, Minakshi Naik was the Chief Minister of the great Tirumala Naik who was king of Madura from 1623 to 1659 A. D. His son Venkata Krishnappa Naik lived at the court of Tirumala Naik's great great grandson Vijayaranga Chokkanadha who reigned from 1704 to 1731. The interval between the father and son would thus be great. Although it might be explained away by supposing that Minakshi Naik was old when Venkata Krishnappa Naik was born and that the latter was also old during the reign of Vijayaranga Chokkanadha, it would seem to be more in accordance with probabilities to refer Minakshi Naik to the reign of Vijayaranga Chokkanadha's grand mother Queen Mangamma (1689-1704) who, according to the tradition referred to above, had brought up Alamelu from her infancy.

Vijayaranga Chokkanadha was a great patron of learning and, among his many gifts, was that of a village to a learned Telugu Brahmin named Sonti Gunnayya whose descendants now live at Periyakulam otherwise called Thenkarai.

Among the contemporaries of our author was Kumara Ramabhadra Naik, the then Zamindar of Vadagarai and his name is perpetuated by a street named after him in Vadagarai and a mantapam in Periyakulam where an annual festival is held.

After the downfall of the Naik dynasty of Madura during the time of Vijayaranga's widow Meenakshi, the family of Venkata Krishnappa Naik settled down at Vadagarai under the auspices of the Zamindar of that place to whom it was related and it held the office of the village munsif of Vadagarai till 1870. The last member of the family was Vijayabhagam Alagari Swami Naik who was the husband of the paternal aunt of the present Zamindar of Vadagarai. He died leaving a daughter whose son Mr. Rama Venkataswami Naidu has inherited his grand-father's property.

Venkata Krishnappa Naik was also the author of another prose work dealing with the story of Sarangadhara and of two peoms *Ahayla-sankrandanamu* and *Radhikasanthvanamu* all of which he dedicated to the god of Srirangam. The present work, he dedicated to his Sovereign and patron. This is one of the several Telugu prose manuscripts that have been secured for the library of the Telugu Academy, in the Tamil districts. Till recently, it was believed that there was no prose literature in Telugu prior to the time of the well-known author and scholar Chinnayya Suri, but the discovery of these manuscripts by the Academy has upset that theory.

While true to the original Sanskrit in the story, the translator has expanded the descriptive portions and there are evidences that he kept Pina Virabhadra's poem closely in view. The style is elegant and flowing and the language chaste and, on the whole, simple. The work is of a high order and will repay reading.

This edition is based on two manuscript copies which are in the library of the Academy. One was obtained from Mr. G. S. Krishnayya of Batlagundu in the Madura District and the other from Mr. Thirumalai Veeraswami Pantulu of Puddukottai. To give an idea of the method of editing which is adopted, a portion of one of the manuscripts which corresponds to the printed page 7 is printed as an appendix to this book, just as it is in the original.

The book is published at the cost of the Hon'ble Dewan Bahadur V. Ramabhadra Naidu Garu, F. M. U., Zamindar of Vadagarai and Doddappanayakkanur, whose relationship to the family of the author has been set forth above.

J. RAMAYYA.

—:o:—

ప్రథమముద్రణభూమిక.

—:o:—

ఇది సుప్రసిద్ధమైన సంస్కృతజైమినిభారతమునకుఁ దెలుఁగువచనము. ఈవచన రచనకు ముందే పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి సంస్కృతజైమినిభారతమును బద్యకావ్యముగ నాంధ్రీకరించియుండెను. ఈవచనజైమినిభారతమును సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు రచియించెను. ఈతనితండ్రి మీనాక్షినాయఁకుఁడు. తల్లి అలమేలక్క. మీనాక్షినాయఁకుఁడు 1623-వ క్రైస్తవ సంవత్సరము మొదలు 1659-వ సంవత్సరమువఱకును మధురరాజ్యమును బాలించి యశస్సుగాంచిన తిరుమలనాయకుని మంత్రిగా నుండెననియొక ప్రతీతి గలదు. వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు తిరుమలనాయఁకుని మనుమనిమనుమఁ డగు విజయరంగచొక్కనాథుని యాస్థానమునందుండెను. విజయరంగచొక్కనాథుఁడు 1704-వ సంవత్సరము మొదలు 1731-వ సంవత్సరమువఱకు రాజ్యమేలెను. దీనిని బట్టి తండ్రికిని గుమారునకును నడుమ నంతర మధికముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు మీనాక్షినాయఁకుని వృద్ధదశలోఁ బుట్టినవాఁడనియు, విజయరంగచొక్కనాథుని రాజ్యకాలమందు వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడుగూడ వృద్ధుఁడుగానుండెననియు నూహించినచో నీయంతరమత్యధికముగాఁదోపకపోవచ్చును, గాని, వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుని తల్లియగు అలమేలక్క "మంగమ్మ సాకుడుకూఁతు" రను ప్రతీతియుండుటచే నామెభర్తయగు మీనాక్షినాయఁకుఁడు

విజయరంగచొక్కనాథుని పితామహి యగుమంగమ్మదేవి క్రింద మంత్రిగా నుండెనని యూహించుటయే సమంజసముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఈమంగమ్మదేవి క్రీ. 1689వ సం. మొదలు 1704-వ సం. వఱకు విజయరంగచొక్కనాథుని సంరక్షణకర్త్రిగా రాజ్యముచేసెను.

మీనాక్షినాయఁకుఁడు మధురమీనాక్షియాలయమున కెదుట నొకమండపమును గట్టించి యఖండదీపముఁ గూడ నిల్పెనఁట. విజయరంగచొక్కనాథుఁ డనేకధర్మకార్యములు చేసెను. శొంఠి (సొంటి) గున్నయ్య యనునాంధ్రబ్రాహ్మణున కొకయగ్రహార మిచ్చెనఁట. ఈబ్రాహ్మణుని సంతతివా రిప్పటికిని నాయగ్రహార మనుభవించుచు పెరియకొళగ్రామమందున్నారు.

విజయరంగచొక్కనాథుఁడు గతించినపిదప నాతని భార్య మీనాక్షమ్మ 5-6 సంవత్సరములు మాత్రమె రాజ్యముచేసెను. అనంతరము దేశము తురుష్కాక్రాంతమాయెను. అప్పుడు వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుని కుటుంబమువారు తమబంధువగు వడగరై జమీందారు నాశ్రయించి యచ్చటనే నివసించిరి. 1870-వ సంవత్సరము వఱకు నీకుటుంబమువారు వడగరై గ్రామాధికారులు (గ్రామమునకు మునసబులు) గానుండిరి. విజయభాగము అలగిరిస్వామి నాయఁకుఁ డనునాయనతో సముఖవంశ మంతరించెను. ఈయలగిరిస్వామినాయఁకుఁ డిప్పుడు వడగరై దొడ్డప్పనాయఁకనూరుసంస్థానములకు జమీందారులగు ఆనరబుల్ దివాన్‌బహదర్ వి. రామభద్రనాయఁడుగారి

మేనత్తపెనిమిటి. ఆయన దౌహిత్రుఁడగు రామా వెంకటస్వామి నాయఁడుగారు వర్ధమానులై యున్నవారు.

ఈగ్రంథమునకు రెండువ్రాతప్రతులుమాత్రమేపరిషత్తునకు లభించినవి. అందొకటి మ. రా. పుదుకోట తిరుమలవీరాస్వామిపంతులువారివలనను, మఱియొకటి మ. రా వత్తలకూండు జి. ఎస్. కృష్ణయ్యగారివలనను లభించినవి. పరిషత్పుస్తక భాండాగారమున మొదటిది 142-వది. రెండవది 808-వది. ఈరెండును దప్ప మూఁడవప్రతి యెక్కడనున్నట్లు కనఁబడదు.

అచ్చులో నేమేమి మార్పులు జరిగినవో తెలుపుటకై 7-వ పుటకు సరియైన భాగ మొక్కవ్రాఁతప్రతిలో నున్నది యున్నట్లీగ్రంథమున కనుబంధముగ ముద్రింపఁబడినది

మధురజిల్లాలోని వడగరై, దొడ్డప్పనాయఁకనూరు జమీందారు లగు ఆనరబుల్ దివాన్‌బహాదరు వి. రామభద్రనాయఁడుగారి ధనసహాయ్యమున నీగ్రంథము ప్రకటింపఁబడినది. శ్రీనాయఁడుగారి యౌదార్యము, మాతృభాషాభిమానమును బ్రశంసనీయములు.

జయంతిరామయ్య.

పరిషత్కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షుఁడు.

ద్వితీయముద్రణవిషయము :— ప్రథమ ముద్రణ ప్రతులన్నియు వ్యయమగుటచే మరల నీ గ్రంథమును ముద్రింపించితిమి. ప్రథమముద్రణమునకును దీనికిని భాతభేదము లేవియు లేవు. జ॥ రా॥

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

పీఠిక.

జైమినిభారత మను నీవచనకావ్యమును సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు రచియించెను.

—: కవివంశము, కాలము :—

ఇతఁడు తనవంశకర్తయయిన కేశవప్పనాయనిఁగూర్చి యహల్యాసంక్రందనసారంగధరచరిత్రల యవతారికలలో నిట్లు వర్ణించికొనెను.

క. శరణంబులు జగముల కా
భరణంబులు వేదములకుఁ బంకజలక్ష్మీ
కరణంబులు నారాయణ
చరణంబు లెసంగు శూద్రజాతికి నిరవై.

క. నాలవవర్ణం బనియెడి
పాలసముద్రంబునందు భావుకలక్ష్మీ
లోలుఁడు లోకావనకరు
ణాలీలుఁడు కేశవప్పనాయఁడు వెలసెన్.

జైమినిభారతమునందుఁ గూడ నీతనివంశావతారమభివర్ణింపఁబడియుండునుగాని పరిషత్తునకు దొరకినరెండు

ప్రతులయందు నవతారికాభాగము పోయినది. శేషము వేంకటపతికవి తనవంశావతారమును వర్ణించినట్లుగానొక్క రీతిగా సారంగధరచరిత్రయందు నహల్యాసంక్రందనము నందును వర్ణించికొనిన యాతని వంశక్రమ మిట్లని తెలియుచున్నది.

"ఈకవివంశమందు మూలపురుషుఁడు కేశవప్పనాయఁడు; ఆతనిపుత్త్రుఁడు వేంకటనాయఁడు; ఆతనికుమారుఁడు పెదగురువప్పనాయఁడు; అతనిసుతుఁడు ఎల్లిసెట్టినాయఁడు; అతనితనూజుఁడు వేంకటనాయఁడు. ఈవేంకటనాయనికి వేంకటాంబయందు మీనాక్షీనాయఁ డుదయించెను. ఈమీనాక్షీనాయఁకునకు సలమేలమాంబయందు జైమినిభారతాదికర్తయగుసీవేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁ డుద్భవిల్లెను."

ఈతఁడు తనతాత నీక్రిందివిధముగా నయ్యవతారికల యందు వర్ణించికొనెను.

సీ. ధన్యుఁడై నృపతిమూర్ధన్యుఁడై నిర్ధూత
దైన్యుఁడై నృపసంఘమాన్యుఁడగుచు
గేయుఁడై సుజనావిగేయుఁడై దానరా
ధేయుఁడై విద్వద్విధేయుఁ డగుచు
ధీరుఁడై కదనహంవీరుఁడై కనకాద్రి
ధీరుఁడై సద్గుణాహారుఁ డగుచు
శీలుఁడై హరిభక్తిశీలుఁడై సంగీత
లోలుఁడై కవిబృందపాలుఁ డగుచు

గీ. సకలబాంధవసంతోషి సత్యభాషి
స్వామిహితకారి స్వజనరక్షణవిహారి
వెలయు బుధసంపదలచేత విబుధభాగ్య
దాయకుండైన వేంకటనాయఁకుండు.

ఇక్కవి జైమినిభారతవచనకావ్యమునే కాక సారంగధరచరిత్ర మను మూఁడాశ్వాసముల వచన గ్రంథమును, అహల్యాసంక్రందన మను మూఁడాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధమును, రాధికాసాంత్వన మనెడి యేకాశ్వాసశృంగార ప్రబంధమును రచియించెను. ఇందు మొదటిది పాండ్యమండలాధీశ్వరుఁ డగువిజయరంగచొక్కనాథునకంకిత మొనర్చి మిగిలినవానిని శ్రీరంగస్వామికిఁ గృతియొసంగెను.

ఇందు జైమినిభారతము నైదాశ్వాసముల యాద్యంతములయందును:—

క. శ్రీరాధావరచరణాం
భోరుహభృంగాయమాన భుజకరవీరా
ధారాఖండితశాత్రవ
శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కవజీరా.

ఇత్యాదిగాఁ గృతినాయకవర్ణనపద్యంబులును, బ్రత్యాశ్వాసాంతమునను—

"ఇది శ్రీపాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథమహీనాథకరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగమాందోళికాప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయఁకతనూభవ" ఇత్యాదిగాగద్యములునుండుటం

బట్టి యితఁడు విజయరంగచొక్కభూపాలునకుసమకాలికుఁడై యాతనికిఁ గృతినిచ్చిన కేవలకవి యనియే కాక యహల్యా సంక్రందనములో శేషము వేంకటపతికవి చెప్పినట్లుగాఁ దన్నువర్ణించికొనిన.—

సీ. ధైర్యమా శౌర్యమా దాక్షిణ్యమా పుణ్య
మా నయమా జయమా ప్రతాప
మా శుభరూపమా మహితవిజ్ఞానమా
దానమా భోగమా శ్రీనిరూఢ
యోగమా యాశ్రితవ్యూహమా రక్షణ
రాజద్విలాసమా రమ్యమంద
హాసమా మహితసౌహార్దస్వభావమా
భావమా భూరిప్రభావమాస్య

సీ. నీకె తగు నంచుఁ బాండ్యభూనేత విజయ
రంగచొక్కేంద్రుఁ డత్యంతరంగసబహు
మానసామాజికత్వ మింపూన నొసఁగె
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర శౌర్యసాంద్ర.

అనుపద్యముంబట్టి యితఁడు పాండ్యభూనాథునియాస్థానమండలి ముఖ్యసామాజికులలో (ముఖ్యమంత్రులలో) నొకఁ డైనట్లును దెలియుచున్నది. మఱియు—

గీ. .. రంగధరపతి నేను సారంగధరచ
రిత్ర వచనము చేసి తత్కృతిని నాకు
నంకితము సేయుము శుభంబు లగును నీకు.

శా. వాసిన్ రంగవిభుండ నేనుధరణిన్వాక్ప్రౌఢిమన్నీవహ
ల్యాసంక్రందనమన్ ప్రబంధమురసోల్లాసంబుగాఁ జేయనే
నాసంగోరి వినంగవచ్చితిఁ బ్రియంబౌనట్లునాపేరిటన్
భాసిల్లం దగ నంకితంబునొనఁగూర్పన్నీకు మేలౌ నికన్.

అని (శ్రీరంగనాయకుఁడు) యానతిచ్చుటయు నేనును దోడన మేల్కాంచి ... పురోహితభృత్యామాత్యసామాజికవర్గంబులు గొలువం గూర్చుండి యుభయభాషాకవితావిశేషు లైన శేషము వేంకటపతి, బుణి శ్రీకృష్ణకవీంద్రులు మాకాప్తసఖులు గావునం బిలిపించి యాశుభస్వప్నంబు వినిపించుటయు" అని సారంగధరచరిత్రమునందు నహల్యాసంక్రందనమునందును దనకుఁ గూడ భృత్యామాత్యసామాజికవర్గము గల దని వ్రాసికొనుటంబట్టి పూర్వగద్యములో వ్రాయఁబడినట్లుగా నితఁడు విజయరంగచొక్కనాథుని దయచే సామంతరాజై కొన్నిగ్రామముల కధిపతి యైనట్లు కూడఁ దెలియుచున్నది.

శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథుఁడు క్రీ. శ. 1704—1731 నడుమఁ బాండ్యమండల మేలినవాఁ డగుటచే (చూ. ఆ. సా. పత్రిక, సంపుటము 2.220) మనకవికూడ నక్కాలము ననే యుండె ననుట స్పష్టము.

ఇవ్విధముగా నీకవి నీతనికాలమును దెలిసికొనిన పిదప నీతని ప్రకృతకృతిని గూర్చి యాక్రిందివిధముగాఁ దెలియ నగును.

జైమినిభారతము.

ఇది యయిదాశ్వాసముల వచనకావ్యము. ఇది సంస్కృతమున జైమినిభారత మనిపిలువఁబడు నశ్వమేధపర్వమునకుఁ దెలుఁగు సంస్కృతమున నశ్వమేధపర్వ మొక్కటియే మిగిలినట్లును, దక్కినపర్వములన్నియు నశించినట్లును, గాకున్నచో జైమినిస్యశ్వమేధపర్వ మనియేకాక జైమినిభారత మని పేరేల వచ్చుననియుఁ గొందఱు తలంచెదరు. గాని యది యెంతవఱకు సత్యమో యూహింపరాదు. జైమినిభారతములో మిగిలినపర్వములు గొన్ని కల వని గాని, యవి నశించిన వని గాని యశ్వమేధపర్వముఁ దెలిఁగించిన పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి గాని, యీవేంకటకృష్ణప్పనాయఁకుఁడు గాని, యెందును జెప్పియుండలేదు. అశ్వమేధపర్వమునఁగొన్నివిశేషాంశములను జెప్పఁదలఁచి వ్యాసునియశ్వమేధపర్వము కంటె వేఱుగా నతనిశిష్యుఁ డగు జైమిని యీయశ్వమేధపర్వ మొక్కటియే రచియించి యుండు నని మఱికొందఱు తలంచెదరు. ఏమయిన నేమి జైమినిభారత మనుపేర నీయశ్వమేధపర్వ మొకటియే లోకమున విఖ్యాతిం గాంచుచున్నది.

ఈకవి యీయశ్వమేధపర్వమును వచనముగా రచియించునపుడు "ఇది శ్రీసముఖమీనాక్షీనాయఁకతనూభవవేంకటకృష్ణప్పనాయఁకప్రణీతంబయిన జైమినిభారతంబునందశ్వమేధపర్వంబునందుఁ బదునాల్గవయధ్యాయము" అనునట్లు

గా నధ్యాయక్రమమున గద్యములు వ్రాయుటంబట్టి సంస్కృతాశ్వమేధపర్వమునుగూడ జూచినాఁడని చెప్పవలసి వచ్చినది. కాని వచనరచనమంతయుఁ బదములు, వాక్యములు, సమాసములు, ప్రయోగించుటలోఁ గూడఁ బిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుని పద్యకావ్యమునే వచనశైలిలో వ్రాసె నని చెప్పఁగలదు. కాని, కవి యం దందు, విశేషముగా శృంగారవర్ణనా సందర్భములయందును, సామాన్యముగా యుద్ధవర్ణనములయందు, నాసంస్కృతాంధ్రకావ్యములను రెంటినిగూడ మీఱి యథేచ్ఛముగాఁ గల్పనము గావించి స్వకవిత్వమునుగూడఁ గొంతవఱకిందుఁ జొనిపెను. మఱియు మూలమును నాంధ్రజైమినిభారతపద్యకావ్యమును గూడ మీఱివర్ణనాతిరేకంబునను గథితకథనంబునను గ్రంథమామూలాగ్రముగాఁ బెంచి వ్రాసెను. ఈపై విషయంబుల కీక్రింద నుదాహరణంబు లిచ్చెదను.

గీ. పంకనిర్మగ్న మగుగోవుఁ బరికరించి
సుకరముగ నుద్ధరించు గోపకునిమాడ్కి
ముదము దైవాఱ నుద్ధరింపుదువు గాక
పంకనిర్మగ్ను నన్ను, గోపాలతిలక.—వీరభద్రుఁడు.

పంకనిర్మగ్నంబైనధేనువును గోపాలకుచందంబున శోకమగ్నుల మైన మమ్ము నీ వుద్ధరింపుము.

వేం. కృ. నాయకుఁడు.

చ. పుడిసెఁడునీటిచేనడఁగిపోయెడుధూళికిఁగాలమేఘముల్
దొడరునెతెప్పవేయఁ జెడుదోమలమీఁదసుపర్ణుఁడెత్తిపోఁ
గడఁగునెయీసుధన్వరథికప్రభుఁడెన్నఁగ మీకు నీడుగాఁ
డుడుగుఁడు సంభ్రమం బితని నోర్చెదఁ దెచ్చెద నధ్వరా
శ్వమున్. వీర.

పుడిసెండునీళ్ళు చల్లిన నడంగిపోయెడు ధూళికిఁ గాల మేఘంబులు వర్షింపవలెనే? తెప్పవేసినం బడిపోవు దోమల మీఁద గరుత్మంతుం డెత్తి రావలయునె? ఈరాజు మీకు సమానుండు గాఁడు. మీ రీతనమీఁదఁ జేయిచేసికొనం బనిలేదు. నేనె యీతనింగెల్చి యధ్వరాశ్వంబుఁ దెచ్చెద.
వేం. కృ. నాయకుఁడు.

మఱియు వీరభద్రకవి యుపయోగించిన లోకోక్తులు జాతీయపదములు, నిందు సరిగాఁ గనఁబడుచున్నవి.

క. కలనన్ మనవారెల్లను
బొలిసిరి నీదుర్నయమునఁ బోయినయవి పె
ద్దలె నాకును "స్త్రీబుద్ధిః
ప్రలయాంతక" యనెడిపలుకబద్ధంబగునే. వీరభద్రుఁడు

నీదుర్నయంపుబోధనచే యుద్ధంబునకుంబోయిన నాకుం గలవారెల్లను సమసిపోయిరి. "స్త్రీబుద్ధిః ప్రలయాంతక" యనెడు పలుకే యథార్థం బయ్యె. వేం.కృ.నాయ.

క. అఱిమించి చొచ్చినిల్లటు
చెఱిచితి వికఁ బుట్టినిల్లు చెఱిచెద ననియే
పఱతెంచితి రెండిళ్లకుఁ
'జెఱుపనచేఁట'వయి తేమిచేసెడిదనుచున్. వీరభద్రు

పాపాత్మురాలా' చొచ్చిన యిల్లు చెఱిచినదియుంగాక పుట్టినయిల్లునుం జెఱుప వచ్చితివే? నీవంటి చెఱుపనచేఁట మాయింట నుండం దగదు. వేం. కృ. నాయఁకుఁడు.

క. చిలువదళవాయు లప్పుడు
"తలబీకనకాయ" లై "యథాయథలై" కు
కులువత్తులు నై మొనతల
నిలువక శేషాహికడకునెఱిచెడి పాఱన్-వీరభద్రుఁడు

చిలువదళంబులు తలబీకనకాయలు యథాయథలు కకాపికలు నై మొనగట్టంజాలక శేషాహిచెంగటికింబఱచిన, వేం. కృ. నాయఁకుఁడు.

క. సారిది ననాచారంబుల
మురు వగుచున్ బ్రథమపాదమునఁ గలిమహిమం
బెరుఁగును వడ్లనుగలిపిన
కరణిన్ వర్ణాశ్రమములు కత్తెరి గలయున్.
వీరభద్రుఁడు.

అందులోనఁ బ్రథమపాదంబున దురాచారంబులు సదాచారంబులు సమ్మిశ్రంబులై పెరుఁగువడ్లు గలిపిన కరణి వర్ణాశ్రమధర్మంబులుసంకరంబులగు. వేం.కృ. నాయఁకుఁడు

వీరభద్రకవి 19 పద్యములలో వర్ణించినస్త్రీమండల వృత్తాంత మిందు 19 పుటలకు సరిపడునంతగావివరింపఁ బడినది. ఇందుఁ బ్రమీల యర్జునునిరాక విని యాతని మదిలోఁగామించుటయు యుద్ధముఁ జేసి యతనినివశపఱిచి కొని యింటికిఁ దీసికొనివచ్చి యాతనితోఁ గ్రీడించుటయు

మిక్కిలి పెంచి వ్రాయఁబడినది. ఆభాగ మిప్పటిలోకమునకు రుచింప దని యిందు ముద్రించుట మానివేసినారము. ఇదిగాక పరిషత్తునకువచ్చిన రెండుప్రతులలో నొక్కప్రతియందుమాత్రమెయట్టి విశేషవర్ణనము కనంబడుచున్నది.

వచనశైలి.

దాదాపు రెండువందలసంవత్సరములక్రిందట మన భాషలో వచనకావ్యములే మిక్కిలి యరుదుగా నున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. అక్కాలమునందుఁ బండితులను గవులను బోషించి యాంధ్రగ్రంథములు వ్రాయించుటయే కాక తానుఁగూడ శ్రీరంగమాహాత్మ్యమాఘమాహాత్మ్యములనెడి పెద్దవచన గ్రంథములను రచియించిన కవిరాజై భాషకుఁ జేయూఁత యొసంగిన మహాత్ముఁడు విజయరంగచొక్కనాథుండు. ఈతఁడు వచనకావ్యములను రచియించుటఁ గనియే "యథా రాజా తథా ప్రజా" యనునట్లాతని యాశ్రితులును వచనరచనకుఁ గడంగి యుందు రని తోఁచుచున్నది. అట్టివారిలో నక్కాలమున విజయరంగచొక్కనాథునివలె నీ వచనరచన గావించినవారి గ్రంథములలో నీకవి వచనకావ్యములే ప్రధానములై కనఁబడుచున్నవి. కొంచె మెచ్చుతక్కువగా వచనకవిత్వమంకురించిన యక్కాలమునకు నిక్కాలమునకు వచనరచనయందును, దాని శైలియందును, నేదోకొంచెము భేదము గన్పట్టుట యాశ్చర్యకరముగాదు. చక్కఁగఁ బరిశీలించినచోఁ జిన్నయసూరి

నీతిచంద్రికశైలివంటి ప్రౌఢశైలి యప్పుడు నిప్పుడుఁగూడ నెందును గానరాదు, గాని సామాన్యదృష్టితోఁ బరికించినచో నిప్పటివచనశైలికి గ్రంథశైలి తీసిపో దని నాయభిప్రాయము. కాని, కథాసందర్భమునుబట్టి కథాపాత్రములనామములకు సర్వనామవాచకపదము లుపయోగించుటచే సరిపోవుచుండఁగా మరల మరల నాయాపాత్రముల నామములనే తఱుచుగా నుపయోగించుటయు, యమకవృత్త్యనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారములకై కథా ప్రసక్తికభ్యంతరముగా విశేషణబాహుళ్యమును గల్పించుటయు, గ్రంథమామూలాగ్రముగా నెఱసున్నలే కాని యరసున్న లుపయోగింపకుండుటయు, మొదలుగా నీతనివచనరచనశైలియందుఁ గొన్ని విశేషాంశములు గన్పట్టును.

ఇందలి ప్రయోగవిశేషములు.

'నేను' అనఁదగినచోటఁ "దా" ననుటయు, 'చెప్పెను' అనఁదగినచోట్లఁ 'బలుకరించె' ననుటయు, 'వానితోడ' అనుటకు "వానితోడంగూడ" ననుటయు నీకావ్యంబున సర్వత్రకనుపట్టును. కాని, యిందు "నేను" అనుటకు బదులుగాఁ "దా" నని యుపయోగించినస్థలముల 'నే' ననిసవరింపఁబడినది "నేను" అనుటకు బదులుగా "తాను" ప్రయోగ మాకాలమునఁ బుట్టిన వచనగ్రంథములలోఁ దఱచు కనఁబడును.

మాకు లభించిన రెండు ప్రతులును గూడ దక్షిణదేశమందే వ్రాయఁబడిన వగుటచే సామాన్యముగాఁ దాటాకులపుస్తకములలోనుండు లేఖనదోషములకన్న నిందుమఱికొన్ని వ్రాఁతతప్పులు* మాత్రమేకలవు, గాని, కవి దాక్షిణాత్యుఁ డగుటఁచే గలిగినయపప్రయోగములు విశేషముగా లేవు. అట్టి చిన్న చిన్నదోషము లిందుసవరింపఁబడినవి, 'పెట్టుక' మొదలగు నసాధు ప్రయోగములు కొన్ని ప్రాచీనగ్రంథములయందువలె నిందును గలవు.

కావ్యప్రశంస.

ఇందలికథ మిక్కిలి పవిత్రమయినదగుటచేతను, భగవంతుఁ డగు శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజునశ్వమేధంబునకు సంరక్షకుఁడై కథ నామూలాగ్రముగా సంబంధించి వర్ణింపఁబడుట చేతనుఁ బెక్కండ్రు పుణ్యపురుషు లగురాజుల పావనజీవితము లిం దుదహరింపఁబడుటచేతను, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యంబులను బోధించు పెక్కువిషయంబు లిందు వర్ణింపఁబడుట చేతను సర్వజనసుబోధక మగు శైలిలో నున్న యీ గ్రంథ మాంధ్రదేశమందలి యెల్లరకుఁ బఠనీయముగానుండునని నాయభిప్రాయము.

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

* అనుబంధము చూడుఁడు.

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము

——:o:——

ప్రథమాశ్వాసము.

—:కథాప్రారంభము:—

*అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నారచియింపంబూనిన జైమినిభారతంబునం దశ్వమేధపర్వవచనకావ్యంబునకుఁ గథావిధానం బెట్టి దనినః—శ్రీమంతుండును సామ్రాజ్యలక్ష్మీమఘవంతుండు నైన జనమేజయమహీకాంతుండు, వేదవ్యాసమహామునీంద్రశిష్యుండును సకలపురాణేతిహాసవ్యాఖ్యానవిఖ్యాతుండును మేధాసాంద్రుండు నైనజైమినిమహామునీంద్రునిం గనుంగొని, మహాత్మ! సకలపాపహరంబును బవిత్రంబు నైనకురుక్షేత్రంబునందు శత్రుసంహారకుండు శరధిగంభీరుండును గురువంశకర్తయు ధర్మమయుండు నైనపాండవాగ్రజుండు కపటవర్తను లగు ధృతరాష్ట్రకుమారులఁ జతురంగబలసమేతంబుగఁ బదునెనిమిదిదినంబుల

---

*మంగళాచరణాది కృత్యాదిపద్యములు పరిషత్పుస్తకములు రెంటిలోను లేవు.

లోన రణాంగణంబున గీటడంగించి చతుస్సముద్రముద్రితం బైనభూమండలంబు నేకచ్ఛత్రంబుగ నేలుచు నశ్వమేధయాగం బొనరించె నని యెఱింగించితివి. ఆకథ సవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయు ననిన జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయ నరేంద్రు నవలోకించి, రాజేంద్రా! భవదీయపితామహుం డైన ధర్మనందనుండు విశ్వవిఖ్యాతంబుగా నశ్వమేధంబు గావించిన క్రమంబు వివరించెద వినుము. సకలశాస్త్రపారీణుండు సంగరధురీణుండు సర్వజ్ఞుండు నైనభీష్ముండు స్వర్గలోకంబున కరిగినయనంతరంబ యుధిష్ఠిరుండు శోకవ్యాకులిత

—: ధర్మరాజునొద్దకు వేదవ్యాసుఁడు వచ్చుట. :—

మానసుండై చింత నొందుచున్న సమయంబున వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసవిద్యావిశారదుండును దనుప్రభావిజితనీరదుండును త్రైలోక్యపూజితుండు నైన వేదవ్యాసమునీంద్రుండు విజయంబు సేయుటయు ధర్మనందనుం డెదుర్కొని సాష్టాంగంబుగా నమస్కరించి యర్ఘ్యపాద్యాదిపూజావిధానంబులొనరించి కనకపీఠంబున నునిచి యిట్లనియె. మహాత్మా! మేము రాజ్యంబుకొఱకుఁ గ్రూరత్వంబున గొడిగట్టి పితామహుం డైనభీష్ముని ధనురాచార్యుం డగుద్రోణుని నగ్రజుం డైన కర్ణుని వధించితిమి. ఈపాపం బేమిటం దీఱు? అక్కటా! భూవలయంబునం గలభూసురులు మాయన్న యైనకర్ణునిచే వలసిన వస్త్రవ్రాతంబులు గైకొని హర్షబాష్పంబులుగురియ బహువిధంబులుగా స్తోత్రంబులు సేయుచు నున్న వారలంద

ఱిప్పుడు శోకజనితం బైనకన్నీరు గురియ రోదనంబులు సేసెదరు.

భీష్మద్రోణకర్ణాదు లైనగురుజనులు చూడని రాజ్య భోగంబు కన్నులు లేనికాయంబుకరణి సౌఖ్యావహంబు గానేరదు. పిన్ననాఁటనుండి మమ్ముఁ బెంచి పెద్దలఁ జేసిన భీష్మాదులం జంపి చేకొన్నరాజ్యంబు నేనొల్ల. భీమునిం బట్టంబు గట్టి, కానలకుం జని తపం బొనరించి పాపంబునం బెడఁబాసెద. మునీంద్రా! ఏతపంబుల నేజపంబుల నేతీర్థయాత్రల నేయాగంబుల జ్ఞాతివధం బొనర్చినపాతకంబు దీఱు? శుభంబు చేకూరు? అనిన విని సాత్యవతేయుండు

— వ్యాసుఁడు ధర్మరాజు నశ్వమేధం బొనర్పుమనుట —

కౌంతేయుఁ గనుంగొని, ధర్మనందనా! నీవు బంధువధం బొనర్చినపాపంబు దీఱ నశ్వమేధయాగంబుఁ జేయుము. సుగుణసాంద్రుం డైనరామచంద్రుండు పులస్త్యవంశంబునం బుట్టినరావణునిం ద్రుంచినపాతకంబు దీఱ హయమేధంబు గావించె. సంగరంబువలనఁ గలుగుజయంబు క్షత్త్రియునకు విడువందగదు. నీతమ్ములొక్కొక్కరుండుం బెక్కుసమరంబులం గెల్పులు గన్నవారలు. యాదవు లందఱునీకుం గైవసంబు గావునఁ దక్కినతలంపులు మాని నియమముద్రం బూని యశ్వమేధంబున కారంభంబు సేయుము. అనిన విని ధర్మనందనుండు డెందంబున దైన్యంబుదోఁపఁ గృష్ణద్వైపాయనుం గనుంగొని, "మునీంద్రా! నిన్నటిసమరంబున రాజవీరు

తెల్లను సమయుటం జేసి వారలకుమారులు తల్లిదండ్రులం బెడఁబాసినవారలు కావున దయసేయం దగినవారలు. తక్కినప్రజ లందఱు సుయోధనున కప్పనంబు లొసంగి నొచ్చి యున్నవారలు. నేను నూతనంబుగఁ బట్టంబుగట్టుకొన్నాఁడ. కావున నిమ్మహాయాగం బొనరింప రొక్కం బెక్కడ నున్నయది? రాజవంశంబుల నెల్ల సమూలంబుగాఁ జెల్లగించి కులంబు నీఱు నేసిన యట్టిదోసంబునం గాక ప్రజలం బాధించి ధనంబులు దండుగలుం గొనం దలంచితి మేని గోరుచుట్టుపై రోఁకటిపోటు చందంబున జనులు నొవ్వుదురి నన్నుం జూచి నవ్వుదురు. కావున బహుద్రవ్యసాధ్యంబైన యశ్వమేధంబుఁ గావింపశక్తి లే"దనిన విని పారాశర్యుండు భరత కులధురీణుం జూచి "తొల్లి మరుత్తుండనుమహీపాలుండు బహుసువర్ణకం బనుయాగంబు గావించి యపారంబుగా దక్షిణ లొసంగిన బ్రాహ్మణులు తమ యోపినకొలంది యెత్తుకొని తక్కిన ద్రవ్యంబులు హిమశైలంబు చేరువం బాఱవైచి పోయిరి. కావున నాధనంబు నీకుం దొర కెనేని యధ్వరంబుఁ జేయవచ్చు" ననిన విని ధర్మనందనుండు "మునివరేణ్యా! తొల్లి మరుత్తుండు బహుసువర్ణయాగంబుం జేసి భూసురుల కొసంగినద్రవ్యంబు వారలసొమ్ము కావునఁ దద్ద్రవ్యంబు దానంబు నేసి తిరింపం గోరుట గొప్పఱాయి దెప్పగా వైచికొని సముద్రంబు నీఁదఁ దలంచినచందం బగు. కులంబు ద్రుంచుటయు గురువుల యెడఁ గల్లలాడుటయుం గాక

బ్రాహ్మణద్రవ్యం బపహరించితి మేని పాతకంబునకుం గొ అంతయేమి?" అనిన విని మునికులతిలకుండు కురుకులతిలకుం గాంచి మున్ను పరశురాముండు కశ్యపునకు దానంబు నేసినభూమండలంబు రాజులెల్లం బరిత్యజించిరె! విప్రులకు మోవం దరంబు గాక పరిత్యజించిన ధనంబు రాజులకుం గాని తక్కినవారలకుఁ బనిలేదు. అదియునుం గాక మరుత్తుండు యజ్ఞసమయంబున నుచితంబైన ధనంబు దక్షిణ లిచ్చి మిగిలిన ద్రవ్యంబు కొల్లవిడిచిన బ్రాహ్మణులెల్లఁ దనిసి విడిచినయర్థంబుఁ గైకొనుటకై వెఱవం బనిలేదు. ఇందు నిమిత్తంబుగా నీమనంబున నావంతయు వంతవలదు. అశ్వమే

—: వ్యాసుఁ డశ్వమేధవిధానంబుఁ జెప్పుట :—

ధాధ్వరంబు గావించువిధానంబు సావధానంబుగా నాకర్ణింపుము. వేదశాస్త్రపురాణాదివిశారదులును, సత్కులప్రసూతులును, గోవిందపాదారవిందకందళితాంతరంగులును, దేజోవిరాజితులు నైనబ్రాహ్మణు *లఱువదివేలు ఋత్విజులు గావలయు. అందు నొక్కొకరికి హాటకసమేతంబుగా నొక్కఘోటకంబును, నొక్క† మదపుటేనుంగును, నొక్కయరదంబును, బయఁ జేసిరత్నంబులును, వెయ్యేసి యావులును, నావునకు నూఱేసి గొఱ్ఱెలుంగా దక్షిణ యొసంగి నియమంబునం దురంగమంబును బూజించి విడువవలయు. ఇది మొదటిదినంబున నీయందగిన దక్షిణాప్రకారంబు దెలి

*ఇరువదివేలు-పా. † మూలములో మదమునేనుంగు అనియున్నది.

పితి. ఇంక నశ్వలక్షణంబు వినుము. చంద్ర చందన కుంద కుసుమ సవర్ణం బైన వర్ణంబును నింద్రనీలంబు సరియగు చెవియును, గనకగుచ్ఛంబుం బోలు పుచ్ఛంబును, గలిగి నిరాఘాట ధాటీపాటవం బైనయశ్వరత్నం బశ్వమేధయోగ్యం బగు. చిత్రాపౌర్ణమీదినంబునఁ జతురంగంబుల జతనంబు సేసి తమ్ముల నేనియుం గొడుకుల నేనియుఁ దద్రక్షణంబునకు నియోగించి కనకపట్టికయందుఁ దనబిరుదాంకంబులతో, "వీరుండు శూరుండు ధారుణిం గలిగి రేని యీహయంబుం బట్టుం" డని వ్రాసి యాసువర్ణపట్టంబుం దేజినుదుటం గట్టి యథేచ్ఛంబుగా విడిచి, యాహయంబు మూత్రపురీషంబులు విసర్జించు తావుల గోసహస్రంబు దక్షిణగా హోమంబు సేయం బనిచి సంవత్సరంబు సంకల్పంబు సేసికొని యయ్యశ్వంబు మగుడవచ్చు పర్యంతంబు నియమంబుతోడం గూడ దీక్షించి భార్యయుం దానును బ్రహ్మచర్యంబు నధశ్శయనంబునుం జేయుచు నసిధారావ్రతంబుగా నుండవలయు. మున్ను దేవేంద్రుండు నూఱశ్వమేధంబులు సేసెం గాని నియమంబు సలుపనేరం డయ్యె. పాండునందనా! నీవు నన్నియమంబుతోడ నొక్కయాగంబు గావించితివేని సకలపాపహరం బగు. వలరాజువలలకుం దగులని భీష్ముండొక్కరుండు దక్కం దక్కినవారలకుం గూడదు. కావున నిమ్మహాధ్వరంబు రాజు లెవ్వరుం జేయ నోపరు. నీకు శక్యం బేని సేయుము.

అనిన విని ధర్మనందనుండు కృష్ణద్వైపాయనుం గనుంగొని, మహాత్మా! నాతమ్ములు భీమార్జుననకులసహదేవులు యుద్ధంబున మిగులడస్సియున్నవారలు. మహాబలుండును, గర్ణసూనుండునగు వృషకేతుండు బాలుండు. ఘటోత్కచుండు మాకార్యంబున హతుం డయ్యె. అతని తనయుం డగు మేఘవర్ణుం డత్యంత బాలుండు, గావున వారల నిరువురఁ గయ్యంబునకుం బంపుట యయుక్తంబు. ఎవ్వాని ప్రాపునం గవ్వడి వైరిరాజులం బరాజయంబు నొందించె నాగోపాలదేవుండు దూరంబున నున్నవాఁడు. కావున నియ్యాగం బేవిధంబునఁ జేయఁగలవారము. అనిన విని భీమసేనుం డగ్రజునవలోకించి "శ్రీకృష్ణదేవుండు సర్వత్ర పరిపూర్ణుండు. ఇచ్చట లేఁ డననేటికి; అద్దేవుం దలంచిన మాత్రంబునఁ బాపంబులు రూపడంగు. సుకృతంబులు లభించు. అదియునుంగాక యొక్కరహస్యంబు వినుము. శ్రీవాసుదేవుని యానతిప్రకారంబున మనము కయ్యంబొనర్చి జ్ఞాతివధం బొనర్చితి మింతియకాని స్వతంత్రంబుగఁ జేసినవారము కాము. కావున మనకు లేశమాత్రంబును దోషంబు లేదు. అశ్వమేధంబు సేసిన నేమి చేయకున్న నేమి! శ్రీకృష్ణదేవుని పాదాంబుజంబులు నమ్మియున్న మోక్షంబునకుం గొఱఁత లేదు. ఎట్లయినను రాజలోకంబులోఁ గీర్తి కలుగుటకునై యీయాగంబు సేయ నుద్యోగింపుము. హయమేధయోగ్యం బైన గుఱ్ఱం బీలోకంబున నున్నం జాలుం

—వ్యాసుఁ డశ్వమేధహయంబున్న తావుం జెప్పుట—

తవా రెదిరించినను జయించి తెచ్చెద* ననిన వ్యాసమునీం ద్రుండు ధర్మరాజుతో నిట్లనియె. మహీపాలకా! భీముని వాక్యంబు నిజంబు. భద్రావతీ పురంబున యౌవనాశ్వుం డను రాజు రాజ్యంబు సేయుచున్నవాఁడు. అతనిలాయం బున నేఁజెప్పిన లక్షణంబులుగల గుఱ్ఱం బొక్కటియున్న యది. పదియక్షౌహిణులసైన్యంబు తేయునుంబవలు తెప్ప వేయక దానిం గాపాడుచునుండుఁగావునఁ బోతుటీఁగ కేని యుం బొలయఁగూడదు. అత్తురంగంబు నీకుం దక్కె-నేని జన్నంబు నెఱవేఱు. అనినవిని భీమసేనుం డిట్లనియె.

—: భీముఁ డశ్వముం దెత్తునని ప్రతినవట్టుట :—

అన్నా! దేవాసురులడ్డమై రేనియు జయించి యౌవనాశ్వు నింటనున్న యశ్వమేధాశ్వంబుం దెచ్చెద. మీపాదంబు లాన. అట్లుసేయనైతి నేని, వేదఘోషంబు లేని గ్రామంబు నందును శివాలయంబు విష్ణుదేవుని దేవళంబును లేని స్థలంబునందును వాసంబుచేయువాఁడును, దల్లిదండ్రులకు *రెండు దలంచిన దుర్జనుండును, జనంబువాడని బావిలోని జలంబు గ్రోలినవాఁడును, బ్రాహ్మణులతోడ ననత్యంబు పలికినవాఁడును, నప్పుదీసికొని యటమటించినయధముం డును, విశ్వాసపాతకియుఁబోవుగతులకుఁ బోవంగలవాఁడ. అనిపలికి యూరకున్న తమ్మునిం జూచి, యయ్యా! యౌవ

*రెండు=భేదము.

నాశ్వుండు పరాక్రమధురీణుండు. అతనిసైన్యంబు బహు సమరంబుల నాఱితేఱినశూరులు గలది. వారలం గెలిచి యశ్వంబు దెచ్చుట యత్యంతదుష్కరంబు. నీవట్లుప్రతిన సేయం జెల్లునే? యనిన విని వృషకేతుం డజాతశత్రు నితో, మహారాజేంద్ర! భీమసేను తోడం గూడ నన్నుం [illegible]ఁపు మనిన వాయునందనుండు కర్ణనందనుం జూచి, [illegible]మారకా? మీతండ్రియైనకర్ణుని మాయన్న యని తెలి యక సంగరంబునం గూల్చితిమి. నాఁటనుండియుమామన స్తాపంబునకు మట్టు మితియు లేదు. నిన్నుం జూచినయెడ సంకోచం బగు చున్నయది. అనిన వృషకేతుండు భీము నితో నయ్యా! మాతండ్రి బుద్ధిమాలి వనమాలి భక్తుల రైనమీయెడ ద్వేషంబు సేసి దివ్యమణిం బా[illegible] గవ్వఁ జేకొన్న చందంబున దుర్యోధను నవలంబించి ద్రౌపదీ స్వయంవరంబున దొమ్మి యుద్ధంబు సేసె. విరాటునగరం బునఁ బసులం బట్టించె. మాయాజూదంబున మాతల్లియగు ద్రౌపదీదేవిం జీర లొలిపించె. దుర్యోధనుని వారింప శక్తి గలిగియు ధర్మాత్ములైన మీయందు మహాద్రోహంబు సేసె. అప్పాపంబులువాయ శ్రీకృష్ణదేవునిసన్నిధానంబున ధనం జయుని మహోగ్రబాణంబులచేసంగరాంగణంబునసంహా రంబునొంది తండ్రియగునాసూర్యదేవునింగలసె. కావున మాతండ్రియగు కర్ణున కర్జును బుణంబుఁ దీర్చుకొనం గూడదు. అది యట్లుండె. నరేంద్రా! నేను భీమసేనుని

తోడంగూడం జని దుర్గమం బైన యౌవనాశ్వ పురంబు ప్రవేశించి నాభుజాబలంబులచే శత్రుసైన్యంబుల గెలిచి యశ్వమేధాశ్వంబుఁ దెచ్చి మీకు సమర్పణంబు గావించి మాతండ్రి పాపంబులం బోఁజేసి సద్గతికిం బనిచెద నుత్తరువు దయసేయవలయు.

అనిన ధర్మనందనుండు కర్ణపుత్రునిం గౌఁగిలించుకొని యన్నా! మీపినతండ్రితోడఁగూడఁ జని శత్రుసంహారంబు గావించి జయంబుఁ జేకొని హయంబుఁ దెమ్మని పంచిన నమ్మాటలు విని ఘటోత్కచకుమారుండైన మేఘవర్ణుండు కయ్యంపు వేడుక మొగంబునఁ జెంగలింప ధర్మనందనుం గనుఁగొనిన యభిప్రాయం బెఱింగి భీమసేనుండు, వత్సా మీతండ్రి యగు ఘటోత్కచుండు మేము వనవాసంబు చేయునప్పుడు గంధమాదనపర్వతంబున మమ్ము రక్షించె మానిమిత్తంబుగా రణంబునఁ బ్రాణంబులు విడిచె. అతండు చేసినయుపకారంబులఁ దలఁచికొనిన మనంబు గరఁగుచున్నయది. కావున నిన్ను జగడంబునకుం దోడ్కొని పోవనోప. మేము వచ్చుపర్యంతంబు ధర్మనందనుం గొలిచి యుండుము. అనినవిని మేఘవర్ణుండు తాతయగు భీమునిం జూచి తొల్లి శ్రీరామభద్రునిపాదారవింద రేణువులచేఁ బాషాణంబు పావనంబైన తెఱంగున గంగానదితోఁ గూడి యుడివివాఁక యోగ్యంబైన కైవడి మాతండ్రి మీకు జనియించుటవలన ధన్యుం డయ్యెఁ గావున నేను మిమ్ముఁ గొ

లిచి భద్రావతీపురంబునకు వచ్చెద అగస్త్యుండు సముద్రంబుఁ గ్రోలిన చందంబున వైరి సేనా సముదయంబుల నీవు బింకంబు లణంప నీవృషకేతనుండుపగతుర సైన్యంబుల నడ్డగించి యాహవంబు సేయుసమయంబున మేఁకపిల్లను బోలె నాయశ్వరత్నంబు నెత్తికొని యతివేగంబునం జనుదెంచెద నని పలికినఁ బరమానందంబు డెందంబునఁ గ్రందుకొన సమీరనందనుండు ఘటోత్కచతనయుం గౌఁగిలించుకొని, పౌత్త్రకా! నీభాషణంబులు మాకుం గర్ణభూషణంబు లయ్యె. నీవు నేను వృషకేతనుండును గూడితిమేని మనముువ్వురితోఁ బ్రమథగణసమేతుం డైనత్రినేత్రుండు నెదిరింపఁ జాలఁడు. అని పలికి యుద్ధసన్నద్ధులైయున్న సహోదరపుత్త్రపౌత్త్రులం గనుంగొని ధర్మపుత్త్రుం డానందబాష్పాకులితనేత్రుండును బులకాంకితగాత్రుండునునై త్రేతాగ్నులచందంబునం దేజరిల్లు నమ్మువ్వురం జూచి లోకత్రయంబున వీరల కసాధ్యంబు లేద ని యుత్సహించె. అంతఁ బడమటిదిక్కనియెడుపడంతికొప్పునం జెక్కినచెంగలువచందంబున రవిబింబంబు కెంబెఱనగుకాంతితోడఁగూడ నస్తగిరిప్రాంతంబునకుం జనియె. అప్పుడు వివిధవిద్యావిలాసుండును జ్ఞానకళావాసుండును బ్రహ్మధ్యానమహోల్లాసుండును నైన వేదవ్యాసుండు ధర్మనందను నాశీర్వదించి యతం డొనర్చు పూజ లంగీకరించి తనయాశ్రమంబునకు విజయంబు సేసిన ధర్మతనయుండు సంధ్యావందనాదికృత్యంబు

లాచరించి తమ్ములు సమీపమ్మునం గొలువ రత్నసింహాసన మ్మునం గూర్చుండె. తదనంతరంబు కొంతేయాగ్రజుండు క్రమ్మఱం జింతాక్రాంతుండై, భద్రావతీపురంబున కెవ్విధం బునం జనువారము! గుఱ్ఱంబు నెట్లు దెచ్చువారము! దక్షి ణలకు ధనం బెక్కడ నున్నయది! యాగంబునకు నిర్వా హకుం డెవ్వండు! కృష్ణద్వైపాయనుం డాడినమాటల కేల యియ్యకొంటి. త్రిలోకాధిపతియైన శ్రీకృష్ణుండు నిర్వ్యా జకరుణాకటాక్షంబునం దనకుం దానవచ్చి యీయాగంబు నెఱవేర్చినం గాని యెవరికి శక్యంబు! శ్రీకృష్ణా! వృష్ణికుల భూషణా! కమలాక్షా! త్రిలోకాధ్యక్షా! భక్తసంకటవిమో చనా! శోకార్ణవంబున మునింగి యున్నవాఁడ. నీకృపయను నోడచే నన్నుంధరింపంజేయుము. మున్ను కౌరవసభలో మానభంగంబు గాకుండం బాంచాలిని రక్షించినక్రమం బున నన్ను రక్షింపుము. అనిబహువిధంబులం బ్రస్తుతింపుచు ఫాలతలంబున మోడ్పుంగేలు గీలించి శ్రీకృష్ణదేవా! నీవే దిక్కని వేఁడుకొను నవసరంబున సర్వభూతాంతర్యామియు

—: శ్రీకృష్ణుండు హస్తినాపురంబునకు వచ్చుట: —

విశ్వరూపియు నగుగోపికావల్లభుండు నయ్యర్ధరాత్రంబున హస్తినాపురంబునకువచ్చి ధర్మనందనునగరుసొచ్చి ప్రతీహారిం గనుంగొని మారాక ధర్మనందనున కెఱింగింపుము. ఎంత వాని కేనియు మహీకాంతుని సమయంబు దెలియక చనవు గల దని యంతిపురంబునకుం బోవుట యుచితంబు గా

దనినం బ్రతీహారి గోవిందునకు వందనంబు గావించి దేవర యేసమయంబున విజయంబు సేయుదు రదియ సమయం బని మొదల నాతోడ మహారాజుగా రుత్తరు విచ్చియున్నవారు. కాన నవసరంబుం జూడం బనిలేదు. పరస్త్రీపరధనంబులు గోరుదురాత్మకులును, బరుల దూషించు దుర్మతులును నీ కరుణ వడయలేరు. ధర్మనందనున కీదుర్గుణంబు లెవ్వియు లేవు. తానుం దమ్ములు నహోరాత్రంబు దేవర పాదార విందంబులు ధ్యానంబు సేయుచు నున్నవారని పలికి యతి శీఘ్రంబుగం బఱతెంచి, రాజేంద్రా! శ్రీకృష్ణదేవుండు నగరి వాకిటికి విజయంబు సేసె ననుటయుం బాండవాగ్రజుండా శ్చర్యభరితమానసుండై మొగంబు చెంగలింపం దమ్ములుం దాను నెదుర్కొనుటయు వసుదేవనందనుండు ధర్మజుపదం బులకు వందనం బాచరించిన నతండు గ్రుచ్చి కౌఁగిటం జేర్చుకొని యానందబాష్పంబులుకపోలతలంబులం గురియ రోమాంచంబు ముంచికొన నద్దేవుదివ్యరూపంబు సందర్శిం పుచు నానందసముద్రంబునం దేలియాడుచునుండె. అంత భీముండు నర్జునుండును శ్రీకృష్ణదేవుని చరణారవిందంబు లకుం బ్రణామంబులు సేసిరి. నకులసహదేవులునట్ల కావిం చిరి. అంత సత్యభామాకాంతు నంతఃపురంబునకుం దోడు కొనిపోయియర్ఘ్యపాద్యాదివిధానంబులం బూజించి హర్షిం చి కనకాసనంబున నునిచి తాము నుచితాసనంబులం గూ ర్చున్న యెడం బాంచాలరాజనందన ముకుందునకువందనం

బొనరించి మందస్మితంబు వదనారవిందంబునం జెలువొంద ధర్మజుమొగంబు గనుంగొని యర్ధరాత్రంబున నచ్యుతుం డిచ్చటికి వచ్చెనని యచ్చెరు వొందనేలా? తనభక్తు లెచ్చట నెచ్చట నుపద్రవంబు నొందుదు రచ్చటికేవచ్చి రక్షించుట యద్దేవునకు సహజగుణంబు. ఆకౌరవసభలోన దుశ్శాసనుండు మీర లేవురుం జూచుచుండ వలువలొలుచునప్పుడు హా! గోవిందా! పుండరీకాక్షా! శ్రీకృష్ణా! యని డెందంబునం దలంచిన యంత నక్షయవస్త్రంబు లిచ్చి మానసంరక్షణంబు సేసె, మన మర్జునుని ద్వారకానగరంబునకుం బంపి పిలిపింపవలయు నని తలంచుచు నుండం దనకుం దానె వేంచేసె. ఇద్దేవుని భక్తవాత్సల్యం బెంత నని కొనియాడం గలదాన ననినం బాంచాలి నవలోకించి కించిదంకురితహాసభాసురముఖారవిందుండై గోవిందుండు చాల నాదరించె.

అంతం గౌంతేయాగ్రజుండు రుక్మిణీకాంతుం జూచి మేఘగంభీరస్వనంబున నిట్లనియె. కమలనాభ! నాదు మనస్తాపంబు నుపశమనంబు నొందింపం గోరి దేవరం దలంచితి. నాతలంపునకంటె మున్న గా నీవు ప్రసన్నుండవై తివి. నా మనోరథంబులు ఫలియించె. వ్యాసమునీంద్రుననుమతి నశ్వమేధంబుం జేయం దలంచితి. సకలకర్మంబులకుం గర్తవు భోక్తవు నీవ కావున నీయధ్వరంబు నిర్వహించుభారంబు నీయది యనిన విని దేవకీనందనుండు కుంతీనందనుం గనుంగొని శౌర్యవంతులకుం జేయంగూడనికార్యంబు లేదు. నీ

—:శ్రీకృష్ణుండు భీముని తేజంబు వృద్ధినొందింప యత్నించుట:—

తలంపు సమకూరునని పలికి పవననందనుం జూచి నెమ్మొగంబునం జిఱునగవు దళుకొత్త, వృకోదరా! నీకు బుద్ధిమందంబు, ఆహారం బపారంబు, పొట్ట రెట్టించుచున్నది. రక్కసిరతులకుం జొక్కినవాఁడవు, మాటల పోఁబడి యెఱుఁగవు. నీవంటివాఁడు మంత్రియై యున్నఁ గార్యంబు లగుటకు సందియంబేమి! అంగహీనుని నిల్లటంపుటల్లుని బ్రల్లదంబుపలుకువానిని గామినీలోలునిమఱుగుజ్జువానిఁ జెవుడు గలిగినవానిం బందయగువాని మామగారిని వెళ్లఁబెట్టినవాని స్త్రీవశంవదుని నిర్దయునిఁ బ్రచండకోపనునిఁ బ్రమత్తునిఁ మంత్రిఁ జేసినఁ గార్యభాగంబులు సిద్ధినొందనేరవు. నీవు బాహాబల గర్వంబునఁ గార్యపద్ధతు లెఱుంగవు. గర్వాంధులుఁ బాపస్వభావులు నగు బక హిడింబ కిమ్మీర జరాసంధాదులం జంపినయట్లు సులభంబుగఁ దలంపకుము. సత్యసంధులును భుజాబలధురంధరులును జితేంద్రియులు దానశూరులు నగురాజశ్రేష్ఠులు పెక్కండ్రు గలరు. ఒక్కొక్కని జయించుట కక్కసంబు. సూర్యుం డస్తంగతుండు గాకమున్న సైంధవుని వధియింతు నని నాఁడు గాండీవి గావించినప్రతిన నెఱవేఱుట దైవయత్నంబు. మారుతనందనా! నీ వంతకంటె సాహసంబుగాఁ బ్రతిన సేసితివి. ఇది నెఱవేఱుట యెట్లు! యజ్ఞఘోటంబు నిరాఘాటంబుగా దిక్కులం జరించునెడ శౌర్యవంతులైనమహీనాథులు దేవ

గంధర్వ కిన్నర యక్షరక్షోగణ నాథులకు బహువిఘ్నంబులు గావింతురు. మున్ను దశరథనందనుం డశ్వమేధంబు సేయుచు వానరబలంబులను భల్లూకసేనల నశ్వరక్షణార్థముగా నంపిన శుక్తిమతీపురంబున సురథుం డను మహారథుండు తురంగంబుతోఁగూడ వానరవీరుల నెల్లం గట్టివేసిన యెడ శ్రీరామభద్రుండు తానె చని యశ్వంబును మరల్చికొని వచ్చెఁ గావున నీవు సహాయంబుగా నర్జునుం దోడ్కొనిపోవుట కర్జంబు. అనినఁ గంసమర్దనునకు బకమర్దనుం డిట్లనియె. బావా! నేను నీ వానతిచ్చిన గుణంబులు గలవాఁడ నగుదు. నీకు నటువంటిగుణంబు లెవ్వియు లేవు గద! నీకామాతురత్వంబునకు గొల్లయిల్లాండ్రగుబ్బపాలిండ్లు సాక్షి. నీచస్త్రీసంగమంబునకు నీదు మత్స్యకూర్మవరాహావతారంబులె సాక్షి. బహుభక్షకుండ వగుటకు బ్రహ్మాండకోటిపరిపూరితం బైననీకుక్షి సాక్షి. నీస్త్రీలోలత్వంబునకు సత్యభామానిమిత్తంబుగా భూమికిం దెచ్చిన పారిజాతవృక్షంబు సాక్షి. నీదు మాయాచరితంబులు ప్రకటింప నెవ్వరితరంబు? దేవరకటాక్షంబు తోడుగఁ దొల్లి బకహిడింబకిమ్మీరజరాసంధులఁ గెలిచితి నిప్పుడు నటువలెనె యౌవనాశ్వవిశ్వంభరావల్లభుని గెలిచి యశ్వమేధాశ్వంబుం దెచ్చెద. నాహృదయంబులో దేవరదివ్యశ్రీపాదపద్మంబులు కుదురుగ నున్నం జాలు. తద్బలంబున గదాదండంబు కేలం గొని కులపర్వతంబులం బెకలింతును. క్షోణీ

మండలంబుఁ జూర్ణంబు సేయుదు. దిగంతదంతావళంబుల దంతంబుల నుల్చివైతు. గ్రహతారకాగణంబుల జలజల రాలుతును. నాకసాధ్యం బేమి యున్న యది! చాతకంబులు మేఘాగమనంబు కరణి మేము నీరాక నపేక్షించుచున్నారము. మమ్ము నీకృపాదృష్టిచే రక్షింపుము. మీయెడ భక్తి లేనివారలకు నీవె యగ్నివర్షంబు గురియుదువు. పంకనిర్మగ్నం బైన ధేనువును గోపాలకు వందంబున శోకమగ్నుల మైన మమ్ము నీ వుద్ధరింపుము" అని యనిలనందనుండు పలుకు పలుకులకు ముదంబు దొలఁక గోపకులతిలకుండు తదీయ తేజంబు వృద్ధి నొందిచుచు గాఢాలింగనం బొనరించి, సమీరకుమారకా! నీవాక్యంబులకు నాయంతరంగంబు సంతసంబు నొందె. నీవు ధన్యుండవు. రాజమూర్ధన్యుండవు. మాన్యుండవు. మీరాజన్యునకు దైన్యంబు వలవదు. జన్నంబు నెఱవేఱెడిని. ద్రోణభీష్మకర్ణప్రముఖు లైనగురుజనులం దక్కిన సంబంధిబాంధవులం దురంబునం దునిమిన దుష్కృతంబు మిమ్ముం జెందదు. అశ్వమేధాధ్వరంబు గావించి మాకు సమర్పణంబు సేయుఁడు. మాకు నంత వలవ దయ్యాగంబు నేన సాగించెద.

అనిన భీముండు గోపాలదేవునిం గనుగొని వెండియు దండప్రణామంబు గావించి, దేవా! నీపాణిపద్మంబున నస్తువాకటి కోటిగుణితంబై వృద్ధిం బొందుం గాన హయమేధంబు గావించి తత్ఫలంబు నీకె సమర్పింపం గోరియున్నవారము. నేను

భద్రావతీపురంబునకుఁ జని తద్రాజవర్యుని గెలిచి హయంబు దెచ్చుపర్యంతంబు సవ్యసాచి ధర్మరాజుసముఖంబునం గాచికొని యుండు నని మాటలాడుసమయంబున ద్రుపదరాజపుత్త్రి వచ్చి యారగింప సమయం బయ్యె విజయంబుచేయుఁ డనుటయు ధర్మనందనుండును వసుదేవనందనుండును గృతమజ్జనులై ధౌతపరిధానంబులు ధరియించియిష్టాన్నపానంబులం బరితుష్టి నొంది యుచితప్రకారంబుల నారాత్రి సుఖనిద్రం జెంది మఱునాఁడు వందిమాగధబృందంబుల బిరుదగద్యపద్యంబులు గాయక వైణికుల యంత్రగాత్రగానంబులు నాలకించుచు నిదుర మేల్కొని స్నానసంధ్యావందనాది నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి సంతోషభరితాంతరంగులై సభాస్థలంబునకు వచ్చిరి.

—:భీముఁ డశ్వమునకై భద్రావతి కేగుట.:—

అంత భీమసేనుండును యుద్ధసన్నద్ధుఁడై ధర్మతనయు పాదంబులకుఁ బంకజాక్షుని పదపంకజంబులకు వందనంబు లొనరించి కుంతికిం బ్రణమిల్లి వివ్వచ్చుం గ్రుచ్చి కౌఁగిటం జేర్చుకొని తాను వచ్చుపర్యంతంబు ధర్మతనయుం గాచి యుండుమని నియమించి మాద్రీనందనుల నుపచరించి ద్రౌపదికిం జెప్పి మఱిమఱియు మురవైరిచరణాంబురుహంబులకుం బ్రణమిల్లి ప్రమోదభరితమానసుండై వృషకేతుమేఘవర్ణులు సంగరోత్సాహపరిపూర్ణులై తోడం జను దేర యౌవనాశ్వుం డేలు భద్రావతీపురంబునకుం గతిపయప్రయాణంబు

లం జనిచని బంగరుమెఱుంగులం దుఱంగలించు నుత్తుంగంబులైనశృంగంబులం గీలుకొలిపిన కెంపులగుంపుల సొంపులుగులుకు ప్రకాశంబుల రాత్రులం బగళ్ళు సేయుచు నమరావతీపురసమానంబును స్ఫటికమణిమయంబులు నంబరతలచుంబితంబులు నైనకోటలును, బాతాళతలగంభీరంబులు నుల్లోలకల్లోలసముల్లసితంబులుఁ గమలకువలయగంధబంధురంబులు నైనయగడితలును, గనకమయశిఖరంబులం దాపిన గుత్తంపు ముత్తియంబులడంబులచేఁ దారాగణంబుల విడంబించు సౌధంబులును, గోపురాగ్రంబులం గీలితంబు లైన యింద్రనీలంబుల కాంతుల నకాలతిమిరములం గలుగఁజేయు గవనివాకిండ్లునుం గలిగి వేదఘోషంబుల మట్టుపడం జేయుచు హోమధూమంబులచే మార్గంబులం గానరానీయక యాగయూపసంఘంబులచే నడువంగూడక సాధుజనసంతోషణంబును వైరిజనభీషణంబు నైనయాపురంబు సేరం జని పూచి కాచి ఫలించి కైవ్రాలిన మావులు మోవులుఁ బొన్నలుఁ బొగడలుఁ దాల హింతాల తమాల నారికేల పనస క్రముక ప్రముఖ తరువులు నల్లిబిల్లిగా నల్లికొనిన మల్లెలు మొల్లలు సన్నజాజులు విరవాజులు మొదలైన తీవలం బొలుపొందుచు, చిలుకలుఁ గోయిలలు శారికలుఁ జకోరికలు నాదిగాఁ గల పక్షికులంబులకలకలంబులును, జింకలు దుప్పులు నీహామృగంబులుఁ దక్కినమృగవిశేషంబులచే భూషితంబులు నైనపువ్వుంబొదలం బొలు

పొందు హృద్యం బైనయుద్యానంబునందు నిలిచి సమీర కుమారుండు వృషకేతుం జూచి, కుమారకా! యీవనం బునం జెంగలువలు నల్లగలువలుఁ దెలిగలువలుఁ జెందా మరలు వెలిదమ్ములుం దొరంగినపుష్పాదులం దేనియలం బొంది చిత్రవర్ణంబు లైన తరంగమాలికలం జెన్నుమెఱసిన తటాకంబుఁ గనుంగొనుము. ఇచ్చటి కీరాజునగరి వాజి సంఘంబులు నీళ్లుద్రావం జనుదెంచు నందశ్వమేధయోగ్యం బైనయశ్వంబును వచ్చుఁ గావున, దానిం గాపాడికొనవచ్చు సైనికానీకంబుం బాఱఁద్రోలి హయంబు రయంబునం గొని పోవుద మని పలుకుచు నొక్కపొదరింటం బొంచి యుండె.

అప్పుడు కర్ణసూనుండు పినతండ్రి యగుభీమసేనుం జూచి, యీరాజునకుంగల సేన యంతయుం బదియక్షౌహి ణులు. వానిలోఁ గొంతకొంత తురంగంబు వెంబడిం జను దెంచుఁ గాని యెల్లసైన్యంబుఁ బెల్లగిలి రాదు. కావునమన కీయశ్వంబును గ్రహించుట సులభంబు. గంగాతీరంబునం జేరిన జనులపాతకంబులుం బలె, లలాటలోచనుం డాసిన కాలకూటంబుకరణి, శ్రీవాసుదేవపాదారవింద చింతనంబు వలన మానవుని జన్మంబునుంబలె, గయావర్జనంబు సేసిన వాని పితృవర్గంబుల దుర్గతింబలె, నిమిషమాత్రంబులో నీగ దాఘాతంబున యౌవనాశ్వుని సైన్యంబు లయంబునొందు నని సల్లాపంబు లాడుచు నుండుసమయంబున దండిమెఱయు

డిండిమవాద్యఘోషంబులును గాంచనమణిమయంబు లైన ఘంటల ఘణంఘణారవంబులును, నంకుశాఘాతంబులం బొ డము ఘీంకారంబులును, గండస్థలంబులం దొరఁగు మదజ లంబుల పరిమళంబులకై మ్రోయు తుమ్మెదలఝుంకారంబు లునుం జెలంగ నేనుంగులు గుంపుగుంపులుగా వచ్చి, యాస రోవరంబు సొచ్చి మచ్చికలు హెచ్చఁ దుండాగ్రంబుల నుద కంబులం బూరించి పెంటియేనుంగులమీఁదం జల్లుచు వాని చేఁ జల్లఁబడిన సలిలంబులచే మేనులు దడియ మెల్లమెల్లన దద్గాత్రంబులు నిముడుచుఁ బుండరీకముకుళంబులం బెఱికి యొండొంటితో నేటులాడుచు నన్యోన్యముఖసౌరభంబుల నాస్వాదించు సంతోషంబున ఘోషించుచు నక్కు నక్కు నం జెక్కుఁ జెక్కును దోడఁ దోడయునుం జెవిఁ జెవియుఁ బరి బఱియు సరినొరయఁ గరాగ్రంబుల జలంబులం బీల్చి చిమ్మన గ్రోవులం బలెఁ జిమ్ముచుఁ బెద్దయుం దడవు తద్దయుం గ్రీడించి మావంతులబలవంతంబున జలవిహారంబులు చాలించి యమ్మ దగజంబులు పురంబునకుం జనియె.

తదనంతరంబ క్రొమ్మించులమించు తేరిగండ్లయంచుల వలనం బొడమిన భూరేణువులకాలతిమిరంబు సంపాదింప గాలరుద్ర ఢక్కాఢమఢమాత్కారంబులం ధిక్కరించు వాద్య ఘోషంబులు మెఱయ మృత్యువునాలిక పోలికఁ జదలం గదలు బిరుదకేతనంబులు మెఱయఁ బట్టపగలింటి మార్తాం డకిరణంబులకు ననుకరణంబు లైనప్రహారణంబులం బొలు

పొందు భటసమూహంబులు సందడింపనేల యీనిన తెఱం
గున సముద్రంబు పొరలినచందంబున వచ్చుసైన్యముం గనుం
గొని యౌవనాశ్వభూపాలుండు వచ్చెనో యనుతలంపున
దిగ్గన లేచి కర్ణకుమారుం డాసైన్యముం గలయంజూచి నీరు
గ్రోలం జనుదెంచు తురంగబృందంబులసందడి గాని రాజు
కాం డని తెలిసి యనిలనందనుం జూచి, అయ్యా! కయ్యం
బునకుం గాలుద్రవ్వుచందంబున ఖురంబుల భూతలంబు
ద్రవ్వుచు నూరంబిచ్చుకలు ముంగిసలు నొంటెలు నడచిన
కైవడి బెడంగునడలు మెఱయం బరిచారకులు వాగెలం
గుదియంబట్టి నిట్టట్టు గెరలుచు వేనవేలు తురంగంబులు
జలతరంగంబులకరణిం ద్రొక్కినచోటుం ద్రొక్కక యిక్కొల
నికిం జనుదెంచి నీరు ద్రావుచుం బోవుచు నున్నయవి గాని
యశ్వమేధాశ్వంబు గనంబడదు. దాని కున్నచోటన గడ్డి
యుం గవణంబు నీరు నమరించి బయలువుచ్చరుగాంబోలు
ననిన వృషకేతుం జూచి యనిలసూతి, కుమారకా! మన
ము ధర్మజునిసమ్ముఖమున నానావిధంబులైన ప్రతినలు గావిం
చితిమి. సవనహయంబు లేకయ రిత్తచేతులతో మగిడి పోవం
జనదు. పుత్రులు లేనివానికిం గతి గలుగనేరని వితంబున,
నంగనావశుం డైనయజ్ఞానికి బంధుమర్యాదలు మాలిన
కరణిం, గార్యాలోచనము సేయనిమనుజనాథునకు రా
జ్యంబు సిద్ధింపని తెఱంగున, శ్రీవిష్ణుదేవునిచరణకమలం
బులం దలంపనివానికి శుభంబులులభింపనిచందంబున, శంక

రునిం బూజింపని వంకరకట్టెకు సంపదలు సంభవింపని
కైవడి, హయంబునుం గైకొనకయ విఫలప్రతిజ్ఞులమైతిమేని
మనకీర్తి హానిం జెందు నని మాటలాడుచుండె.

—:అశ్వమేధాశ్వము నీరుద్రావ వచ్చుట:—

ఆసమయంబున ద్విరదంబులు నరదంబులు ఘోటకం
బులు భటసమూహంబులు వాద్యఘోషంబులు మ్రోయ
నిచ్చలంపు ముత్యాలకుచ్చుల గచ్చులు మెఱయు ధవళాత
పత్రంబు పున్నమచందురుచందంబునం గాంతిచంద్రికలు
వెదచల్ల నుభయచామరంబులు ధవళశంఖంబులు సాం
బ్రాణి ధూపంబులుం జంద్రకావిపావడలు దీపింప మహా
మండలేంద్రుని చందంబున నతిశయితవైభవంబుతోం బద్మా
కరంబునకు నయ్యాగీయహయంబు రా నాలోకించి పట్టం
దమకించు కుమారుని నివారించి మనుమనిం గనుంగొన్న
సమ్మేఘవర్ణుండు సమరవిజయనేత యగుతాతకు నమస్కరించి
మహాబలనందనా! లెక్కకు మిక్కుటం బైనకక్కసంపుజో
దులు పెక్కండ్రు చుట్టునుం బరివేష్టింప వచ్చుచున్నట్టియి
త్తేజిం జెపవట్టికొని లేంగదూడ నీడ్చి తెచ్చినవిధంబునంబట్టి
తెచ్చెద. యౌవనాశ్వుని నాతని కుమారుని మూటకట్టు
గాం గట్టి మీముందఱం దెచ్చిపెట్టెద. ఇంతయేల! తురం
గంబె చాలునంటిరేని యత్తెఱంగునం జేసెద నని సంగరో
త్సాహంబున నంగంబు పొంగుచుండ శైలశృంగంబునుండి
చంగునం దుముకు సింగంపుంగొదమకరణి ధరణికిం జను

దెంచి మాయాప్రభావంబునఁ గాలకంఠకంఠకుహళీకరాళ కాలకూటంబు కరణి గాటంబైన యంధకారంబు గల్పించి దిక్కులు విదిక్కులుం దళుక్కున మెఱుపుటొఱపులు మిగుల బ్రహ్మాండకుహరంబు విరియింపఁజాలు గర్జితంబు లూర్జితంబులై యెల్లెడల వినంబడ బలుపిడుగులు వడంజేసి దేవమానవాదులకు భయంకరంబుగ మేఘనాదునిచందంబున సింహనాదంబు సేసి యద్దనుజసింహుండు పరాక్రమంబు మెఱయించుటయు దేవేంద్రుండు చారులవలనఁ దద్వృత్తాంతంబు విని యారక్కసుం డెక్కడివాఁడు? ఏల విజృంభించినాఁడు? తెలిసి రమ్మని యొక్కదూత నంపించిన వాఁడునుం ద్వరితంబుగా వచ్చి యంబరంబున నాడంబరంబులు సేయు హిడింబాపౌత్రునిం గాంచి నీవెవ్వండవు? ఏమిటికిట్లు విపరీతంబులు సేసెదవు? దీన నీకేమి ఫలంబు? నిన్నెవ్వ రంపించినారు? త్రైలోక్యవల్లభుం డైనదివిజనాథుండు తెలిసి రమ్మనియె, ననిన విని యాఘటోత్కచపుత్రుండు, నేను పాండుపుత్రుం డైనభీమసేను పౌత్రుండ. మాపెద్దతాత యగు ధర్మరాజు హయమేధంబు గావింపంగోరి యావనాశ్వని నగరంబున యాగీయతురంగంబున్న దని విని నన్నుం బంపిన నేను దానిం బట్టికొన వచ్చి మాయలం బన్నుచున్నవాఁడం గాని దేవతలకు విరోధంబు సేయం దలంచినవాఁడఁ గాను. అనిన విని యా దూత దేవేంద్రున కత్తెఱం గెఱింగించిన నతండు సంతోషంబు నొందె. అంత

సంతకాలకాలునిచందంబున నద్దనుజుం డొక్కెడం బిడుగులు గురియించుచు నొక్కదిక్కున ఱాళ్ళుఱువ్వుచు నొక్కచోట మిడుంగుఱులు నింగి కెగయ నిప్పులు గుప్పలించుచు నొక్కదెస ఝంఝామారుతంబుల విసరించుచు, నొక్కచక్కి మిక్కుటంబైన దుమ్ము గ్రమ్మం జేయుచు, నొక్కచోట గాటంబులైన చీఁకటుల నుత్పాదించుచు, నొక్కతావునఁ బెళపెళ మని యుఱుము లుఱుమం జేయుచు, నొక్కొక్కదిక్కునం దళుక్కు మను మెఱుంగులచే దృష్టులు మిఱుమిట్లు వడం జేయుచు సేనలనెల్లం జీకాకుపఱిచి పొట్టేటి

—: మేఘవర్ణుఁడు గుఱ్ఱము నపహరించుట :—

పిల్లం బట్టిన తెఱంగున నశ్వంబు నాలుగుకాళ్ళుం బట్టి మూఁపునం బెట్టుకొని గగనమార్గంబున కెగసిన వియచ్చరు లచ్చెరువొంది యదెయదె దానవుండు హయంబుం బట్టికొనిపోయెఁ బోయెను ననియెడు నెలుంగులు నింగిముట్టఁ బ్రశంసించి కృపాయత్తచిత్తులై మేఘవర్ణుని పయిం బుష్పవర్షంబులు వర్షించిరి.

ఇవ్విధంబున భీమసేనపౌత్రుండు మాయాబలంబున యాగతురంగంబు నపహరించికొనిపోయిన తెఱంగు హతశేషు లయినభటులు *పలుకరించుటయు యావనాశ్వవిశ్వంభరాధీశ్వరుండు విని యులికిపడి నిప్పు లుప్పతిల దశదిశ

*పలుకరించుట=చెప్పుట యనునర్థమున నిందు వాడఁబడుచున్నది.

లుం జూచుచు దురాపప్రతాపదీపితుండై యంబరతలంబున కెగయంజాలు రథికుల నాలుగువేలకుం బనుపుటయు వారలు క్రోధంబున యూథంబు లగుచు విక్రమంబునఁ జక్రగదా కుంతకరవాలభిందిపాలముసలముసుండికా పరిఘ పట్టసాది సాధనంబులు సారించుచు నవ్వీరుం జుట్టిముట్టిన నాబిరుదుమగండు బెట్టుగా నట్టహాసంబు సేసి యశ్వంబు నమరావతీపురంబునకనునిచి తానుం బెట్టిదం బైనచెట్టు వెఱికికొని చుట్టుకొనిన మూఁకలం గనుపుగొట్టి యిట్టట్టు వడం జేసి యాగీయహయంబును మగుడం గొని తెచ్చి భీమసేను ముందఱం బెట్టి నిలిచిన నతండు పౌత్త్రుం గౌఁగిలించికొని దీవించె. ఆసమయంబున యౌవనాశ్వుని సైన్యంబులు క్రమ్మఱం జుట్టుముట్టిన మేఘవర్ణుండు మహార్ణవంబునం దిరుగు మందరనగంబుచందంబునం దచ్చమూసముదయంబు గలఁగుండువడం జేయుచుఁ బరాక్రమించుసమయంబున వృషకేతుఁడు తనమనంబున "హయంబుం బట్టికొని వచ్చునప్పటికయ్యంబున మేఘవర్ణుండు మిగుల నలసి యున్నవాఁడు, పెక్కండ్ర నొక్కనికి గెలువశక్యంబు గా"దని యూహించి, యనిలసుతునకు మ్రొక్కి శస్త్రాస్త్రభీకరం బైన వైరిసైన్యనికరంబు సొచ్చి యరుణారవిందచైత్రంబు లైన నేత్రంబులం జఱచుఱం జూచుచు లయకాలహుంకారశంకాకరం బైనశింజినీటంకారంబు దిశావిటంకంబులకు సంక్రమింపం గోపాటోపంబునం దత్సైన్యంబుం జొచ్చి మేఘవర్ణు

నకుం గౌతూహలంబు సంపాదింపుచు, 'వత్సా! నీవు కయ్యంబున మిగుల నలసినాఁడవు. తలంచినకార్యంబు నెఱవేర్చితిమి. ముహూర్తమాత్రంబు బడలికదీర్చుకొమ్ము.' అని భీముచెంతకుం బంచి కంఠీరవంబు గంధగజయూథంబుపై నుఱుకుచందంబున నుఱికి క్రొవ్వాఁడి మెఱుంగుఁదూపు లనియెడుగోళ్లచే భద్రగజకుంభస్థలంబులు పెకలించి, తురంగసంఘంబులం దెగటార్చి, యరదంబులం జెక్కులు సేసి, కాలుబంట్లఁ గాలునిప్రోలి కనిచి, రోదసీకుహరమేదురం బైనసింహనాదంబు సెలంగఁ ద్రిపురంబులపయిం గడంగు త్రిలోచనునిచందంబున నిరర్గళంబుగ మార్గణవర్షంబులు వర్షించిన విదళితమాతంగంబును, విధ్వస్తతురంగంబును, విశీర్ణశతాంగంబును, విఖండితభటాంగంబు నై యాసైన్యంబు చచ్చియు నొచ్చియు విచ్చియుఁ జీకాకుపడుటయు నందొక్కరుండు బలుగాయంబుల నెత్తురు జొత్తిల్లుగాత్రంబుతోఁ బురంబునకుం బరువెత్తి భద్రావతీశ్వరునకుం బ్రణమిల్లి సైన్యంబు సమసిన తెఱంగును యాగీయవాజిం గొనిపోయినచందంబును విన్నవించిన యౌవనాశ్వుండు రోషారుణితలోచనుండై, 'యెట్టెట్టురా! వింతలు వింటిమి! పరదళం బెంత వచ్చె? గుఱ్ఱం బెటువలెం బట్టువడియె? వివరంబుగా నెఱుంగం బలుకు' మనిన, 'దేవా! యెవ్వరో యెఱుంగము. మువ్వురు వచ్చిరి. వారిలో నల్లనిబాలకుం డొక్కరుండు గగనంబున కెగసి డేగతూఱినవిధంబునం దూఱి సేనామధ్యం

బన నున్న తురంగంబు నెత్తి మూఁపున నుంచుకొని మీ
రంపించిన యంబరచరుల నాలుగువేలరథికుల నంబరమున నె

—:యౌవనాశ్వుఁడు భీమాదులపై యుద్ధమునకు లేచుట.—

సంహరించి వెండియు నాబలంబుతో భండనంబు సేయుచు నుండఁ బెద్దనిట్టతాటిచెట్టుచందంబున లోకభీకరం బైనయినుపగుదియ కేలంబూని యొకండు నిలిచియున్నాఁడు. వాని చెంగట సింగంపుఁ గొదమ తెఱంగున గర్జిల్లుచు నొక్క చక్కని రాచకొమరుండు కొలుచుచున్నవాఁడు. అనివిన్నవించిన యౌవనాశ్వుండు దనయిచ్చలో మచ్చరంబు నచ్చెరువు విచ్చలవిడిం బెచ్చుపెరుఁగ, వారు మానవసామాన్యులు గారు, కారణజన్ములు. నాకుం జూడఁ ద్రిమూర్తులునరమూర్తులై వచ్చిరని తోఁచుచున్నది. ఒక్కండు గుఱ్ఱంబును బట్టుకొని పోవుట యేమి! వేఱొక్కండు లెక్కకు మిక్కుటంబైన సైన్యంబు నుక్కడంచుట యెట్టు! ఒక్కరుండు వేడుక చూచుచు నూరకయుండుట యేమి? ఐన నశ్వమేధంబు సేయవలయునని యతిప్రయాసంబుగా నశ్వంబు సంపాదించితినది యిత్తెఱంగునం బోయినఁ బోవనిమ్ము. ఇమ్మువ్వురితోఁ గయ్యం బనుజన్నం బొనర్చి దేవతల నెల్లం దృప్తినొందించెద నని యాహవోత్సాహకౌతూహలంబున నమ్మహీవల్లభుండు దిక్కులు పిక్కటిల్ల రణభేరి మ్రోయించి మదపుటేనుంగులు, మనోజవతురంగంబులు, మణిమయరథంబులు, మహాసాహసికవీరభటులు లెక్కకుమిక్కుటంబుగా దిశలు

ప్రక్కటిల నార్చుచు, వీరాలాపంబులం బేర్చుచు, నలుఁగఱంకులం బలసి చనుదేఱఁ బురంబు వెడలి సమీపంబునకు వచ్చు యుగాంతకాల కాలుండునుం బోలెఁ బ్రచండగదాదండంబు భుజాగ్రంబునం గీలించి భండనంబు గనుంగొనుచున్న వృకోదరునవిలోకించి లోకోత్తరం బైనతదీయదివ్యతేజోవిలాసంబున కచ్చెరువందుచు నాయోధనంబున నాయోధుల నెల్ల సమయించి వింటికొపునం జేయూఁది యున్న వృషకేతునిం జూచి శిరఃకంపంబు సేయుచు యౌవనాశ్వుండు తనమనంబున "సాగరంబు మేఱమీఱినచందంబున నపారచతురంగబలంబుతో భూనభోంతరంబులు కంపింపఁ జేయుచు నెత్తివచ్చిన నన్ను సడ్డసేయక యనాదరంబుగఁ జూచుచు సింహకిశోరంబుకరణి శంకారహితుండై కర్మపాశవినిర్ముక్తుండైన యోగిచందంబున మరణభయంబు లేక యిక్కుమారుండున్నవాఁడు." అని సంతసంబు రోషంబు నగ్గలింప బలంబునకుఁ జేయి వీచుటయు వానిపయింగడంగు వృషకేతనుం జూచి మారుతసుతుండు రోషతామ్రాక్షుండై గదాదండంబు నంకించి కదలుటయుఁ గర్ణకుమారుం డెదురుగాఁబఱతెంచి, "అయ్యా! యీరెండులోకంబులెత్తివచ్చినను మీకు

—:వృషకేతుండు భీముని నిలిచిచూడు మనికోరుట:—

నీడు గాదనిన యెడ నీయల్పసైన్యం బేమి లక్ష్యము? నీపుత్త్రుం డగు నన్నుం దయచేసి చూచుచుండుము. నే నీతృణంబ కార్చిచ్చుచందంబునం బేర్చి [illegible] బులభస్మీకరిం.

చెద. తండ్రీ! కాయంబులు బుద్బుదప్రాయంబులు. జవ్వనంబులు చంచలంబులు. బలంబు లస్థిరంబులు. ఇంతయుం గలిగినప్పుడె త్రైలోక్యవర్తిని యైనకీర్తినార్జింపవలయుం గాని వ్యర్థంబుగా బ్రమకం జనదు. గజగమనంబు లనియెడిగమనవిలాసంబులును బాణంబు లనియెడి భుజంబులును జక్రంబు లనియెడి స్తనంబులును, శంఖంబు లనియెడి కంఠంబును గలిగిన శత్రుసేనాకమణీమణిని మున్నుగా నేను వరించినాఁడ. దానితోడం గ్రీడించి కీర్తి యనియెడు సంతానంబు గాంచెద. మీకుఁ జేర వావి గాదు. కోడ లయిన సేనావధూటి మిమ్ముం జూచి వ్రాలుపతాక లనియెడివ్యాజంబున మొగంబు వాంచుచున్నయది" అనిన వాయుసూనుండు "కుమారకా! సేనావధూటి నీకుంగైవసంబైన మిగుల లెస్స. అటుగాకనిన్నుం దలమీఱెనేని దాదవ్వులనస్మదీయగదాప్రహారంబులఁ జేవ యణంచి శిక్షించెద.మామగారుకోడలిని శిక్షించుట యుచితంబుగదా! యని పలికి, నీవుపాదచారివి వారు రథికులు, నిన్ను నొంటిగఁ బనుపంజాల ననిన వృషకేతుండు మారుతసూతిం జూచి మీకటాక్షం బనువజ్రాంగిజోడు గలిగియుండ నాకు భయం బేమిటికి? చింతవలదు. నన్నుం బంపుమని భీమునకుం బ్రదక్షిణంబు సేసి యుబ్బునం గబ్బుమీఱిన దేహంబుతోఁ గన్నులం గెంపు దోలంకఁ గాముకుండు కామినిం గదియుచందంబునఁగెందూళి యనియెడు కుంకుమరసంబు సలంది, సింగిణీవిండ్లను కనుబొమ్మ

లల్లార్చుచు, మెఱుంగుఁదూపు లనుచూపులఁ దళుక్కొత్తుచుఁ గరికుంభంబు లనియెడు కఠినస్తనంబుల నొఱపు మిగిలిన వైరిసేన యనుచానం గదిసి వృషకేతుండు కౌతుకంబు నెమ్మొగమ్మునం జిగురొత్త మున్ను దనచేతం గూలినచతురంగబలంబుల నెత్తురు లనియెడిసలిలపూరంబులచేసాగరంబు తెఱంగునఁ గన్పట్టుచు రుద్రవిహారస్థానం బగుటం జేసి కైలాసంబుకరణి నొప్పుచు, విదళితసైంధవం బగుటకతనఁ బార్థునిప్రతినచందంబునం దోఁచుచు, శంఖచక్రసమన్వితం బగుటకతన శౌరిహస్తంబులంబోలెఁ జెలువొందుచు, నిజనిశితవిశిఖంబులచే శకలితంబు లైన రథగజతురగపదాతిగాత్రఖండంబులచేత మిట్టుపల్లంబు లైనసంగరాంగణంబు సొచ్చి కార్ముకజ్యారావంబును, గఠోరసింహనాదంబును, గనకపుంఖచిత్రితంబు లగుకంకపత్రంబు లుల్లసిల్లఁగోదండపాండిత్యంబు మెఱయ వింట బాణంబు దొడుగుట తివియుట యేయుటయు నెఱుంగ రాకుండ శరపరంపర లను వర్షంబు వర్షించుచు సమున్నిద్రంబైనరౌద్రరసంబుమూర్తీభవించిన చందంబునఁ గనుపట్టి కుంభికుంభస్థలంబులు పెకలించి ముత్యంబుల జలజల రాల్చుచు నశ్వగాత్రంబులశకలంబులు వికలంబులు సేయుచుఁ బరాక్రమించుచునుండె.

—: యౌవనాశ్వవృషకేతులయుద్ధము :—

ఇవ్విధంబునం జాపవిద్యానైపుణంబు సూపుచు నున్నవృషకేతుం గాంచి యౌవనాశ్వుండు దంతావళంబు నెక్కి ధవళ

ఛ్ఛత్రచామరంబులు మెఱయదగ్గఱవచ్చి "కుమారకా! ఆది
విష్ణుదేవుండునుం బోలెఁ బ్రకాశించుచున్నవాఁడవు. నీ
కులంబు గోత్రంబు నామధేయంబు నెయ్యది? నీతండ్రి తాత
లెవ్వరు? నీరాకకు నేమికారణంబు? నీచరిత్రంబు దెలియక
యుద్ధము సేయరాదు. కాన నెఱింగింపు" మనిన, వృషకే
తుండు, "కశ్యపమహామునీంద్రుఁడు మావంశకర్త, వేదమ
యుండైన సూర్యుండు మాతాత, త్రైలోక్యవిఖ్యాతదాన
లక్ష్మీసముదీర్ణుం డైనకర్ణుండు మాతండ్రి, నాపేరు వృషకే
తుండు, మాపినతండ్రి ధర్మనందనుం డశ్వమేధంబు సేయం
దలంచి నీవశంబున యాగీయాశ్వమున్న దని విని భీమసేను
నన్న ఘటోత్కచపుత్త్రుం డగు మేఘవర్ణునిం బనిచె. అమ్మేఘ
వర్ణుండు తురంగంబు నపహరించె. నేను బలంబులం బొలి
యించితి. మాయయ్య వేడుక చూచుచు నున్నవాఁడు."
అనిన నమ్మహీకాంతుండు సంతసంబు నంది "రాజనందనా!
ముహూర్తమాత్రంబు బడలిక దీర్చుకొనుము. చేయలసిన
వానితోఁ గయ్యము సేయరాదు. నీవు పాదచారివి. నేనే
నుంగునెక్కి యున్నవాఁడ నగుట నీతోడఁ గయ్యం బొన
ర్చుట పాడిగాదు. కనకమయం బైనయరదంబు నొసంగెదఁ
గైకొని యుద్ధమునకు ర" మ్మనిన వేవెలుంగులదొరమను
మండు మొగంబునఁ జిఱునగవు దళుకొత్త "నెవ్వానిపట్టణం
బునఁ జెట్లు రాళ్లు పసులు సైతమ ఖిలార్థంబు లొసంగి యా
చకులం బ్రోచు నట్టి యమరవల్లభుం డర్థియై వచ్చి వేఁ

డినఁ గవచకుండలంబు లొసంగ నట్టిదానశూరుం డైన
కర్ణునకుం గుమారుండ నైననేను నీవలన నరదంబుఁ బుచ్చి
కొందునె! నీవాడెడుమాటలు వినిన సంధికి వచ్చినయట్టు
లున్నయది కాని సమరంబునకుఁ గాఁ దోఁపదు." అనిన
నారాజు "నీవు బాలుండవు, మేము చాపవిద్యాప్రవీణుల
ము. మున్నుగ నీపరాక్రమంబుఁ జూపుము నీసామర్థ్యంబుఁ
జూచి తరువాత మేము యుద్ధము సేసెద" మనిన వృషకే
తుండు నవ్వుచు మున్నుగఁ దురంగంబుఁ బట్టితి మని
చెప్పిన న్విని కోపాటోపంబున గృహంబు వెలువడి సకల
దళంబులం గూర్చుకొని ప్రతిజ్ఞలు వలుకుచు యుద్ధంబునకై
బయలు మెఱసినవారలు తమపరాక్రమంబులు మెఱయింప
వలయుం గాని ముందుగ నాప్రతాపంబుఁ జూపితినేని మఱి
నన్ను మెచ్చి యుద్ధంబు సేయువా రెవ్వరు? కాలమృత్యు
ముఖంబునఁ బడినపిమ్మటఁ గ్రమ్మఱ వచ్చుట యెట్లు? నీవు
పుత్త్రులు పౌత్త్రులు మిత్త్రులు బంధువులు సింధురంబులు
హయంబులు రథంబులు నధిరోహించి భేరులు బిరుదకాహ
ళంబులు మొదలైనవాద్యంబులును మొరయ బిరుదధ్వజం
బులు మెఱయ పలువగలకైదువులు సారించుచుఁ గయ్యం
బునకుం గాలుద్రవ్వుచు మెండుకొని యున్నవారలు.
నీవు వృద్ధుండవు, నేను బిన్నప్రాయంబువాఁడ. నన్నొంటి
గాఁడని యనవలదు. కమలాక్షుని కృపాకటాక్షంబె నా
కక్షయబలంబు. పెక్కుమాట లేమిటికి! తొలుదొలుత నీగు

స్త్రంబుఁ బట్టి తెచ్చితిమి. నీచతురంగబలంబులో సగముసమ
యించితిమి. తోలుపోటు మాదె కావున నీవె మార్కొను
మనుటయు నాయౌవనాశ్వుం డలిగి యేనుంగు డిగి రథా
రూఢుండై గుణంబు మ్రోయించి యిరువదియైదుసాయ
కంబులు దొడిగి యేయుటయు నక్కుమారుం డొక్క బా
ణంబున ఖండించి యర్ధచంద్రబాణంబు నిగిడించుటయుఁ
గుటిలవర్తనులం గూడిన సజ్జనునిగుణంబు సమసినకరణి యౌ
వనాశ్వుని ధవళచ్ఛత్త్రచామరంబులు తుమురయ్యె. అంత
టం బోక మూఁడువాఁడితూపులు వింట సంధించి యొక్క
బాణంబునఁ జాపంబును వేఱొక్క శరంబున గుఱ్ఱంబులను
నొప్పించి మఱియొక్క మార్గణంబున యౌవనాశ్వువక్షస్థ
లంబు నేయుటయు నదియతనినడిఱొమ్ము వ్రక్కలించుకొని
వెన్నున డుస్సి దబ్బఱసాక్షము పలికినవాఁడు ఘోరనరకం
బునం గూలు తెఱంగున భూతలంబునం బడియుఁ (బురలఁ దెలి
వొంది యరదం బెక్కి) యమ్మహీకాంతుండు వేఱొండు కార్ము
కంబు కరంబునం బూని సజ్యంబు గావించి గుణస్వనంబున
దిక్కులు వ్రక్కలంజేయుచు నఱువదిబాణంబు లొక్క
పిడికిటఁ బట్టి వృషకేతుని భుజమధ్యంబున గాఁటంబుగ నా
టించుటయుఁ జిమ్మనగ్రోవులం జిమ్మినచందంబునం గ్రొత్త
నెత్తురు లెగసిన నక్కుమారుండు తరుణకిరణమాలికరణిం
బ్రకాశించుచుఁ గోలచేఁ గొట్టువడిన బెబ్బులికరణి బిట్టురోఁ
జుచు నాలుగువాలుతూపుల రథ్యంబులం గీటడంగించి

యొక్క మార్గణంబున సారథిశిరోధిం ద్రుంచి బహుముఖంబు
లైన శిలీముఖంబుల నజ్జననాథు మునుంగ నేసి పందిరి
వెట్టినకరణి శరకదంబకంబుల నంబరంబుఁ గప్పి రవికిర
ణంబుల మఱుంగుపఱిచి సింహనాదంబు సేసి "భూనా
థుండు పొలిసెఁ బొలిసె" నని సైనికులెల్లఁ దల్లడంబంద
నాగ్నేయాస్త్రంబు వింటఁ దొడిగి యేయుటయుఁ బొగలు
సెగలు మిణుంగుఱులు మంటలు మింటికి నంటఁ గడంగిన
నద్ధారణీరమణుండు వారుణాస్త్రంబున దాని నివారణంబు
గావించినఁ బంకజమిత్త్రపౌత్త్రుం డంతటం బోక వాయవ్యా
స్త్రంబును సంధించిన నమ్మేదినీనాథుండు పర్వతాస్త్రంబుఁ
బ్రయోగించుటయు నేనుంగులం బోలిన ఱాలు ఱువ్వుచు
వచ్చు నయ్యస్త్రంబు మీఁద వజ్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించి
తత్పాషాణంబులం జూర్ణంబు సేసి హాలహలవిషజ్వాలలం

—: వృషసేనుండు మూర్ఛిల్లుట. :—

గ్రక్కువాలు మెఱుంగుఁదూపు లపారంబుగా నిగిడించిన
నమ్మహీనాథుం డొక్క భల్లంబునఁ దన వక్షంబు పెల్లగించిన
రవికిరణసంకాశంబైన యొక్క మెఱుఁగుటమ్ము రాజభుజమ
ధ్యంబున నాటించి తాను మూర్ఛిల్లిన భీమసేనుండు రణరం
గంబునం బడియున్న కుమారుం గాంచి కనుఁగవ జేవుఱింప
నవుడుగఱచి యాలంబున యౌవనాశ్వనృపాలునిఁ బుత్త్ర
మిత్త్రబంధు సేనాసమేతంబుగఁ గాలునిపురంబునకంపక యే
యీబాలుని కొదవ దీఱ దనుచు నుద్దండగదాదండంబు

సారించి రెండవదండధరుండునుం బలె భండనంబునకుం గడంగి నితాంతకోపంబునం గొండలంబోని యేనుంగు తండంబులం గనుపుగొట్టిన నప్పట్టున నెడలు నెత్తురుటేఱు లపారంబులై పాఱినం బారవశ్యంబున నవ్వాఱదవెంబడింబోవు వాహనంబులు నానెత్తురుటేటి యుభయతీరంబులందును జొత్తుపాపలుంబలె నెమ్ములతిత్తులై పడిన రాహుత్తులును బ్రవాహవేగంబునం దలక్రిందుగా దుల్లిన రథంబులును రథంబులచెంగట యమపురంబునకుం బథికులైనరథికులును కాలుం గాలుం బెనంచికొని తేలి యాడు కాల్బలంబును గలిగి యాలంబును త్రిజగద్భీలం బయ్యె నప్పుడు భీముని యూరువేగంబునం బొడమినచండమారుతంబులు బిసబిస విసరినం జతురంగబలంబు బొందెతో స్వర్గమునకుం బోవుకై వడిసూర్యమండల పర్యంతంబు నెగసి యందుండి కాలుం గేలుం గీలువీడి పడునట్లుగ విష్ణుద్రోహులు నరకంబునం గూలుకై వడి భూతలంబునంబడియె. మఱియు నవ్వడముడి మోంకాలివేగంబునం బిక్కలవలనంబుట్టిన ఝంఝామారుతంబు విసరినం బెల్లగిల్లిన దంతంబులు భగ్నంబులైనకుంభస్థలంబులు విఱిగినచరణంబులుం గలిగి పీనుంగులైన యేనుంగులును దునిసిన గళంబులుం జెగిన ప్రేవులుం జెక్కలైనడొక్కలుంగలిగి చాంపకట్టుగాంబడిన తురంగంబులును జక్కులైన చక్రంబులును నుగ్గునూచము లైననొగలును విఱిగిన కేతనంబులును విటతాటంబు లైన యవయవంబు

లునుం గలిగి శకలంబులైన యరదంబులును సడుగులువీడి కత్తుక లెంగి వెడరూపంబులంబడిన వీరభటులునుం గలిగి సంగరాంగణంబు ఘోరంబయ్యె.

—: సువేగభీమసేనుల గదాయుద్ధము. :—

అప్పుడు యావనాశ్వకుమారుం డగుసువేగుండురథముడిగ్గి మహోగ్రగదాదండంబు సారించుచు భీమునిండాసి వాసి మెఱయ శిరంబు నురంబుం బ్రక్కలుం జెక్కులునొప్పించి యల్లటంబోక నుడిగాలితీరునం జేరెంబులు వాఱి యతనిగదాప్రహారంబుల మైమెలంకువచేం దప్పించుకొని యుప్పరంబున కెగసియు దిక్కులరికట్టియు విచిత్రవిహారంబులు సలిపిన నవ్వడముడి గదపొదలికలు మెఱయం గుడి యెడమలం జడియుచు నొడలు దగులం గొట్టుచు మండలప్రచారంబుల గోమూత్రికాబంధంబుల సంచరించుచుం గోలాట లాడుచందంబునం గీలుబొమ్మలు నటించువైఖరి నాణెంబులైన విన్నాణంబులం ద్రాణలు మెఱయించుచు గద లమర్చుకొని గగనముం గదల నార్చుచు నొకరొకరిని మెదలనీయక పొదలికలుం గదలికలు మెరయం బెద్దయుం బ్రొద్దు గదాయుద్ధంబు సేసి యుం గసిదీఱక గదలు దిగువ వైచి యాత్రైలోక్యమల్లులు మల్లయుద్ధంబునకుం జొచ్చి పాయుచున్ డాయుచుం జుట్టుకొనుచు వదనవక్షోబాహు దేశంబులం దగులం బొడుచుచు "మేలు [illegible] మా యన్న హేయిరే!" యని మెచ్చుచు బాహా[illegible] గచాక

చిం దొడరి ప్రాబల్యదౌర్బల్యంబులు లేక తుల్యంబుగా మెలంగిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు సువేగునిం జొచ్చి పడవైచి చరణంబు లొడిసి పట్టి బిఱబిఱఁ ద్రిప్పి వేసిన భూతలంబు సోఁకి సోఁకకమున్న బంతిచందంబున నెగసి వాయుతనూభవు నట్లు చొచ్చి పట్టి వ్రేసిన నవ్వడముడియు భూతలంబునం బడక నెగసి దట్టంబులై పడియున్న ఘోటకగజకళేబరఘట్టంబుల వైచిన నవ్వీరుండు ముంజేత నొడ్డుచు దండెవెట్టి కఠోరముష్టిఘాతంబుల నొప్పించిన సమీరకుమారుండు వానిపెట్టుతప్పించి కర్ణకంఠగండప్రదేశంబులం బిడుగులంబోని పిడికిళ్ళం బొడిచిన వాఁడునుం బోలివోవని బంటుతనంబున నొడ్డుకొని యఱచేతిపెట్టులఁ బెడచేతిదెబ్బల ముష్టిప్రహారంబుల జానుఘాతంబుల నొప్పించిన నాజగజెట్టు లొండొరులపెట్లవలన మూర్ఛల మునింగి పుడమిం బడిరి.

అంత వృషకేతనుండు కొంతవడికిం దెప్పిరి వదలిన కేశపాశంబు బిగియించి యెప్పటియట్ల కిరీటంబు ఘటియించి నుదుటిపయిం గనుపట్టు చెమటబిందువులు చేలాంచలంబున నార్చుకొని బలువిల్లు పిడికిటం బదిలంబుగాఁ బట్టి యెదుట నున్నవిరోధి నీక్షించి ఱెక్కలతోడి పెనుఁబాముల చందంబునఁ గుంచనంపుఁబింజల రంజిల్లునైదుబాణంబు లొకపిడికిట నాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యయిదుప్రాణంబులం గొనుతెఱంగున నమ్మండలేంద్రుని వక్షస్థలంబుఁ

దూఱనేసిన నతండు నెత్తురు గ్రక్కుచు మూర్ఛ మునింగి మరణంబు నొందినకరణి మేను మఱచి నిశ్చేష్టితుండై రథంబుమీఁద జోరగిలం బడుటయు వృషకేతుండు కరుణాకలితమానసుండై 'యక్కటా! క్షత్త్రధర్మం బింత క్రూరం బగునే' యని గర్హించుచు నతనిరథంబుమీఁది కరిగి గాయంబులం దొరఁగు నెత్తురు కేలం దుడుచుచు వృద్ధుండైన యమ్మహీధవుని శరీరంబునకు దాపుగాఁ దనయూరుకాండంబు నునిచి తనువున నాటియున్న బాణంబులు తివిచి వైచి యుత్తరీయంబున గాయంబులొత్తి యొత్తి తనబంగరుదట్టి ముంగొంగుచే నమ్మొగంబున విసరి యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసంబులును హృదయంబునుం బట్టి చూచి శ్రీహరీ! నిర్వ్యాజకృపాలహరీ! ప్రత్యహంబును నీపాదారవిందంబులే భజియింపుచు దేవతాంతరంబు నెఱుంగ కుండితి నేని సుకృతశాలియుఁ బరాక్రమవిజితశూలియు సుగుణహారుండును మహాశూరుండును నైనయీరాజేంద్రుండు బ్రతుకుం గాక! యని శ్రీకృష్ణచరణారవిందయుగళంబు మనంబునం దలంచి తలంచి యగ్గాయంబు లభిమంత్రించిన నెత్తురులణంగి ప్రాణంబులు కుదురుపడి యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసంబులు యథాపూర్వంబుగా నిగుడ ఱెప్పలల్లార్చి లోచనంబులు విచ్చి కర్ణసుతుని మొగంబు సూచి లేచి కూర్చుండుటయు వృషకేతుండు చివ్వననతనిరథంబు డిగ్గ నుఱికి తొంటిదిక్కునకు వచ్చి విల్లు గైకొని గుణధ్వని గావించిన యావ

నాశ్వమహీశ్వరుం డక్కుమారుని శౌర్యధైర్యంబులుఁ గరుణాపరత్వంబునుం గాంచి సంతోషభరితమానసుం డై శరశరాసనంబులు వైచి రథంబు దిగివచ్చి కౌఁగిలించుకొని కర్ణనందనా! నందనందనుండు నరవిందసంభవుండు నిందుశేఖరుండును సాక్షిగా నన్నురక్షించితివి. ప్రాణదానంబు సేసిన నీతోడ సమరంబునకుం గడంగితినేని నాకంటె వెఱ్ఱి యెవ్వఁడున్నాఁడు! మీతండ్రి యయినకర్ణుండు నిఖిలదానంబులు సేసెఁ గాని పోయినప్రాణంబులం దెచ్చి యిచ్చినవాఁడు కాఁడు. జయలక్ష్మీవల్లభుండ వైననీకు నాసామ్రాజ్యభాగంబు లన్నియు నర్పించి కమలపత్రాక్షుండును గౌస్తుభవనమాలికాకలితవక్షుండును యాదవకులోత్తంసుండును వేదశాస్త్రకృతప్రశంసుండును నైనకంసారిం గొలుచుచు సంసారబంధంబుల నిరసించెద నని పలుకుచు నాతనిసఖ్యంబు సేసికొని సువేగుండును భీమసేనుండునున్నచోటికి వచ్చి వృషకేతనుండు తన్నురక్షించిన చందంబు వారలతోఁ వివరించి "యనిలనందనా! యీశిరంబు మీ రిచ్చిన యది. ఈక్రతుహయంబు వెంట నన్నుం బనుపుము. నేనె దిక్కులరాజుల నెల్ల జయించి ధర్మజు సముఖంబునకు వచ్చెద, అదియుంగాక యైరావతకులసంభవంబు లైన పదివేలయేనుంగులు ధర్మజునకు నర్పించెద. దయాసముద్రుండు ననంతకల్యాణగుణసమున్నిద్రుండును బురుషోత్తముండు నైన యదూత్తముని చరణారవిందంబుల నత్తమిల్లి పుత్రమిత్రకళత్రాది

బంధుసమేతంబుగా నాసర్వస్వంబు సమర్పణంబొనరించెద విశేషించి యును బ్రాణప్రదానంబు సేసినవారితోడి యుద్ధం బసంబద్ధంబు గావున మీకు నేను మాన్యుండను." అనియెడి రాజన్యుని సౌజన్యవాక్యంబులకుఁ బరితోషంబు నొందిన పవననందనుసమీపంబునకు మేఘవర్ణుండును సవనహయంబునుం గొనివచ్చె.

—:యౌవనాశ్వుఁడు భీమాదులతో భద్రావతి కేగుట:—

తదనంతరంబ చిత్రవర్ణంబులును రత్నపరిస్తీర్ణంబులు నైనమెత్తలు ఘణంఘణితదిగంతరాళంబు లైన కాంచనఘంటికాజాలంబులును శరచ్చంద్రచంద్రికాడంబరంబు లైన కర్ణచామరంబులును బౌరసుందరీమందగమనసమానంబు లైన గంభీరయానంబులును గ్రమ్ముతుమ్మెదలకు సమ్మోదప్రదంబు లైన యష్టమదంబులును వజ్రవలయప్రభాధవళితదిగంతంబు లైనదంతంబులును గైరికాదిధాతురసకల్పితచిత్రతిలకంబు లైనగంధఫలకంబులునుం గలిగి ధవళవర్ణబంధురంబు లైన గంధసింధురంబుల మావంతులు బంతులుగాఁ దెచ్చి నిలిపిన యౌవనాశ్వపృథివీశ్వరుండు భీముండు దాను నొక్కొక్క వేదండంబును, రెండుశుండాలంబుల మా[illegible]ర్తాండపౌత్రుండును ఘటోత్కచపుత్రుండు గా నెక్కి [illegible]ని సేనలు క్రిక్కిఱిసి నలుదిక్కులం గొలువ వందిమా[illegible]నంబులు బిరుదావళులు వంశావళులుం జదువ భేరులు [illegible]ములు ఢక్కలు హుడుక్కలు దమ్మటలు గుమ్మెటలు [illegible]బులు

నరగజంబులు కాహళంబులు జయదోహలంబు లైనశం
ఖంబులు నసంఖ్యంబులుగా మొరయఁ గదళీకాస్తంభం
బులు పోఁకమ్రాఁకులు చూతపల్లవసముల్లసితతోరణంబులు
కాలాగురుసాంబ్రాణికాధూపంబులు మొదలైన యలంకా
రంబులం బొలుపారు గోపురద్వారంబు సొచ్చి యచ్చటఁ
బచ్చవిలుకాని తేజీకూనలంబోని చానల వలకారిచూపు
లనియెడువలలం దగిలి యిట్టట్టు గదలనేరక జిట్టలచందం
బునఁ జిట్టకంబులం బొదలు చిట్టివిటులచేతహారువులైననెఱి
తెరువులును మొత్తంబులైన ముత్తియంబులుసొంపులైనకెం
పులు పచ్చికలం దచ్చన గాడుపచ్చలు నిగరాల మగఱా
లును జగడంబులైనపగడంబులును ముంగిళ్ళ నత్తమిల్లిన
యంగళ్ల నునిచిన మంగళద్రవ్యంబులును నంతరిక్షంబునఁ
గాంతులు వింతలు పొంతలుగ సంచరించు వైజయంతికలును
భూసురాశీర్వాదపురస్సరంబుగా సువాసినీజనంబులుసల్లు
తెల్లనిపూవుల నక్షతలం దేజరిల్లు రాజమార్గంబునం జని నవ
రత్నరచితం బైనహజారంబు సేరంబోయి మదదంతావళం
బును డిగ్గి హితులుం బురోహితుల మంత్రుల సామంతుల
నిండ్ల కనిచి యౌవనాశ్వవిశ్వంభరాధీశ్వరుండు భీమ వృష
కేతు మేఘవర్ణులతోడం గూడ నంతిపురంబునకుం జని కోట
కమయ [illegible] కొలువుకూటంబున సింహాసనంబునందు సుఖా
సీనులై [illegible]రి. అప్పుడు యౌవనాశ్వునిభార్యయైనప్ర
భావతీ [illegible]జనులుఁ దానును బంగరుమెఱుంగుంబళ్లెరంబున

ముత్తియంబులుఁ బగడంబులుఁ గూర్చిన రంగవల్లికలు రం
గమరఁ గర్పూరదీపంబులు వెలుంగఁ జెలంగుచుం జను
దెంచి "సంగరంబునఁ దనదుమంగళసూత్రంబు సంగతిగ
నిలిపినసదయునకు జయమంగళం శుభమంగళ" మ్మనెడు
పాటలు పాడుచుఁ గర్ణకుమారుని కీర్తి లోకవిఖ్యాతం బగుం
గాక యని దీవించి వారలకు నివాళి దీసి యప్పరమసాధ్వి
యంతిపురంబునకుం జనియె.

తరువాత వరుణకాంతలు జలకంబు లాడుచు సన్నె
కంటిమీఁద నునిచిన పసుపుముద్ద చందంబున నరవింద
మిత్రుం డస్తగిరిశిఖరంబు నలంకరింపఁ గాటుకపొడి చల్లిన
తెఱంగునఁ జీఁకటులు నలుగడల నల్లుకొనియె. క్రేపులఁ
దలంచి మందలనున్న యావులు తిరుగంబడియె. పక్షులు
గూండ్లకుం బంతులుగట్టె. కమలవనంబులు సొగసె. కలు
వలు విరిసె. అవ్వేళ గబ్బిగుబ్బెతలు తెచ్చినబంగరుకుం
డల సలిలంబుల సంధ్యావందనాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి
యౌవనాశ్వుండు భీమసేన వృషకేతు మేఘవర్ణులును
దక్కుంగల బాంధవులును బంతిగూర్చుండి బంగరుపళ్లెరం
బులు పటికపుఁగోరలు మగఱాలగిన్నెలు కుందనపుగిండ్లు
నునిచి చలువపరకాళ్ళకుచ్చెళ్ళ పెళపెళలు మగఱాలకమ్మల
ధళధళలు మొలనూలిచిఱుగంటలఘణంఘణలు కంకణం
బుల ఝణంఝణలు కీలందియల ఝళంఝళలు మట్టియల
గిలుకుగిలుకులం గులుకులు మెఱయఁ గొమరుఁబ్రాయంపు

బడంతులు చతుర్విధాన్నంబులు నింపుతో వడ్డింప రుచుల నుతియింపుచు భోజనంబు గావించి గంధోదకంబులం గరపదప్రక్షాళనంబు చేసి గందపొళ్లం జేతులార్చుకొని యూడిగంబులు కపురంపువీడియంబు లందీయఁ గొలువునంగూర్చుండి పవననందనుని కోపప్రసాదంబులు వృషకేతనువిక్రమంబును మేఘవర్ణు నేర్పును వినుతించి ధర్మనందనవసుదేవ నందనుల సందర్శనంబు సేయఁ గలిగెఁ గదా యని తన పూర్వపుణ్యపరిపాకంబునకు మెచ్చుచుఁ బట్టణంబునఁ జాటంబనిచి యగసాలె పట్టుసాలె కుమ్మరి కమ్మరి చిత్రకారకలాదప్రముఖులు రజకక్షౌరకశిల్పాచార్యప్రభృతులునైన పదునెనిమిదిజాతులవారిం బయనము సేసి తనయొద్ద నున్న మన్నీల వజీరుల రాజులం జూచి మీమీయంతిపురంపుటింతులతో దంతిపురంబునకుం జనుండు. కుంతీద్రౌపదీప్రముఖకాంతాజనంబులం గనుంగొని ముకుందచరణారవిందంబులకు మ్రొక్కి గంగాతరంగిణిలో నశ్వమేధావభృథస్నానంబులు సేసి పావనమూర్తులరై వత్తురుగాక యని యాజ్ఞాపించి సుతుం డగు సువేగునిం జూచి నీవు సకలదళంబులం దోడ్కొని మున్నుగా హాస్తినాపురంబునకు నీజనని యగ్ర

—: ప్రభావతి మాహాత్మ్యము. :—

ప్రభావతితోడంగూడ నీపల్లకుల మున్నిడుకొని పొమ్మని యాజ్ఞాపించిన నతఁ డంతిపురంబునకుం జని తల్లికి మ్రొక్కి "అమ్మా! ధర్మనందనుని యజ్ఞంబుఁ గనుఁగొనుటకుఁ గరినగ

రంబునకుం బోవలెఁ బయనంబు గ" మ్మనవుడు నవ్వనిత కోపించి "పుత్రకా! నీకేమిటికి వెఱ్ఱిపట్టె. ఈధనంబులు నీధాన్యంబులు నీరూకలు నీకోకలు నీయిండ్లు మొదలగు సంపదలు వీటిఁబుచ్చి నన్నెందులకు వెడలి రమ్మనియెదు, మదిమదినుండి రాజ్యంబు విడిచి పోవుటకు నీకేల బుద్ధి పుట్టె? పురజనులు మీరలు నెచ్చటి కేనియుం బొండు నీ వేమి చెప్పిన నే వచ్చుదానం గాను." అనిన సువేగుఁ డమ్మా! యింతమూఢత్వంబు నింతసంసారభ్రాంతియు నీకేల వచ్చె? ధర్మజుని యశ్వమేధంబున వేదవ్యాసప్రముఖులైన మహామునులును నింద్రాదిదేవతలును దేవదేవుం డైన వాసుదేవుండును రుక్మిణీసత్యభామాప్రముఖులైనయద్దేవుని పట్టమహిషులును జనుదెంతురు. వారల సందర్శనంబువలనఁ బంచమహాపాతకంబులు బంచబంగాళంబులై పాఱిపోవుంగావున మఱుమాట లాడక లేచి ర" మ్మనిన "నోరి మాతాతతరంబున మాతండ్రితరంబున నాతరంబున నణుమాత్రంబేని పుణ్యంబు సేసి యెఱుంగము. ఈముదుసలి వయసున నీతొడుసులు నాకు వలదు. ధర్మనందన వసుదేవ నందనులను దర్శింపకున్న నాకు గోరంత కొఱంత లేదు. ధర్మజునకు యాగంబుమీఁదవిశ్వాసంబు శౌరికిధర్మరక్షణంబునఁ బ్రేమ నాకు సంసారంబుమీఁద భ్రాంతి. ఇది యెవ్వరికిం దప్పింప శక్యంబుగాదు. వే యేటికి? నేను యాగంబునకు వచ్చుదానం గాను. వలయునేని మీరు సనుండు".

అనిన సువేగుఁడు యౌవనాశ్వ భీమసేనులకు నాయమ్మ పల్కులు పల్కరించి కొంతతడవు నవ్వించి యంతటం బరిచారికాజనంబులచే నయ్యంబం బట్టి తెప్పించి మొఱ్ఱో యని కూఁతలు వెట్టుచు నీడిగిలం బడ నెట్టకేలకుం దిగిచి యందలంబుపై నిడికొని కరిపురంబునకుం* బయనమయ్యె. పల్లకులందలంబులు భద్రగజంబులు కొలారుబండ్లు గుఱ్ఱపుమోటులు వేసడములు మహోష్ట్రములు మొదలైనవాహనంబు లెక్కి పురంబులోనం గలుగు బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాదిపౌరజనంబులు రాజుకంటె నయిదుదినంబులుమున్నగా హస్తిపురంబునకుం జనిరి. కరితురగస్యందనంబులు వీరభటసమూహంబు లిరువంకలఁ గొలువఁ జలువలు వెదచల్లు వెల్లగొడుగులనీడ యువనాశ్వవృషధశ్వేతనూజులును గుఱ్ఱముతో వృషకేతు మేఘవర్ణులును గతిపయప్రయాణంబుల హస్తినాపురంబునకుఁ జేరవచ్చుచుండ నిరువదియామడదూరంబున నిలిచి *భీముఁడు యౌవనాశ్వుం గాంచి "కాంచనాహ్యరథైరాజ్యా; మీరువిజయంబు నేయువిధంబు మున్నగా మాయన్నతో నెఱింగించి యెదురుగఁ దోడితెచ్చెద. వృషకేతుండు మిమ్ముం గొలిచి వచ్చు* నని పలికి శీఘ్రంబుగఁ గరిపురంబునకుం జని యందు నవరత్నఖచితంబైన సభామందిరంబున బంగరు సింగంపు మోము గద్దె

* మాతృకలోఁ దాఱుమాఱుగానున్న యీవాక్యములిం దర్థసందర్భోచితముగా సవరింపఁబడినవి.

యందుఁ దమ్ములు గొలువ రెండవయాఖండలుం డన నిండోలగం బైనయగ్రజుం గాంచి సవినయంబుగా సాష్టాంగనమస్కారము గావించిన నతండు దీవించి దిగ్గన లేచి కౌఁగిటం జేర్చెడు నర్జునుండును మాద్రీనందనులును దనకు వందనములు సేసిన వారల నభినందించె. అంతఁ గొంతేయాగ్రజుండు 'సమీరకుమారకా! సేమమే' యని యడిగినఁ గరకమలంబులు ఫాలతలంబునం గీలించి రాజోత్తమా! యుత్తమం బైననీకరుణ గలిగి యుండ సేమంబునకుఁ గొఱంత యేమి! భద్రావతీశ్వరుం డగుయౌవనాశ్వుం డశ్వమేధాశ్వంబుం గొని వచ్చె. విశ్వంబున నీకీర్తి శాశ్వతంబుగా వర్తించు. అతనిసతి ప్రభావతి సఖీసహస్రంబుతోఁ బాంచాలిని గనుఁగొన వచ్చుచున్నయది. వృషకేతుండు భండనమున నప్పుడమితేని మెప్పించె. మేఘవర్ణుండు సావఘళంబుగా నధ్వరాశ్వంబుఁ బట్టికొని వచ్చె ననిన ధర్మనందనుం డానందకందళితాంతరంగుఁడై మనవిజయంబు యాజ్ఞసేనికి నెఱిఁగించి రమ్మనిన నతండు నంతిపురంబునకుఁ జనినఁ గనకపీఠంబునం గమలకర్ణికాసీన యగు కమలాదేవికరణిం గూర్చున్న ద్రౌపది దిగ్గన గద్దియ డిగ్గి యెదురు వచ్చి వాయుతనూభవుం గనకపీఠంబున నునిచి విజయంబు గలుగ విజయంచేసితి రే? కర్ణనందనుండును నామనుమఁడు మేఘవర్ణుఁడును సేమంబున నున్నవారె? యని యడుగుచు నతని కడిందియోమునఁ

గసుపట్టు వెడందగాయంబులు కరకమలంబున నిముడుచుఁ
గుశలప్రశ్నంబు సేసిన "భద్రేభయానా! భద్రావతీశ్వరు
రాణి యగు ప్రభావతీమంజువాణి వేవురు చెలులతోడం గూడ
నిన్నుఁ జూడవచ్చుచున్నయది. కావున నీవు నలంకరించు
కొని యమ్మించుఁబోఁడికి నెదురుగ రమ్ము. మనకు గతకుఁ
డైనపుండరీకాక్షుండు ద్వారకానగరంబునకు నరిగెనో యి
చ్చట నున్నవాఁడో" యని యడిగినఁ గృష్ణ యిట్లనియె.
ఆ శ్రీకృష్ణుండు నల్లదె నీలంపుఁటుప్పరిగలో నున్నవాఁడనిన
సంతోషభరితాంతరంగుఁడై నీమందిరంబున నిందిరా
కాంతుం డున్నవాఁడు గావున నీవు ధన్యవు. తామసింపక
శృంగారంబు సేసికొని యంగనాజనులు నీవునుం బ్రభావతికి
నెదురుగా రండని పలికి యనిలనందనుండు చనినఁ బాం
చాలియుఁ బన్నీట జలకంబులాడి వెన్నెలన్నిరసించు సన్న
హొన్నంచువలువవిన్నాణంబుగాఁ గట్టి నెత్తమురుల విరులు
దుఱిమి సిస్తుగాఁ గస్తూరిరేఖ ఫాలతలంబునం దీర్చి తార
హారంబులు హీరకంకణంబులును జారుకాంచీమంజీరంబులు
మొదలగు సొమ్ములు ధరించి యలంకృతలైనసఖీసహస్రంబు
లతోఁ గూడ జీవరత్నంపు గుంపుల నుల్లసిల్లుపల్లకిపై నెక్కి
హల్లకపాణులు వింజామరంబులు వీవ నంతఃపురసంచారు
లగుకంచుకులు సందడి యెడగలుగం జడియ వెడలునప్పుడు
యుధిష్ఠిరుండును నచ్యుతుండును శృంగారితంబులైనయే
నుఁగులపై నెక్కి శంఖకాహళదుందుభిమృదంగపటహాము

రజర్ఝల్లరీజర్ఝరీడిండిమప్రముఖవాద్యంబులు భూనభోంతర
మున బోరు కలంగ మ్రోయ నెదురు వచ్చిన యౌవ
నాశ్వుం డధ్వరాశ్వంబు గానుకగా నునిచి దండప్రణా
మంబు సేసినం బాండవాగ్రజుం డేనుంగు డిగ్గి యానృపా
లునిం గౌఁగిటం బొదివి నరవరేణ్యా! భీమార్జుననకులసహ
దేవులట్లు నీవును నాకు నొక్కసహోదరుండవు. ద్రౌపదితోఁ
గూడఁ బ్రభావతి నంతిపురంబునకుఁ బంపు మనుటయు
నంతడు నట్లకావించె.

తదనంతరంబ యౌవనాశ్వమహీశ్వరుండు గోవిందుని
పదారవిదంబులు తనశిరంబున సోఁకం బ్రణమిల్లి "ముకుం
దా! నందనందనా! అరవిందనయనా! ఇంద్రాదివందితా!
భవదీయపాదారవిందంబులు దర్శింపఁ గంటిఁ గావున నా
జీవనంబు సఫలంబు. భవదీయభక్తులైనభీమవృషకేతుమేఘ
వర్ణులు మెట్టిరి గావున మాపురంబు సిరులకుం గాపురంబు.
ధర్మజుని జన్మంబున కొదవెం గావున నీతురంగమంబును
జనహృదయంగమంబు. ఇన్నిటికి శేఖరంబుగ నీకు జోడు
కాఁడైన యర్జునిం జూడఁ గలిగె" నని పలుకునవసరం
బున సవ్యసాచి యవ్విశ్వంభరాధీశ్వరుఁ బరిరంభణం బొ
నర్చి "నీవు నాకు ధర్మనందనునట్ల పూజ్యుండవు. నాచేసిన
పురాకృతపుణ్యంబున నీసందర్శనము గలిగె" నని కొని
యాడె. అప్పుడు పాంచాలికిఁ గుంతిదేవికిఁ బ్రభావతి వాఁగి
లి మ్రొక్కిన వారలక్కోమలి నక్కునం గదియించి మిక్కిలి

గారవించిరి. అంత భద్రావతీశ్వరపుత్రుం డైన సువేగుండు ధర్మజప్రముఖులకు వందనంబు సేసి "కర్ణనందనునికతంబున శ్రీవాసుదేవచరణారవిందంబులు సేవింపం గలిగె. మాభాగ్యంబు నెంతని వినుతింతుము. ఇంక సర్వకాలంబులందును నద్దేవుని చరణకమలంబులు స్మరియింపుచు నుండఁగలవారము. శ్రీకృష్ణునకు నర్పితంబు గాని రాజ్యంబు ధనంబును వ్యర్థంబులు. మఖతురంగంబు వెంట నన్నుఁ బనుపుము. ఎదిరించు మేదినీపతుల నెల్లఁ జెల్లాచెదరుగాఁ బాఱఁద్రోలి నేన యశ్వంబు రక్షించుకొని వచ్చెద" నని పలికిన సువేగునిఁ గౌఁగిటం జేర్చి శ్రీహరి కరుణాకటాక్షంబుల వీక్షించె. వృషకేతుండును నందనందనపురందరనందనులకు వందనంబు గావించిన నందఱుం బ్రమోదకందళితమానసులై కరినగరంబునకుం జనుదెంచిరి. అంత రుక్మిణీకాంతుండు దంతిపురంబున నొక్క నెల వసియించి ధర్మతనయునిం జూచి యిందునకుఁ బదునొకండవ నెల చైత్రశుద్ధపౌర్ణమాసినాఁడు యజ్ఞం బొనర్చుట ముఖ్యంబు గావున నిప్పు డుగ్రసేనభూపాలకునిచే సంరక్షితంబైన ద్వారకాపురంబునకుం జనియెద. యౌవనాశ్వ, నర్జున, భీమునిం దక్క నయోధులను దూరగంబుఁ గావం బంపవలయు. నీవు ద్రౌపదీసమేతంబుగా యాగదీక్షఁ గైకొని సావధానమ్ముగా నుండందగినయది. యాగదీక్షాకాలంబున మమ్ముం బిలిపించిన వేని బంధుమిత్రసమేతంబుగా వచ్చెద' నని పలికిన గోవిందునకుం దుమయె

ఱింగి కుంతీనందనుండు బహువిధము లగు బహుమానములు గావించి వీడ్కొలిపిన సంపత్పరంపరీనిర్జితాలకాపురం బైన ద్వారకాపురంబునకు వనజాక్షుండు విజయంబు సేసె.

—: వ్యాసుఁడు మరలవచ్చుట. :—

తదనంతరంబ కృష్ణద్వైపాయనమహామునీంద్రుండు సన్నిహితుం డగుటయు ధర్మతనయుండు వినయంబున వందనంబు సేసి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి నవరత్నపీఠమున నునిచి కృతాంజలియై మహాత్మా! మున్ను మరుత్తుం డనుమహారాజు యాగం బెవ్విధమునం జేసె? నానతి యొసంగవలయు ననిన వ్యాసమునీంద్రుండు నరేంద్రునిం జూచి, "తొల్లి హరిధ్యానసమాయత్తచిత్తుండై మరుత్తుం డశ్వమేధం బొనర్పం గోరి బృహస్పతి నాచార్యునిఁగా వరించిన నింద్రుం డసూయచే నతనిం బోవల దని నివారింప నతనితమ్ముం డైన సంవర్తుని గురువుగా వరియించి యాగం బొనర్చునపు డింద్రాగ్నులు విఘ్నము సేయందలంచిన వారల నిరాకరించి యాగంబు నెఱవేర్చి యామరుత్తునకు వరంబు లొసంగి సంవర్తుండు యథేచ్ఛంబుగాఁ జనియె. అన్నరేంద్రుండు సర్వభూతనివాసుండైన శ్రీనివాసదేవుని సాయుజ్యంబు వడసె" ననిన విని ధర్మతనయుం "డే ధర్మమువలన నరుండు భవబంధంబులం దరించు నాధర్మం బానతీయవలయు" ననుటయు సాత్యవతేయుండు, కౌంతేయునిం గాంచి "వేద

శాస్త్రంబులు చదివి తదర్థంబుల నెఱింగి తాను నాచరించిన బ్రాహ్మణుండును, నయమార్గంబున భూమండలింబరిపాలించిన క్షత్రియుండును, వంచన లేక క్రయవిక్రయాదులు గావించిన వైశ్యుండును, శ్రీమన్నారాయణ స్మరణయు బ్రాహ్మణపూజయుం గావించిన శూద్రుండును నైహికాముష్మికంబుల సుఖంబుం గాంతురు. ఇంక స్త్రీజనుల లక్షణంబును వినుము. చక్కని పురుషునిం గన్నఁ గూడఁ జనుటయు బిత్తరంపుఁ జూపున జెప్పలల్లార్చుటయు, సంకేతంబుగ మాటలాడుటయుఁ, జెలికత్తెం బిలుచువిధంబున నుచ్చైస్స్వనమునం గూయుటయుఁ, బలుమాఱు నవ్వుటయుఁ, బొరుగిరుగులకుఁ బోవుటయు, మేర మీఱి పలుకుటయు సారెసారెకుం బైఁట జార్చుటయు మిగుల సిగ్గరికత్తెయుం బలె మెలఁగుటయుఁ బరపురుషులచంక నున్న పసిబిడ్డల ముద్దాడుటయు, గోడ నెక్కి చూచుటయు, గొప్పు దిద్దుకొనుటయు, నత్తమామలకు మగలకు మాఱుమలయుటయు నివి మొదలగు వికారంబులు జారకాంతాలక్షణంబులు. మఱియుఁ బువ్వులమ్ము పువ్వుఁబోఁడితోడ, దాసీజనులతోడ, సైరంధ్రులతోడ, దాదులతోడ, మగలు విడిచిన సతులతోడ, మంత్రసానులతోడ, దూతికలతోడ, జోగురాలితోడ, నాకులమ్మెడి యంగనతోడ వితంతువుతోడం గూడి చెలిమిచేయుదానిరగులటయని యెఱుంగవలయు. ఈచెప్పిన దుష్టసతులలో దూతియు దాదియు నను నిరువురు జారిణికి సాహాసముద్రంబు

గడవం దెప్పలు. కావున మానధను లగు పురుషులు చానలకుం జనవీయంజనదు. జననంబు మొదలు మరణపర్యంతంబు వారల నమ్మంగూడదు. గావున, నత్తయు మామయు మగండును గత్తులబోనులవలె మత్తకాశినులం గదల మెదలకుండఁ గాపాడందగు. కొమరుఁబ్రాయంపుటింతులచిత్తము సదాపరపురుషభోగాయత్తంబై యుండు నని యెఱుంగుము. విధవయగు వెలంది యుపవాసంబులచే మేను కృశింపఁజేయక పాలు పెరుఁగు ఘృతంబు మొద లగు రసద్రవ్యంబులచే దేహంబుఁ బోషించుచు మలినవస్త్రంబులు గట్టక మడుంగులు గట్టుకొని మైపూఁతలు బెట్టుకొని దానధర్మంబులు సేయక వడ్డికిచ్చి కూడఁబెట్టుచు తల్లిదండ్రుల క్రింద నడంగక పొరుగిరుగిండ్లం దిరుగుచు హరిస్మరణంబు లేక దుర్భాషణం గూయుచు నుండెనేని పెనిమిటితోడం గూడ దానును గల్పాంతరంబులు నరకకూపంబునం గూలు. నాలుకయుం దాలువులు నధరంబులు నీలవర్ణంబులై యెవ్వతెకుండు నేతరుణి పాదములు నేల మోవక యుండు నత్తరుణి శీఘ్రంబుగ వైధవ్యంబు వహించు. విధవాసంగమంబు చేసినయధముండు దానుజేసిన పుణ్యంబులెల్లఁ గోల్పడి నరకంబునం బడు. బాల్యంబునఁ దల్లిదండ్రుల మఱుంగునఁ, బ్రాయంబున మగనియొద్ద వార్థకమునఁ దనయునికడ నుండవలయుం గాని స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యం బెన్నటికిం జెల్లదు. ఇది నీయడిగిన ప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబు. నీవు జూదరుల నాస్తికుల నసూ

యాపరులఁ గొండెంబు పలుకువారలం జెంతం జేర్పక ప్రజలం బాలింపుము. పోషింపఁబడిన జనులచేత ధనంబును ధనంబుచే ధర్మంబును ధర్మంబునఁ గీర్తియుఁ జేకుఱుఁ గావున రాజులకుం బ్రజాపరిపాలనం బవశ్యంబును జేయవలయు. తనకీర్తి మర్త్యులకుఁ గీర్తనీయంబై యుండ నారాయణచరణారవిందసంస్మరణశీలుండై యున్న భూపాలుం డిహంబున భోగంబును గీర్తియుఁ బరంబునఁ గైవల్యంబును గాంచు. శమదమసదాచారసంపన్నుండైన బ్రాహ్మణుండేనియు శ్రీవిష్ణుభక్తివిరహితుండయ్యేనేని చండాలుండని యెన్నుము. చండాలుండేనియు శ్రీహరిపదాయత్తచిత్తుండైనఁ ద్రైలోక్యపూజ్యుండగుం గావున నీవు శ్రీవాసుదేవచరణారవిందంబులు త్రికరణంబుగ నమ్మి సుఖంబున నుండు" మన ధర్మనందనుండు, మహానుభావా! ఆభక్తి యెవ్విధమున వచ్చు లక్ష్మీవల్లభుం డెవ్వారలగృహంబుల నిలుచు నని యడిగిన నమ్మునీంద్రుండు, "తన శక్తి వంచన చేయక పితృదినంబులు నెఱవేర్చు నతండును దీర్థయాత్రాపరుండును దానశీలుండయ్యు వినయపరుండగువాఁడును బరకాంతాసంగమంబు గోరనివాఁడును, శూరుండును సత్యము శుచిత్వమునుం గలుగువాఁడును జననీజనకుల బాంధవులం బోషించువాఁడును బాపభీరువును సప్తసంతానములం బడసినవాఁడు, దయాపరుండు చేసిన మేలు మఱవనివాఁడు తక్కంగల పుణ్యపురుషుల గృహంబుల మహాలక్ష్మీ వాసంబు సేయు నచ్చట నే శ్రీమన్నారాయణుండు నెలకొని

యుండు. జూదగాని దుష్టుని దుర్వ్యసనశీలునిం జోరునిం జారుని సజ్జనదూషకుని దబ్బఱకాని నిర్దయు గృహదాహకు లుబ్ధుని స్వోదరపోషకుని గర్వోద్ధతుం బెడఁబాసి లక్ష్మి పరాన్నభోజనశీలుండగు బ్రాహ్మణుని వేదాదివిద్యలు విడిచిన తెఱంగునఁ దొలంగిపోవు. ధర్మనందనా! తొల్లి నీవు దుర్వ్యసనాసక్తుండవై జూదం బాడితి వది కారణంబుగా నింతయనర్థంబు సంభవించె. ఇంక నెన్నండట్టు లాచరింపకుము. కృష్ణపదభక్తిపరాయణుండ వయి యుండుము. వ్యతీపాత వైధృతి సంక్రాంతి యమావాస్య మొదలగు పితృదినంబులఁ దీర్థయాత్రావ్రతచర్యాదినంబుల వనితాసమాగమం బొనర్చినవానియొద్ద లక్ష్మి సేర వెఱచు. నీకుం దెలియవలయు నర్థంబులు దేటపఱిచితి. ఇంకఁ దామసింపక జన్నం బొనర్పవలయు. కావున సకలశ్రేయంబులకు హేతువయిన శ్రీకృష్ణదేవుం బిలిపింపు" మని యానతిచ్చె.

—:ధర్మజుపనుపున భీముఁడు ద్వారక కేగుట.:—

అంత నజాతశత్రుండు వైరిసేనాభీముం డైన భీముం బిలిచి నీవు ద్వారవతికిం జని యాగయోగ్యంబైన చైత్రమాసంబు సేర వచ్చెం గావున మంత్రి పురోహిత సామంత దండనాథ బంధుమిత్ర పుత్ర కళత్ర సమేతంబుగా రుక్మిణీకాంతునిం దోడ్కొని రమ్మని పంచిన నన్న పాదంబులకు మ్రొక్కి వృకోదరుండు సత్వరంబుగా ద్వారకానగరంబునకుం జని దేదీప్యమానదివ్యరత్నప్రభాధగధగితనిజారరంబైన హజారంబు సా

చ్చి చిరత్నరత్నమయంబులును గాంచనసమంచితంబులును గలధౌతనిర్మితంబులు నైన జోడుపక్కెరపల్లంబు జానంబు నం

—: శ్రీకృష్ణుని భోజనసమయము :—

కవన్నెలుమున్నగుముస్తీదులతోఁ గైజామోజులల్లార్చుచు రాజిల్లు వేనవేలు పడివాగె తేజీలును నడగొండలు సిలయేఱులం బోలుపొందు కైవడిమదధారాధూసరితగండస్థలంబులైన వేదండతండంబులును వివిధాయుధసంపన్నంబైన వీరభటవ్రాతంబును బోలుపొందు కక్ష్యాంతరంబులు గడచి ఫణిహారిం గనుంగొని తనరాక లోకరక్షకుండైన పుండరీకాక్షునితో విన్నవింపు మని పంచుటయు వాఁడునుం జని దివ్యరత్నప్రభానికరంబులచే నంధకారంబు దూరంబునం ద్రోయుచుఁ గాలాగరు సాంబ్రాణిగంధసారకర్పూరధూపంబులపరిమళంబుచే భూనభోఽంతరంబులువాసింపం జేయుచు బంగరుచెఱంగుల రంగుమెఱయు చీనిచీనాంబరంబుల తెరలును గ్రొత్తముత్తియంపుజల్లుల నుల్లసిల్లుచుఁ గండోవలకు విందులు సేయు చెందోవలచందువలును రత్నప్రభాడంబరంబులైనరత్నకంబళంబులును జిలుకలుఁ గోయిలలు గోరువంకలుఁ జకోరంబులు *శతపత్రంబులుఁ బావురంబులు మయూరంబులు లేళ్లు దుప్పులు జింకలు మొదలగుసకలవిషదోషపరిహారక్రియానిపుణచాతురీధుర్యంబులగుమృగపక్షిసమూహంబులచే నభిరామంబును మల్లెలు మొల్లలు జాజు

* శతపత్రము=బెగ్గురుపిట్ట.

లు విరవాజులు పొన్నలు పొగడలు సంపంగులు గోరంటలు చేమంతులు చెందామరలు చెంగలువలు మొదలగు పూవులతోరణంబులచే నేత్రానందకారణంబును నైనభోజనాగారంబున మృగమదంబున నలికిన ఘనసారరజంబున రంగవల్లికలం దీర్చిన చతురస్రవేదికయందు బాలభానుప్రభాభాసమానరత్నపీఠమున సుఖాసీనుండై నవరత్నమయంబగుపళ్లెరంబున దేవకీదేవి వడ్డింపఁ దుమ్మిపూవులచందంబునఁ దెల్లనగు రాజాన్నంబులును సువర్ణచ్ఛాయారూపంబులగుసూపంబులును సద్యోఘృతంబులును నప్పడంబులు వడియంబులుఁ దాలింపులు సంభారపరిమళ గంభీరంబులై నులివెచ్చ నగు పడిదెంబులు గలవంటకంబులుఁ దియ్యచేరులు మోరుఁజేరులుఁ ఖంచదారలు పానకంబు లానవాలుఁ జక్కెరపొంగలి దధ్యోదనంబు పులియోరయెళ్ళోగిరంబునతిరసంబులు వడలు నప్పంబులు దోసె లిడ్డెనలు లడ్డుకంబులుఁ బేణీలు సుకీయలుఁ గుడుములు మణుంగుబూలు సారెసత్తులు మనోహరంబులు నజీసెలు నమృతఫలంబులు మండెఁగలు మొదలగుభక్ష్యవిశేషంబులును బాయసంబులు శిఖరిణులు * ఫలరసాయనంబులుఁ బచ్చళ్లుఁ బెరుఁగు లూరుఁగాయలు వరుగులు నాది యగుభక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యపానీయంబులును గుందేలు, ఉడుము, ఆళువ, లేడి, యడవిపంది మొదలైనభూచరంబులును గండె వాలుగ జెల్లమలు

*శిఖరిణులు=సిగరులు, మజ్జిగపులుసు.

గుఁ గొఱ్ఱమాఁగువాయి బొమ్మిడాయి యిసుకదొందు ఉలచ తిలికి చేఁప తాఁబేలు మొదలగుజలచరంబులును గౌఁజు పూరేడు పొట్టిపిట్ట పొన్నంగి వెలిచె బెడిచె లావుక కేరజము బెళవ పొడబెళవ పచ్చబెళవ కాటిగాఁడు ఉల్లంకి చింతవంకలు లకుముకి వంగపండు మొదలగుఖేచరంబులునుం దెచ్చి లవణామ్ల మరీచికాజీరకకర్పూరమృగమదాది పరిమళసంభారసంభృతంబులుగాఁ బాకం బొనర్చి బంగరు గిన్నెలఁ బటికంపుదొన్నెలనుంచి యమర్చియుండ రుక్మిణీ సత్యభామ లిరుకెలంకులఁ గంకణఝుణఝుణాత్కారంబులు తోరంబులుగా సురటులు వీవ జాంబవతీమిత్రవిందలు చేపావడలువీవ లక్షణాసుదంతలు బంగారుగిండ్లతో గంధోదకంబులు పూనియాయత్తముగానిలువ భద్రయుఁ గాళిందియుఁ జెలికత్తెలంబంపి యయ్యైవస్తువులు వేవేగఁ దెమ్మని తీవరించుచునుండ నారగించుచునుండినసమయంబున నప్పుండరీకాక్షునితో దౌవారికుండు భీమసేనురాక నెఱింగించిన నవ్వి యుత్వరించిగురుండు వాకిటనిలువ నేల వేగంబతోడుకొని రమ్మని పంచిన వాయునందనుండు నందనందనుని సన్నిధికిం జని సాష్టాంగదండప్రణామంబు సేసిన శ్రీవాసు

—: శ్రీకృష్ణభీములసంభాషణము :—

దేవుండు, మందహాసభాసురవదనారవిందుండై "బావా నీభావంబున నున్న కార్యంబు లన్నియుఁ గుశలప్రశ్నంబును వెనుక నొడువుదువు. ఇంతియ కాని మున్నుగబుద్ధిమత్కృ

త్యం బగుభోజనంబు నాకంతపరిపూర్తిగఁ గావింపుము అట్లు గాక నీకెద్దియుం దోఁచదు. నాపలుకులకు శంక వలదు. నీకరణి బహుభక్షకు లగ్నస్యకుంభకర్ణాదులుగొందఱు గలరు. నీవేమిటికి సిగ్గుపడియెదవు." అనిన ననిలనందనుండు మందస్మితంబు వదనంబునం గనుపట్ట, యాదవేంద్రా! నీవింత లెన్నెన్ని పల్కరింతు! కడుపారం దల్లిపాలు గ్రోలియుఁ జాలక పురిటింటిలోనఁ బూతనచనుఁబ్రాలు గ్రోలి దానిం బిలుకుమార్చితివి. జనని వెట్టిన యుగ్గునం దృప్తి నొందక వ్రేపల్లెలో నున్నవెన్నలు పాలు నిచ్చ నిచ్చలు మ్రుచ్చిలించితివి. యశోదమ్మపొత్తున భుజియించియు నాఁకల యడంగమి నింద్రయాగవిఘాతంబు సల్పి యతనికై యుంచిన యన్నరాసుల భక్షించితివి. మాత యొసంగు నేతికజ్జాయంబులు చాలక కుచేలుచేతి యడుకులు నాఁచికొని మెసవితివి. యుగాంతకాలమునఁ జరాచర పరిపూర్ణంబులైన బ్రహ్మాండకోటు లుదరంబులోఁ గూరికొని యుండిన నఆకొఱఁతయ గాని తృప్తుండవుంబోలె నుండలేదు. ఇట్టినీ పొత్తున భుజింపు మనిన నాకుం బొసంగునె! నీవు మెండైనదీపనంబు గలవాఁడవు. అని పరిహాసంబు లాడుచుండ వాయునందనుని గనకాసనంబునఁ గూరుచుండనియమించి సరసాన్నపానంబులం దృప్తినొందించియొక్క, రమ్యస్థలంబున వసియించి యంగరాగంబులు కర్పూర, తాంబూలంబులుఁ గుసుమమాలికలు నవరత్నఖచిత భూషణంబులు

దుకూలంబులు వలయువస్తువాహనంబులు బహుమానంబు
లొసఁగి, వచ్చినకార్యం బడిగి యతనివచనంబు లాలకించి
కృతవర్మం బిలిపించి, "పౌరజనులనెల్ల నజాతశత్రుని యశ్వ
మేధాధ్వరంబుగనుఁగొనుటకుఁ బయనంబు గండని చాటిం
పఁ బనుపుముఁ నగరసంరక్షణంబునకు మాతండ్రి యగు

-శ్రీకృష్ణుఁడుసకలజనులతో హస్తినాపురమునకువచ్చుట-

వసుదేవుని నన్నయగు బలభద్రుని నియోగించువాఁడ"
నని యానతిచ్చె. అపుడు భోజభూనాయకుండు కల్పాంత
కాల తంతన్యమానధారాధరగర్జితానుకారియైన ప్రయాణ
భేరి వేయించినఁ బురజను లాబాలగోపాలంబుగాఁ బయ
నంబు వెడలిరి. అపుడుపుండరీకాక్షుండు వసుదేవునిచెంత
కరుగుదెంచి నమస్కరించి తన పయనంబుం దెలుపుటయు
నతండు కుమారుం జూచి, నీవు ధర్మజునశ్వమేధాధ్వరంబు
నవలోకింపం బోవునప్పుడు హరికథావిముఖుండును నన్యా
యవర్తనుండునుధర్మార్థకామరహితుండును దపోవర్జితుండును
మిత్రవంచకుండు స్వామిద్రోహి పతితుండుఁ బందయుఁ బర
దారనిరతుండు నల్లునిసొమ్ము భక్షించునధముండు ధర్మబా
హ్యుండు విదూషకుండు దుర్వ్యసనాసక్తుండు బహుభాషి
యు విశ్వాసపాతకియు ఋతుకాలపరిత్యాగియుఁ గష్టలో
భియు ఖలుండు నాత్మస్తోత్రపరుండు గలహశీలుండును గృత
ఘ్నుండు భృత్యవంచకుండును క్షేత్రవిత్తాపహారకుండును
నగువారలఁ దోడుకొని పోవలదు. నినుం బాసి నిమిష

మాత్రం జేనియు నోరువం జాల నని తానును బయనం
బైనఁ గమలలోచనుండు నగరసంరక్షణార్థంబుగ మీకుం
డక తీర దని యొడంబడఁ బలికి ప్రశస్తముహూర్తంబున
నాప్తమంత్రి యోధభృత్యవర్గము. పరివేష్టింపఁ బల్లకుల
ముందరంబనిచియదువృష్ణిభోజాంధక వీరులతో నిరాఘాట
ధాటీపాటవంబునం బటుతరం బైనతురంగంబునెక్కి పురం
బువెడలి గండస్థలంబులఁ దొరఁగు మదాంబుధారావాసన
లకుం గ్రమ్ముతుమ్మెదలకై శిరంబులు గదల్చుచు ఘీంకారం
బులు సేయుసింధురంబులును సింధురంబులం జూచి కెరలి
రాహుత్తులు తత్తఱం బంద దాఁటుతురంగంబులును దురం
గహేషారవంబులకు బెదరి గోనెలు దిగవైచి పాఱువృష
భంబులును వృషభమ్ముల సందడి దండడిగొని మోపులు
క్రిందఁ బడవైచి దైవంబును దూఱుభారవాహకులును
గలిగి ఒమ్ము ఒమ్ముఁ దొలఁగఁ ద్రోయరాని సందడిలో
మందమందగమనమ్మున గోవిందుండు చనుచు, జనుపనార
లంబోలు తలవెండ్రుకలు గాలి కల్లాడ వెలిచినచెవ్వాకులు
కర్ణంబుల వీడ రొంటిమీఁద గట్టిన ముదుకచేలంబులూడ
నాడాడ నల్లుండ్రఁ జూచి యింటికి రావైతి వేమి! నాకూఁ
తురు నిన్నుం జూడక రాతిరియెల్ల నిదురరాకవిరహవేదనం
బొరలుచుండె, నని పలికి బెల్లించి విటులచేతుల నున్నవక్క
లాకులు జల్లించి కోలయూనికొనుచు మెల్లమెల్లనం జని
యెవ్వారినిఁ గన్న నవ్విధంబునని పలుకుచుఁ బయనంబు

సనుచున్న వృద్ధవారకాంతలం గనుంగొని చిఱునగవుదళుకొత్త భీమసేనుదిక్కు మొగంబై, వాయునందనా! తొల్లి వయసుకాలంబున నాటిన గోటిమీటులు మోవికాటులు గాయలుకాచి, నీమేని గాయంబులకరణి గనుపట్టు. బొట్టలం బోని పొట్టలు నీపొట్టకు సమానంబై చూపట్టు. అతిస్థూలాకారంబుల నీకుసమానలై యున్న యీవృద్ధవేశ్యలం బరిగ్రహింపు మనిన నవ్వి భీముఁడు, మున్ను మధురానగరంబున మువ్వంకగూనిదాని నొక్కుతెం జక్కఁబెట్టితివి పాదపద్మపరాగంబులచేఁ బాషాణంబును యోషారత్నంబుఁ జేసితివి. ఇట్టికొఱమాలిన జంతువులనెల్ల దిద్దికొనుట నీభారంబు కాని మాకుం దరంబౌనె! ఎంత పాఱవేసినవారలైనను నీకటాక్షంబున ధన్యులగుదు రని పలుకుచు నయ్యిరువురుఁ బరిహాసంబు లాడికొనుచుఁ గొంతదూరంబు చనిరి.

రుక్మిణీకాంతుఁడందంబైనచెందొవలవలనం జెందిన పుప్పొడులుగప్పి యొప్పులుగులుకు తరగంబులం జెలంగు రాజహంస చక్రవాకబకక్రౌంచాది పక్షిగణంబుల కోలాహలముచే మనోహరంబును బాపహరంబును, మాధురీజిత సుధాసారంబునైన కాసారంబుఁ గాంచిదానితీరంబునఁ జందనమందారకుందకురవకాశోకకదళీప్రముఖతరువులనీడల బాళెంబులు విడియ నియమించి బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రులును నట నర్తక గాయక, వందిమాగధులును జిత్రకార ఘటకార పటకార సూచీకారకులు మొదలైనజాతులవా

రును నయ్యైతావుల గుడారంబులు వైచికొని నిలిచి రంతఁ బ్రియకాంతయైనరుక్మిణీరమణిం జూచి రాజహంసముల్మువపుశేనుంగులు గండుఁదుమ్మెదలు మధురసంబులనాస్వాదింప సొంపు మెఱయునీపద్మినిం గంటివె! పురుషులకంటెఁ బొలఁతులకుఁ గామం బెనిమిదింత లధికము గదా యనిన నక్కాంతి తనకాంతునితో, దేవా! నీవు సర్వభూతాంతర్యామివి, నీ వెఱుంగనియర్థం బేమి యున్నయది! నీ కుమారుం డగుబ్రహ్మకు వాహనంబు రాజహంస. నీ వాహనం బేనుంగు. తేటులు దానియెడం బుట్టినవి. అన్నియుఁ దనూజులకు సమానం బగుటం జేసి యిట్లు పలుకందగదని పరిహాసపల్లవితం బగుసల్లాపంబుఁ జేయుపల్లవాధరితో నా జగద్వల్లభుం డుల్లసిల్లుచున్నసమయంబునఁ దెల్లని పట్టెనామంబులును దీఁగెలయొడ్డాణంబులును బాదంబులం బెట్టిన బిల్లచెప్పులును జెవులం జెక్కిన నెమిలిఱెక్కలును గటితటంబునం దాల్చినకంబళ్లును బెరుఁగు పాలు నేతులు నించినకావళ్లును నుల్లసిల్ల వేలకొలఁది గొల్లలచ్చటికివచ్చి తెచ్చినద్రవ్యంబులు కానుకగా నిచ్చి గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని యచ్యుతునిం జూచి, "ఓరి కిసనా! నీయప్పటికంబళి యేడ నేసితివి. కొండగోఁగులపువ్వులచాయ కంబళి యెవ్వ రిచ్చిరి. చుక్కలం దెచ్చి గ్రుచ్చిన ట్లున్నయది. ఈ తెల్లగురిగింజ పేరు లేడ సంపాదించుకొంటివి! అప్పప్ప! చంద్రనిప్పుల యొప్పున నొప్పులు గులుకు నీగాజుపూస లేడఁదెచ్చుకొంటివి?

గబ్బుకంపులం బొల్చిన నల్లనితిరునామం బేడ దొరకె! జల్లితోఁకయేంది! మెడమీఁది జడలేంది? నిక్కుచెవులేంది? అప్పప్ప! ఈకోడెబోడియెద్దేడ సవరించుకొంటివి? వింతవింత వేసంబులతో నీచుట్టునుం జుట్టుకొన్న యీగొల్ల లెచ్చట నుండువారలు?" అని పలుక వారిమూఢవాక్యంబులకు సంతసించి విరించిజనకుండు వారల నాదరించె. అప్పు డొక్క కుంభస్తని నవనీతకుంభంబును నొక్క మెఱుఁగుఁబోఁడి పెరుఁగువంటకంబును నొక్కబాలిక వనమాలికయు, బంగరుకుండయుఁ దెచ్చి శౌరిం బొడఁగనిరి. ఒక్కవాలుఁగంటి జుంటితేనియఁ గానుక యొసగిన గోపాలచక్రవర్తి దాని యధరామృతంబు తొల్లి గ్రోలినవాఁ డగుటం జేసి తలఁచుకొని నవ్వె. ఒక్క వేదండయాన పూదండ దండ నుంచుటయుఁ దదీయభుజాలతాలింగనంబు స్మరించి కనుగీఁటె. ఒక్క చెల్వ బిల్వఫలంబులు ముందఱ నునిచిన దాని కుచంబుల దృష్టి నిలిపె. మఱియొకతె నెమ్మిగరులకుంచె యెదుట నుంచిన నయ్యింతి కుంతలంబులు మున్ను దాఁబట్టి యీడ్చినది తలంచి కనుమొగిచె. ఇవ్విధంబునం దొంటివలపులం దలఁపింప నాగోపకాంతలం జూచి గోపాలదేవుండు నర్మగర్భంబుగాఁ బలుకుచు వారల వీడుకొలిపి యారాత్రి యచట వసియించె. అని జైమినిమునీంద్రుం డానతిచ్చుటయు జనమేజయనరేంద్రుండు తదనంతరకథావృత్తాంత శ్రవణకౌతూహలాయత్తచిత్తుం డై యుండె.

చ. అవిరతదానశీల శరణాగతరక్షణలీల సత్కళా
కువలయమిత్ర సూనశరకోటిమనోహరగాత్ర సాహితీ
నవరసభోజ సూత్న దిననాథవిడంబకతేజ రాజమా
న్య విజయరంగచొక్కనరనాయకసజ్జనభాగ్యదాయకా!

క. శ్రీరంగ కృష్ణముద్దుల
వీరేంద్రకుమార సమరవితరణశూరా
శ్రీరంగపతిపదాంబుజ
సారంగా సమదశైలసమసారంగా!

మానినీ. సనయహృదయపద్మా శాశ్వతైశ్వర్యసద్మా!
మదనవిమతశౌర్యా మందరాహార్యధైర్యా,
విదితవిభవసాంద్రా విశ్వనాథాన్వయేంద్రా!
ముదితకవిసమాజా ముద్దమాంబాతనూజా!

గద్య.

ఇదిశ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథ
మహీనాథకరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగమాందోళి
కాప్రముఖనిఖిల సంపత్పరంపరీ సమేధమాన సముఖ
మీనాక్షీనాయకతనూభవ మీనాక్షీదేవీకటాక్ష
లబ్ధకవితాసాంప్రదాయ వేంకటకృష్ణప్పనాయక
ప్రణీతంబైన జైమినిభారతంబున నశ్వమేధ
పర్వమ్మనువచనకావ్యంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

—:o:—

ద్వితీయాశ్వాసము.

—:o:—

క. శ్రీరాధావరచరణాం
భోరుహభృంగాయమాన భుజకరవీరా
ధారాఖండితశాత్రవ
శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కనజీరా!

అవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రుం గనుంగొని యిట్లనియె. అమ్మఱునాఁటి వేకువజామున స్నానసంధ్యావందనాదినిత్యకర్మంబులు నిర్వర్తించి నందయశోదాదు లున్న తావునకుం బోయి కుంతీదేవి మేనత్త గావున నద్దేవికి నమస్కరించి ధర్మజునియశ్వమేధంబు గనుంగొని వత్తురుగాక మీరలు ప్రద్యుమ్నాదికుమారకులం దోడ్కొని మెల్లన రండని యానతిచ్చి, కోడండ్రును దాసను దేవకీదేవి కుంతిదేవియొద్దను, స్నుషాకన్య సఖీజనంబులతోడఁ బాంచాలిసమీపంబునను, బ్రద్యుమ్ని యాదవకుమారులతోడఁగూడ ధర్మజునిసమీపంబునఁ దనతో మున్న బాల్యంబున నాటలాడినగోపాలకుల నెల్ల గాండీవి చెంత, నుండుమన్లుగా నియమించి యాభీరవరులం జూచి సింహరాశియందుబృహస్పతి యుండుసమయంబునఁ బ్రశస్తతరంబైన గోదావరీప్రభావంబు గాంచి సకలతీర్థంబులు విస్మయంబుఁ జెందినభంగి మీరలు కిరీటిపరాక్రమంబు గాంచి అచ్చెపడి యుండక తోఁచినపాటి పరాక్రమంబు గావించి యతని మెప్పింపుఁడని యాజ్ఞాపించి కృతవర్మభీమసేనులం గాంచి, మీరిరువురు సకలదళంబులం దోడ్కొని మెల్లన రండు నేను మున్నుగాఁ గరినగరంబునకుం జనియెద నని పలికి పవనజవంబైనతురంగంబు నెక్కి మితపరిజనసమేతంబుగా హాస్తినాపురంబునకు వచ్చి ధృతరాష్ట్రవిదురకృపసంజయసమేతుం డైనధర్మనందనుం గదిసి కంసారి సంసారిచందంబున సాష్టాంగదండప్రణామంబు గావించి తనకు మ్రొ

—: శ్రీకృష్ణుఁడు హాస్తినాపురంబునకు వచ్చుట :—

క్కిన యర్జుననకులసహదేవుల నుచితసంభాషణంబుల నాదరించి స్వర్ణపీఠంబునం గూరుచున్నసమయంబున యుధిష్ఠిరుండు, దేవా! నీవు పుత్రమిత్రామాత్యసమేతంబుగా రాక యొంటిగ వచ్చిన దేమి యని యడిగిన నవ్వి యవ్వాసుదేవుండు వసుదేవబలదేవు లిరువురుం దక్కఁ దక్కినవార లందఱు వచ్చిరి. రేపకడ నిచ్చటికి వత్తు రనిన, సంతసించి కౌంతేయాగ్రజుండు పార్థునిం గాంచి సకలదళసమేతంబుగా రేపకడఁ గదలి యాగతురంగంబు నడుమ నునిచికొని వారల కెదురుగాఁ జనవలయు నని పలికి మఱునాఁ

దరుణోదయంబున వనజోదరుండు సోదరుండు యౌవనాశ్వుండు మొదలగువారలు తోడ రా నధ్వరాశ్వంబు నలంకరించుకొని కుంతీద్రౌపదీప్రభావతులం బైలుమెఱయుండని నియమించుటయు వారలు రుటంపు సూర్యపటంపుఁగురాళంబులం దులకించు కుందనంపుటాందోళికల నెక్కి యుభయపార్శ్వంబుల ఘోటికాసహస్రంబులపైఁ జేటికాసహస్రంబులు కాంచనదండమండితంబు లగుఛత్రచామరకలాచికాపాదుకాప్రముఖ రాజచిహ్నంబులతోఁ గొలిచి నడువ దేవకీయశోదాదులకుం దగినకట్టనంబులు పెట్టియల నలవరించి కట్టాయితంబై పట్టణంబు వెడలి రెండవయాఖండలుండునుంబలె నఖండిత వైభవంబునం గదలి కాళిందీతీరంబు జేరం జనియె అంతకమున్న భీమకృతవర్మాదులు సకలసన్నాహంబులు మెఱయ నెదుర్కొనునప్పుడు గంభీరభేరీభాంకారంబులను గంచుకులహేంకారంబులను మదగజఘీంకారంబులను జామరంబులు వేయుతోయజాతుల కంకణక్రేంకారంబులను భూనభోఽంతరంబులు ఘూర్ణిల్లె. ఆసమయంబున శమననందనుండు సహోదరులుం దానును దేవకికిం బ్రణమిల్లె. భీమసేనుం డేనుంగు డిగ్గి ప్రద్యుమ్నాదియాదవకుమారులుం దాను నన్నకు నమస్కరించె. దేవకి కోడండ్రతోఁగూడఁ గుంతికిఁ బ్రణామంబు సేసె. ద్రౌపది ప్రభావతియుం దానును దేవకీదేవి పాదంబులకు మ్రొక్కె. మఱియుఁ దారతమ్యంబు లెఱింగి వారు వారు తగుతెఱంగున వందనాలింగనయోగక్షేమవాక్యాదివిధుల నొండొరులతో సంభాషించిరి.

—:అనుసాళ్వుఁడు సవనహయము నపహరించుట.—

అయ్యవసరంబున సౌంభపురాధీశ్వరుండును యాదవకులద్రోహియుఁ గృష్ణదూషకుఁడునై సంగరాంగణంబున మున్ను గోవిందునిచే హతుండైన సాల్వునికిం దమ్ముండను సాల్వుం డనువాఁడు వసుదేవనందనుం డగుముకుందునిం జంపి యన్నపగ దీర్చుకొందు నని సన్నద్ధుండై తనసైన్యంబుల నెల్ల గృధ్రవ్యూహంబుగాఁ బన్నించి సేనాపతులం జూచి నేను యాగీయఘోటకంబునుం బట్టి తెచ్చెద మీరలిచ్చట నిలువుం డని నియమించి సాళువంబు తూఱినచందంబున సేనలనడుమం జొచ్చి కిట్టినయోధావళి నట్టిట్టుపఱిచి యశ్వమేధాశ్వంబుఁ బట్టుకొని నిజసేనామధ్యంబునకుం జని సేనాపతియైన సుతారకునితో నేను యాగయోగ్యంబైనయాహరిం బట్టి తెచ్చుటయెల్ల హరితోడ సంగరంబు సేయుట కని యెఱుంగుము. ఆతండును బాండవేయులు దళసమేతంబుగా నిచ్చటికి వచ్చి తాఁకుదురు. వారితోడం దారసిల్లి కయ్యంబు సేయుండు. శౌరికంటెఁ బరుండు వేఱొక్కండు లేఁడు. అతని తెఱం గెఱింగి పట్టుకొనని వాఁడు నాకు హితుండును సుతుండును బాంధవుండును భటుండునుం గాఁడు. అవ్యాహితుండు నభేద్యుండు నవ్యయుండు నాద్యంతరహితుండు నచ్ఛిద్రుండును సకలలోక

వ్యూహకుండు నక్షయుండు నైన యచ్యుతుండు మన మేయు బాణంబులకుం దలంగఁడు. ప్రహ్లాదుండు నారదుండు పరాశరుండు పుండరీకుండు వ్యాసుండు నంబరీషుండు శుకుండు శౌనకుండు భీష్ముండు దాల్భ్యుండు రుక్మాంగదుండు నర్జునుండు వసిష్ఠుండు విభీషణుండు వాయునందనుండు బలియు మొదలగువారలు కొందఱు భక్తివశంబున దేవకీనందనుని దమ కైవసంబు చేసికొని యుందురు. ఇంతియ కాని తక్కిన వారలకుఁ జిక్కఁడు. అని పలికి తన యోధులం బదిలపఱిచి తానునుం గట్టాయితంబై సేనాముఖంబునకు వచ్చి నిలిచె.

ఇక్కడ హయంబు నపహరించుకొనిపోవుట యాలకించి శ్రీకృష్ణదేవుండు రాణివాసంబుఁ బౌరజనులఁ బాళెంబునుం గాచుటకుఁ బార్థునిం బుచ్చి మూలబలంబుతో ధర్మనందను నగరివాకిటనుండఁ గట్టడ సేసి భీముండును దానును యుద్ధసన్నద్ధులై ప్రద్యుమ్నవృషకేతులం బిలిచి మీరు మున్నుగా నయ్యంబునకుఁ బొండని యనిపిన సూర్యపౌత్త్రుం డగు వృషకేతుండు కృష్ణుం జూచి, నేను సాహసంబున బాహుగర్వంబు మెఱయ సవనహయంబుఁ గ్రమ్మఱం బట్టుకొని పగతు గెలిచి వచ్చెద నట్లు సేయ నైతినేని బ్రాహ్మణీగమనంబు నేసిన పాతకియు ఋతుకాలంబున నిజాంగనను బరిత్యజించినవాఁడునుం బోవుగతికిఁ బోవుదు నని ప్రతిజ్ఞ చేసె. అంత నతండు సహాయుండుగా ప్రద్యుమ్నుండు సాహసోద్యోగంబున గృధ్రవ్యూహంబు

—: వృషకేతుఁ డనుసాల్వునిఁ బట్టి తెచ్చుట :—

గాఁబన్ని యున్న విరోధిసైన్యంబు సొచ్చి కోదండంబు మండలాకారంబుగాఁ దిగిచి చండకాండంబు లొండొండ నిగిడించి సమదవేదండంబులఁ జెండాడియు ఘోటకంబుల గీటడఁగించియు మణిమయస్యందనంబులఁ జందఱపందఱ సేసియు వీరభటపరంపరల వెంపర లాడియు సంరంభంబున విజృంభించిన ననుసాల్వుండు ప్రద్యుమ్నుం గాంచి, మకరకేతనా! విరహిజనులం దరుణుల వెఱ్ఱితాపసులఁ గుసుమబాణంబులచే జయించితి నని గర్వింపకుము. ప్రళయకాలదండధరదండోపమానంబులును బ్రచండములు నైన కాండంబులు గాఁడినం గాని తెలియ దనిన నవ్వి ప్రద్యుమ్నుఁడు, నాయమ్ములు పువ్వు లగుట సహజము. నిన్నుఁ దాఁకు నెడఁ గల్పాగ్నికీలాభీలంబు లగు నని పలికి యైదుశరంబులు వింటఁ దొడిగి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యేయుటయు ననుసాల్వుఁ డయిదుబాణంబులచే వానిం దుత్తుమురు సేసి దంభోళిసన్నిభం బైన యొక్క సాయకంబు ఱొమ్మునం దుయ్యేసిన నతండు మురవైరి యెదుటం బిల్లమెఱము వైచిన పగిదిం ద్రెళ్లె. అంత దనుజాంతకుఁడు మనంబున గ్రోధశోకంబులు పెనంగొనఁ బ్రళయకాలరుద్రు ధక్కాధమాత్కార ఘోరంబుగాఁ బాంచజన్యంబు పూరించి తఱిమి నడచిన పవననందనుండు ముందఱం దలకడచి యుద్దండగదాప్రహారంబుల రథగజతురగపదాతి వర్గంబులం బీనుంగుపెంటలు

గావించినం గర్ణనందనుండు వాయుపుత్త్రునిం జూచి కంఠీర
వంబు మదగజంబువిడిచి మఱియొక్క క్షుద్రమృగంబునకుం
బోవునే? నీప్రతాపంబునకు నీయల్పబలంబులు సరియగునే.
ఇంతమాత్త్రంబునకు మీరు గదాదండంబుం బూనందగదు.
మరలుం డని పలుకునవసరంబున ననుసాల్వుండును మహో
గ్రబాణంబు వింట సంధానంబు గావించి మారుతకుమారు
మర్మంబులు లక్ష్యంబు గావించి యేయుటయు మంత్రించి
పడవైచినకరణి మహీతలంబునం గూలె. అంత మురవైరి
యనుసాల్వునిం గనుంగొని, యెందుం బోయెదవు నిలునిలు
మని యదల్చిన నయ్యనుసాల్వుండు ॥ కమలనాభా! నీవు
మాయగ్రజుం డగుసాల్వునిం గొని గగనమార్గంబునకుం
గొనిపోయి బావిలోనం బడవైచి మృతినొందించితివి కా
వున నిన్ను గీలడంగింపక మానను. నీకొడుకును మఱంది
యును బడినపాటు గన్నారం గనుంగొంటివి గదా? ఇంక
నీవు పాతాళంబు సొచ్చితి వేనియు మానిమానసంబునం
డాఁగితి వేనియు నిన్నుం బోనిచ్చువాఁడను గాను. నీవు
పురాణపురుషుండవు నేను బ్రాయంపువాఁడ నీకు నాకునం
తరం బని భ్రూకుటీకుటిలంబును విశంకటంబు నగునాననం
బునం గనుపట్టుచు నాలుగు తూపులు సంధించి రథ్యంబుల
ప్రక్కలుఁ బ్రక్కలించుటయు యుగ్యంబులు మ్రొగ్గినదారు
కుండు పగ్గంబులు పదిలంబుగాఁ బట్టి యరదంబు పిఱిందికిం
దివియించి క్రమ్మరఁ దురంగంబుల సేదదీర్చి యెట్టకేలకు

రథంబు ముందఱికిం దెచ్చుటయు మురాంతకుం డతని
వక్షంబునం బదుమూఁడు బాణంబులు గ్రుచ్చిన నతండును
జిచ్చులు రాల్చుమెఱుంగుఁదూపు శింజినిం గూర్చి యా
కర్ణాంతంబుగాఁ దివిచి మురవైరివక్షంబు లక్ష్యంబు సేసియే
సిన నచ్యుతుండు పెనుమూర్ఛచేత ముచ్చముడింగి లీలా
మానుషనటనంబున రథంబుపయిం బడియె. అంత ము
రాంతకునిపాటు గనుంగొని చతురంగబలంబులు పటాపం
చలై తండ్రి బిడ్డ యన్న తమ్ముం డనక విడిచి పాఱుటయు
వృషకేతనుం డదలించి విఱిగినసైన్యంబు మగిడించి యను
సాల్వుని నిలు మని గద్దించి సప్తసాయకంబులు నిగిడించిన
వాఁడును దశనిశాతబాణంబులు కర్ణకుమారుని వక్షంబు
వీక్షించి యేయుటయు నబ్భానుపౌత్త్రుండు తురంగంబులం
ద్రుంచి సారథిం బడఁగెడపి రథంబు చెక్కలు సేసిన నుక్కు
దక్కక యనుసాల్వుండు రథంబుమీఁదికి నుఱికి కర్ణజుని
వక్షంబు తన్నినం బడక యతండు వానికిరీటంబువీడఁ జట్ట
ముందలఁ బట్టి బిఱబిఱం ద్రిప్పి పుడమిం బడవైచి ఱొ
మ్మునం దుమికి తనవింటినారి వానికంఠంబునం దగిలించినఁ
గన్నుల ముక్కుల నెత్తురులు గ్రమ్మ నుమ్మరించినమూర్ఛం
గ్రమ్మి మే నెఱుంగక యున్నయెడ వేఁటకాఁడు లేడిం బట్టి
యీడ్చి తెచ్చినతెఱంగునం బట్టి తెచ్చి "వీఁడెగుఱ్ఱంపుదొంగ
వచ్చెం గనుంగొనవధరింపుము" అని విన్నవించుటయు యా
దవేంద్రుండు కర్ణకుమారునిం జూచి వత్సా! నీవు ధన్యుం

డవు, వీరలోకమాన్యుండవు, నీకుం దక్క నన్యునకు నిమ్మహా
రథునిం బట్టి తేఁగూడునే?" యని గోపాలదేవుండు సూర్య
పౌత్రునిం గొనియాడ నతండును వానికంఠంబునఁ దగిలిం
చినగుణంబు వదలించుటయు ననుసాల్వుండు మూర్ఛదె
ప్పిటి శ్రీకృష్ణదేవునిం గనుంగొని శాంతచిత్తుండై, స్వామి!
మీపాదంబులకుం బ్రణామంబు. కర్ణనందనునిసామర్థ్యంబు
వలన దేవరసందర్శనంబు లభించె నని యనేకప్రకారం
బులం బ్రశంసించిన యనుసాల్వునిం గృపాతరంగితంబులగు
నపాంగవిలోకనంబులం గనుంగొని గారవించి కౌఁగిలించి
యతనికరంబు నవలంబించి తోడ్కొనిపోయి ధర్మనందనుం
గానిపించి దండప్రణామంబు సేయించినఁ బాండవాగ్రజుం
డాదరించి నాకునీవు వృకోదరాదిసహోదరులట్ల గాదిలిసోద
రుండవు. క్రతురక్షణంబున సావధానుండవై యుండు మని
యానతిచ్చె.

అంత ధర్మనందనుం డయ్యధ్వరాశ్వంబునుం గొని
తెచ్చినప్రద్యుమ్నవృషకేతనులం బ్రీతులం గావించి కరి
పురంబునకు వచ్చి యాదవుల విడియించి కృష్ణానుసాళ్వ
యౌవనాశ్వమహీపతుల సబహుమానంబుగా నిజనివాసం
బులకుం బోనం బనిచి తా నభ్యంతరమందిరమునకు జని
యజ్ఞరక్షాసమయంబుఁ బ్రతీక్షింపుచుఁ బుణ్యకథా ప్రసం
గంబులం బ్రొద్దులు గడపుచుండఁ జైత్రశుద్ధపౌర్ణమి వచ్చు
టయు నప్పుణ్యదివసంబున ధర్మనందనుండు ద్రౌపదీసమేతం

బుగాఁ గృతస్నానుండై నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి యా
గదీక్ష వహించి తురంగంబు దెప్పించి గంధపుష్పధూపదీప
నైవేద్యాదిపూజలు గావించి నిజబిరుదాక్షరసమేతంబుగా సు
వర్ణపట్టంబు దానిలలాటంబునం గట్టించి రత్నఖచితమంజీ
రంబులును గనత్కనకకింకిణీజాలంబులును బురుసాకురాళం
బును ముత్యంబుల జల్లులపై దండలు నీలాలదృష్టిదండలు హే
మపద్మంబుల మెచ్చులు మీఁదుమ్మెచ్చులు బంగరుతంగుపట్టి
యు వజ్రాలమోముట్టు సింగంపుమోముతలాటంబును జల
చ్చామరంబులు గబ్బి మీఁదుహారబ్బికవికయుఁ జోకగావించి
డవిణ మలహరి సాంబ్రాణిధూపంబులు పచ్చపావడలు విరా
జిల్ల వేనవేలు తేజీలు గంధసింధురంబులు స్యందనసందో
హంబులుం గూర్చి ధనంజయుని నశ్వసంరక్షణార్థంబు గా
నియమించి యాశీర్వదించి పంచిన నతండును ధర్మజునకు
మ్రొక్కి శౌరిపాదాబ్జంబులకు వందనంబు గావించి దేవకీ
దేవికిం దన్నుఁగన్నతల్లికి గాంధారికి ధృతరాష్ట్రునకు నభివాద
నంబులు గావించి కృష్ణానుమతంబునఁ బ్రద్యుమ్నుండును
వృషకేతుండును యౌవనాశ్వుండు ననుసాల్వుండును మొద
లగుమహారథికవరులు నిజచమూసమేతంబుగా వెంబడిం
జనుదేర వెడలె. అత్తురంగంబు నభిజిన్ముహూర్తంబునం
గదలి గ్రామంబులు పల్లెలు నగరంబులు పేటలు కోటలు
నదులు నదంబులు శైలంబులు కానంబులు తటాకంబులు
చెఱువులు దొరువులు గ్రమించుచు యథేచ్ఛ విహారంబు

గా వచ్చివచ్చిదక్షిణదిశామండలమండనం బైనమాహిష్మతీ
పురంబు సేరం జనుదెంచె.

—: ప్రవీరుఁ డశ్వమును బట్టుట: —

అవ్విధంబునఁ దురగంబు మాహిష్మతిం జేరం జని
హృద్యంబు లైనయుద్యానంబులం బూచినపూవుల తావుల
కుం దావలంబు లైనమందానిలంబులచే నందంద కదలెడు
చిఱుతరంగంబులవలనం బొడమిన జలధూమ్రంపుసొంపు
నం దెరువరుల బడలిక లపనయింపుచుఁ ద్రిలోకశర్మదం బైన
శర్మదాతటంబు చేరం జని యం దొక్క శృంగారవనంబుఁ
జొచ్చి యయ్యశ్వరాజంబు జంబూకదంబాదివృక్షజాతం
బుల నీడ దూరంబు నడచివచ్చినబడలిక దీఱం జరియింపుచుఁ
గోమలంబు లైనదూర్వాదళంబులు మేయుచు జలంబులు
గ్రోలుటకై కొలంకులకడకుం డాయుచున్న సమయంబున
నద్దేశాధ్వీరుం డగునీలధ్వజునికూర్మితనయుం డైనప్రవీరుం
డనువాఁడు నిజకళత్రం బైన మదనమంజరితోడం గూడ
నయ్యుద్యానంబున విహరింపుచుండి కుందచందనమందార
చంద్రశకలశరచ్చంద్రకిరణంబులం బతేఁజెల్లనగు శరీరంబును
సంపెంగపూవులచాయం బచ్చనైనపుచ్ఛంబును నింద్రనీల
వర్ణం బైనకర్ణంబులును బాలసూర్యబింబంబునుం బోనియధ
రంబును బగడంబులవలె గోరోజనంబుకై వడిఁ గుంకుమపం
కంబుపోలిక నెఱ్ఱ నైనకంఠంబునుం గలయుత్తురంగరత్నం
బుం గనుంగొనియయ్యంగన తననాథునితోఁ గోటానఁగోటి

ఘోటకంబులలో మేటి యైన యీఘోటకంబు నీలాయం
బున నుండెనేని నీవు చేయురాజ్యంబు సఫలం బగు ననిన
విని నీలధ్వజకుమారుం డైనప్రవీరుండు చేరం జని దానిను
దుటం గట్టియున్నట్టి బిరుదుపట్టంబు గనుంగొని యందు
“రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వరసకలసామంతరాజభయంకర
వీరప్రతాపమూర్తి యైన యుధిష్ఠిరమహారాజేంద్రుం డధ్వ
రంబు సేయం బూని విహరింపం బంపినయీయశ్వరాజం బు
నీశ్వరునిం బోరిలో గెలిచిన సెఱయోధుఁ దుర్జనదండధరుం
డైన యర్జునుండు రక్షింపం బూని వచ్చె ధారణీతలంబున
వీరుండు శూరుండునుం గలిగెనేని పట్టికట్టుం” డనివ్రాసిన
వక్కాణచదివి యాచక్కెరబొమ్మం జూచి యిత్తురంగంబు
వెంబడి వచ్చినయర్జునున్ గెలిచి నే నీహయంబుం దెచ్చెద.
నీవు సఖీజనంబులతోడం గూడఁ బట్టణంబునకుం బొమ్మని
పంచిన నమ్మించుఁబోఁడి గడగడవడంకుచుగుఱ్ఱంబు మీఁది
వాంఛం జాలించి తనతనువల్లికి సమానం బైనపువ్వుఁదీఁగె
లు వంచుట మాని కరపల్లవంబులసౌరు గలిగిన చివురు
గిల్లుట లుడిగి గబ్బిగుబ్బలవలెనుబ్బు మీఱు కుసుమగుచ్ఛం
బులు ద్రుంచుట వర్జించి పెదవి తేనియలకుం బదు లైన పు
వ్వుఁదేనియ లానుట విడిచి వనంబు వెడలి ప్రాణేశ్వరు
నెడఁబాయఁ జాలక కాళ్ళుతొట్రుపడ మెల్లనఁ బల్లకి నెక్కి
సఖీజనంబులతోడఁ గూడ బట్టణమార్గంబు పట్టి చనియె.

అంత నరాతిభయంకరుం డైనప్రవీరుండు నేనుంగులుఁ దురంగంబులు నరదంబులు వీరభటపటలంబులు ధృఢవ్యూహంబు పన్ని వజ్రకవచంబును జగ్గుమీఱు తేఁగొగ్గియు నుడుముచర్మంబునం బొదివిన కరతలత్రాణంబును మెఱయ దివ్యబాణతూణీరంబులు మూఁపునం గట్టి కనకరేఖాలంకృతం బైనకార్ముకంబు భూతలంబున నూఁదివింటికొప్పునం దనకిరీటంబు సేర్చి నరకుసేయక పరదళంబులం గనుంగొనుచున్న సమయంబున నయ్యాజ్ఞికులు నెదురుగాఁ బఱచి పార్థునిం గనుంగొని తురంగంబుపట్టువడినవృత్తాంతంబుపల్కరించుటయు ముఖారవిందంబున మందస్మితంబు దళుకొత్తఁ గయ్యంపువేడుక మొగంబునం జెంగలింప దిగ్గజంబులకర్ణపుటంబులకుం గఠోరంబుగా గాండీవగుణారావంబు నెగడ నరదంబు త్వరితంబుగాఁ బోవనిమ్మని వచ్చువివ్వచ్చుని ము

—: వృషకేతుప్రవీరులయుద్ధము :—

న్నాడి వృషకేతుండు, పట్టినహయంబుతో సడ్డపెట్టక దిట్టనై యున్నరాచపట్టిని విలోకించి, తురంగంబు విడిచెదో మాతోడం బోరి ప్రాణంబులు విడిచెదో రెంటిలో నొక్కటి, విడువక కర్ణసుతుండు నిన్ను విడువఁ డని పలికినం బ్రవీరుండు మొగంబునం జిఱునగవు దొలఁకఁ జిన్నయ్యకుం దలమీఱివచ్చిన నిన్ను సురనగరంబున కలంకారంబుగాఁ బంచి యాపిమ్మటఁ బరాక్రమోపార్జనుం డైనయర్జునుం దెగటార్చెద నని నాలుగుక్రొవ్వాఁడిబాణంబుల గుఱ్ఱం

బుల నొప్పించి యొక్కశిలీముఖంబున సారథిని మూర్ఛవుచ్చి యయిదుమెఱుంగుఁదూపుల వక్షస్స్థలంబుఁ బెకలించినఁ గర్ణకుమారుండు నేడువాఁడిమెఱుంగుటమ్ములఁ దురంగంబుల గీటడంగించి యొక్కబాణంబున సారథి నొప్పించి నాలుగువేలుబల్లెంబుల నారాజకుమారునిఫాలంబు దూయ నేసిన నాప్రవీరుండు కంపంబు నొందక మహామేఘంబులు పిడుగులు వర్షించు వడువున నపారంబు లైనశరవర్షంబులు గురియించి కర్ణనందనుని స్రుక్కించి వేఱొక్కతూపు వింటం గీలించి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దీసి యనుసాల్వుని మూఁపు నాటించి యుద్ధంబునకు నిలిచిన, వాఁడును సువర్ణపుంఖంబులు మనోమారుతరింఖంబులు నైనకంకపత్రంబులు ననంఖ్యాతంబులును బుంఖానుపుంఖంబులుగాఁ గురిసినఁ గాలు చే యాడక ప్రవీరుం డాహవంబున కోహటించి యుండుసమయంబున సేనలుకలంగం బాఱియాహాకారంబులొనర్పి నాసుద్దియాలకించి మాహిష్మతీపురాధీశ్వరుం డైన నీలధ్వజుండు మూఁడక్షౌహిణులసైన్యంబుతోఁ దనయల్లుం డైన యగ్నిదేవుని మున్నిడుకొని కదనంబునకుం గదిసి తన

—: నీలధ్వజుండు పరాక్రమించుట :—

కుమారుం డగుప్రవీరునియరదంబునకుం దలకడచి చొచ్చి విచ్చలవిడి నస్త్రవృష్టిచే ననుల్వుని ముంచి వచ్చినయోధవీరుల నెల్లం బదేసివిశిఖంబులం గ్రుచ్చుటయు, సేనాసందోహంబులు పటాపంచలై నలుఁగడలకుం బఱచిన ధనంజ.

యుండు విరిసిన సైన్యంబుల మగుడం బురికొల్పికొని యా భూపాలునిం దాఁకి యయిదుబాణంబులు ప్రయోగించుటయు నీలధ్వజుండు నైదమ్ములు దొడిగి త్రోవనేయ నబ్బాణంబులు మగిడించి సింహనాదంబు సేసిన యౌవనాశ్వుండును సువేగుండును ననుసాళ్వుండును వృషకేతుండును మొదలుగాఁగల యోధవర్గంబులనర్గళంబులగుమార్గణాసారంబులు గురిసిన నీలధ్వజుండు వెఱవక యందఱ కన్నిరూపులై తూపులసోనలు గురియుచుఁ దనయల్లుఁడైనయగ్నిదేవునిం బిలిచిన నతండు నస్త్రరూపం బై యెదుటం గనుపట్టిన నయ్యాగ్నేయాస్త్రంబు కార్ముకంబునం గదియించి మౌర్వీనాదంబున దశదిశలు ఘూర్ణిల్లం జేయుచుఁ బ్రయోగించిన నర్జునుండు వారుణాస్త్రంబుసంధించుటయుజలకణంబులునుం బోలె నయ్యస్త్రంబు నొక్కగ్రుక్కగాఁ బీల్చి చటచ్చటార్భటులు మింట నంట నొంటుకొను మంటలును మంటలకంటె మున్నుగా మిణుంగుఱుబూచులకై వడి మీఱి నింగికెగయు మిణుంగుఱులును మిణుంగుఱులం దలకడచి ప్రలయకాలంబున గబ్బిమెఱయు మబ్బులవలె నుబ్బుమెఱయు పొగలును బొగలకంటె మున్నుగా గగనంబునం బఱచు దివ్యవిమానంబుల ధగధగ మని రగులుకొనం జేయు సెగలునుం గలిగి సాక్షాత్కారంబుగా నగ్నిదేవుం డర్జునుని సైన్యంబులం బొదివిన, భద్రగజకుంభంబులు పగిలి పెటపెటం జిటిలిన ముత్తియంబులరాసులును యుగ్యంబుల

పగ్గంబులు కేతనంబులు పతాకలు ఛత్రంబులు నివుఱులై పూదెలుకట్టిన కనకరథంబులును గిరీటంబులం దాపినరత్నంబులు చిటిలి పడఁ బెటిలిన దేహంబులతో నటునిటుం బొరలాడు వీరయోధులును గత్తులు కేడెంబులు జీరాగొగ్గిముస్తీదులు తరకసంబులు సింగిణులుం గమలి భస్మావశేషంబులై గాలికిం బోవఁ గమలినదేహంబులతోఁ బీనుంగుపెంటలైనవీరభటులును రూకలపెటికలు క్రిందం బడవైచి మంటలు వెంటనంటఁ గుంటుచుం బాఱు నొంటెలును నొంటెలకంటెమున్నుగాఱంకెలు వైచుచు మోపులు వైచి పరుగిడువృషభంబులునుం గలిగి పాండవబలంబులు ధూళిపటంబులై పఱచినం గని నీలధ్వజుండు నవ్వుచుఁ దురంగంబుం బట్టికొని యాలంబు చాలించి పురంబునకుం జనియె.

— అర్జునుం డగ్ని దేవుని స్తుతించుట. —

అప్పు డర్జునుండు ధనుర్ధరుండై వహ్ని నుద్దేశించి యంజలి యొనర్చుచు "దేవా! వేదమయుండవు శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసంబులు నిన్నుం గొనియాడు. నీవుసకల దేవతలకు ముఖంబవు. ఆహవనీయంబును దక్షిణాగ్నియునీయందుద్భవించె. సర్వసాక్షి వగునీకుం బ్రియంబును శ్రీకృష్ణదేవునకు నారాధనాత్మకంబును బృందారకుల కానందకరంబునుంగా ధర్మనందనుం డశ్వమేధంబు సేయ నుద్యోగించె. క్రతుదీక్షాసంరక్షకుండ వైన నీవు దీనిం బక్షీకరించి రక్షింపవలయుం

గాని యుపేక్షింపం దగునే" యని ప్రస్తుతించినం గైకొనక
మేరమీఱి మామగారి మీఁదికనికరంబునశిఖానికరంబులు
పరఁగించుచుఁ బొగలు సెగలు మిగుల రగులుకొన దిగదిగ
మని తగులుకొని యెరగలిపగిది మించి చనుదెంచు నచ్చి
చ్చుఁగనుంగొని వివ్వచ్చుండు మనంబున నతని కామాతుర
త్వంబుగర్హించుచు శ్రీమన్నారాయణుని చరణంబుల స్మర
ణంబులు గావించి నారాయణాస్త్రంబు వేదోక్తప్రకారంబు
గా వింట నొంటించి ప్రయోగింప నుద్యోగించుటయు
సూర్యచంద్రాంగారకాదిగ్రహతారకాగణంబులు గతులు
తప్పె. దిగ్గజంబులు మ్రొగ్గెం బంచభూతంబులు హాహాకా
రంబు లొనర్చె. వేదంబు మఱచి మోదంబు మాని చతు
ర్ముఖుండు తమ్మిగద్దియ విడిచి దిగ్గన లేచె. సప్తసముద్రంబులు
కలంగె. కులపర్వతంబులు వణంకె, భూమి పెటపెటం బగి
లె. బ్రహ్మాండభాండంబు దిగఁబడియె. ఇంద్రాదిదిక్పాలకులు
సిద్ధసాధ్యకిన్నర కింపురుషగరుడోరగాదులు దిక్కామోకం
బులై పాఱం జొచ్చిరి. అపుడు హవ్యవాహనుండు భయం
బొంది వేండ్రంబు మాని యింద్రనందనుని చెంతకు బ్రా
హ్మణరూపంబునఁ జనుదెంచి వినయంబున నిట్లనియె.
"మహాత్మా! నాయెడం దయసేయుము ఏదేవునిం దలంచి
నంతమాత్రంబున నె నూఱు వేలయశ్వమేధంబులు పదిలక్షల
షోడశమహాదానంబులు కోటితీర్థయాత్రలు ననేక కోటి
వ్రతంబులుం జేసినఫలంబు లభించు నట్టి శ్రీవత్సాంకుం

డును నిష్కళంకుండును రమాకళత్రుండును బరమపవి
త్రుండును బరంజ్యోతియుఁ బరబ్రహ్మంబును వేదాంతవే
ద్యంబు నైనపరతత్త్వంబు నీయింట నుండి కంటికి ఱెప్ప
గాచినచందంబున నిన్నుం గాచుచునుండ నాబోటులకుఁ
దేఱిచూడం గూడునే? శ్రీహరిని విసర్జించి దేవతాంతరంబు
లపేక్షించు నతండు పాలసముద్రంబు దొరకినను బాల్కై
మేఁకం బితుకువానిచందంబున సూర్యకిరణంబులం గాదని
మిణుంగుఱుఁబురువుల కాసపడు నపస్మారివితంబునం బరిహాస
యోగ్యుం డగుం గావున నంబుజోదరదివ్యపాదారవింద
వందనానందంబునం బొదలు నీకు నశ్వమేధాదియాగంబులు
సిద్ధించుట యెంతవింత! నాకు మామ యైనమాహిష్మతీ
పురాధినాథునిం వోడ్కొని వచ్చి నీకు సేవకునిం జేసెద.
ఇమ్మహానారాయణాస్త్రం బుపసంహరింపు" మని ప్రియ
వాక్యంబుల వేఁడుకొనుటయుఁ గ్రీడి పావకునియెడం బ్రస
న్నచిత్తుండై యమ్మహాస్త్రంబు నుపసంహారంబు గావించిన
నగ్నిదేవుండు భండనంబునం బడినసేనల నెల్ల నైంద్రజాలి
కునిపగిది మగుడన్ బ్రతికించి యర్జునునకుం బ్రదక్షిణంబు
గావించి పురంబునకుం జనియె. అనిన విని జనమేజయ
నరేంద్రుండు జైమినిమునీంద్రుం గనుంగొని పావకుండు
నీలకేతున కెవ్విధంబున నల్లుం డయ్యె నని యడిగిన నతఁ
డిట్లనియె.

—: అగ్ని దేవుని వృత్తాంతము :—

రాజేంద్రా! నీలధ్వజుని పట్టంపురాణి జ్వాల యను వధూటి గలదు. అప్పురంధ్రీమణికి నీరేడులోకంబుల నీడు జోడు లేనిచక్కఁదనంబున నుతికెక్కిన స్వాహానామధేయ యగుకన్యకారత్నంబు గలిగిన నాతరుణి జవ్వనంబును సౌందర్యంబు గుణంబులు లీలావిలాసంబులును, ద్రిభువన మోహనంబులు గావున దానికిం బెండ్లి సేయం దలంచి నీలధ్వజుండు రూపలావణ్యవంతులు కీర్తిమంతులు నైనరాజకుమారులఁ బెక్కండ్ర వ్రాసి తెచ్చినచిత్రపటంబులు సూపి యందొక్కనివరియింపు మనిన నగ్గజగమన సిగ్గునందలవాంచి మదాంధులు గర్వగ్రంథులు వసుంధరాధిపతులు. తక్కిన మానవు లెల్ల దీనులు. వారలశరీరంబులు నిత్యంబులు గావు గావున మర్త్యుల వరియించుట నాకు సమ్మతంబు గాదు. అమర్త్యులందు నొక్కరుని వెదకు మనిన నీలకేతుండు కూఁతుంజూచి మంచిది వాసవుని రప్పించెద వరియింపు మనిన నమ్మదిరాక్షి మదిలోన విచారించి "సురపతి నాకుం దగినపతి యగుం గాని యతండు జారుండు తపోవిఘ్నకరుండు కులగోత్రవిదారుండు సవికారుం డదియుం గాక దేవాదిదేవుండైన శ్రీవిష్ణుదేవునిం దనకు దమ్మునింగా నెంచి భక్తి గావింపఁడు గావున దేవేంద్రుండు సమ్మతుండు గాఁడన నతండు మఱియెవ్వారిం గోరుదు వనిన, "యగ్ని దేవుండు జగత్ప్రాణుండు. దేవతలకెల్ల నగ్నిముఖం బని

వేదవచనము గలదు. కావున నతనియెడ నాభావంబు నిలిచి యున్నయది. పతితోడం గూడ ననుగమనంబు సేయం దలంచినసతి తనశరీరం బాహుతి గావించె నేని దానిదురితంబుల నణంచి కైవల్యంబు నొసంగం జాలునట్టి దైవం బగ్నిదేవుండు దక్క వేఱొక్కరుండు లేఁడు. సురగరుడోరగవిద్యాధరసిద్ధసాధ్యచారణగంధర్వాదులలో నొక్కరుండును నామనంబునకు సమ్మతుఁడు గాఁడు. వైశ్వానరుని యందు నాడెందంబు లగ్నంబయ్యె ననినఁ జెలులు నవ్వుచు నప్పువ్వుఁబోఁడింజూచి 'యేమని కోరితివమ్మా! రాఁజుచుండెడు మొగంబేమి! నిప్పులు కుప్పలించునడక లేమి! సర్వభక్షకత్వం బేమి? యెచ్చటకు వచ్చినం గాల్చుట యేమి! పోయినమార్గం బెల్ల మలినం బగుట యేమి! యిట్టివానిం బెండ్లియాడు నాఁడువారుం గలరె? అదియునుంగాక రెండు తలలతోడి మూఁడుకాళ్ల ముదుసలిని వరియింపఁదగవగునే! అనిన సఖీజనంబులవాక్యంబులు నిరాకరించి తండ్రిచే ననుజ్ఞఁగైకొని తపోవనంబునకుం బోయి నియమవ్రతంబు సంకల్పించి సమంత్రకంబుగా వైశ్వానరు నావాహనంబు సేసి కర్పూరంబు కుంకుమంబు కస్తూరియు నగరు చందనంబు మలయజంబును లవంగశర్కరాఘృతపాయసంబులు తేనెయు బిల్వఫలంబులు తెల్లచెఱకులు కదళీఫలంబులు తాంబూలంబులు మొదలైనపూజాద్రవ్యంబులు దెచ్చి హోమంబు నర్చనంబునుం జేయుచు బహుకాలంబు భజించు

బయుఁ జిచ్చుదొర మెచ్చి నృపాలునిపురంబునకు వచ్చి విప్రరూపంబున రాజమందిరంబు సొచ్చి సముచితోపచారంబులఁ బూజితుండై "మహీశ్వరా! నీకన్య యగుస్వాహావధూరత్నంబు నాకుం గన్యాదానంబు సేయు" మనిన నీలధ్వజుండు ధూమధ్వజునిం జూచి "నాకన్యక యగ్ని దేవునిం దక్క నితరుల నొల్లదు గావున వేఱొక్కకన్నియ నొసంగెద వివాహంబుగ" మ్మనిన, ననలుండు నిజరూపంబుఁ జూపిన రాజు ప్రమోదభరితుండై స్వాహాకన్యకను జిత్రభానునకుం గన్యాదానంబు సేసె. అదిమొదలుగా వీతిహోత్రుండు వారియింట నిల్లంట్రపు టల్లుండై తత్పురంబు రక్షించుచు వైరులమీఁదం దార్కొనుచు నతనికి నస్త్రంబై యుండె. ఇదిజాతవేదుండు నీలధ్వజునకు నల్లుఁడైన తెఱంగని వివరింప జనమేజయుం డవ్వలికథ సెప్పు మనుటయు జైమిని యిట్లు సెప్పం దొడంగె.

అవ్విధంబున ధూమకేతనుండు నీలకేతనుని సమ్ముఖంబునకుం బోయిన నతండు నల్లునిం జూచి శత్రుసైన్యంబు నిశ్శేషంబుగా దహించి వచ్చితివే యని యడిగిన ననలుండతనిం జూచి నరేంద్రా! నరనారాయణుల మహాత్త్వంబు తొల్లి వినలేదా! అర్జునుండు నారాయణపర్యాయణుండు గావున నావ్యూహంబు నాకు దురవగాహంబు. దాహంబు నొందింపం గూడదు. అదియునుంగాక తొల్లి దేవేంద్రుండు ప్రయోగించిన వజ్రాయుధంబు స్తంభింపజేసి ఖాండవ

వనంబు నాకాహుతి సేసె నయ్యుపకారంబు దలంపక యతనితో నాచేత నైనయంత యుం బోరితి నింక నాకు నసాధ్యంబు. నీవు నిరర్థకవిరోధంబు వాటిపక యూహయంబు రయంబునం గొనిపోయి పార్థునకొసంగి కృతార్థుండవు గమ్ము" అనిన రాజపుంగవుండు తనకులాంగన యగు జ్వాలాసతిం గనుంగొని యల్లుండైనయగ్ని దేవుండు మనకు హితంబు సెప్పెఁ గావునఁ గ్రతుఘోటకంబు గొనిపోయి కిరీటికి నప్పగించి స్నేహంబు గావించుకొనియెద ననిన దంట యగునావాలుగంటి తననాథునితో ముక్కంటివంటి వాఁడు పెనంగనేనియుఁ జలపట్టి తనపట్టినకార్యంబు విడువక కీర్తిఁ జేపట్టుట రాజధర్మంబు. సాహసంబు సేయక శ్రీయును గీర్తియుఁ గలుగనేరవు. పట్టినగుఱ్ఱంబు మగుడ నిచ్చి యతని వేడుకొనం బోయితివేని సరిరాజులు నవ్వరే! గెలిచితివేని నరలోకరాజ్యంబును మృతుండవైతివేని సురలోకరాజ్యంబును ననుభవించెదవు. పరునకుం బ్రియంబు సెప్పి బ్రతుకుటకంటె క్షత్రియునకు మరణంబు మేలు. అనినవిని యమ్మనుజనాథుఁ డట్లకావించెద నని యమ్మించుఁబోఁడితోఁ బంతంబులు పలికి రణభేరి భాంకారంబులును గజఘీంకారంబులును శింజినీటంకారంబులును నెసంగ నహంకారంబున సేనలం బురికొల్పికొని పురంబు వెడలి పురందరనందనునితోడం దలపడుటయు గాండీవి గాండీవగుణధ్వని దిక్కులు గ్రక్కదలం జేయఁ బ్రళయకాలనీలజ

ధరంబు వర్షించిన తెఱంగున నంపరల పరంపరల వెంపర లాడుటయుఁ బడినయేనుంగులును మడిసిన గుఱ్ఱంబులును బొడి యగురథంబులును జడిసిన వీరభటులును దునుక లైన కేతనంబులును దుమురు లైనగొడుగులును ద్రుంగిన సేనాంగంబులును విఱిగిన కైదువులును విటతాటనంబు లైన మైమఱువులునువిశకలితంబులైనకిరీటకేయూరహారాదిభూషణంబులు ప్రేలెడు ప్రేవులును దుమ్ము లైనయమ్ములును గ్రమ్మినరుధిరమ్ములును నాడెడు నట్టలును నందంద విహరించుభూతబేతాళంబులును నానందంబు నొందుకంకకాకగృధ్రజంబుకంబులును గలిగి సంగరాంగణం బతిఘోరం బయ్యె. అంతనీలధ్వజుండు కపిధ్వజునిం దాఁకి నిశితవిశిఖంబుల నొప్పించిన గాండీవి మండలీకృతకోదండుం డై చండకాండంబులు తండోపతండంబుగాఁ గురిసిన నొక్క తీక్ష్ణభల్లంబున భుజమధ్యంబు పగుల నేయుటయు నెత్తురులు గ్రక్కుచు మరణసమానం బైనమూర్ఛ నొందిన సారథి యన్నీలధ్వజుని దుర్దశయును సైన్యంబులు సమయుటయును గాలు కాలుం బెనఁచుకొని పడిన సుతభ్రాతృబంధుయోధజాలంబులనుం గాంచి యరదంబు కదనరంగంబునకుం దొలంగించి పట్టణంబునకుం దెచ్చుటయు నెట్ట కేలకు మూర్ఛఁ దెప్పిఱి యప్పుడమిఱేఁడు సారథింజూచి మేలుసేసితి వని కొనియాడి మంత్రులం బిలిపించి మంతనంబు గావించి కృష్ణసహాయుండై నజిష్ణుని మార్కొనుటకు

నెవ్వరికిఁ దరంబు! పర్వతంబుపై సన్నపడినఁ దగరు శిరంబు నొచ్చుటయె కాని పర్వతంబునకుఁ గొఱంత యేమి! బలవద్విరోధంబు తగ దని యాలోచన నిశ్చయించి తనపట్టపు రాణికిం దెలుపుటయు నియ్యకొనక యయ్యతివ ప్రల్లదంబులు ప్రేలినఁ గినిసి నీదుర్నయంపుబోధనచే యుద్ధంబునకుం బోయిన నాకుం గలవార లెల్లను సమసిపోయిరి. స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయాంతకి' యనెడు పలుకె యథార్థంబయ్యె నని యాగ్రహంబున "నిన్నీ! యిటువంటిదంటతోడం గాఁపురంబు సేసినఁ గుణంబు సెడి మానప్రాణంబులకు హాని సంభవించు" నని యప్పుడె దానిం బట్టణంబు వెడలనడచి చీనాంబరంబులును జిరత్నరత్నభూషణంబులును జిత్రంబు లైనచేకానుకలును జన్నారినారీమణులునుంగూడ నయ్యధ్వరాశ్వంబుఁ దెచ్చి విజయున కొప్పగించి వినయపూర్వకంబుగా మ్రొక్కుటయు నర్జునుండు నతని నాలింగనంబును సేసికొని "నీవు సహోదరసమానుండవు. ఈసంవత్సరంబునునాతోడంగూడ నశ్వరక్షణంబు సేసి యాగంబుం గనుంగొని ధర్మనందనవసుదేవనందనులకు వందనంబు సేసివత్తువుగాక" యని ప్రార్థించి యమ్మహీధవునిం దోడ్కొని యధ్వరాశ్వంబునుం దరలించిన నదియు దక్షిణదిశాభాగంబున కై యతివేగంబునం జనియె.

—:జ్వాలాదేవి సోదరునికడ కేఁగుట.:—

అంతనీలధ్వజుభార్యయైన జ్వాలాసతి మగనిచేనవమానంబు నొంది డెందంబునం బట్టరానిరోషవిషాదంబులం బొగులుచుఁ గాశీనగరంబునకుం జని యా దేశంబున కధీశ్వరుండు నవక్రపరాక్రమాటోపదీపితుండు నాత్మీయసహోదరుండు నైనయుల్ముఖునియొద్దకుం బోయి విషాదవేదనాదోధూయమానమానసయై పాదంబులపయిం బడి రోదనంబు గావించుటయు నతండును గరుణాయత్తచిత్తుండై యూఱడించి "నీ వొంటిగా వచ్చుటకుఁ గారణం బేమి? ఇంతవంత యేమిటికిం జెందెదవు? ఎంతకార్యంబయిన నిర్వహించెద" నని యడుగుటయు, నామె, యశ్వమేధాశ్వంబు వచ్చుటయుఁ దనతనయుండు పట్టుకొనుటయు నందువలన సమరం బగుటయు, బహుజనక్షయంబును దనమగనిపరాజయంబును దాను మగుడ సమరంబునకుఁ బురికొల్పుటయు నతండు మంత్రులతో యోజనచేసి కయ్యంబున కియ్యకొనక తన్ను ననమానించి పురంబును వెడల నడుముటయు నాద్యంతంబును బూసఁగ్రుచ్చినవితంబునఁ దెలియఁబలికి మఱియునుం దద్విరోధంబు రూఢమూలంబు సేయందలంచి యిట్లనియె. "అన్నా నాబన్నంబు లెన్నని వివరించెద! నీమఱందితానును బుత్త్రుండును దండనాయకులు దళసమేతంబుగా ధనంజయునిం దాఁకి దావాగ్నిజ్వాలలం బడినశలభంబులకైవడిఁ జచ్చియు నొచ్చియు వెన్నిచ్చియుఁ బార్థునికోల్తలకుం జాలక

కలహకారిణి యగునన్నుం బురంబు వెడల నడిచి యతనిశరణంబు నొందె. ఈయవమానంబు సహింపఁగూడక యే నిందు వచ్చితి. నీవు దక్క నాకు రక్షకులు లేరు. ఎవ్విధంబున నైన నీయవమానంబు దీఱునట్లుగాఁ బార్థునితోడం బోరి సంహరింపు" మనుటయు నతండు సహోదరినిం జూచి "యట్లకానిమ్ము, రేపటికిహాయంబిచ్చుటికి వచ్చు. నేను బట్టి కట్టెద నతనికి నాకును సమరం బయ్యెడు నపు డర్జుననిర్జించెద నీవు వంతం బొందవల" దనుటయు నాజగజంత సహోదరుం జూచి యింద్రనందనుండు గుఱ్ఱంబు పోయినత్రోవనే పోవుఁ గాని యిచ్చటి కేలవచ్చు? గుఱ్ఱంబు వెంబడి నతండు పోయిన నీవెవ్వరితోడఁ గదనంబు నేసెదవు? అని తీవరించుటయు "సహోదరి! యింతలోన నేమికార్యంబు దప్పె? ఎన్నటికేనియు నతనికి మనకు విరోధంబు పుట్టకపోవునే! నాఁటికి నీకొఱంత దీర్చెద. ఈవేళనూరకుండు" మనుటయు నాదంట యతనిం జూచి యన్నా పుట్టినజగడంబు తోడుత నడుపవలయుఁగాని యేండ్లు పూండ్లు చెల్లిన నేమి ప్రయోజనంబనిన నుల్ముఖుండు నాగ్రహోదగ్రుఁడై "పాపాత్మురాలా! చొచ్చినయిల్లు చెఱచినది యుం గాక పుట్టినయిల్లునుం జెఱుప వచ్చితివే నీవంటి చెఱపనచేట మాయింట నుండం దగదు. పాఱెడు బండ్లకుఁ బాదంబులు చాఁచుమనియెదు. నీవలసినయెడకుం బొ" మ్మని విడనాడుటయుఁ బిడుగువడినదానిం గొఱవిఁజూఁడిన తెఱంగున నయ్యంగన

కెరలి మనంబులో మిడుకుచు గంగాసమీపంబునకుం జని రోడయెక్కి యవ్వలిగట్టునకుం బోవువారలతోడం గూడఁ

—: గంగ యర్జును శపించుట :—

బోవునెడఁ దనయెడమకాలిమీఁద గంగాజలంబు తుంపుర పడుటయు 'శివశివా! యెంతపాపాత్మురాలి నంటితిని. ఇందు కింక నేమిప్రాయశ్చిత్తంబు సేసికొందు" నని పలికినఁ దీర్ఘ వాను లయినజనులందఱు నుపకారి గాని త్రిలోకపావని యగునీపుణ్యవాహినిం దూషించిన నీనోరు పుచ్చవలదా? కర్కశచండాలి! నీవుమాతోడంగూడ నుండం దగ దని యేక వాక్యంబుగాఁ దిట్టిన నాగంగానది నవ్వుచు నంగనారూపం బునఁ బ్రత్యక్షంబై "నీమాటి! నాయం దేమి యన్యా యంబు గంటివి! నీవిట్లు దూషించుటకుఁ గారణం బేమి యె ఱింగింపుము" అనినఁ బుట్టినబిడ్డల నేడ్వురం దొట్టితొట్టిస మొదలునులిపి వేసిన పాతకివి! నీకుఁ గడపట నుప్పురాయి వలె నొక్కండునిలిచె. సత్యవ్రతుం డగునమ్మహానుభావుని శిఖండిని మున్నిడుకొని యర్జునుండు వధించె. ఆసూడు దీర్చుకొనవక యున్నదానవు. పుత్రహీనవు. నీముగంబుసూ డరాదు. అనిన నాదివ్యనది కోపశోకంబులు మనంబునం బెనంగొన నేఁటికాఱవనెలనాఁటికి నర్జునుని శిరం వాని కుమారునిచేఁ ద్రెళ్ళుంగాక యని శపియించి యంతర్ధా నంబు నొందుటయు నాజ్వాలయు సంతసంబునొందియాదివి జనదీతీరంబున దారువులచేతం జితియమర్చికొని శివునుద్దే

— జ్వాలాదేవి చనిపోవుట. —

శించి తనశరీరం బాహుతి గావించి మృత్యుదంష్ట్రాకరాళం బును జ్వాలామాలికాభీలంబు నర్జునప్రాణాపహారకంబు నగు శరంబై జనియించి బభ్రువాహనుతూణీరంబున నుండె.

—: అధ్వరాశ్వము ఱాతినంటుకొనుట. :—

అంత నాసైంధవంబు జవంబున నయ్యుద్దేశంబులు దాఁటి వింధ్యపర్వతసమీపంబునకు వచ్చి యచ్చటఁ దిలకం బులు క్రముకంబులు కదంబంబులు కరవీరంబులు నర్జునం బులు నామ్రంబులు కుటజంబులుకురంటకంబులామలకంబు లగురులు సాలంబులు రసాలంబులు పాటలంబులు వటం బులు లవంగంబులు నారంగంబులు నీపంబులుధారాపవృక్షం బులు మొదలగుతరువులచే బహుళంబులైనగహనంబులు సొచ్చి పోవునెడ మార్గమధ్యంబున యోజనంబు నిడివియు నరయోజనంబు వెడల్పును నంతియపొడవునుం గల యొ క్కశిలం జూచి దేహంబు తీఁట దీరుటకై యాశిలతో నొ రసికొను మాత్రంబునఁ జిగురుఁగండెలోనం దగిలిన పక్షి కైవడి నాగుంటితో నంటికొని యవ్వలివ్వలం గదలనేరక కనకంబునం జెక్కినరత్నంబు కైవడి నిశ్చలంబై యుండుట యు నాసాహిణు ల్హాషహేనినాదంబుల వదల్చికశాఘాతం బున నైచి వాగెపట్టి సాఁగదీసిన రాక యూరకుండుటయు నయ్యశ్వరక్షకులు భయభ్రాంతమానసులై వడిగాఁ గవ్వడి కడకు వచ్చి యావృత్తాంతంబు విన్నవించుటయు నరుఁడంది

పురందరనందనుం డశ్వంబు దురవస్థఁదప్పించునుపాయంబు
గానక తత్సమీపంబుననున్న సౌబరియాశ్రమంబునకుంజని

—అర్జునుండు సౌబరియాశ్రమంబునకుఁ బోవుట —

యందు శరభంబుపిల్లలం బక్కిక్కలోనుంచుకొని చన్నుఁ బా
లిచ్చి పాలించు గండభేరుండంబులును, బోదుగులంబాలు
ద్రాఁచి సింహకిశోరంబుల గొనసంగి నిదురవుచ్చు శరభంబు
లును, నేనుంగుగున్నల కటంబులతీట దీఱ మెల్లమెల్లన గో
రులం గీఱు సింగంబులును లేడిపిల్లలం జూచి చన్నులు
చేపి వానిమేనులు నాకుసివంగులును బాముపిల్లలకు నెండ
సోఁకకుండ ఱెక్కలం గప్పు నెమిళ్ళును నెలుకపిల్లల మెల్ల
నం గలుగు చేర్చుమార్జాలంబులునుంగలిగి జాతివైరంబులు
లేని జంతునివహంబులచే సకలభువనసంతోషకరం బైన
యాశ్రమంబునకు ననతిదూరంబున సైన్యంబును నిలువ
నియమించి ప్రద్యుమ్న వృషకేతనానుసాళ్వ యౌవనాశ్వ
నీలధ్వజులం గూర్చికొని యాశ్రమప్రదేశంబున కరిగి వే
దాంతవిద్యావిశారదుండునుదయారసవర్షనీరదుండును శ్రీమ
దష్టాక్షరీమంత్రలబ్ధమహత్త్వుండును రుద్రాక్షమాలికా వి
భూతిజటావల్కలధారియు శమదమాదిగుణహారియు నగు
సౌబరింగాంచి సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కి సేవించిసవ్యసాచి
నిటలంబునఁ గరకమలంబులు మొగిచి "మానికులచంద్రా
ధర్మనందనుండు జ్ఞాతివధం బొనర్చిన పశ్చాత్తాపంబునఁ
గృష్ణద్వైపాయను ననుజ్ఞచే నశ్వమేధాధ్వరంబు సేయం

బూని చైత్రశుద్ధపౌర్ణమాసిదినంబున దీక్షగైకొనిబ్రాహ్మణు
లకు మణికనకాదిదానంబు లొసంగి మఘవాజిం బయనంబు
సేసి పూజించి పంపుటయు నేను శ్రీకృష్ణయుధిష్ఠిరులనమ
స్కరించి వారల యనుమతిఁ గైకొని యీయౌవనాశ్వా
దులు వెంబడిం గదలి రా దేశంబు లన్నియుఁ గడచి వచ్చి
వింధ్యవనవాటిం జొచ్చి యయ్యశ్వంబు యోజనవిస్తారం
బైనప్రస్తరంబుతో నొక్కటిగానంటికొనియె. శిలానిబద్ధం
బైనయాక్రతుహయం జీవితంబున విడివడు నావిధం బెఱిఁ
గింపవే దయానిధీ! నీకు నమస్కారం" బని ప్రార్థనంబు
సేసె.

— ఉద్దాలకమహర్షి కథ. —

అంత సౌబరి యింద్రతనూభవుం జూచి తొల్లియు
ద్దాలకుం డనుమహామునీంద్రుండు యథోక్తంబుగా బ్రహ్మ
చర్యవ్రతంబు నెఱవేర్చి కర్కశభాషిణియుఁ గలహకారిణి
యుఁ బ్రతికూలాచారయు ననుదినకృతాపచారయుఁ నైన
చండిక యనుదానిం బెండ్లియాడి బాల్యంబుననుండి యౌ
వనకాలపర్యంతంబు నానావిధంబుగా మనోరంజనంబు సేసి
యు దానివలన గుణంబు గానకయే చింతించుచు నుండు.
వేపచెట్టునకుం బాలుపోసి చక్కెరమెరువు వేసి పెంచిన
నేనియుఁ జేఁదుగాక మాధుర్యంబుగలుగనేర్చునే! అతండు
సంధ్యావార్పఁ బాత్రంబు దెమ్మనిన నది రాతిమీఁదం బగు
లఁగొట్టు. దాని నతిక్రమించుకొనుట యతిప్రయాసంబగు. తడి

దోవతి యొత్తియిమ్మనిన నడిమికి రెండుగాఁ జింపు, నది బ్రహ్మకమ్మి వైచి కట్టుకోవలయు. జపమాలికం దెమ్మనిన సూత్రంబు త్రెంచి పూసలు వెదచల్లు, నవి వెదకి యేఱిం తెచ్చుకోవలయు. సమిధలు దెమ్మనినఁ గుండంబార్చి వైచు నది యూఁదిరగులుకొల్పు ప్రయాసంబు దైవంబెఱుంగు. వంట వేగంబె కావలె ననినఁ గడవలు పగులఁగొట్టు. కోపంబు వలదే యనిన రోఁకలిచేఁ బ్రహరించు, నివ్విధంబునఁ బ్రతిదినంబుం బ్రతికూలవర్తన యగుభార్యచేతం బడరానిపాటులంబడుచు బ్రహ్మచారియు గృహస్థుండును గాక రెంటికిఁ జెడ్డ రేవఁడై వంతం బొందుచున్న యెడ నతనికి గురుం డగుకౌండిన్యుం డనుమునివర్యుండు శిష్యులు గొలువం దీర్థయాత్ర పోవుచును ద్రోవ వచ్చి యుద్దాలకుని యాశ్రమంబునకుం జనుదెంచుటయు నతం డర్ఘ్యపాద్యాది విధానంబులం బూజించి కుశలంబడిగి కౌండిన్యుతోఁ దన భార్యప్రతికూలవర్తనంబు లెల్ల, సవిస్తరంబుగాఁ బలుకరించి దుఃఖించుటయుఁ గౌండిన్యుం డుద్దాలకునిం జూచి యయిన పనికి నేమి సేయం గలవారము. అగ్నిసాక్షికంబుగా వివాహం బైనసతు లెటువంటివారైనను విడుచుట యెట్టు? దీనికొకయుక్తిఁ బలుకరించెద. చేయవలసినకార్యంబు చేయవలదనుము. చేయనొల్లనికార్యంబు చేయు మనుము. ఇట్లు చెప్పితి వేని యకృత్యంబులు మాని కృత్యంబులు సేయుచు నుండు. నీయభీష్టంబు సిద్ధించు" నని యానతిచ్చిన నయ్యు

ద్దాలకుండు తనపత్నిం జూచి మనయింటి నడవలో నెవ్వరో కొందఱు వచ్చియున్నారు. వారల నవ్వలికిం బొమ్మని తీర్థంబు మొదలుగ నీయక దుర్భాషలం దిట్టు మనిన నాచండి యక్కటా! యిట్లు చేయుదురె? అని వారలకు నమస్కరించి తోడ్కొనివచ్చి షడ్రసోపేతముగా నన్నపానంబు లొసంగి పూజించె. వారలు చనిన యనంతరంబ యుద్దాలకుండు మఱునాఁడు భార్యం గనుంగొని "రేపటికిఁ బైతృకంబు నేను జేయంగలవాఁడను గాను, కా దని చేసితినేనియుఁ గుండగోళకుల దురాచారుల వేశ్యాపతుల బధిరుల నంధుల విష్ణుభక్తివర్జితులఁ బరదారద్రవ్యనిరతుల బ్రాహ్మణార్థంబునకు నియమింతు నింతియ కాని నిన్న మనయింటికి వచ్చినవారు మగుడ వచ్చిరేని వారల నియమించువాఁడం గాను. పైతృకంబు సేసితినేని యవలు చాములు నారుగలు కందులు నలసందెలు నువులు సెనగలు తమిఁదలు జొన్నలు కంబులు ఉల్లి పుచ్చకాయ ముల్లంగి సొరకాయ పిండికూర నేతిబీఱకాయ చిట్టికూర మేడికాయ చెంచలికూర మొదలైన యభక్ష్యద్రవ్యంబులు దెచ్చి సడ్డింతు నదియునుం గాక తెల్లవాఱిన జామునిమీఁద బ్రాహ్మణులం జెప్పుదును గాని తొలినాఁటిరాత్రియే విజ్ఞాపనంబు సేయువాఁడం గాను. సాయంకాల సమయంబున రాత్రియేనియు నర్చనంబు సేయుదుఁ గాని కుతపకాలంబున నిద్ర పోవంగలవాఁడ నట్టింటఁ జిట్టముకయు దవుసు మట్టిడి పెంటలు

నెఱపుదు నింతియ కాని గృహంబు నలంకరింప. బ్రాహ్మణుల వస్త్రంబులు దోఁచుకొని దక్షిణ లేదు పొమ్మని యవిశ్వాసంబుగా నాచరింతు"ననిన విని చండి మండిపడి సదాచారసంపన్నులు వేదవేదాంగపారగులు నైనబ్రాహ్మణోత్తముల నాఁటి రాత్రియే నియమించి గృహంబు ముంగిలియు నడవయు గోమయానులేపనంబు రంగవల్లికలచే శృంగారంబు గావించి తానునునరుణోదయంబుననెస్నానంబు సేసి మినుములు పెసలు యవలు గోధుమలు మొదలగుధాన్యంబులును దోసకాయ పనసకాయ కాఁకరకాయ యారుద్రొండకాయ బలుసుకూర మొదలైనశాకంబులు, నతిరసంబులు వడలు దోసెలిడ్డెనలు మొదలగు ప్రేక్ష్యంబులైన భక్ష్యంబులును గమనీయంబులైన నూతనభాండంబులం దఃపరించి దక్షిణలు హెచ్చు వస్త్రంబులు మంచిగంధంబులు సంపాదించి యుక్తకాలంబున యథావిధిగా శ్రాద్ధంబుఁ జేయించి మగనికి నిష్టబాంధవులకు షడ్రసోపేతంబుగా భోజనంబులు పెట్టి తాంబూలాదు లొసంగి సంతోషంబు నొందించుసమయంబున సూర్యమండలంబు బింబఫలడంబరవిడంబనం బై కాంతికదంబకంబులం గనుపట్ట నస్తగిరిశిఖరంబునఁ గనకకలశంబుకరణిం బ్రకాశించె నప్పు డుద్దాలకుండు భార్య చేసినయుపచారంబులకుఁ సంతుష్టుండై మేను మఱచి తద్విపరీతంబుగాఁ బలుకక పార్వణంబుగొని పోయి గంగాజలంబులో వైవు మనినం గోపించి యాపాత

కిని యింటిసమీపంబుననున్న పెంటమీఁద వైచుటయు నుద్దాలకుం డాగ్రహావ్యగ్రుఁడై కనుఁగొలంకుల నిప్పులుప్పతిలం జూచుచు నిర్భాగ్యురాల! పవిత్రంబులైనపార్వణంబులు పెంటమీఁద వైచి శ్రాద్ధంబు వ్యర్థంబు గావించితివి. ఈయకృత్యంబు లెన్నాళ్ళుసహించంగలవాఁడ? గొండారణ్యంబున గుండురాయివై పెద్దకాలంబు పడియుండుమని శపియించి గడగడ వణంకుపడంతుకం జూచి కరుణాకలితమానసుండై. కొంతకాలంబునకు ధర్మనందనుని యశ్వమేధాశ్వసంరక్షణార్థంబుగా నర్జునుండు వచ్చి నతనికరంబు సోఁకినం గృతార్థవయ్యెద వని శాపమోక్షంబు ననుగ్రహించెం గావున నీకరంబుచే నప్పాషాణంబు నంటుము. అశ్వమేధహయంబు వీడి వచ్చె. చండికయును శాపమోక్షంబుగాంచు ననిన నక్కిరీటి సౌబరిమహామునికి సాష్టాంగనమస్కారంబు సేసి వాజిసమీపంబునకుం జని నిజకరారవిందంబుచే (రాతి) నంటుటయు (హయంబు దానితోడ నంటు వాసె) శ్రీరాముని చరణారవిందరేణువులు సోఁకిన యహల్యకైవడిఁ జండియు శాపమోక్షంబు నొందె. ఉద్దాలకుండును గ్రమ్మఱ దానితోడం గాఁపురంబు సేయ నొల్లక సన్న్యసించె.

అంత నయ్యశ్వంబు వింధ్యకాననంబుదాఁటి యాదిభుజంగపుంగవుని ఫణాశృంగంబులు బరువుచేతం గ్రుంగఁబడునట్లుగాఁ జతురంగంబులు నడువ హంసధ్వజమహారాజ.

ప్రతాపసంరక్షితంబును గోపురాగ్రపరిచుంబితగోపురంబైన చంపకాపురంబు చేరం జనిన సాహసప్రవీణులును మహాసాహసికులును బాహుబలభరితులు నైన యోధవీరులతో నింద్రనందనుండు తోడనె వచ్చె. అప్పు డధ్వర ఘోటకంబు వచ్చుటయు నానాధ్వజినీసమేతంబుగా ధనంజయుండు కూడం జనుదెంచుటయు నుపలక్షించి వేగరులు వేగంబ చని హంసధ్వజునితో నెఱింగించుటయు మంత్రులం బిలిపించి యాలోచనంబు సేసి "ధర్మజుని యశ్వమేధాశ్వంబు వచ్చె నఁట! వివ్వచ్చుండు తోడనే వచ్చుచున్నవాఁ డట! నే నత్తురంగంబుఁ బట్టి బెట్టుగా సమరంబు గావించెద. అపుడు

—: హంసధ్వజుఁ డశ్వమును బట్టవచ్చుట. :—

భక్తసంకటమోచనుండును బద్మలోచనుండును గరుణావరిష్ఠుండును నైన శ్రీకృష్ణుం డతనికిఁ బ్రాపై వేంచేయుఁగలండు. నేన ద్దేవదేవుని దివ్యపాదారవిందంబులు సందర్శించి కృతార్థుండ నయ్యెద" నని నిశ్చయించి సన్నాహసముచితంబైన రణభేరి వ్రేయించుటయుఁ గోలఁ గొట్టినభంగిఁ జతురంగ బలంబులు వెలువడియెను. అప్పుడు బలపరాక్రమధురీణులును రణకళాప్రవీణులును బరమాప్తులు నైనడెబ్బదుండ్రు సేనాపతులు నొక్కొక్కనికి డెబ్బదియొక్కవేయిభద్రగజంబులును నవరత్నమయంబు లైన యన్నియరదంబులును జవసత్త్వవంతంబు లైనలక్షలక్షగుఱ్ఱంబులును నందఱు వీరభటులునుం గలరు. ధనబలుండును సురథుండును సుధన్వుండును

సుబలుండును ధర్మబాహుండు ననం బరఁగిన కుమారు లేవురు గలరు. వార లందఱు ధర్మపరాయణులును శ్రీవిష్ణుభక్తినిష్ఠాగరిష్ఠులును నేకపత్నీవ్రతులును సత్యభాషణులును దాతలును శూరులును సంగరప్రియులు నై యొప్పుదురు. అట్టిసేనలతో హంసధ్వజుండు కయ్యంబునకు వెడలునపుడు నిజపురోహితు లైనశంఖలిఖితులం బిలిచి నాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి రణంబునకు రాక వెనుకఁ జిక్కినవారిం గాఁగిన చమురుకొప్పెరలలో వైతుం డని యాజ్ఞాపించి భద్రగజంబు మీఁద నెక్కి శ్వేతచ్ఛత్రచామరంబులు మెఱయ వెడలు నపుడు మేడ లుప్పరిగలు చంద్రశాలలు నెక్కి పౌరసతులు మహీపాలుని మీఁదం జల్లుకమలదళంబులు తత్కటాక్షంబులతోడం గూడ మేనం బడిన నమ్మేదినీనాథుం డర్జునునితోఁ దాఁకం దలంచి నంతమాత్రంబున దేవేంద్రుం డయ్యెనో యనం జూపట్టె. అయ్యవసరంబున సుధన్వుం డనం బరఁగిన

—సుధన్వుఁడు సంగరమునకు రాక జాగుసేయుట.—

యతని మూఁడవకుమారుం డాహవంబునకుం గట్టాయితంబై తల్లియొద్దకు వచ్చి వందనంబుచేసిన నయ్యంబ నెయ్యంబునఁ గౌఁగిటం జేర్చి కులంబునకుం గీర్తి తెమ్మని పంపినం దనకు నగ్రజ యగుకువలాదేవికి మ్రొక్కిన నాయమ్మయు నట్లదీవించి తామసింపక తండ్రివెంటం జను మని పంచుటయు సంతసంబుతోఁ దన మోహంపుటింతి యగుప్రభావతి చెంగటకు వచ్చి సంగరంబునకుం బోయివచ్చెద ననిన

నయ్యంగన కర్పూరనీరాజనంబుల నివాళి దీసి చెట్టఁ బట్టుకొని కేళీగృహంబునకుం దోడ్కొనిపోయి వలపు దెలుపు కలికివాలుఁజూపులం జూచుచు జాఱుపయ్యెద సవరించుచుఁ జెదరిన ముంగురులు కొనగోట దిద్దుచు రతికేళికౌతుకంబు తెలియంబడఁజేసిన నారాకుమారుండు బోఁటీ! కిరీటిం గెలువక నిన్నుంబొందునది లేదనిన నమ్మగువ చిఱునగవు మొగంబునకు వింతసొగసు సంపాదింప నీవు సకలధర్మంబులం దెలిసినవాఁడవు. నేనిన్నవింపఁదగిన దేమున్నయది! ఋతుధర్మంబు దాఁటవుగావున విన్నపంబు గావించితిని. నాకోర్కి నెఱవేర్చి పోవుట యుక్తంబని కౌఁగిలించికొనిన సుధన్వుండు నిజసతిం జూచి దివాసురతంబు ధర్మంబు గాదు. రాజు మహోగ్రశాసనుండు. రణభేరీనినాదంబు విని వినకమున్న పురంబునందలి సైన్యపతులెల్లఁ గరితురగస్యందన వీరభటులతోడం గూడఁ గదనంబునకుం జనిరి. నేను వెనుకఁ జిక్కిపోయితినేని చండశాసనుం డైనమండలేశ్వరుండు పురోహితులకు నొప్పగించు, వారలు నిర్దయాత్ములై తప్తతైల కటాహంబునం బడవైచెదరు. రమణీమణీ నీఋతువాసరంబులు పెక్కుగలవు గాన నేఁటికిఁ గిరిటిం జయించివచ్చెద. నేఁడు దక్క దినంబు లేకయున్నయది యే? అనిన నయ్యిందువదన కందర్పబాణ బాధిత యై నేఁటితోడం బదియాఱుదినంబులు నిండె నింక ముందర ఋతుదినంబులు లేవు. తండ్రి తిథి యైనను భార్యయెడ

ఋతుకాలగమనంబు సేసిన దోషంబు లేదని శాస్త్రవచనంబులు గలవు. అదియునుంగాక యిది తెల్లవాఱుజాము గాని సూర్యోదయంబు గాలేదు. కావున దివాసంగమ దోషంబును లేదు. కయ్యంబునకుం బోక వెనుకఁజిక్కిన, శంఖలిఖితులు కాఁగిన నూనెతొట్టెలోనం బట్టి వైవుదు రని భయపడియెద వేని ఋతుకాలంబు తప్పిన భ్రూణహత్యాదోషంబు వచ్చు నందుచే యమలోకంబునఁ దప్తతైలకటాహంబునఁ గూలవలయు. కాకున్న నిప్పుడే మదనవేదనచే శరీరంబు నిలువదు. నామాట జవదాఁటి పోయితివేనియు స్త్రీహత్యయు భ్రూణహత్యయు రెండుదోషంబులును బ్రాపించుచున్నయవి" యని పలుకుచుఁ గులుకు బెళుకుఁ జూపుల జంకింపుచుఁ గరకంకణంబులు మొరయఁ జనుగుబ్బలందు హారంబులు మెఱయ నెఱికురులు విరియ రయంబున బింకంపుఁ జనుగుబ్బ లురమ్మునం జేర్చి కౌఁగిటం బాదివి గందంపుఁజెట్టునం జుట్టిన చిలువచెలువ చందంబునఁ దల్పంబునం బడఁ గెడపుటయు రాజనందనుం డాకుందరదన మాట జవదాఁటఁజాలక రతికేళిం దనియించె.

తదనంతరంబ సుధన్వుండు సత్వరంబుగా వెలువడి వచ్చుటయు నంతలో హంసధ్వజుండు తనకుమారుం డైన సుధన్వుండు తోడరాకుండుటవలన మండిపడుచు దండధరకింకరులంబోని లంకెనాయకులవంకఁ గనుగొని నాయాజ్ఞనుల్లఘించిన సుధన్వునిం బట్టుకపోయి మత్పురోహితు

లైనశంఖలిఖితుల కొప్పగింపుఁడు. ఇంచుకయు శంకింప వలవదని నిరుత్తరంబుగా నాజ్ఞాపించుటయు వారలు చంపకాపురంబున కరుగుదెంచుచు ముందట సఫలీకృత మనోరథుండు నాహవోత్సవసమున్నతుండు నై కవచకార్ముకంబులు ధరియించి కవదొనలు బిగియించి కరత్రాణంబు నంగుళిత్రాణంబును బూని సింగంపుఁగొదమకైవడిం జనుదెంచు రాజకుమారునింగాంచి మ్రొక్కి "సుధన్వా! నీవు రాజశాసనంబు మీఱి వెనుకం జిక్కితివి గావున నీయెడ మిగులం గోపించి భూనాయకుండు నిన్నుం గట్టుకపోయి ధర్మశాస్త్ర గురువు లైన శంఖలిఖితుల కొప్పగించి రండనె" ననవుడు సుధన్వుండు తండ్రియాజ్ఞ దాఁటిన కుమారుఁ, నేలినవాని యానతి మీఱిన బంటు నేమి చేసినఁ జెల్లు. తండ్రియు ధరణీవల్లభుండు నైన యమ్మహారాజు నానతిఁ జేయుటయె జన్మ ఫలం బని రథంబు డిగ్గుటయు నధిజ్యకార్ముకుండు నాబద్ధ కవచతూణీరుండు నఖిలభూషణ భూషితుండు నంగజాకారుండు నైనయక్కుమారునిం బెడకేలు గట్టి పట్టికొనిపోయి బ్రాహ్మణోత్తములైన శంఖలిఖితుల ముందరఁ బెట్టి "యితండు రాజాజ్ఞ మీఱి వలరాజు నాజ్ఞకు లోఁబడి కృష్ణపాదకమలంబులఁ జూడవలయు ననెడివేడుక లేక తనచేడియతోఁ గ్రీడారతుం డై వెనుకఁ జిక్కెం గావున నితనిఁ దప్తతైల కటాహంబున వైవుం" డని పలుకుటయు లిఖితుం డగ్రజుం డైన శంఖునిం జూచి భూమిలోన నేమనుజుండు తనపలికిన

పలుకు నిజంబు సేయక తప్పించు నమ్మనుజునకు రౌరవాది నరకంబులు సిద్ధించు. తొల్లి సత్యంబు నిర్వహించుటకునై తనరాజ్యం బంతయు విశ్వామిత్రున కొసంగి కుమారుని భార్యను గాశిలో విక్రయించి తాసును జండాలునిచే విలువఁబడి సత్యంబు ప్రతిష్ఠించిన హరిశ్చంద్ర నరేంద్రుని వినలేదా! యట్లే రామచంద్రుండును సత్యపరిపాలనంబునకై రాజ్యంబు త్యజించి వనంబునకుం జనియె. దశరథుండు కైక కిచ్చినవరంబులు దప్పక సత్యంబు నిమిత్తంబుగాఁ దనువు దొఱంగె. సత్యంబు దప్పిన రాజసేవవలనఁ గోటి వేలు వచ్చినం గాదు. సజ్జననిందితం బైన యసత్యంబున గొగ్గు నట్టిరాజు చేసిన పాతకంబులు పురోహితుం జెందు. పతి యాజ్ఞ మీఱినయెడ మిత్రుం డైనను బుత్రుం డైనను దల్లి యైనను దండ్రియైనను బాంధవు లైనం దండనార్హు లగుదురు.

—:సుధన్వుఁడు తప్తతైలకటాహమున దిగుట:—

అని చెప్పిన విని శంఖుండు "నట్లచేయం దగినయది. రాజకుమారకా! నీమనంబున కెట్లు తోఁచుచున్నది" యనిన సుధన్వుండు చిఱునగ వంకురింప ధనుర్బాణంబులు క్రింద వైచి కవచంబు సడలించి కవదొనలు వదలించి తొల్లి పరవీరులం జయించి తెచ్చినరత్నభూషణంబు లుజ్జగించి శ్రీకృష్ణపాదారవిందసమర్పితంబు లైన తులసిమాలికలు పద్మాక్షమాలికలు కంఠంబునం గదియించి శ్రీహరిపాదతీర్థంబులు

గ్రోలి కమలాక్షుండును త్రిలోకాధ్యక్షుండును గనకాంబరధారియు యోగిజనహృదయపద్మవిహారియు నగు శౌరినిం జేర్కొని యుపనిషద్వచనంబులచే నద్దేవునిం బ్రస్తుతించుచు నీలమేఘశ్యామలంబును గోటిమన్మథోపమానంబును బూర్ణచంద్రవదనంబును నాశ్చర్యకరంబు నైన శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని హృదయపంకజంబునం గుదురుకొలిపి సోపానంబులు గట్టినయట్టి నూనియతొట్టియొద్దకుం బోయి సెగలచే నలుదిక్కులం గప్పుచుఁ బొగలెగయ నుడుకునట్టి తైలంబు కేలం ద్రోయుచు మదగజంబు సరోవరంబు సొచ్చుచందంబున మొదటిమెట్టునకుం దిగి రెండవమెట్టునకు నడుగుపెట్టి మూఁడవమెట్టునకుం బోయి నాలవమెట్టున నిలుచుటయు నగ్నిమయంబైన యత్తైలంబు కుత్తుకబంటి యయ్యె. అప్పుడతనివదనంబు యమునాజలంబునం గనుపట్టు కమలంబు కరణి నతిమనోహరంబై యొప్పె. వ్రేలెత్తి చూపఁగూడని యాస్నేహంబును, శ్రీవిష్ణుభక్తుండగు రాజకుమారునితో స్నేహంబు సేసిన చందంబునఁ జంద్రకిరణంబులకైవడిఁ బన్నీటిధార తెఱంగునఁ జందనరసంబుచందంబున నతిశీతలంబై యుండె. జనమేజయనరేంద్రా! హరిదాసుల కసాధ్యంబేదియుం గలదె!

—: దేవతలు సుధన్వునిపైఁ బూలవాన గురియుట. :—

అవ్విధంబు గాంచి శంఖలిఖితు లాశ్చర్యంబు నొంది యిక్కుమారుం డిట్లుండుట యింద్రజాలంబుగాఁ దోఁచు

చున్నయది. తెన్నుగాఁ బరీక్షింపవలయు నని నారికేళఫలంబు లత్తైలంబులోన వైచుటయుఁ బెటాలునం బెటిలి యించుక చిద్రుపలై యెగసి చుట్టు నున్నజనులపయిం బడిన బొబ్బలెగసి బొబ్బరించుచుం బరువెత్తిరి. అంతయుం గాంచి యమ్మహామునులు హరిభక్తియుక్తుండైన రాకుమారుని మహత్త్వం బెఱుంగక యవమానించిన మహాపాపం బేమిటం దీఱు? జ్వాలామాలికాభీలంబైనయాతైలంబులోనం బడుటయె ప్రాయశ్చిత్తంబని యయ్యిరువురుఁ దోడనె యాతైలకటాహంబునం దుమికిరి. అపు డమ్మువ్వురిమీఁద దేవతలు పుష్పవర్షంబులు కురియించిరి. ఆసమయంబున నింద్రాదిదిక్పాలకులు సుధన్వునిం జూచి "కుమారకా! నీవు ప్రహ్లాదు నంతవాఁడవు. నీస్వరూపం బెఱుంగక యవమానంబు సేసిన యమ్మునులకు నీపాదారవిందంబులు సోఁకినయాతైలంబులో మునుంగుటయె గంగాస్నానంబు సేసినగతిం బ్రాయశ్చిత్తం బయ్యె, నింక బయలు వెడలుం" డనుటయు రాజపుత్త్రునితోడం గూడ నమ్మునులు బయలుదేఱి ధౌతవస్త్రంబులు ధరియించి హంసధ్వజునిచెంతకు వచ్చి యతనివృత్తాంతంబు వివరించుటయు నతండు సంతోషభరితమానసుండై తప్తతైలకటాహంబున నవగాహనంబు సేసిననిన్ను శ్రీహరి రక్షించెం గావున నీవు ధన్యుండవు. నాయాజ్ఞ చెల్లించి సత్యంబు నిర్వహించి వచ్చితివి. కావునఁ గులోద్ధారకుండవు. సేనాధిపత్యం బొసంగెద నని యాలింగనంబు సేసినఁ

దండ్రికిఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి కరంబులు మోడ్చి తొంటికరణి సముజ్జ్వలభూషణంబులు ధరియించి నిజతేజంబునం దశదిశాభాగంబులు ప్రకాశింపఁజేయుచుఁ దన్ను దండించిన శంఖలిఖితులుం దక్కినజనంబులు బహువిధంబులం గొనియాడ రథంబు నధిరోహించె.

—: హంసధ్వజుఁ డధ్వరాశ్వమును బట్టించుట :—

అవ్విధంబున సుధన్వుండు తండ్రిచే సేనాధిపత్యంబు గైకొని రథచక్రసముద్భవంబులగుదువ్వలచే సప్తసాగరంబు లిఙ్కింకు లింకంజేయుచు భేరీపటహ డిండిమ శంఖ కాహాళాదివాద్యధ్వనులచే దిగ్గజంబులఁ జెవుడుపడం జేయుచు బాలసూర్యకిరణప్రకాశంబు లైనమణిమయధ్వజంబుల యౌన్నత్యంబుచే నాకాశంబు తూంట్లు పడంజేయుచుఁ గైదువులు సారించుటవలనం బొడము మిణుంగురులచే సూర్యునకు వేఁడిమి సేయుచుఁ జటులధాటీనిరాఘాటంబు లైనచతురంగబలంబులు నలుదిక్కులం గ్రమ్మి చనుదేఱ విలునారి మ్రోయించుచు నాహవోత్సాహంబున వెడలు నగ్గలికఁ గనుంగొని హంసధ్వజుండు సంతసంబున నయ్యధ్వరాశ్వంబుం బట్టి తెప్పించి పద్మవ్యూహమధ్యంబున నుంచి తాను ముందుగాఁ గయ్యంబువేడుక మొగంబునం జెంగలింపఁ గదలి వచ్చి ధ్వజంబు లనియెడి వృక్షంబులును బతాక లనియెడి తీఁగెగుంపులును వీరభటు లనియెడి సింహశార్దూలంబులునుం గలిగి ప్రవేశింపఁ గూడనికతంబున మహారణ్యంబునుం బోలె రాజాధిరాజకిరీటంబులం దాపినదివ్యరత్నంబు లనియెడి గ్రహంబులును గజకదంబకంబు లనియెడి మేఘంబులు నర్జునరథం బనియెడి మార్తాండమండలంబును గలిగి గగనంబునుం బలె నంటం దరంబు గాక వెలిగొడుగు లనియెడి తెల్లదామరలును జామరంబు లనియెడు రాజహంసంబులును ఖడ్గకాంతు లనియెడి వారిపూరంబులును యోధవీరు లనియెడి బలు మొసళ్లునుం గలిగి మహాతటాకంబుచందంబున దురవగాహం బగుచుఁ జతురంగంబు లనియెడి తరంగంబులును గజంబులను పర్వతంబులును రథంబు లను ద్వీపంబులును విజయ జయభుజప్రతాపం బనియెడి బడబానలంబునుం గలిగి సముద్రంబుకరణి నపారం బగుచు వృషకేతనుండును బ్రద్యుమ్నుండును యౌవనాశ్వుండు ననుసాళ్వుండును నీలధ్వజుండును సువేగుండును మేఘవర్ణుండును మొదలైన మహారథులచే దుర్నిరీక్ష్యంబును నైవచ్చు వివ్వచ్చుసైన్యంబు నాలోకించె.

అప్పుడు సవ్యసాచి ప్రద్యుమ్నునిం జూచి “కృష్ణనందనా! నాపరాక్రమంబు మీర లందఱుం గనుంగొనుఁడు దురవగాహం బైన యీపద్మవ్యూహంబు చొచ్చి చెండాడి తన్మధ్యంబున నున్నమహాశ్వంబు గొని తెచ్చెద” ననినఁ బ్రద్యుమ్నుండు పార్థునితో నిట్లను “మాతండ్రియగు వాసుదేవుండు సేనాసమేతంబుగా నన్నుం గూర్చి మీవెంట నంపుటకుఁ బ్రయోజనం బేమి? ఎదుటిదళంబు లెల్ల నాపాలు

నేసి మీరు కనుంగొనుచు నుండుం డనుటయు వృషకేత నుండు క్రీడి నవలోకించి పుడిసెఁడునీళ్ళు చల్లిన నడంగిపోయెడుధూళికిఁ గాలమేఘంబులు వర్షింపవలెనే! తెప్పవేసి నంబడిపోవు దోనులమీఁద గరుత్మంతుం డెత్తి రావలయునే? ఈరాజు మీకు సమానుండు గాఁడు, మీరీతనిమీఁదఁ జేయిచేసికొనం బనిలేదు. నేనె యీతనిం గెల్చి యధ్వరాశ్వంబు దెచ్చెద.

—: వృషకేతుసుధన్వులయుద్ధము :—

అని పలికి యర్జునుని వీడ్కొని యరదంబు నధిరోహించి కిఱకిఱం దిరుగురథచక్రంబులవలనం బొడమినమిణుంగుఱు లంబరంబున కెగయ గుణంబు సారించుచు వచ్చునా వృషకేతనుంజూచి సుధన్వుండు, "ధ్వజంబునందువృషభాంకం బున్నయది గాన నితం డర్జునుండు గాఁడు." అని తలంచుచు నాతనిం జూచి "ఓయీ! నీకులగోత్రనామధేయంబు లెఱుంగక నీతోడం గదనంబు సేయనొల్ల" ననిన, వృషకేతనుండు, కశ్యపమహాముని మాకుం గూటస్థుండు. నాచేత నిహతుండవై యెవ్వానిబింబంబు భేదింపంగోరెద వాసూర్యుండు మాతాత, త్రిలోకాధిపతి యైన దేవేంద్రుం డెవ్వానికడకు యాచకుండై వచ్చి యాచించె నట్టి దాతలదాతయు శౌర్యసముదీర్ణుండు నగుకర్ణుండు మాతండ్రి. నా పేరు వృషకేతుం డనిన విని సుధన్వుం డి ట్లనియె. మధుచ్ఛందసుం డనుమహాముని మాకుం గులగురుండు, హంస

ధ్వజుండు మాకుం దండ్రి. నాపేరు సుధన్వుండు. మన యిరువురకు జోడు తగి యున్నయది. అనిన విని రోషావేశంబునం గన్నులు జేవుఱింపఁ గోదండంబు మండలాకారంబుగాఁ దిగిచి సానలందీఱిన మెఱుంగు వాలమ్ముల వానలు గురియించి చుట్టు నున్న సైన్యంబులం జెల్లాచెదరుగాఁ గొట్టి యయిదువిశిఖంబులు చాపంబునం గూర్చి విల్లు ఖండించి కేతనంబు దునిమి సూతుని ప్రాణంబులు గొని తురంగంబులం గూల్చి, రథంబు చక్కాడుటయు, సుధన్వుండు వేఱొండు రథం బెక్కి విల్లు గైకొని యయిదు బాణంబులచే వృషకేతురథంబు దూరంబునం ద్రోచి విల్లు తునియలు సేసి సేనలకుం జేయి వీచుటయుఁ జుట్టుముట్టి పరిఘంబులు పట్టిసంబులు గదలు గుదియలు ముసలంబులు చంద్రహాసంబులు మొదలగుకైదువుల వానలు గురియుటయుఁ జిక్కువడియునుం జేవ చెడక సూర్యపౌత్రుండు మధుసూదనునిపాదారవిందంబులు డెందంబునం దలంచుచు నొక్క రథికునిచేతివిల్లూడిచి తీసికొని దురం బొనరించుటయు సుధన్వుం డతని సాహసంబునకు సంతసించుచు వజ్రాయుధంబు చందంబున జ్వాలామాలికాభీలం బైన యొక్క బాణంబు శరాసనంబున సంధించి యాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యేయుటయు నదుఱొమ్మునం దాఁకి వెన్నున వెడలి భూతలంబున మునింగినం గర్ణనందనుండు కీలెడలిన జంత్రంపుబొమ్మ చందంబున రథంబుమీఁదఁ బడి బలుమూర్ఛనొందె.

—: ప్రద్యుమ్నుఁడు సుధన్వునిం దాఁకి మూర్ఛిల్లుట. :—

అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు దుర్వారభుజాగర్వంబునం దేరు దోలించి నిలు నిలు మని యదల్చి యయిదునారసంబుల నొప్పించి నాల్గు సాయకంబుల నాలు గశ్వంబుల నిరువది తునుకలు గావించి మూఁడు బాణంబుల నొగలు ఖండంబులు చేసి యొక్క కాండంబునఁ గోదండంబు రెండు ఖండంబు లొనర్చి యార్చుటయు సుధన్వుండు ప్రద్యుమ్ని కరకౌశలంబునకు మెచ్చుచుఁ బదాఱుబాణంబు లొక్కపిడికిటం బట్టి విల్లు దునిమి సారథిం గూల్చి ధ్వజంబు చక్కడిచి తురంగంబులం గీటడఁగించి బలుపిడుగులంబోని మూఁడు తూపులు నడుఱొమ్మునం గ్రుచ్చి యచ్యుతునిపట్టిని నొప్పించి సింహనాదంబు సేసె. ఇవ్విధంబునఁ బక్షులగతి గగనంబున కెగయుచు సర్పంబులవలెం బెనఁగొనుచుఁ బొట్టేళ్ళకైవడి గిట్టలతోడనె చండించుచు నిరువురు నొక్కుమ్మడిఁ గరలాఘవ శరలాఘవంబులును లక్ష్యశుద్ధి దృఢచిత్తత్వంబులును మెఱయ విలువిద్య నేర్పులు చూపుచుఁ బెద్దయుం దడవు పోరిపోరి మూర్ఛాపరవశులై వ్రాలిరి,

—: కృతవర్మాదులు సుధన్వునిం దాఁకుట :—

అంత సుధన్వుండు శీఘ్రంబున దెప్పిఱి వేఱొక్క యరదం బెక్కి సేనం గనుపుగొట్టుచు నున్నఁ గృతవర్మ యెదదాఁకి తొమ్మిదితూపులు నిగిడించిన సుధన్వుండు నడుమనె ఖండించిన వెండియుఁ గృతవర్మ మూఁడు వాఁడితూ

పులు మఱియు నైదుసాయకంబులు నించిన హంసధ్వజనందనుం డది గణింపక కృష్ణసర్పంబులంబోని తొమ్మిదివాలమ్ముల నిగిడించిన సహింపంజాలక తేరు డిగ్గి పలాయనంబు గావించె.

అనంతరంబ యనుసాళ్వుం డెదిరించి యదలించి నిజ బాహాబలంబు గాన్పించి శరవర్షంబులు గురియించి మఱియు నవ్వీరాగ్రేసరుం డుభయదళంబులుఁ గొనిగూడ 'నేను బ్రయోగించు నీయస్త్రంబు సైరింతువేని నిన్ను మెచ్చెద' నని యెచ్చరించి బడబానలజ్వాలికయుం బోలె మృత్యుజిహ్వయుం బోలె వాఁడి మిగులు వాలికతూపు నడుఱొమ్మునఁ గ్రుచ్చుటయు, సుధన్వుండు ధైర్యంబు నదలక నిలిచిన ననుసాళ్వుండు వెండియుఁ బ్రచండకాండంబు లొండొండ నిగిడించి యట్టహాసంబు సేసి మూఁడు వాఁడితూపులు ఱొమ్మున నాటించుటయు సుధన్వుండు మూర్ఛిల్లి తోడనే తెప్పిఱి యయ్యనుసాళ్వునిపయి శరవర్షంబులు గురియించి మూర్ఛ నొందించి సేనల విరియించి యంతకుని చందంబునఁ గోటి సైన్యంబులం గనుపుగొట్టుచు నక్కజంబుగఁ బెక్కు నారసంబులు పఱపిన దొర్లినమానంతులును ద్రెళ్ళినమత్తవారణంబులును జెక్కచెక్కలైన చక్రకూబరాదులును విశ్లథంబులైన రథంబులును విదారితంబు లగు కేతనంబులును విధ్వస్తంబు లగు కార్ముకంబులును గూలినరథికులును గొఱప్రాణంబులతోడం బొరలు మహారథులును శిరంబులు దెగిపడినరాహు

త్తులకబంధంబులు మోచుకొని నలుదిక్కులం బఱచుచుఁ దెగినమోరలు విఱిగినఱొమ్ములు పగిలినప్రక్కలు తెగిన తోఁకలు ఖండితంబు లైనపాదంబులు శిథిలీకృతంబు లగు సంధిబంధంబులుం గలిగి పొరలు సైంధవంబులును శిరంబులు నురంబులు జానువులు జంఘలు కర్ణంబులు కపోలంబులు వెన్నులు కన్నులు పచ్చడికిం దఱిగినచందంబున శకలంబు లైన నెత్తురులు గురియ వీరమార్గంబు గైకొని కాలుం గాలుం బెనఁచుక పడ్డవీరభటులును విఱిగిన యీఁకెలు విటతాటనంబు లగు కేడెంబులును ఖండంబు లైన కోదండంబులును దుత్తుమురు లైనకత్తళంబులును జందంబు మాలిన చిందంబులును జూర్ణంబు లైనశూలంబులును భంగంబు లైన ప్రాణంబులును నింతింత లైన కుంతంబులును జక్కు లైనచక్రంబులునుం గలిగి యాభీలం బైన సమరభూభాగంబునఁ దెట్టువలు గట్టునట్టులతోడం గూడ గట్టు పొరలినట్టు మట్టుమీఱిన నెత్తురులును గైరికాదిధాతురంజితంబు లగు హిమశైలకటకభాగంబుల బహువిధంబులు గాఁ బ్రవహించుభాగీరథీ ప్రవాహంబులకరణిం గనుపట్టె. ఆసమయంబున సాత్యకి సుధన్వునిం దాఁకి నిశితాస్త్రవర్షంబులు గురిసిన వాఁడునుం దోడ్తోన మరలించిన శైనేయుం డెనుబది నారసంబులు ప్రయోగించి యతని యరదం బల్లు కావించె.

అవ్విధంబున విరథులై సాత్యకిసుధన్వులు వేఱె యరదంబు లెక్కి చలంబు డింపక యొండొరుల మైమఱువు

లఱువుళ్ళు సేసి నెత్తుటం జొత్తిల్లుచుఁ బూచిన మోదుగుల చందంబునఁ బొలు పొందిరి. అంత సుధన్వుండు సాత్యకి నదల్చి మృత్యుదంష్ట్రాకరాళంబును జ్వలత్పావక సంకాశంబును గనకమాలికాలంకృతంబు నైనశక్తి కేలం గైకొని వ్రేయుటయు సాత్యకి చేష్ట లుడిగి వసుధాతలంబున వ్రాలె. అంతఁ గౌంతేయమధ్యముండు శత్రుభీకరం బైనయాకారంబునం గనుపట్టుచు సుధన్వునిం జూచి నృపాలకుమారకా! ద్రోణభీష్మకర్ణాది మహాయోధవీరులతోడం బెనంగి వారల బలపరాక్రమంబు లెఱింగి యున్నవాఁడ. నీవిక్రమం బంతకంటె నతిశయించి యున్నయది యనుటయు నధిజ్యధన్వుం డగుసుధన్వుండు కిరీటీ! నీబోఁటి మేటివీరునకుఁ బెక్కుమాట లేమిటికి? తొల్లి కృష్ణసారథ్యంబున జయంబు చేకొంటివి. ఇప్పు డొంటిచా వచ్చినాఁడవు. చక్రంబు కేలంబూని చక్రి నీకు సహాయుం డయ్యెనేనియు హయంబు విడువం గలవారము గాము. శ్రీకృష్ణదేవునకుం బ్రియంబుగా మాతండ్రి హయమేధంబు సేయుంగాక.

—: అర్జునసుధన్వులయుద్ధము. :—

అనిన విని ఫల్గునుండు క్రోధారుణలోచనుండై నూఱు నారాచంబులు నిగిడించిన నతండు నన్నియు బాణంబుల వానిం ద్రుంచి పదితూపులు మేనం గీలించి నవ్విన నవ్వీరుండును గాలమేఘంబు చందంబున శరవర్షంబు లపారంబు గాఁ గురిసిన సుధన్వుండు మండలీకృతశరాసనుండై మిన్ను

నేలయు దిక్కులు విదిక్కులు శరపరంపరలచే ముంచె. అంతఁ గుంతీనందనుండును గాలకూటవిషాగ్నిజ్వాలలం బోని కీలాజాలంబులం బొలుపొందు నాగ్నేయాస్త్రంబు ప్రయోగించిన హంసధ్వజకుమారుండు సప్తకులమహామేఘంబులు పుట్టింపం జాలునట్టి పర్జన్యాస్త్రంబు ప్రయోగించుటయు ధళధళాయమానంబు లైనమెఱుపులు పెళపెళ మనియుఱుమునుఱుములును బెనుగుండ్లం బోని వడగండ్లును మిక్కుటంబుగా దిక్కులు క్రిక్కిఱియం బాఱుమహాప్రవాహంబులును నెడ నెడం బడు బలుపిడుగులునుం గలుగుటయుఁ దురంగంబులు మాతంగంబులు శతాంగంబులు పదాతిసంఘంబులును బక్కెరలు పల్లంబులు జోళ్ళు ఛత్రంబులు చామరంబులు వెల్లింబడిపోవ మిఱ్ఱుపల్లంబును నొక్కటిగా బహుప్రవాహంబులు పాఱం దొడంగిన నింద్రనందనుండు వాయవ్యాస్త్రంబుచే నయ్యస్త్రంబు మాయించిన హంసధ్వజకుమారుం డర్ధచంద్రబాణంబున నర్జునునిసారథిశిరంబు ఖండించి దీప్తపావకసదృశంబు లైననిశితవిశిఖంబుల నాపాదమస్తకము గ్రుచ్చి యార్చుటయు రథవాహంబులు కలంగంబడి నలుదిక్కులు పఱచుచుఁ జీకాకుపడుటయు నర్జునుండు

—: శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునకుఁ బ్రత్యక్షమగుట :—

దుస్తరం బైనయీసంకటంబు నిస్తరింపం జాలక, 'ఆపదుద్ధారకా! ఆదిదేవా! అనంతా! అనంతశయనా! అంబుజనాభా! అచ్యుతా! హరీ. శ్రీకృష్ణా! నిన్ను నమ్మినవాఁడ.

లక్కయింటం జిక్కువడకుండఁ గౌరవసభాస్థలంబున ద్రౌపదికి మానభంగంబు గాకుండ నడవుల నిడుమలంబడునవు డాపదలం బొరయకుండ భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామకర్ణాదియోధవీరుల యస్త్రాగ్నిజ్వాలలం గ్రాఁగకుండ సైంధవవధంబునఁ బ్రతిజ్ఞాభంగంబు గాకుండ రక్షించి సకల సంకటంబులు నెడఁబాపితివి, త్రిలోకాధ్యక్షా పంకజాక్షా! యిప్పుడీసంకటంబు తొలంగించి రక్షింపవే రక్షింపవే' యని ప్రార్థించుటయు భక్తరక్షణవిచక్షణుం డగు కమలాక్షుండు తెలిదమ్మిరేకులం దెగడుచుఁ గరుణామృతంబు వెదచల్లుచల్లనిచూపులఁ జెన్ను మెఱయు కన్నులును బున్నమచందురుం బురుడించు నెమ్మొగంబున నందంబు మీఱుమందహాసంబును గలుముల జవరాలికి నిజనివాసం బైన వెడందయురంబున బాల్యసూర్యబింబవిడంబకం బైన కౌస్తుభంబును నద్భుతంబు లైనపరిమళంబులం గుప్పళించు వనమాలికయు శార్ఙ్గకోదండమౌర్వీకిణాంకంబులును ఆజానుదీర్ఘంబులు కంకణకేయూరకటకాంగుళీయకాది నానాభూషణవిభూషితంబులును సర్వాభీష్టప్రదాయకంబులును లోకరక్షాదీక్షితంబులును శుభలక్షణలక్షితకరాంగుళీవిలసితంబులు నైన చతుర్భుజంబులును జిగురుటాకులం బోలి మౌనిమానసధ్యానయోగ్యంబులును వేదాంతవీథీసంచారయోగ్యంబులు నగు మృదులపాదంబులును గనుపట్ట నీలమేఘశ్యామలుండును బీతాంబరధరుండును గోటికందర్పలావణ్యనిధియును బ్రస

న్నముఖారవిందుండు నైనగోవిందుండు తత్క్షణంబ ప్రత్యక్షుంబయ్యె.

అంత ఫల్గునుండు సాష్టాంగ వందనంబు గావించి కరంబులు మొగిచి కరుణారసంబు వెదచల్లు చల్లనిచూపులం గటాక్షించి యాదరంబున నిటల తటంబున ఘటియించి యానంద బాష్పంబులు ఱెప్పల నుప్పతిల్ల రోమాంచకంచుకితగాత్రుండై గద్గద కంఠంబున నేమియుఁ బలుక నేరక యూరక యున్న యయ్యర్జునుని గాఢాలింగనంబు గావించి సారథ్యంబునకుం బూని యాముకుందుండు పగ్గంబులు బిగియం బట్టి మునికోలం గేలంగైకొని తురంగంబులకందంబులప్పళించి తేరు మరలించి యర్జునునిం జూచి యవక్రపరాక్రమశాలి వైన శత్రునిం జయింపుము శీఘ్రంబు లెమ్ము జయంబు చేకొను మనుటయుం గాండీవి మ్రొక్కి గాండీవంబు సజ్యంబుగావించిజ్యానాదంబులచే రోదసీకుహరంబుపూరింపుచు దేవదత్తం బొత్తుటయుఁ గమలాక్షుండును బ్రియ

—: అర్జునసుధన్వులప్రతిజ్ఞలు. .—

సమయ జలధర గంభీరనిస్వనంబైన పాంచజన్యంబు పూరించె. ఇవ్విధంబున యుద్ధసన్నద్ధులును రథికసారథులునై వచ్చు నాకృష్ణుల నిరువుర నుపలక్షించి సుధన్వుండు వదనారవిందంబున మందస్మితంబు దళుకొత్త శక్రవందనా! చక్రపాణి నీకు సహాయుండై యుండఁ బరాక్రమించుట కేమి భయంబు? ఉభయదళంబులు వృథా సమయ నేటికి! రిత్త

యంపపోకడకయ్యెం బెంత తడవు? ఇన్ని బాణంబులలో నిన్ను జయించెద నని ప్రతిన గావింపు మనినఁ బురందర నందనుండు రాజనందనా! మూఁడుబాణంబులచేత నీశిరంబు పడఁ గెడపెద నటుచేయం జాలనైతి నేని తండ్రియుం దాతయు మొదలైన మాపూర్వులు పుణ్యవిహీనులై నరక కూపంబునఁ గూలుదురు గాక యని ప్రతిన గావించుటయు నీ వేయు మూఁడు బాణంబులు నేనడుమ ఖండించెద. ఇట్లు సేయ నైతి నేని నేనును మాపెద్దలును నాచరించిన సుకృతంబులు రాక్షసుల పా లగుంగాక. పూజావిరహితుండైనదురాత్ముండును, వసిష్ఠసమానుండైన బ్రాహ్మణునింజంపిన బ్రహ్మఘాతుకుండును బొందుదుర్గతిఁ బొందం గలవాఁడ నని త్రివాచకంబుగాఁ బ్రతిన గావించి సుధన్వుండు సువర్ణపుంఖంబులును గంకపత్రవిచిత్రితంబులు నగునూ అమ్ములొక్కముష్టిం బట్టివిల్లాకర్ణాంతంబుగాఁ దిగిచి యదుకులాధ్యక్షుని వక్షస్థలం బుపలక్షించి యేయుటయు నాబాణంబునకుంగట్టిన బలుఱెక్కగాడ్పుల నయ్యరదంబునన్నాఱు మూరలకొలఁది పిఱిందికిం జని భూనభోఽంతరాళంబు లేకంబుగా దువ్వ గ్రమ్ముటవలన రథ రథ్య కపిధ్వజంబుల తోడం గూడఁ గృష్ణార్జునులు గానం బడరైరి. అప్పుడా సుడిగాలి బిసలోనం దగిలి యారథంబు బొంగరంబుచందంబునఁ గుమ్మరిసారె తెఱంగునం దిరుగుచు నుండెఁ గాని నిలువదయ్యె. అప్పుడు విశ్వంభరుండైన శ్రీకృష్ణదేవుండు

తన యుదరంబునందునున్న బ్రహ్మాండకోటుల బరువుతోడం
గూడ నయ్యరదంబు చిక్కం ద్రొక్కి యెట్టకేలకుఁ గదల
కుండఁగ నిలిపి యర్జునా! పెక్కు బవరంబులుం గని యు
న్నారము. ఇంత కడిందివీరు నెక్కడం గానము. ఇతండు
సత్యవ్రతుండు. పితృభక్తుండు. అదియునుం గాక యేకప
త్నీవ్రతుండు. అత్యంత కాముకులమై బహుస్త్రీలోలురమై
న నీకు నాకును వీనిన్ జయింపం గూడునే. నీప్రతిన యెట్లు
నెఱవేఱం గలయది. చిత్తం బుత్తలం బగుచు నున్నయది?
యనిన విని కిరీటి నవ్వుచు శ్రీకృష్ణా! నీకటాక్షంబు గలి
గెనేని యసాధ్యం బేమి యున్నయది? అని పలికి గాండీవి
జ్యానినాదంబు దిక్కులు ప్రక్కలిలం జేయఁ గాంచనపుం
ఖంబును గాలదండోపమానంబును నైన సాయకం బొక్క
టి వింట సంధించి,వానికంతం బుపలక్షించి యేయు నవసరం
బున గోపాలదేవుండు మున్ను దాను గోవర్ధనాచలం బెత్తి
గోగోపసంఘంబులం గాచినసుకృతఫలంబు నయ్యస్త్రంబున
కొసంగిన నదియును గాండీవి కోదండవినిర్ముక్తంబు ప్రళయ
కాలదండధర దండోపమానంబునునై దిక్కులు విదిక్కులు
ఘూర్ణిల్లం జేయుచు మెఱుంగు మొత్తంబులు నుమియుచుఁ
గాలదండంబుకరణిఁ బఱతెంచిన నయ్యేకపత్నీ వ్రతుండు
నంతకంటె మిన్నైనతూపొక్కటి వింట సంధించి ప్రయో
గించిన నదియును బక్షీంద్రుఁ డురగంబు ఖండించిన తెఱం
గున దాని ఖండించె. తోడనే సుధన్వుండు నిప్పులుగుప్ప

క్షించుశరంబు లపారంబుగాఁ గృష్ణార్జునులపయిం గప్పినఁ
గిరీటి హాటకపుంఖంబును గోటిసూర్యప్రకాశంబు నగునే
యొక్కసాయకంబు గాండీవంబునం బూన్చి యేయుటయు
నచ్యుతుండు దాను మున్ను పరశురామావతారంబున సక
లక్షత్రియుల జయించి చతుస్సముద్రముద్రితం బైనభూవల
యంబు కశ్యపునకు ధార వోసినఫలం బయ్యంబకంబున
కొసంగిన నదియును బ్రళయకాలానలంబు చందంబున
జ్వలింపుచు దుర్వారవేగంబునం జనుదెంచుతఱి హంసధ్వ
జకుమారుండు తాదృశం బైనబాణం బాకర్ణాంతంబుగాఁ
దిగిచి యేసిన గాండీవికాండంబు రెండుఖండంబులై భూ
మండలంబునం బడియె.

—: అర్జునుండు సుధన్వునితల ద్రుంచుట :—

ఇవ్విధంబున శరద్వయంబు వమ్మగుటయుఁ బురుహూత
నందనుండు డెందంబునం గ్రందుకొనుచలంబును మచ్చరం
బును విచ్చలవిడిం బెచ్చుపెరుఁగఁ గల్పాంతమార్తాండ మం
డలంబు వేఁడిమిం గ్రేణి సేయు మూఁడవబాణంబు ధను
ర్గుణంబునం బూన్చుటయు నప్పురుషోత్తముండు నక్కాం
డంబునకుఁబుంఖదేశంబునహిరణ్యగర్భునిమధ్యప్రదేశంబు
న సమవర్తిసహితుం డగురుద్రుని బాణాగ్రంబునం దన తేజో
విశేషంబు నశేషంబు నునిచి తొల్లి శ్రీరామావతారంబు
నఁబితృవాక్యపరిపాలనంబును సత్యవ్రతంబునునేకపత్నీవ్రతం
బును శరణాగతసంరక్షణంబునునశ్వమేధాదియాగంబులును

జేసినఫలంబు తత్సాయకంబునం దునిచె. అంతక మున్న రంభోర్వశీప్రముఖు లైనయచ్చరమచ్చెకంటు లమ్మహావీరుం డగుసుధన్వు నెదుర్కొనుటకై కానుకలు గైకొని వచ్చిరి. ఇంద్రాదిదిక్పాలకులువిమానారూఢులై యతివేగంబునవచ్చి సుధన్వార్జునుల ప్రతినలు నిరువురజయసందేహసమరవిజృంభణంబును హర్షాద్భుతభయంబులం బొరలు నంతరంగంబులం బొగడుచుం గనుంగొనుచు నుండిరి.

ఆసమయంబునం బార్థుండు లయకాలశిఖిశిఖాసంకాశంబైన యాశిలీముఖంబు సంధానక్రియాచాతుర్యంబున సంధించి యేయుటయు మంటికి మింటికి నేకంబుగా మంటలెగయ మిణుంగుఱులకుప్పల గుప్పగుప్పునం గుప్పుచు ఛటచ్ఛటశబ్దంబుల భూనభోఽంతరాళంబులం గ్రక్కతిలం బఱతెంచు నయ్యస్త్రంబు నురవడిం గనుంగొని సుధన్వుండు చండమార్తాండకిరణప్రకాశంబును దంభోళిసంకాశంబునగు బాణం బొక్కటి వింట సంధించి ప్రయోగించుట యు నక్కాండం బతిరయంబునం బఱతెంచి యర్జునుం డేసిన బాణంబు నడిమికి రెండుతుండంబులు సేసిన నాశరంబు సగంబు తెగి పడియును వేడిమియును వేగంబును జెడక శ్రీవాసుదేవుని సంకల్పంబువలన నతిత్వరితంబుగాం బఱతెంచి చంద్రబింబోపమానంబును గిరీటకుండలాభిరామంబును వీరరసోన్నిద్రంబును విజృంభితసింహనాదంబు నైన సుధన్వునిశిరంబు ఖండించె.

తదనంతరంబ తత్కబంధంబు బిఱబిఱం దిరిగి రథగజతురగపదాతిబృందంబులు చాపకట్టుపడం జేయుచు ధరాతలంబునం బడియె. ఫల్గునశరఖండితం బగు నతనిశిరంబు గగనంబున కెగసి గజేంద్రవరదా! గరుడవాహనా! నీరజాక్షా! నిఖిలలోకాధ్యక్షా! దేవకీనందనా! దీనజనాభినందనా! నారాయణా! భక్తత్రాణపరాయణా! ‘నమోనమో’ యని దివ్యనామసంకీర్తనంబు సేయుచునతివేగంబునవచ్చి శ్రీగోపాలదేవుని చరణపద్మంబులం దుమ్మెదకైవడి వ్రాలె. అప్పు డతనిదివ్యతేజంబు దశదిశలు ప్రకాశింపం జేయుచుం గేశవునిదివ్యదేహంబునం గలసె. కంసమర్దనుండును దన్మస్తకంబు కేలం గైకొని హంసధ్వజునిమ్రోల వైచుటయు నమ్మహీధవుండు పుత్రశోకార్తుండై పెద్దయుంబ్రొద్దు వగచి యాశిరంబు గ్రమ్మఱ రుక్మిణీవల్లభునిపాదాబ్జంబులంగదియ వైచుటయునద్దేవుండు దాని నెత్తి గగనంబున కెగుర వైచుటయుం దోడనె యంతర్ధానంబు నొందె.

అంత సుధన్వునిపాటు గనుంగొని చింతావ్యాకులితమానసుండై హాకుమారకా! హాకులోద్ధారకా! మహాగుణభూషణా! మాతాపితృసంతోషణా! మేరునగధీరా! వీరాధివీరా! హాసుకుమారశరీరా! సుజనాధారా! బుధవిధేయా! దానరాధేయా! నందనందనచరణారవిందవందనా! దీనజనాభినందనా! అయ్యయ్యో! నన్నును మీతల్లి *నగతికులం

*ననాథుల_మూలము.

జేసి వాసుదేవుని సాయుజ్యంబు నొందితివే! నీవుత్తమోత్తమంబైన దివ్యపదంబున కేగితివి గావున నీకు వగవం బని లేదు. నన్నుఁ గన్నతండ్రీ! పరాక్రమోపార్జనుం డగునర్జునుని నిర్జించి వత్తువని నీరాక కెదురు చూచుచునుండు మీ తల్లితో నే మనం గలవాఁడ. నీరాణి యగుప్రభావతిముఖం బేమని చూడం గలవాఁడ. కుమారా! యనాథుల మగు మాజీవనంబునకు వగచెద మని పలవించు హంసధ్వజుని చెంతకుఁ జనుదెంచి సుధన్వున కగ్రజుం డైనసురథుండు తండ్రి నూఱార్చుచు రాజేంద్రా! శూరుల కాహవమరణం బు మోదకరంబు గాని ఖేదకరంబు గాదు. నీవంటిధీరుం డిట్లు దైన్యంబు నొంద నగునే. నన్ననికిఁ బంపుము వైరి సేనలం జుట్టుముట్టి కనుపుగొట్టెద. మాధవునిప్రాపున సుధన్వుని వధించిన వాసవతనూజునిం బాఱఁ దోలెద. కాక యెదిరించెనేని నాతమ్మునికి సహాయంబుగాఁ బనిచెద. దిక్కులఁ గీర్తినించెద. అని యనేకవిధంబుల హంసధ్వజు నూఱార్చి సురథుండు కైదువులు మెఱుంగు లీన జోగులిరు గెలంకులం బలసి చనుదేర నరదంబునెక్కి ద్విరదంబులు తురంగంబులు భటసంఘంబులు నసంఖ్యాతంబులు గాఁ జనుదేరఁ గుహానానృసింహునికహకహార్భటులచందంబుగా నందంబు మీఱుచిందంబు పూరింపుచు సింహనాద మేదుర రోదోఽంతరాళుం డై బయలు వెఱయు సుధన్వునిరాకఁ జూచి మధుసూదనుండు పార్థు నుద్దేశించి యర్జునా! దుర్జయ

—సురథుఁ డర్జునునితో యుద్ధము సేయుట.—

కాలభైరవుండునుం బలె మండుచు సుధన్వాగ్రజుం డైన సురథుండు సర్వసన్నాహం బగుసైన్యంబులతోడం గూడ నిదె వచ్చె. వీని నీకె కాదు, బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదుల కైన నెదుర్కొనం గూడదు. తమ్ముని యుమ్మలికమ్మునరోషమ్మునం జనుదెంచు వీనిధాటికిం బ్రథమకబళంబుగా నేమిటికి? మన మీవేళనుం దొలంగి యుండుదము. పురుషరూపంబు గైకొన్న సత్యంబుకైవడి నరాకృతి వహించినధర్మంబుకరణిసాకారం బైనసదాచారంబుచందంబున సద్గుణాభిరాముం డైన యీరాజకుమారుండు నీకు నసాధ్యుండగుట కతనఁ బ్రద్యుమ్నవృషకేతనమేఘవర్ణ యౌవనాశ్వనీలధ్వజాదియోధుల నిచ్చట నిలిపి మనము కొంతతడవునకు మగిడి వత్తమనిపలుకుచుఁ బరబలంబుల మీఁద దమబలంబులం బురికొల్పెడు చందంబున నరదంబు తఱిమికొని మూఁడు యోజనంబు లెడ గలుగం జనియె.

అప్పుడు సురథుండు రమణ మెఱయ నేగుదెంచి పిడుగులు పడువడువున బెడిదంబు లైనశరంబులు జడిగొనం గురియుచు నర్జునునిసైన్యంబు సొచ్చి మారి మసంగిన భంగి మంత్రించిపడవైచినగతి లయకాలదండధరుండు తాండవించినదారి విజృంభించి గంభీరగుణారావంబుచే నంభోనిధులు గలంగ భద్రగజసమూహంబులఁ జించి చెండాడుచు వాయువేగమనోవేగంబు లగుతురంగంబుల గుదులు గ్రు

చ్చిన చందంబునం గూల నేయుచుఁ దేరులఁ దిలమాత్రశకలంబులు సేయుచు భటకదంబంబుల నంబకంబులం బడఁ గెడపుచు ఖండంబు లైనశస్త్రాస్త్రకాండంబులును దుత్తుమురు లైన కత్తళంబులును దుమ్ము లైన కోలెమ్ములును బ్రోవు లైన ప్రేవుఁగును బంకంబు లైన మాంసమజ్జ మస్తిష్కంబులునుం గలిగి రణాంగణంబు ఘోరంబు గాఁ గనుపట్టం బరాక్రమింపుచు యోజనత్రయవిస్తారంబుగాఁ బన్నిన సైన్యంబుల నెల్లఁ జించి చెండాడి శ్రీకృష్ణునిఁ బార్థునిం గనుంగొని సురథుం డిట్లనియె. కృష్ణా! నీవు మూఁడవతారంబులం జేసిన సుకృతంబు నీబలంబును బార్థున కొసంగి సుధన్వునిం జంపింప నగునె? పురాణపురుషుండ వయ్యుఁ బడుచుఁదనంబు మాన వైతివి. రేనుపండ్ల నిమిత్తంబు గా ముత్తియంబులు వేలములు వేయుచందంబున గోవిందా! నీ విట్లు చేయం దగునే. నిన్ను ధర్మదయాసాంద్రుం డని మహామునులు గొనియాడ విందు. నీ విందు సుధన్వుని మఱంది చేతం జంపించి పోవం జూచినం బోనిత్తునే? యని పలికి యలుక మొగంబునం దొలుక వేలకొలందు లగుకడిందిబాణంబులు పురందరనందనునిపయి నిగిడించిన నతండు వాని నన్నిటిని ఖండించి క్రొవ్వాఁడిబాణంబులచేఁ గోదండంబు ఖండించి గుఱ్ఱంబులం బడఁగెడపి సారథిని వధించి రథంబు వితథంబు గావించిన వాఁడునుం బాలివోవనిబంటుతనంబున వేఱొండు రథం బెక్కి సముజ్జ్వలం బైనకార్ముకంబు సజ్యంబు గావించి

కమలాక్షపార్థుల రథాశ్వకేతనసమేతంబుగా బాణవారాశిలోనం జిక్కుపడం జేసినం గ్రీడి వేడుక మెఱయ వాని తూపులు రూపఱం జేసి యొక్క మెఱుంగు నారసంబు నభిమంత్రించి వేయుటయు వానిరథంబు తెక్కలతోడి మేరుశిఖరంబుచందంబున సూర్యమండలంబు దాఁకం గొని పోయె. అన్నరుని ధనుర్విద్యాకౌశలంబు వర్ణింపం దరంబె? సురధునీతీరపర్యంతంబు సురథు నీతీరునం గొని పోయిన సురపథంబున నిల్చి వాఁడు భువనభయంకరంబుగా నట్టహాసంబు సేసి భీకరం బయినసాయకంబు వింటనరిఁబోసి పార్థునరదంబు గుఱిసేసి యేసిన నది బిఱబిఱం దిరిగి భూమిలోనం బూడుకొనుటయు మురభంజనుండు ధనంజయునితోడం గూడ దుమికి తనబాహుదండంబులు చాఁచి యయ్యరదంబు నుబుక నెత్తం జాలక తొల్లి వరాహావతారంబున శైలకాననసమేతం బైనవసుంధరావలయంబు దంష్ట్రాగ్రంబున నుద్ధరించితి నప్పుడు నింత బరువు తోఁచలే దని పార్థునితోఁ బలుకునవసరంబున నాంజనేయుండు తత్కేతనంబున నుండి డిగ్గ నుఱికి మహామేరుశైలసమానంబుగాఁ బెరిఁగి దీర్ఘతరం బైనవాలంబునం జుట్టి పట్టి యీడిగిలంబడనీడ్చియు నత్తేరు నెత్తం జాలఁ డయ్యె.

అంత సురథుండును గరుడవాహన శ్వేతవాహనుల మీఁద నర్బుదన్యర్బుదఖర్వ మహాఖర్వశంఖసంఖ్యాతంబులును బుంఖానుపుంఖంబు లైనమార్గణంబులం గుప్పుటయు నా

జనార్దనుఁడు దాని సైరింపం జాలక యర్జునుం జూచి కిరీటీ! నీమేటితనం బెక్కడికిం బోయె. అనిమొనలం గనుచెదరని వీరాధివీరుండ వని కదా నిన్ను నమ్మి మాయన్న సమ్మతి లేకుండియు నాచెలియలి నొసంగితి? ఇంకనైనం దెలివొంది కయ్యంబు సేయుము. (అనియె)

* అదియునుం గాక సాటి లేని మేటి పోటుబంట వని సరిబావమఱంది వనియును లాఘవం బెన్నక నీరథంబు గడప నొడఁబడి పార్థుని సారథియను నామధేయంబు జగద్విఖ్యాతంబుగా ధరించితి. అయిన నేమయ్యె? ఇప్పుడవక్ర పరాక్రమం బగుచక్రంబు నొసంగుదునో? లేక నేను రథికుండ నై శార్ఙ్గకోదండంబు మండలాకారంబుగా గుడుసు పడం దిగిచి యాశీవిషోపమానంబులగునిశితవిశిఖపరంపరల వెంపర లాడి వైరిసమూసమూహంబులం గనుపుగొల్పెద. నీవు సారథ్యంబునకు నాయితంబు గమ్ము లెమ్ము పగ్గంబులు గైకొమ్మనియె.

అంత ఫల్గునుండు రోషారుణలోచనుండై బాణాసుర మర్దనుం గనుంగొని దేవా! నాపరాక్రమంబు చూడుము. అని పలికి నూఱులకొలందులు వేలసంఖ్యలు నయుతనియుతగణంబులు నైనయంబులం బ్రయోగించి వాని తేరు తిలమాత్రంబులుఁ నణుమాత్రంబులు బరమాణుకల్పంబులును

* ఈపువ్వులనడుమ నున్న వాక్యము లొక్కప్రతిలో మాత్రమే కలవు.

దుమ్ముదూళియుం జేసి భూతలస్థునిం జేయుటయు సురథుండు విరథుండై మాధవాంజనేయులచేతఁ దెమలింపం గూడని పార్థునిరథంబు పెల్లగించి సంగడంబుచందంబు సంబొడవుగా నెత్తి కంసకర్ణభంజనుం జూచి "కృష్ణులారా! మీయరదంబు భూమిం బడవైచి చూర్ణంబు గాఁ జేయుదునో సప్తసాగరంబుల కవ్వలితీరంబునఁ బడవైతునో హస్తినాపురంబున ధర్మజుని సన్నిధానంబునఁ బడఁ జిమ్ముదునో" యని పలుకుచు ఘాతచేసిన నాఖండలనందనుండు దంభోళిసంకాశంబులైన యయిదు బాణంబులు గాండీవంబునం దొడిగి సురథునివక్షంబు భేదించిన వాఁడును విసంజ్ఞుండై చేవదలి ధరణీతలంబునం బడియె. అంతలో రమాకాంతుం డెప్పటి తెఱంగునఁ దేరాయత్తంబు సేసి పార్థుండును దానునెక్కి దేవదత్తపాంచజన్యంబులు పూరించుటయు సురథుండు సారథి తెచ్చినవేఱొక్క తేరిమీఁదఁ దాను నవలీల నెక్కి నిరర్గళమార్గణాసారంబులుగురియుచుఁ బోటుపంతంబుమాట లాడం దొడంగిన ధనంజయుండు సురథునిం జూచి యవశ్యంబును

—: అర్జునుఁడు సురథునిం జంపుట :—

భవదీయమస్తకంబు ఖండింతు నట్లు చేయనైతినేని నాపూర్వజులకు ద్రోహంబు సేసినవాఁడ నగుదు ననిన సురథుండు పార్థునిం గనుంగొని నీశరీరం బవశ్యంబు ధరణీతలంబునం బడఁద్రోయుదు నట్లు చేయనైతి నేని నీచెప్పిన శపథంబె నాకును సరియనుచుఁ గిరీటిపై ననేక కోటిబాణంబులు నిగి

డించిన వానిం ద్రుంచి యతండు సురథునిపై శతసహస్ర సంఖ్యాతంబులైనవిశిఖంబులుసంధించె. అంతనాసురథుండు రోషారుణలోచనుండై విప్వచ్చు వింటినారి ద్రెవ్వ నేయుటయుఁ బార్థుండు వేఱొక్కనారి సవరించి రథంబుచెక్కలు గావించిన నతండు వేఱొక్కశతాంగంబుపై నెక్కియుద్ధతి మోహరించుటయుఁ బార్థుండు దాని బహుశకలంబులు గావించె. క్రమ్మఱ నొక్కరథం బెక్కినం దునిమె. మఱియు నొక్కశతాంగంబు నధిరోహించిన ఖండించె. ఇవ్విధంబున నూటయెనిమిది రథంబులు పొడిచేసిన సురథుండు విరథుం డయ్యుఁ గార్ముకంబు సారింపుచుఁ దూణీరంబునకుం గేలు సాఁచి బాణంబు నందుకొనునంతలో నర్ధచంద్రాశుగంబున నతనిబాహువు ఖండించె. అట్లు ఖండితబాహుఁ డయ్యు శౌర్యంబు వదలక సురథుండు కేలం గద యమర్చికొని త్రిప్పుచుం బఱతెంచి కిరీటి తేరిగుఱ్ఱంబులంజదియమోఁది రెండు వేల యేనుంగులం బీనుంగులు గావించి యన్నియ రథంబుల మర్దనంబొనర్చి పదివేలవీరయోధులమడియించి యన్నియ తురంగంబుల గీటడంగించి సింహనాదంబు సేసినం గిరీటి కృష్ణసర్పోపమానం బైనక్రొవ్వాఁడి మెఱుంగుఁ దూపు వింటం దొడిగి గదతోడం గూడ వామభుజంబు ఖండించిన రెండు భుజంబులు లేకుండియుం గొమ్ములు లేని యేనుంగుకైవడి నౌద్ధత్యంబునఁ బాదఘాతంబులచే రథ రథ్యసారథి మాతంగ తురంగంబుల మర్దింపుచు వచ్చునెడఁ

బాండవమధ్యముండు రెండుబాణంబులచే రెండుపాదంబులు ఖండించిన, సురథుండు దొల్లివచ్చుట కనుంగొని యింద్రనందనుండు కనకపుంఖవిభ్రాజితంబును మయూరపత్రచిత్రితంబును ననేకసూర్యప్రకాశంబు నైనసాయకంబు సంధించి యభిమంత్రించి యేసిన, నది యతిరయంబునంబోయి సురథునిశిరంబు ఖండించిన, నాశిరంబు రాతిమీఁదం బడిన చందంబున బెట్టుగా మిట్టిపడి పార్థునిమస్తకంబు మీఁదం బడుటయుఁ, బిడుగుపడుచందంబున రిమ్మవట్టి కిరీటివివశుండై భూతలంబునం బడియె. సురథుని మొండెంబు కరితురగరథ సమూహంబుల నుగ్గునూచము చేయుచుఁ జేగుఱుగొండచందంబున, గుంభినీతలంబునం గూలె. అంతమూర్ఛనొంది పుడమిపయిం బడినకౌంతేయునిం గనుంగొని, దనుజాంతకుండు నిజపాణిపల్లవంబుచే మేనునిమిరి సేదదేర్చినం, గిరీటి స్వస్థుండై నిలిచె.

—:శ్రీకృష్ణుఁడు గరుత్మంతునిఁ దలఁచుట:—

అంత సురథుని శిరంబు నెత్తామరమీఁద వ్రాలు మధుకరంబు తెఱంగున శ్రీహరిచరణారవిందంబులమీఁద వ్రాలె. అప్పురుషోత్తముండు నయ్యుత్తమాంగంబు కేలం గైకొని పార్థునకుంజూపి "యితండు ప్రాణావసాన సమయంబునందును సత్యంబు దప్పండు. శీలవంతుండును దాంతుండును సమరదుర్దాంతుండు నయిన యీయుత్తమశ్లోకుండు నిఖిలలోకవందనీయుం" డనుటయు, సంక్రందననందనుండు

పరమానందంబున నందుకొని తచ్ఛిరంబునకు వందనంబు గావించె. అంత మురాంతకుండును రాజతనూజుఁ గృతార్థుం జేయ నూహించి వైనతేయునిం దలంచిన నిబ్బరంపు మబ్బులోనం గబ్బి మీఱువిద్యుల్లత తెఱంగున విద్యోతమానంబు లైనఱెక్కలవలనఁ మిక్కుటంబుగాఁ బొడమిన ఝుంఝూమారుతంబుచేఁ గులపర్వతంబు లొడ్డగిల్లు నట్లుగా నెగసి వచ్చి సన్నిధానంబున నిలిచి దేవదాసుండ నగు నేను వచ్చితి; నేమి కార్యంబు నియమించెద; వని పలుకుటయు, నుపేంద్రుండు ఖగేంద్రునిం జూచి నీవీశిరంబు గైకొని శీఘ్రంబుగా నరిగి ప్రయాగలోఁ ద్రివేణీమధ్యంబున వైవుము. సురధుం డుత్తమలోకంబు గాంచుఁ గాక యనిన నాగాంతకుండు నరకాంతకుని యానతి శిరసావహించి "దేవా! భవదీయ దివ్యపాదారవిందంబులొక్కసారి మదిం దలంచినంతనే యెట్టిమానవుం డైనను గృతార్థుండై పరపదంబు నొందు. అట్టి మీభక్తునిం దలంచినవారికిఁ దీర్థయాత్రాఫలంబు నేకూరు ననునెడ భవదీయభక్తులకుఁ దీర్థయాత్ర లేమిటికి? అయినను మీయానతి యలంఘనీయంబు గావున నట్లే కావించెద" నని పలికి, యమ్మస్తకంబు గైకొని గరుత్మంతుండు నిజపక్షవిక్షేపంబులచే గిరుల నూటాడం జేయుచు వచ్చునెడ సదాశివుండు పార్వతీసమేతుండుగా వృషభారూఢుండై యంబరంబునం జనువాఁడు, తనయొద్ది భృంగిరిటిం జూచి నీవు జవంబునం జని గరుడుం డెత్తుక

పోవు శిరంబుఁ దీసికొని రమ్మని పంపుటయు భృంగిరిటి వైనతేయునిం జేరవచ్చి యతనిఱెక్కలగాడ్పులో నుడివడి నుగ్గాలిలో నందవిలిన చొక్కాకుచందంబునఁ బెద్దయుంబ్రొద్దు తిరుగుడుపడి యెట్టకేలకు విడివిడి యతిరయంబునం బఱతెంచి "దేవా మహాదేవ! యిక్కార్యంబు నాకశక్యం" బనుటయుఁ బార్వతీదేవి నాథునివిలోకించి నవ్వుచు నిట్లనియె. అత్యంతవికారంబు లైనయంగంబులం గనుపట్టుభృంగి పరమభృత్యుండు. పిశాచంబులు సఖులు. మంచంబుకోడుకైవు. ఇంటింట బిచ్చంబె కూడు. పునుకలపేరు హారంబు. ముదియెద్దు పడివాగె తేజి. ఇన్నిమంగళంబులు గలమీకు సంగరజయం బబ్బుట కేమియాశ్చర్యం' బని పరిహాసంబు లాడుశైలరాజకన్యకం గనుంగొని నవ్వి యవ్వృషభాంకుండు తారకాసురవైరి నవలోకించి షణ్ముఖా! నీవు పోయి తచ్ఛిరంబు గొనిరమ్మనుటయు నతండును గరుడుని వెనుకం బఱచి కూడం జాలక తదీయపక్షవిక్షేపజాతంబు లైనవాతూలంబులచేఁ ద్రిలోకంబులం దిరుగుచు నెట్టకేలకు గరుడునిఁ గూడె. అంతలో భాగ్యవశంబునఁ బ్రయాగ దోఁచుటయు వినతానందనుండు త్రివేణికామధ్యంబున సురధునిశిరంబు వైచిన నీటిలోనం బడక మున్నె కుమారస్వామి తూఱి యెత్తుకొని వచ్చి మహాదేవునిసన్నిధి నునిచె. అతండు దానిం గరాంబుజంబునం బట్టుకొని హిమశైలబాలికకుం జూపి దానశూరులు దయాపరులు సత్యవ్రత

పరాయణులు జితేంద్రియులు జితక్రోధులు మాతాపితృభక్తులు నైన వారల శిరఃకపాలంబులు నేను హారంబుగాధరియింతు. ఈయుత్తమశ్లోకుని యుత్తమాంగంబు తన్మధ్యంబున నాయకరత్నంబుగాఁ దాల్చెద నని ధరియించె. అంత నాగాంతకుండు సత్వరంబుగాఁ జని మురాంతకున కవ్వృత్తాంతం బెఱింగించి తదనుమతంబున యథేచ్ఛముగాఁ జనియె ననిన విని జనమేజయుండు జైమినిం గనుంగొని తరువాతి వృత్తాంతంబు వినవలయు ననుటయు.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్క
నాథమహీనాథకరుణాకటాక్షసంపాదితగజతురంగమాం
దోళికాప్రముఖ నిఖిల సంపత్పారంపరీ సమేధ
మాన సముఖమీనాక్షీ నాయకతనూభవమీ
నాక్షీ దేవీ కటాక్షలబ్ధకవితాసంప్రదాయ
వేంకటకృష్ణప్పనాయక ప్రణీతం బైన
జైమినిభారతంబున నశ్వమేధపర్వ
మ్మనువచనకావ్యంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

—:o:—

శ్రీరస్తు!

జైమినిభారతము

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీపాండ్యధరాభరణా!
భూపాలకమకుటరత్నపూజితచరణా
రూపరతిస్మర నిర్వా
జోపకృతీ! విజయరంగచొక్కనరపతీ!

అవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిం గనుంగొని, తదనంతరంబ హంసధ్వజుండు బలపరాక్రమసంపన్ను లయినకొడుకు లిరువురు సమరంబునం గూలుటయు సైన్యంబులు పరాజయంబు నొందుటయు నాకర్ణించి కోపాటోపదీపితుండై చెదరినబలంబుల నెల్లంగలయం గూర్చి సమరసముత్సాహదోహలంబు లైనవీరకాహళంబులును నిస్సాణంబులును భూనభోఽంతరంబుల బూరటిలం జేయ నిజభుజపరాక్రమంబుచే మాధవునాధరింపం దలంచి సింహనాదంబులు నట్టహాసంబులునార్పులుఁ బెడబొబ్బలు జంకెనలు గజఘీంకారంబులు శింజినీటంకారంబులు వీరహుంకారంబులు భుజాస్ఫాలనంబులు ధ్వజపటపటాత్కారంబులు రథచక్రఘోషంబులు హయహేషారవంబులు

రత్నభూషణంబుల ధగధగలు కైదువుల ధళధళలు నీఁటెల నిగనిగలు నొక్కుమ్మడిం గ్రమ్మ సాగరంబు పొరలిన తెఱంగున నాహవయజ్ఞంబునఁ బ్రాణంబు లాహుతులు సేయం దలంచి సాహసంబున మోహరించివచ్చు నాహంసధ్వజుం గనుంగొని కంసవైరి కరుణాకలితమానసుండై దిగ్గనం దేరుడిగ్గి పీతాంబరంబు వలెవాటు జాఱ వనమాలికా పరిమళంబులు మీఱ గంధసింధురగంభీరగమనంబున నెదురు వచ్చుటయు నమ్మహీనాథుండును దోడనే యరదంబు డుమికి భక్తివినయసంభ్రమంబులు మనంబునం బెనంగొనం జనుదెంచి పాదారవిందంబుల వ్రాలిన శ్రీవల్లభుండు శుభలక్షణలక్షితంబులును శార్ఙ్గమౌర్వీకిణాంకితంబులును లక్ష్మీవిరచిత మకరికాపత్త్రాభిరామంబులుం గరికరోపమానంబులునైన తనభుజంబులం జాఁచి లేవనెత్తి యామండలేశ్వరుని నిండుకౌఁగిటం జేర్చి భక్తవాత్సల్యంబునం గన్నుల బాష్పంబు లొలుక నూఱడించుచు “రాజచంద్రా! జననమరణాదిసుఖదుఃఖంబులు బ్రహ్మాదులకైనం దప్పవు. నీకుమారు లిరువురు సమరయజ్ఞంబు సాంగంబుగా నెఱవేర్చి ప్రాణాహుతులు గావించి మమ్ముం దృప్తి నొందించి మాసాయుజ్యంబునొందిరి. వారికై వగవం బనిలేదు.” అనిన విని హంసధ్వజుండు “కంసాంతకా! దేవరపాదపద్మంబులు సేవింపంగోరి కయ్యంబునకుం బూనితి. నామనోరథంబు ఫలియించె. ఇహపర సౌఖ్యంబులకు నిదానంబైన తావక

దర్శనంబు లభించె. ఇంక నాకు దుఃఖంబుగలుగదు” అనిన విని గోవిందుండు “నరాధిపా! నీసఖ్యంబు మాకుదొరకె, నీ వాప్తబంధుండవు, పాండవులు నాకుం బ్రియులగుట నీకునుం దెలిసి యుండుఁ గావున నిఖిలసేనాసమన్వితుండవై యశ్వంబు రక్షించుచు నర్జునునితోఁ గూడ వచ్చి ధర్మనందనుని యాగంబు నిర్వహించి యాతనిచేఁ బూజితుండవై వచ్చుట మాకుం బ్రియం’ బని సవ్యసాచిసమేతంబుగాఁ దత్పురంబునకుం జని యాతనిచేఁ బూజలుగాంచుచు నయిదు రాత్రులు వసియించి యంబుజనాభుండు హస్తినాపురంబునకుం జనియె. తదనంతరంబ విజయుండు హంసకేతునితోడం గూడఁ దురంగంబుఁ దరలించుకొనిచనుటయు నయ్యశ్వంబు పవనజవంబున నుత్తరాభిముఖంబుగాఁ జని చనియెండ తాఁకునం గొట్టువడి యొకవనాంతరంబు జొచ్చి నవరత్నఖచిత సోపానంబులును నమృతోపమానంబులైన తేటనీళ్లును జెంగలువలు తెలిగలువలు తెలిదమ్ములుఁ జెందమ్ములు నందంబు మీఱ నొక్కసరోవరంబు సొచ్చి కంఠదఘ్నజలంబుల

—: సవనాశ్వము గోడిగయై పులి యగుట. :—

నిలిచి సలిలంబు గ్రోలి తనిసి వెలుపలికి వచ్చి యందఱు నరుదందికనుంగొన గోడిగయయ్యెఁ గ్రీడి యది కనుంగొని విచారంబు నొందునెడ నయ్యశ్వాంగన వేఱొక్క కొలనికిం జని జలంబులు గ్రోలి తోడనె బెబ్బులి యయ్యె

అనిన విని మునీంద్రా! యట్లగుటకుం గారణం బేమి
యని యడిగిన జనమేజయునకు జైమిని యిట్లనియె.

—: స్త్రీమండలవృత్తాంతము. :—

తొల్లి దాక్షాయణి శంభు నుద్దేశించి నియమంబుతో
డ దపంబాచరించుచుండ దుర్మదాంధుఁడైన యొక్క రక్కసుం
డద్దేవిని జెనకం జూచిన హుంకారంబుచే వాని భస్మంబు
గావించి యిదిమొదలు ఏజంతువు లీజలజాకరంబు సొచ్చిన
దోడనే యాఁడుజన్మంబుఁ జెందుఁగాక యని శపియించెఁ
గావున నీగుఱ్ఱంబును గోడిగ యయ్యె. అది యట్లుండె మున్ను
కృతయుగంబున నకృతవర్ణుం డనుమునివరుండు తీర్థయాత్ర
సేయుచుఁ బుణ్యస్థలంబులు నదులు నదంబులు తటాకంబు
లు నవలోకించుచుఁ దత్సరోవరంబునకు వచ్చి యఘమర్షణ
స్నానంబు గావించునెడ నొక్క మొసలి యతని పాదంబులు
పట్టుకొని తివియుటయుఁ బెనంగి విడిపించుకొని నేఁడు మొదలు
ఏజంతువు లిందుఁ జొచ్చిన వ్యాఘ్రంబు లగుంగాక యని
శాపం బొసంగె. అదికారణంబుగాఁ బెద్దపులి యయ్యె.'
అవ్విధంబు గనుంగొని పార్థుండు ముందుతోఁచక శ్రీకృష్ణ
దేవుని మనంబున ధ్యానంబు సేయుటయు నాహరికరుణా
కటాక్షంబుచే వ్యాఘ్రం బెప్పటి ఘోటకం బయ్యె. అంత
భేరీపటహాదివాద్యంబులు మ్రోయ రయంబున ననేక దేశం
బులు క్రమించుచుం జని యాఁడుమండలంబునకుం జనియె.

తద్దేశంబునకు రాణి నీలనిభవేణియు రాకేందుబింబ
వదనయుఁ గుందకోరక సమాన రదనయుఁ బల్లవాధరయుఁ
గంబుకంధరయుఁ బర్వతోపమానవక్షోరుహాయు మల్లికా
మృదుళబాహాయు నణుమధ్యయు నతిపుణ్యసాధ్వియు జల
జనిభపాణియు సైకతశ్రోణియు రంభాసమోరుకాండయు
............రాజీవరక్తచరణయు రత్నమయసర్వాభర
ణయునై హావభావవిలాసవిభ్రమంబుల నింపుమీఱుచు...
....................పురుషుని మనంబెఱింగి శృం
గారవిలాసంబులం బ్రొద్దులుపుచ్చుచు..............
......సరసవాగ్విలాసంబుల నెరపుచుఁ బ్రమీలయను
నామధేయంబు గాంచి నరులకు సురల కసురులకు సిద్ధులకు
సాధ్యులకు నసాధ్యమైనధనుర్విద్యాకౌశలంబునం బేరు
వొందుచు ధైర్యవీర్యసాహసంబు లుగ్రశాసనంబు లుక్కు
మెఱయ లక్షయేనుంగులు నన్నియ గుఱ్ఱంబులు నన్నియ
రథంబులును విషకన్యక లనం బరఁగిన పదిలక్షల కన్నెలు
గదాముసలముద్గర భిండిపాల తోమరశక్తి ముసుండి శరశరా
సనఖడ్గఖేటకాద్యాయుధములతో గరిడిసాదనల నెప్పుడుఁ
జరించుచుండ నఖండిత వైభవంబున రాజ్యం బేలుచు
నుండు. తద్దేశంబునకు మార్గవశంబునం బోయిన పురు
షులను జేరం బిలిచి యంగలి యిందుముఖు లమృతమధు
రాలాపంబుల.......................................
....నాహ్లాదంబు పుట్టించి వశీకరించి యొక్కొక్క పురుషుని

తోఁబెక్కండ్రు వనితలు....................................
....................................క్రీడించుచుండ నొక్కమాసంబులో
నాపురుషుఁడు....................................పరలోకంబున....; కరుగు. వానితోఁ గూడ రమించిన యక్కాంత లందఱు నగ్నిప్రవేశంబు సేయుదురు. అందొక్కయువతికి గర్భంబు నిలుచు, అది కనియేనేని యాఁడుఁబడుచుం గాంచుఁ గాని పుత్రునిం గాంచదు. ఇది యాదేశంబునందలి నడవడి. జనమేజయనరేంద్రా! విజయభుజ విక్రమరక్షితం బైన యశ్వరత్నం బవ్వీటిసమీపంబునకుం జని పచ్చిక మేయుచు నుండ నెడఁ గఱివంక కనుబొమ్మలవంకలకుఁ గొంకిన చందంబున గుడుసువడం దిగిచిన సింగాణివిండ్లును, గలికిచూపుల కలికి వెనుక దాఁగినసితంబుననంపపొదులలోనం బొదలుల కోలకోలలును, వట్రువ గబ్బిగుబ్బలు గనుంగొని భ్రమపడినచందంబున బిఱబిఱఁ దిరుగుచక్రంబులును, బెడంగుజడలయందంబునకు వణంకెడు చందంబునఁ దళతళ మని కత్తులు మెఱయ వీరశృంగారరసంబు లంగనారూపంబుగైకొన్నకైవడి వీఁక మీఱు రాకేందుముఖులు తేజీలు దువాళింపుచుఁ గోకిల లొక్కుమ్మడిఁ గాకలీస్వనంబు లొనరించుకరణి వీరాలాపంబులు నార్పులు నట్టహాసంబులు పంతంబులు మెఱయం బారు దీరుటయు నందొక్కసుందరదనగుఱ్ఱంబు మీఱి యధ్వరహరిం బట్టికొని వచ్చి తమయేలికసాని సమ్ముఖంబున (1) నిలిపి రాజరాజేశ్వరీ! యీహయంబు ధర్మజునిచే

విడువఁబడినది. హయరక్షణార్థంబుగా బరాక్రమోపార్జనుం డగు నర్జునుండు చనుదెంచి యున్నవాఁ' డని పలుకరించిన, నయ్యంగనామణి బంగరురంగులం దురంగలించు తురంగశాలలోనఁ గట్టుటకు నియమించి, యంతరంగంబున నెంతయు సంతసం బెసంగ నేఁటితో నాకోరికలు నెఱవేఱె. సుఖంబు సమకూరె.............................
సందియంబు లేదు. ఇందుకొఱకు కాపురంబవశనందనుం డిచ్చటికి వచ్చు....................................
;....................................
....................................ఇది
మొదలనుదినంబును....................................వానితోడం గూడెద. నాపాలిదైవంబులన్ వేఁడెదనని మెడవీడని కోరికలు పొడమ, నప్పుడఁ తుక పదివన్నియ బంగారునకు మెఱుంగు పెట్టినహారంగునఁ బైగోజవ్వాదికిఁ బువ్వుఁదావి గట్టినరీతిఁ జిన్నారిజాబిల్లిమీఁద సుధారసంబు చిలికించిన విధంబున రంగైనయంగంబున శృంగారింపఁ దొడంగి, యంగజునిచక్రంబులం బోలెఁ దళుకుతళుక్కనఁ జెక్కులఁ గుల్కు కళుకురతనంబులకమ్మలు వెట్టి చివురాకుఁ గెమ్మోవి కెంపుల సొంపు మీఱు సుపాణిముత్యపుముంగర ధరియించి, వింత వింతమణులకంటసరములు కంఠెయు నేవళంబును ముత్యాల దండలు సందిటికడెంబులు ప్రత్తికాయతాయెతులు కంకణంబులు రవలగాజులు కడెంబులు మొలనూలు నొడ్డా

ణంబు నందెలు పాడగంబులు పాదరసములు మెట్టెలుఁ
బిల్లాణులు వీరముద్రికలు మొదలగునానావిధభూషణం
బులఁ గైసేసి, తనయనురాగరసంబు వెల్లువగట్టెనో!యననం
దం బగుచందురకావిపావడపైఁ దన (మనో)మాలిన్యంబు
వెలికుఱికెసతెఱంగున మవ్వంపుఁ జువ్వ నివ్వటిల్లు రాయం
చయంచుల మించుపైఠాణిదుప్పటంబు గట్టి మట్టుమీఱిన
మదనానలంబు తన్నుఁబట్టుకొనిన తెఱంగున నిండుతగటి
అవిక కుంకుమపూఁతపొంకంపుసిబ్బెంపుగుబ్బలగబ్బుమీఱ
నిండుముస్తీదు చేసి చిలుక తేజీవజీరునితేజి తెఱంగునఁగను
పట్టు మరకతంపుఁబిడెంపు బాఁకు చేపట్టి, విరవాజిసరుల
తావియుఁ బైగోజవ్వాజిపట్టెల•వాసనయు దిక్కుల గుమ్ము
గుమ్మని క్రమ్మ గిలుకుపావలు మెట్టి, నెమ్మిమై మేఘమండ
లంబు వెలువడు క్రొక్కారుమెఱుంగుతీవియ వోలె నంతి
పురంబు వెలువడి యాప్తలైన చెలికత్తెలు వెంటరా బం
గరుగ...మ్మలం బోలు నండజయానలు దడలం జేరి
కైదండ లొసంగ, నవరత్నఖచితం బగుబంగరుబెత్తంబుల
మొత్తంబులు చెలంగఁ గటికవారలు రాజరాజేశ్వరీ!రాజ
పరమేశ్వరీ! అష్టదిగ్రాజమనోభయంకరీ! కేరళదేశాధీశ్వరీ!
స్వామినీ! పరాకు, హెచ్చరిక, జతను,సావధానత, అని హె
చ్చరికలుదెలుప, నల్లనల్లనవచ్చి డాలు మీఱుపగడాలకం
బంబులు దారవజ్రంబులబోదెలు జీవదంతంపుదంతెలు,ఈ
శంపునీశంపు దూలంబులు కెంపుటోడుబిల్లలపైకప్పడంబును

నానారత్నవిచిత్రంబులు బాలభానుప్రభాభాసమానంబులు
గగనలక్ష్మీనివాసంబులునైన తమ్మిరేకులఁ బోలుపొందు కనక
కలశంబుల ఁలసిల్లు ద్వారంబులును జంద్రకాంతమయంబు
లైన వజ్రమణిమయ గజరాజశోభితంబులైన పార్శ్వంబులం
గనుపట్టు సోపానంబులు హెచ్చురతులపచ్చరాతిన్నెయుఁగ
లశంబులు తుండంబులఁగైకొనియభిషేకంబు లొనర్చుదార
వజ్రంపు లేనుఁగు లిరుగడలం గడలుకొన మూర్తీభవించిన
సామ్రాజ్యలక్ష్మివలె నొప్పుచు లక్ష్మివిగ్రహంబులం బోలు
పొందుద్వారదేశంబులం గలిగి జాళువాసరిగకుట్టుపని వారు
వుల ప్రతిమలం బ్రతి లేని తెరలును, క్రొత్తముత్తెంబుల
జల్లులమేలుకట్లును, నెమిలిఱెక్కల ఛాయలం బ్రతిక్షణం
బును వింత లైనకాంతులు మంతు మీఱ రత్నగర్భ యైన
పుడమి కన్నకరణి నున్నతివాసులనొప్పుచుసుధర్మాస్థానంబు
కరణిఁబ్రభాశోభితం బైనవాటంబును ప్రభావిజితమేరుకూ
టంబును నగు కొలువుకూటంబున... బాలభానుకిరణంబుల
తో వాదంబులు సేయుపాదంబులును, బసిఁడిగట్టు పైతట్టు
వలెఁ గనుపట్టు విస్తారంబును గలిగి...గోమేధికపుష్యరాగమ
రకతముక్తాప్రముఖనిఖిలరత్నవిరాజితంబైనగ్రహనక్షత్రనికర
తారకానికరకోరకితంబైనయాకసంబు తెఱంగున(రమ్యంబు)
ను నఖిలసురాసురపూజితంబునైనసింహాసనంబునం గూర్చుం
డిసామదాన భేదదండచతురోపాయ లగు మందయానలు
సందడించికొలువనొక్కచక్కఁజక్కెరబొమ్మలు చక్కెరయు

క్కఁ బలుకన్న మిక్కుటం బైన చొకాటంబులు నైనదండ తా
రావళీప్రముఖ ప్రబంధంబులు విన్నపంబు సేయ మఱియొక్క
దిక్కున రాకేందువదనలు మీమాంసా వ్యాకరణాది శాస్త్రం
బు లనర్గళ ప్రవాహంబులు గా నుపన్యసింప, వేఱొక్క
చాయఁ బల్లవాధరలు బ్రహ్మాండపురాణంబు విష్ణుపురా
ణంబు పద్మపురాణంబు మొద లగునష్టాదశపురాణంబుల
కథలు వినిపింప, మఱొక్క దిక్కున నీలవేణులు చిత్తరుబొమ్మ
లవలె శిరఃకంపంబు సేయుచు జంత్రగాత్రంబులతోయి గీత
ప్రబంధంబులు ఘనసయ దేశీయంబులు వినికి సేయ నొక
వంక మకరాంకవిజయపతాకలం బోలె రంభోర్వశీమేన కా
దుల నెంత లేదనుబిరుదపాత్రలు చచ్చరి చారి మొదలగు
పదియాఱు నాట్యంబులు, నభినయంబులు గనుఁగొనిపింప
నొక్క ప్రదేశంబునఁ గలకంఠకంఠులుపరి హాసంబులు వినో
దంబులు గాఁ బ్రసంగంబులు సేయ నిరువంకల రవలకంక
ణంబులు ఘల్లుఘల్లనఁ బంకజాక్షులు కనకదండమండితంబు
లైనధవళచామరంబులు వీవఁ గత్తి కేడెంబు సురె చికటారి
సిడెము వంకిపట్టిసబాణముసలముద్గరభిందిపాలములు బరిచి
సేజా మొద లగుముప్పదిరెం డాయుధంబులును గుంచె
కాళంజియుఁ జేయిపావడ యడపంబును గిండి సురటి యు
నిలువుటద్దంబులు మొదలగుమహారాజచిహ్నంబులఁ బూని
యూడిగంపుఁ జెలువలూడిగంబులు సేయ సాక్షాత్కరించిన
వీరమోహినిచందంబున నిండోలగంబున నుండె. (2)

(1)(2) నడుమనున్న గ్రంథ మొక్క ప్రతిలో మాత్రమే యున్నది.

అంతఁ గుంతీసుతమధ్యముండు కాంతాజనులు మఘ
వాజిం గొనిపోయి రని చారులు పలుకరించిన నవ్వి తగిన
రాయబారులం బనిచి గుఱ్ఱంబు విడువు మని మందలించిన
నెడ, నమ్మండలేశ్వరి ముఖచంద్రమండలంబున వెన్నెల
యునుంబోలె మందహాసంబు గందళింపఁ "గిరీటి మేటివీరుం
డని వింటిమి. అతని రణకలాకౌశలంబు పరీక్షింపక మె
కవ్వడిం గడప నీయము. నే నిదె సమరసన్నాహంబుగా
నరుగుదెంచెద. పార్థుని రమ్మనుండు. పొం"డని బహుమా
నంబులు చేసి పంపిన, నియోగులు వేగంబె యరుగుదెంచి
యవ్విజయునకు వివరించిరి. అంతఁ దురంగమాతంగశతాం
గవీరభట మహోర్భటీసమేతంబుగాఁ బ్రమీల మోహరించి

—: ప్రమీలావిజయులయుద్ధము.: —

రథచక్రఘోషంబును గేతనపటాత్కారంబును గార్ముకజ్యా
నాదంబును లలితమధురసింహనాదంబును భూనభోంతరం
బు దీటుకొన శతమఖతనయునిం గాంచి తనకులుకుఁజూపు
లంబోని వాలుతూపులు వింట సంధించి రథరథ్యకేతనసమే
తంబుగా నించుటయుఁ, బార్థుండును నంగనతోడికయ్యంబు
నకు రోయుచుఁ దీఱనికతంబున మూఁడువాఁడితూపులు
సంధించి యేయుటయు నది తోడనే ఖండించి తీవ్రముఖంబు
లైనశిలీముఖంబులచే దశదిశాముఖంబులు గప్పి తక్కనబో
టులు ఘోటకంబుల మీఁటి సామజంబులఁ బుఱికొల్పి రథం
బులం దోలి చిలుకుటమ్ములచే గ్రుచ్చియు నీఁటెలం బొడి

చియుఁ బట్టిసంబుల నఱికియు శూలమ్ములం గ్రుమ్మియు వంకులఁ జిమ్మియు జముదాళ్లం బొడిచియు గదల నడిచియు ముసలంబుల మోఁదియు ముద్గరంబులఁ జిదిమియు గిరుసుకత్తుల విదళించియుఁ జిఱుతకడ్డియలఁ గొట్టియుఁ రారసిల్లిన నయ్యిరువాఁగును బూర్వపశ్చిమసముద్రంబులవలెం దాఁకి తుములంబుగా సమరంబు గావించు నెడఁ, బ్రమీల యింద్రనందనుం జూచి "కిరీటి! మమ్ము నీబోఁటికిం గెలువ గూడదు. నీకె కాదు. అనిమిషసిద్ధసాధ్యగరుడోరగాదులేనియు నన్ను గెలువలేరు. నీకు గుఱ్ఱంబు గావలయునేని యరభిమానంబు మాని ప్రియంబున నన్ను వరియించిన

—: ప్రమీల యర్జను మోహించుట. :—

హాయంబు నిత్తుం గాక లేక యున్న నిన్నుం బోనిత్తునే! నీయగ్రజుం డైనయుధిష్ఠిరుండు సోమపానంబు సేయ నిమ్ము నీవు నాయధరామృతపానంబు సేయుము. అతండు కురుదేశం బేల నిమ్ము. నీవు నా.... దేశం బేలుము. ఈదేశంబునకు నీవె యొడయఁడ వయ్యెదవు." అనిన ధనంజయుండు దరహాసంబు నెమ్మొగమ్మునం గనుపట్ట "జవ్వనీ!................. నిన్నుం గూడిననరుండు మాసమాత్రంబునఁ బంచత్వంబు నొంది యధోగతికిం జను. అంతట యువతిమండలం బేలువాఁ డెవ్వండు? ధర్మజునకు మరల హయంబు సేర్చువా రెవ్వరు!" అనినం బ్రమీల వాలారుమెఱుంగుఁజూపులం జూచుచు "నీవు దైవయోగంబున మా దేశంబునకు వచ్చినవాఁడవు

ఇంక నెచ్చటికిఁ బోవంగలవు? ఎట్లయిన నీప్రాణంబు లపహరింపక మాన. నామహోగ్రబాణంబులచే నీమేను జల్లెడ క్రంతలుగా గాయంబులం బడి వేదనం బొరలుచు వృథా ప్రాణంబు లప్పగింప నేల!" అనినఁ గన్నులఁ గెంపు నింపుచు నిలింపపతినందనుండు నారి నాఱమ్ములు సంధించి యేసిన, నవ్విలాసిని యన్నియు నారసమ్ముల వానిని రూపఱం జేసి వెండియు నేడువాఁడిబాణంబులు మేనం గీలించి మఱియు వేలకొలంది తూపులవాన గురిసిన, సురపతితనూభవుండు సమ్మోహనాంగి సమ్మోహనాస్త్రంబు వింట సంధించిన నవ్వాలుఁగంటి యయ్యస్త్రంబుతోడం గూడ గాండీవగుణంబు ఖండించిన, నరుండు కోదండంబు సవేఱొండు నారిం గూర్చి యున్నారిం బరిమార్పక మాననని కట్టలుకం గనుబొమ ముడిపాటు గదియించుటయు, నాకాశవాణి "అర్జునా! నిర్జరుల కైన దీనిం గెలువశక్యంబు గాదు. నీవు పదివేలయేఁడులు పోరినం జయంబు చేకూరదు. రిత్త యాయాసం బేమిటికి? ఒక్కనాఁటిరాత్రి దీని......దనియించు హయంబు గొని యథేచ్ఛంబు గాఁ జను" మనిన నర్జునుండు

—: ప్రమీల యర్జును నంతిపురంబునకుఁ గొనిపోవుట :—

నమ్ములు విల్లు నరదంబున నునుచుటయు నయ్యంగన యతిత్వరితంబుగా వచ్చి యాలింగనంబు సేసి పురంబునకుం దోడుక పోయి యంతిపురంబున బంగరుపడుకటింటం బువ్వులపాన్పున.. ...లీలావినోదంబునం బ్రొద్దుగడపి మఱునాఁడు

మత్తమాతంగతురంగమణిభూషణావళులతోడం గూడ మఖ
వాజి నర్పించి క్రొక్కటయు నయ్యర్జునుండు సాదరం
బుగా వీడ్కొని చనియె. అని చెప్పి మఱియు జైమినిము
నీంద్రుండు జనమేజయనరేంద్రునిం గనుంగొని యిట్లనియె.

—: వృక్షదేశవృత్తాంతము. :—

తదనంతరంబ యత్తురంగంబు వృక్షదేశంబునకుం జని
యె. అందలివిశేషంబులు వినుము. అచ్చటి మానవపశు
పక్షివృక్షసంఘంబులు ప్రాతఃకాలంబునం బుట్టి తోడనే
యౌవనంబు నొంది మధ్యాహ్నకాలంబునం గాఁపురంబు
సేసి సాయంకాలంబున మరణంబు నొందు. అనుదినంబు
నివ్విధంబున జననమరణంబు లొందుచునుండు. ఇదియద్దే
శాచారంబు. పార్థుం డవ్విశేషంబులుగని యచ్చెరు వొం
దుచుం బోవునెడ స్వకర్మానురూపంబు గాఁ బుట్టిన యేకపా
దులు ద్విపాదులు త్రిపాదులు ననేకపాదులు వికటపాదులు
నైవజనులును, గుండేలు, ఎద్దు, ఎలుఁగు, వానరంబు, ఏనుఁ
గు, జింక, గుఱ్ఱంబు, పంది, పసువు, పులి, మార్జాలము
మొదలగు జంతువులవలెం గనుపట్టు ముఖంబులు గలిగిన
ప్రజలును, ఒంటికొమ్ములు రెండుకొమ్ములు మూఁడుకొమ్ములు
నాలుగుకొమ్ములు వంకరకొమ్ములు నిడుదకొమ్ములు గలిగిన
మానవులును గూబ కోకిల ఎండ్రకాయ మొదలగువాని
వలె వికృతంబులు కపిలవర్ణంబులు విషమంబులు నైనకన్ను
లం గనుపట్టు జనులునుం గలిగి వింతవింత లైనదేశంబులతి

క్రమించి పోవుచు నత్తురంగం బగ్రభాగంబునఁ బిశాచని
శాచరశాకినీడాకినీబేతాళాదుల కాలయంబును సింహశర
భశార్దూల గండభేరుండ వేదండ గండక శశ వరాహాదినానా
మృగసమూహంబులకు శరణ్యం బైనయరణ్యంబు ప్రవే
శించె, అందుఁ బాపంబులు కాఁపురము సేయుతావును
నశుభంబుల కాలయంబును జనలోకభయంకరంబు నగు
దనుజపురం బొక్కటి కలదు. అప్పట్టణంబున మూఁడుకోట్ల
దానవులు పార్శ్వంబులం గొలువ నిర్దయచిత్తుండును దం
ష్ట్రాకరాళవదనుండును క్రూరకర్ముండును గేలునకుఁ బదివేల
దిగ్గజంబుల సత్తువ గలవాఁడును భీషణాకారుండును నైన
బకాసురతనయుండు భీషణుం డనునామధేయంబు గల
వాఁడు రాజై యుండు. తత్సమీపంబునం దొక్క పర్వత
గుహలోఁ బ్రాణిహింసాదీక్షితుండును భీషణాసురునకుఁ
బురోహితుఁడును నైనబ్రహ్మరాక్షసుం డుండు. వాఁడు
నిడుద లైనప్రేవులజందెంబులును నెత్తుటిపట్టెవర్ధనములును
గపాలజపమాలికయుఁ బచ్చిచర్మం బనియెడి కాషాయవస్త్రం
బును నేనుంగుతలకమండలువును గర్ణపవిత్రంబులును వెన్నె
ముకయూఁతకోలయుం గలిగి మేదోహోత యనునామధే
యంబున వర్తించువాఁడు నర్జునుని యశ్వమేధాశ్వంబు
వచ్చుటం జూచి భీషణాసురుని చెంగటికి వచ్చి దీవించి యి
ట్లని విన్నవించె. "దానవేంద్రా! మీతండ్రి యగు బకా
సురుని బలాతిశయంబున భీముఁడు చంపె. వానితమ్ముం

డగునర్జునుం డశ్వమేధాశ్వంబు వెంబడి మనవీటిచెంగటికి వచ్చె. తండ్రి నిజంపినపగ దీర్చుకొనుటకిదియేసమయంబు నీవు నరమేధం బనుయాగంబు సేయుము. నేనౌద్గాత్రంబు సవరించెద. నేఁ జేయు వ్రతంబులువినుము. ఆషాఢమాసంబునఁ బౌర్ణమాసియందుసన్న్యాసులరక్తంబులనుజలంబులే యాహారంబుగాఁ దపంబు సేసితి. శ్రావణమాసంబున విధవలందల దీయకయే పండుటాకులకరణి మ్రింగి వ్రతంబు సలిపితి. భాద్రపదమాసంబునఁ బాశుపతవ్రతదీక్షాపరుల గుండెకాయలు కందమూలఫలంబులం బోలె నశనంబు సేయుచు నియమంబు నెఱవేర్చితి. ఆశ్వయుజమాసంబున బ్రహ్మచారులఫలాహారంబు సేయుచునిష్ఠాసమన్వితుఁడనై యుంటిని. ఇవ్విధంబునఁ జాతుర్మాస్యవ్రతంబు సలిపి కార్తికమాసంబునఁ గన్నియల భక్షించి పారణసేసితి. ఈపురంబునఁ బెక్కండ్రు బ్రహ్మరాక్షసులు గలరు. వారలిత్తెఱంగున నియమంబు నడుపం జాలరు పుణ్యకాలంబు వీటిం బుత్తురుం. అది యట్లుండెనిప్పుడుబ్రహ్మరాక్షససహస్రభోజనంబు సేయ సంకల్పించి నరునిబలంబులనెల్లదారవోయుము. అనిన విని భీషణుండు కొద్దిగా నవ్వుచు నీకుంగావలసినభోజనం బెద్ది. ఏమాత్రంబు భక్షింపఁ జాలుదువు. తెలియం బలుకు" మనియె.

తదనంతరంబ యాబ్రహ్మరాక్షసుండుబలపరాక్రమవంతు లున్నతాకారు లాజానుబాహులును మూర్ధాభిషిక్తులైన రాజకుమారుల వేయిమందిని గజతురగవీరయోధుల తలమెదళ్ళు కూరలుగా మెసవంగలవాఁడ నింతమాత్రంబుదయచేయవలయు ననిన దనుజనాయకుండు నవ్వి చేతం జేయప్పళించి "బ్రహ్మరాక్షసోత్తమా! ప్రాణిహింసాయజ్ఞంబు నేఁ జేయం బూనితి. తగినయాగోపకరణంబులు సంపాదింపుము. పొ" మ్మని యనిపి భూమి గ్రక్కదల దిక్కులు పిక్కటిల్ల రణభేరి చఱవం బనిచి హుంకారాట్టహాససింహనాదభుజాస్ఫాలనభేరీభాంకారభయంకరంబుగా నాప్తబలంబులతోఁ బురంబు వెలువడి శాత్రవశోషణుండైన భీషణుండుభండనంబునకుంగడంగునప్పుడుజగడంబుసూచు వేడుక మీఱఁ బొలదిండిపడంతులు బంతులుగా వెడలి రెండుయోజనంబులు మూఁడుయోజనంబులునాల్గుయోజనంబులు నిడివియైనచన్నులును, దావాగ్నిదగ్ధంబులైనశాఖాండచయములంబోలెభీకరంబు లగు మొగంబులు, ప్రళయకాలమేఘమాలికలం బోనియాకారంబులునుం గలిగి భువనభయంకరంబుగా ముచ్చట లాడుచు వచ్చి పర్వతశిఖరంబు లెక్కి పాండవసైన్యంబుఁ జూచి యర్జునరథధ్వజంబునమంతు మెఱయు హనుమంతునిం జూని "వీఁడుగదా తోఁకచిచ్చున లంకనివుఱు సేసినమర్కటంబు. సప్తమంత్రికుమారులఁ బంచసేనాగ్రగుల జంబుమాలి నక్షయకుమారుని మారిమసంగినక్రోఁతి. వీఁ డేమిటి కీడవచ్చినాఁడు? వీఁడు దానవుల వేరువిత్తు" అనికలంగంబడు సమయంబున నొక్కబలు

రక్కసి వారల నోడకుం డనిభయంబు దీర్చి తా నొక్కతెయు నాకసంబున కెగసి నల్లమబ్బుకరణి మైపెంచి హుంకరింపుచు వేఁడెంబులువాఱుటయు మూఁడుయోజనంబుల నిడివి యైనదానిచన్నులచేతం గొట్టువడి యర్జునసైన్యంబులు దైన్యంబునొందె; నింత దక్కినరాక్షసవనితలు నవ్విధంబుననె కుచతాడనంబులఁ జతురంగబలంబులం గీటడంగించుటయుఁ గేతనస్థితుం డైనవాయుపుత్త్రుండు మహోగ్రకోపంబున గర్జించి వాలంబు పెంచి వారలకంఠంబులు బిగియించి పర్వతశిఖరంబులం గొట్టియుఁ బయోరాశిలోన న్వైచియుఁ బదిదిక్కులం ద్రిప్పివైచియు ముష్టిఘాతంబుల మోఁకాటిపోటుల మోఁచేతికుమ్ముల నఱచేతిపెట్టులఁ బెడచేతిదెబ్బలఁ జెంపకొట్టులఁ బాదఘాతంబులం గెడపి యద్దానవభామలం దెగటార్చుచుండె.

—: అర్జునుండు భీషణుం జంపుట :—

అంత భీషణాసురుండు రథచక్రఘోషంబును ధనుర్గుణారావంబును దుందుభిధణంధణాత్కారంబు నురోదసీగహ్వరంబునం బ్రతిధ్వనులుసంపాదింప బిరుదకేతనప్రభలు రవిమండలంబుఁ గబళింప నమరేంద్రనందనుం దాఁకుటయు నుభయబలంబులు రభసంబుగాఁ బోరసంబయ్యె నప్పుడు దానవేంద్రుం డింద్రనందనుమీఁద నైదుశరంబు లేయుటయుఁ గిరీటి మూఁడుబాణంబులు నాటించె. అసుర యాఱు తోమరంబు లడరించుటయు సురేంద్రసూనుం డయిదు

నారసంబులం ద్రుచ్చి యొక్కయర్ధచంద్రబాణంబునఁ గోదండంబు ఖండించిన, దైతేయుండు వేఱొక్క కార్ముకంబు సజ్యంబు గావించిన, సవ్యసాచి దానిగుణంబుతోఁ ద్రుంచె. రాత్రించరుండు చక్రంబుం బ్రయోగించిన నరుండు నడుమన తునుమాడె. బకతనూభవుండు ఖడ్గంబు జడిపించిన, బకవైరితమ్ముండు మొసలివాళొలందికి ఖండించె భీషణుండు భీకరశక్తి వైచుటయు, ఫల్గునుండు దానిం బదితునియలు గావించెఁ. రాక్షసేశ్వరుండు పర్వతంబై చనుదెంచిన, నరుండు వజ్రాస్త్రం బేసె. పుణ్యజనుండు మహారణ్యంబై క్రమ్మిన, వివ్వచ్చుండు చిచ్చుబాణం బేసె. క్రవ్యాదుండు నీలజీమూతం బగుటయు, భీమానుజుండు వాయవ్యాస్త్రం బేసె. మఱియు నసుర సింహశార్దూల మృగ వృశ్చికాది రూపంబులం జనుదెంచిన, ధనంజయుండు నయ్యైబాణంబులం జదిపె. అవ్వేళ నొక్కమునీంద్రుండు పార్థుకడకుం జేరి బహువిధంబు లగుకథాప్రసంగములు గార్యకలాపంబులుం బలుకుచు మోసంబు సేయం జూచిన, దానిం దానవమాయగాఁ దెలిసి విజయుండు గపటమౌనిం బరిమార్చె అంత నప్పొలదిండి గదాదండంబు కేలం గైకొని కదియ వచ్చుటయుఁ బాండుతనూభవుండు గల్పాగ్నికీలాకల్పంబును గనకపుంఖవిరాజితంబును గంకపత్త్రవిచిత్రంబును నగుబాణం బొక్కటి యేర్పఱిచి గాండీవంబు గుణసుపడం దిగిచి, యేయుటయు వజ్రాయుధంబును ఖండితంబైన శైలశృంగంబు

కరణి దైత్యునిశిరంబు పుడమిం గూలె. అవ్విధంబునదనుజుని వధియించి తత్పురంబునం గలసమస్తవస్తువులుం జేకొని యవ్వలం బోవునెడ, నయ్యశ్వంబు మణిపురంబుచాయకుం జనియె.

అంతం బద్మరాగమణిమయాకారంబులైనప్రాకారంబులును బాతాళంబు నంటిన యగడ్తలును నమరావతీపురంబున కంతటంతటం గనుపట్టుగోపురంబులును నింద్రసౌధం బైనవైజయంతంబుతోం బంతంబు లాడుసౌధంబులును నిజధర్మంబు దప్పనిచాతుర్వర్ణ్యజనంబులును శత్రుచమూభయంకరంబు లగు చతురంగబలంబులును వివిధవస్తుసమ్మర్దంబులైనయంగడివీథులును బల్లవకుసుమఫలభరితంబులైన యారామంబులును నానావాద్యఘోషితంబులైన దేవాలయంబులును గలిగి, యలకాపురంబు నదలించుచు నమరావతి నెదిరించుచు నతులితైశ్వర్యధుర్యంబును నాశ్చర్యకరంబును బభ్రువాహనభుజాపరిపాలితంబును నైన మణిపురంబు గనుపట్టిన, నింద్రునిముద్దుపట్టి హంసధ్వజునిం జూచి ముందటిపట్టణం బెవ్వరిదనుటయు నతండు "భవదీయకుమారుండును బాలభానుసమానతేజుండును నగు బభ్రువాహనుం డేలుపట్టణం బిది. వైరివీరనరపాలకులకంఠంబులనియెడుకదళీకాండంబులకు నంపం బనం బ్రసిద్ధిగాంచి బలపరాక్రమసంపన్నుం డైనయీకుమారునికి మావంటి రాజులు వేవురు సహస్రహాటకభరితంబులైనశకటంబును

కానుకగా నిచ్చి పొడగన వత్తురు. నీవు తండ్రివని తాను గుమారుం డనియు మేర దప్పక యితం డూరకున్న లేన్న గాక యెదిరించి తురంగంబు పట్టించెనేని యెటువంటి వారికేనియు నెదిరింప శక్యంబుగాదు." అనిపలుకు నవసరంబున, సుబుద్ధి యనం బరంగిన బభ్రువాహనునిసేనాపతి వేడుకగా నరాళంబుగా వచ్చి మగుడునప్పు డత్తురంగంబుం గాంచి పట్టుకొని వచ్చె. అప్పుడు సామవేదమయం బైనబింబంబునం గనుపట్టుచు నాదిత్యుండు పశ్చిమసముద్రంబునం గ్రుంకె. పక్షు లంతరిక్షంబున వివిధనాదంబులు సేయుచు గూండ్లుచేరం జనియె. తారకానికరంబు లింతంతటం దోంచె. దిగంతంబు లంతంతకుం గొంచెంబు లయ్యె. చీంకటులు వేంకటులయినకరణిం బెరిగె. ఇవ్విధంబున నరుణుం డస్తమించు సమయంబున సుబుద్ధి పురంబునకు వచ్చె. కెంపుగోడలు మగరాలనెలకట్లు పగడాలకంబంబులు దంతపుందలుపులు బంగారుసోపానంబులుముత్యాలచూరుమొగ్గలు కుందనంపుబొమ్మలు చీనాంబరంబులమేలుకట్లు నగరుసాంబ్రాణిధూపంబులు గలిగి, పెంపొందుకొలువుకూటంబున మూర్ధాభిషిక్తులైనమండలాధీశ్వరులు కొలువునకై సందడింప, రెండవయాఖండలుండునుంబలె బభ్రువాహనుండు కనకరత్నమయంబులైనకరదీపికాసహస్రంబులు పగలువత్తులు వియత్తలంబు పట్టపగలింటికరణిం జేయ నిండోలగంబున నుండె.

ఆసమయంబున బంగరుపల్లంబులు పక్కెరలు మోముట్టులుసింహపుఁదలాటంబులుచామరంబులుకనకమయంబులైన కళ్లెంబులుంగలిగి నశకసింధ్వారట్టకాంభోజాదిహయంబులం దెప్పించి కనుంగొనుచుండు నవసరంబునసుబుద్ధి భూజానికిమ్రొక్కి యత్తురంగమశ్రేష్ఠంబుకానుకగానర్పించె. అవ్విభుండు దానియాకారరేఖాలక్షణంబుల కాశ్చర్యంబు నొందిసమీపంబునకుఁ దెప్పించి మొగంబు నిమిరి లలాటంబునం గనుపట్టుకనకపట్టికతీసి, రాజాధిరాజపరమేశ్వరాష్టదిగ్రాజమనోభయంకర రాజమార్తాండుం డైనయుధిష్ఠిరునిచే విసృష్టం బయ్యె. నిటలాక్షు నెక్కటికయ్యంబున గెలిచిన కిరీటి యిత్తురంగంబున కంగరక్షగాఁ జనుదెంచె. ధారుణీశూరులు గలరేని పట్టుదురుగాక. అనియెడు బిరుదుగద్యంబు చదువుకొని బభ్రువాహనుండు సుబుద్ధినిం జూచి సాదరంబుగా "మాపెద్దతండ్రియు నమానుషపరాక్రముండు నైన యుధిష్ఠిరుండశ్వమేధంబు సేయ దీక్షించి విడువంజనుదెంచిన దీహయంబు. దీనికి మాతండ్రి సహాయంబుగావచ్చె. ముక్కంటి నొంటి పోట్లాటం గెలిచిన నెఱజోదు. ఇంద్రుని యర్ధాసనం బెక్కినమహామహుండు. కాలకేయాది దానవులం గీటడంగించిన త్రైలోక్యమల్లుండు. చిత్రాంగదానాయకుం డిచ్చటికి విజయంబు సేసె; ననిన నాభాగ్యం బెంతని వర్ణింతు! ప్రభాతకాలంబున మాతండ్రి సమ్ముఖంబునకుం బోవలయు. వలయు వస్తువ్రాతంబులు సమకూ

ర్పుము." అని యానతిచ్చి మంత్రుల నిజనివాసంబుల కనిచి బభ్రువాహనమహీకాంతుం డంతిపురంబునకుం జనియె. అంతఁ బ్రభాతకాలం బగుటయు, మణిపురాధీశ్వరుండు నిదుర మేల్కాంచి కాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి మణిభూషణాంబరగంధమాల్యాలంకృతుండై సామంతమంత్రిపురోహితదండనాయకులు గొలువ, శుభలక్షణవిరాజ మైన తేజి నెక్కి కంచుకులు సాహోనినాదంబుల హెచ్చరికలు దెలుపఁ, బౌరపురంధ్రీనివహంబులు గుసుమాక్షతలు సల్ల, వందిమాగధవైతాళికులు పాఠకులు బిరుదు గద్యంబులం గైవారంబులు సేయ, శంఖభేరీ మృదంగబిరుదకాహళంబులులియఁ, జతురంగవాహినీపరివృతుండై మేరుశైలంబుకైలాసగిరియుఁ, బెల్లగించి తేనిమాత్రంబెకాని యంతకంటెఁ దక్కువ కాని బంగరు వెండి రాసులును, మలయశైలంబు తేనిచోటంబ కాని యంతకంటె గణనకు మించిన గంధసారంబులును, గంధమాదనగిరి తేలేదనినమాత్రంబె కాని యంతకుఁ గడమలేని కర్పూరంపుఁ బెతికలును, రోహణాచలంబు తేకున్న మాత్రమెకాని యంతకంటె వెలితివడనిఁ రత్ననికరంబులును, దండ్రికిం గానుకలుదెచ్చె. మేలు మేలని సకలరాజులుంగొనియాడ బభ్రువాహనుం డధ్వరాశ్వంబు గొనుచు వచ్చి మెక్కినగుఱ్ఱంబు డిగ్గి విజయుచెంతకుం జేరి క్రొత్తముత్తియంబులు పాదంబులపయిం బోసి సాష్టాంగ దండప్రణామంబుసేసి నిన్నుఁ దప్పిదంబుగా మావాఁడు హా

యంబుఁ బట్టి తెచ్చెఁ; నీయపరాధంబు సహింపుము. బిడ్డ లెంత నేరక నడిచినం దండ్రికి సహింపు టుచితంబె కద. అని వెండియుఁ బాదంబులపయిం బడియె.

అంతఁ బాండవమధ్యముండు గంగానదీశాపంబువలన విపరీతకాలం బగుటం జేసి బుద్ధిభ్రంశంబు నొంది యాగ్రహం బుడుపలేక రత్నమయంబగునతని కిరీటంబు వీడివడం దన్నుటయు సందలిరాజులందఱు నాహాకారంబులుచేసిరి. అప్పుడు బభ్రువాహనుండు మొగంబున వికారంబు నొందక చేతులు గట్టుక యూరకున్న సాత్యకి తనయునిం గృపఁ జూడు మనియె. కర్ణనందనుం డింత కోపంబేమిటి కనియె. హంసకేతనుం డింతగర్వం బేమిటి కనియె. నీలధ్వజుం డింకనైన మన్నింపు మనియె. ప్రద్యుమ్నుం డిది యేమి రిత్తగొడవ లనియె. కృతవర్మ యిది తగవు గా దపకీర్తి యనియె. అనుసాల్వుం డయుక్తం బనియె. యౌవనాశ్వుం డీచందంబు నీవంటివాని కర్హంబు గాదనియె. తక్కినరాజు లందఱు వేనవేలభంగుల విన్నవించినఁ బార్థుం డంతకంతకు నగ్గలంబగు కోపంబునఁ జుఱచుఱం జూచుచు "నోరి పందా! ముందఱ బఱతెంచు గుఱ్ఱంబు పట్టికొని యాపిఱుందన వచ్చునీదళంబులం గనుంగొని ప్రాణభీతిచేఁ గదనంబునకుం బ్రాలుమాలి కాళ్లమీఁదం బడియెదవు. నీవు నాకు జనియించుటకల్ల. చిత్రాంగదావధూటికిం గోమటివానికిం బుట్టినవాఁడవు. నాకెదురుగా నుండక పొమ్మనిన నారాచకొమరుండు

పొక్కపడుచు నన్ను నే మన్న నేమి సేసినం గొఱంత లేదు. పరమపతివ్రతాతిలకంబును సీతాసమానచారిత్రయు నుభయకులపవిత్రయు నైనమాతల్లిని దూషించితివి గావున నే వినంజాల; ని వేమి సేతువు, నావినయం బింతకు దెచ్చెఁ, బెక్కుమాట లేమిటికి? ఎక్కటిపోరునన్ జయించెదో, దళంబులు సహాయంబుగాఁ గొని పోరెదో, ఆయత్తమ్ముగమ్ము, లెమ్ము. నేను క్షత్రియకుమారుండ నగుటయు, వైశ్యపుత్రుండ నగుటయుఁ, జూచెదవు. అని తెచ్చినకానుకలు పురంబునకు మగుడ ననిచి, యశ్వంబు లాయంబునకుం గొనిపొమ్మని మొగంబున గంటువెట్టుకొని గుఱుక్కన మరలి రెండుగడియలదూరం బవ్వలికిం జని, సుబుద్ధి యనుసేనాపతిం జూచి సైన్యంబుల నొక్కముఖంబుగా మోహరింపం బనుపుమనుటయు సైన్యపతియుఁ గనకకింకిణీఘంటికా కేతనపతాకాలంకృతంబు లైనయేడుకోటులు రథంబులును, గీలుమదంబునం బొదలు భద్రగజంబు లర్బుదంబులును, జటులధాటిని రాఘూటంబులును, మనోహారంబులును నైన తెల్లగుఱ్ఱంబులు రెండర్బుదంబులును, సమరకర్కశులు బాహుబలధురీణులు నైనవీరభటులు మూఁడర్బుదంబులును, గ్రందుకొనఁ గాలచక్రాకారంబును నాహవభయంకరంబును, నగు మోహరంబు సంఘటించె. అప్పుడు కపికేతనునిపాలికిం దోఁచు ధూమకేతుచందంబున నీలమణిదండమండితంబైన మయూరధ్వజంబును గనకమయనిర్వక్రంబు లైనచక్రంబులును దిర

స్కృతవజ్రాయుధంబు లైనయాయుధంబులును మరకతమణి నిభాంగంబు లైనతురంగంబులునుం గలిగి సఫలితమనో రథం బైనరథంబు నెక్కి బభ్రువాహనుండు బాణబాణాసన తూణీర కరవాల ఖేటక కవచ తలత్రాణ శిరస్త్రాణంబులు మెఱయ భద్రగజంబులమీఁదం గమకించు సింగంపుఁగొదమ తెఱంగున నెదురుగా మోహరించి నిలిచె.

తదనంతరంబ యుభయబలంబు లొండొరులం దాఁకొని పూర్వపశ్చిమసముద్రంబుల తెఱంగున నేనుంగు లేనుంగులు నశ్వంబు లశ్వంబులును రథంబులు రథంబులును గాల్బంట్లు కాలుబంట్లును సేనాపతులు సేనాపతులును దొరలు దొరలునుం గాఁ దలపడి నెత్తురుటేఱులు మాంస పర్వతంబులు మేదోమస్తిష్కపంకంబునుం గలుగునట్లుగా ఖడ్గాఖడ్గి దండాదండి బాహాబాహి కచాకచి యుం గాఁ బెనంగునెడ బభ్రువాహనుండు తేరు కదియం దోలించి క్రీడి నుద్దేశించి "తండ్రివి గావున వందనంబు సేసెద. నేను వచ్చినయెడ మేర మీఱినమాట లాడితివి. నాపరాక్రమంబు చూడం గోరి యవ్విధంబునఁ బలికినఁ నేమి. నీతలపు నెఱవేర్చెద. ఇంక శంకింపఁ బని లేదు. కార్ముకంబుఁ గైకొనుము. నీవు గురుండవు గావున మున్నుగా బాణంబులు నాపయిం బ్రయోగింపుము." అని పలుకు నవసరమ్మున ననుసాల్వుండక్కుమారు నెదిరించి కార్ముకంబు గుడుసుపడం దిగిచి తొమ్మిదియమ్ములు నిగిడించుటయు నది సర

కుఁగొనక చిత్రాంగదానందనుండు చిలుకఱెక్కలు గీలుకొలిపిన వాలికలకోరికోలలు నూఱు ప్రయోగించిన, వాఁడవి నడిత్రోవనే తునియలుగావించి శతసహస్రసంఖ్యాకంబులగు కంకపత్రంబు లేసె. ఈచందంబున సింహావిక్రము లైనయయ్యిరువురు శిలీముఖనఖంబుల మేనులన్ గ్రుచ్చుచుఁ బూచిన మోదుగుల తెఱంగున దురంబు సేయునవసరంబునఁ బాండుపౌత్రుండు నాలుఁగురాచరంబుల నశ్వంబులను నయిదుప్రదరంబుల సారథిశిరోధియు నేడువాఁడితూపులఁ గార్ముకంబును నెనిమిదివిశిఖంబుల రథంబునుం దుత్తుమురు గాపించిన, ననుసాల్వుండు నూతనశతాంగారూఢుండును సజ్జీకృతకార్ముకుండు నై చండకాండంబులం బాండుపౌత్రునిం దూలించుటయు, నతండు రోషావేశంబున శస్త్రవర్షంబులు గురిసి క్రమ్మఱ విరథునిం గావించిన, ననుసాల్వుండు గదకరంబునం గైకొని యెదురుగా నడిచినఁ, దొమ్మిదిచిలుకుటమ్ము లురంబున నాటించిన, నతండు రిమ్మ పట్టి భూతలమ్మున వ్రాలె. అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు విద్యుల్లతాసంకాశం బైనబాణాసనంబు మండలాకారంబుగాఁ దిగిచి ప్రదరవర్షంబులు గురియుచు ననుసాల్వునకుం బ్రాపై యెదిరించిన, బభ్రువాహనుండు బాహువిజృంభణంబున లక్షలకొలందులగు తీక్ష్ణబాణంబులు ప్రయోగించిన, శ్రీకృష్ణకుమారుండనంగుం డనుపేరు యథార్థంబుగా నావరింపంబడి యేదుఁ వెరిఁగినచందంబునం గనుపట్టి సమరవ్యాపారంబులు మఱచి

ముందు వెనుక దోఁచక తిరుగుడుపడుచు నుండుసమయం
బునఁ బార్థకుమారుండు చతురంగబలంబులం గసిమసంగు
టయుఁ, బ్రద్యుమ్నుండు గొంతతడవునకుం దెలివిం జెంది
బభ్రువాహను దేహంబును దనయట్ల శరమయంబు గా
వించి యతని సైన్యంబులలోనం జొచ్చి కఠోరంబులును
గాలదండోపమానంబులును గనకపుంఖ పుంఖితంబులును
నైన కాండంబు లకాండ ప్రళయ జలధరంబుగతిం గురిసిన,
మ్రగ్గుమదావళంబులును, బడుమావంతులును, గెడయు రౌతు
లును, దన్నుకొనుగుఱ్ఱంబులును, నఱవఱలైన యరదంబు
లును, జచ్చినరథికసారథులును, బొలిసినవీర యోధులును,
దుమురులైనచక్రగదాకుంత తోమరముసల ముద్గరపట్టిసాది
సాధనంబులును, జినిగినమైముఖువులును, ఛిద్రంబులైన
శిరస్త్రాణంబులును, బోడిమైనచిందములును గాలికిం బోవు
చామరంబులును, జూర్ణంబులైనభూషణంబులునుం గలిగి
మృత్యువిహారస్థానంబునుం బోలె రణాంగణంబు దుర్నిరీ
క్ష్యంబయ్యె. అప్పుడు శాకినీఢాకినీభూతబేతాళకూష్మాండబ్ర
హ్మరాక్షసప్రేతసంఘంబులు చొరబడి గజకళేబరంబుల హాయ
కంకాళంబుల వీరభటశరీరంబుల మంచిదిగా నేర్పఱిచి చర్మ
ములందిత్తులుగా నొలిచి, జానుజఘనపార్శ్వకంఠాదిస్థానం
బులం గలపలలంబు కపాలపాత్రంబుల వడ్డించి, పునుకగిన్ని
యలఁ గ్రొత్తనెత్తురులు నించి, చుట్టంబులుం దాము నుబం
తులుదీఱ యాకంఠపూర్తిగా మెసవి చిట్టెముకలు చప్ప

రించి లోనున్న మెదడు పీల్చి, రక్తపూరంబులు గళగళం
గ్రోలి తృప్తిఁ జెంది యాడం దొడంగె. అం దొక్కడానికి
కిరీటకుండలాభిరామంబులైన రాజులశిరంబులు పదియుఁ
బదియు నైదు మింటికెగురవైచి యచ్చనగం డ్లాడె. ఒక్క
శాకిని యేనుఁగుదంతంబు బిఱబిఱఁ ద్రిప్పుచుఁ జౌపదంబుల
నటింపం దొడంగె. వే ఱొక్కప్రేతం బేనుఁగుచర్మంబు
ముసుంగుచెఱఁగుగా నిడి యభినయింపుచు దేశీయనాట్యం
బు సేసె. ఒక్క బేతాళుండు భుజంబుల మేనిచట్టంబులు దగి
లించికొని సరిబేసియాటలాడం దొడంగె, భూతగణంబులు
కరతాళంబులు ఘటియింపఁ బూతనాగ్రహంబులు కపాల
కుండలంబులు వదల శల్యహారంబులు పొదలఁ జకచకఝుం
కృతులతోఁ జిందులు ద్రొక్కం దొడంగె. ఒక్క భైరవుండు
గండు మిగిలి....... ....దశదిసలు గగ్గోలుగా నా
ర్చుచు దువాళింపం దొడంగె. ఇవ్విధంబున నతిభయంకరం
బగు రణాంగణంబున నవక్రపరాక్రముం డగుచక్రికుమా
రుండు విజృంభించె.

అయ్యవసరంబున బభ్రువాహనుండు తెప్పిఱి రుక్మిణీనంద
నునకు నడ్డంబుగా రథంబు దఱిమించి లెక్కకు మిక్కుటంబు
లైనయుక్కుటలుఁగులు చెక్కుటయు గూఁటిలో నొదిఁగిన
గువ్వలచందంబునఁ గొంతతడవు రౌక్మిణేయుండు తన్నుం
గప్పినయట్ల తీవ్రవిశిఖంబులచేఁ జిత్రాంగదాసుతునిం గప్పిన
నతండు గమకించి కృష్ణతనూభవు రథంబుఁ బెక్కుశకలంబు

లుగా ఖండించిన జనార్దనతనూజుండు వేఱొక్కరథంబధి
రోహించిన నదియును ఖండించె. ఇవ్విధంబున నరగడియ
లో నిరువదియరదంబులు ద్రుంచిన మీానకేతనుండు కపికే
తనకుమారకునికరలాఘవంబుఁగొనియాడుచునతండెక్కిన
రథంబు తునుకలు సేసినఁ, బాండ్యపతి వేఱొక్కరథంబెక్కి
నదియునుం ద్రుంచిన మఱియొక్కస్యందనం బధిరోహించె.
ఇత్తెఱంగున యాదవకుమారుండు త్రుంచిన యరదంబులు
లెక్కపెట్టం దరంబు గా దయ్యె. అంత నయ్యిరువురు
దివ్యాస్త్రయుద్ధంబు సేసి తనివిసనక చక్రంబు గదయుఁ
గత్తి కేడెంబు గండగొడ్డలియుం బ్రాసంబు ముసలంబునుం
గైకొని యురవళ్ళు మీాఱుపరువళ్లు మెఱయ సాదనమెలఁకు
వలు చూపఱకు నయనానందంబు సేయఁ ద్రాసునం దూఁ
చినచందంబున నెక్కువతక్కువలు లేక పెనంగుచు మనో
గతంబు లైనక్రోధాగ్నిజ్వాలలు వెలికుఱికెనో యను తెఱం
గున గాయమ్ములం, గ్రమ్ము రుధిరమ్ములు కుంకుమరసమ్ములకరణి
నెమ్మేను లలంకరింపఁ గోదండంబు లూఁదికొని వింటికొప్పు
లం దమ మోములు చేర్చికొని సొమ్మసిలియుండిరి. అపుడు
బభ్రువాహనుండు గాండీవగుణధ్వని చెవులం బడుటయు
మూర్ఛ తెప్పిఱి శరశరాసనంబులు గైకొని తొల్లి కుశుండు
శ్రీరామచంద్రునితో నెదిరింపం గడఁగినచందంబున గాం
డీవితో భండనంబు సేయం జనుదెంచె.

—: కుశలవోపాఖ్యానము :

అనిన విని జనమేజయుండు జైమినిం గనుఁగొని సీతా
కుమారుం డైనకుశునితో శ్రీరామచంద్రుం డేమిటికి యు
ద్ధంబు సేసె ననిన మునీంద్రుండు నరేంద్రునిం జూచి దురి
తహరంబును శుభకరంబును మనోరథప్రదంబును విఖ్యా
తంబు నైనకుశలవోపాఖ్యానంబు వినిపించెద. సావధాన
చిత్తుండవై వినుము. శ్రీరామభద్రుండు తండ్రి పంపునఁ
బదునాలుగు సంవత్సరంబు లరణ్యంబునం దపంబుగావించి
రావణకుంభకర్ణమేఘనాదప్రముఖరాక్షసులసమయించితన
ప్రవేశంబువలన ననలునిం బావనంబు సేసిన జానకీదేవిం
జేపట్టి సౌమిత్రివిభీషణసుగ్రీవజాంబవత్ప్రముఖు లైనయోధ
వీరులు గొలువ, నయోధ్యానగరంబునకు వచ్చి, పురజను
లెదుర్కొనఁ బుష్పకంబు డిగ్గి వసిష్ఠమహామునికభివాదనం
బొనర్చి తల్లులకు మ్రొక్కి, తనకు వందనంబు సేసినభరత
శత్రుఘ్నులఁ గౌఁగిటం జేర్చి సుమంత్రుండు మొదలగు
మంత్రులసంతాపంబు దీఱ వారివారి నాదరించి పతివి
యోగదుఃఖితయు నిజవియోగక్లేశితయు నైనకౌసల్యకడ
కుం జని దండప్రణామంబొనర్చుటయుఁ, దనయునిఁ గౌఁగిటం
జేర్చి గద్గదస్వరంబున "అన్నా! రాఘవా! మున్ను వసిష్ఠా
దిమునులు నన్నుం జూచి "నీకుమారుం డక్షయకుమారుం
డాద్యుండు నప్రమేయుండు నచ్ఛేద్యుండు నభేద్యుండు నఖి
లలోకాధీశ్వరుండు" నని పలుకరించిన దబ్బఱగా నెంచి

యుండితి. ఇప్పుడు జలధిబంధనంబును దశముఖసంహారంబును జేసి బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతాపూజితుండవై యేతెంచుటకతన, దద్వాక్యంబులు నిజంబు లనితోఁచె" ననిపలుకునంబ పలుకులకు శ్రీరఘువీరుండు సంతసించుచుఁ బురందరవైభవంబున నయోధ్య వేంచేసి పట్టాభిషిక్తుండై రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచుండ, వృక్షంబులు సర్వకాలంబులందును గిసలయకుసుమఫలభరితంబు లయ్యె ధేనువు లపారంబుగా క్షీరంబు లీయం దొడంగె. తగినపతి చొరకుట వలన ధరణీతరుణి నిశ్చలత్వంబు నొందె. తస్కరభయంబులుసున్న యయ్యె. పుత్రశోకంబులు లేవయ్యె. వైధవ్యంబులు రావయ్యె. ప్రాణులు రోగంబు లెఱుంగరైరి. నెలమూఁడువానలు గురియసాగె. ధాత్రీతలంబు దున్నకయె పండె. ధారణపోఁకకుఁ బుట్టెఁడయ్యె. ఈతిబాధలొక్కటి లేవయ్యె. ఇవ్విధంబున శ్రీరామచంద్రుండుగుణత్రయంబుతోడం గూడినపరతత్త్వంబుచందంబున ననుజత్రితయంబుతోఁ గూడ జలధివలయవేల్లితం బైనజగతీతలంబు నేలుచుసీతాసమేతంబుగా నిష్టోపభోగంబు లనుభవించుచుఁ దొమ్మిదివేలసంవత్సరంబులు ధాత్రిపాలనంబు సేసి "యపుత్రులకు లోకంబు లేదుగదా" యని యూహించి మనుజమాత్రునిచందంబునఁ బిత్రృణంబు దీఱునుపాయంబు యోజనసేయుచుఁ బుత్రార్థియై సంతాపంబునం గుందుచుండ, జానకి శ్రవణానక్షత్రచతుర్థపాదంబునఁ జరమలగ్నంబుననజ

నిం బట్టణంబు వెడలింపం జాణముహూర్తంబునఁ బ్రథమగర్భంబు దాల్చె. అంతనాలవమాసంబునఁగడపటిదినంబు ప్రభాతకాలంబున లక్ష్మణుండు సీతాదేవింగొనిపోయియడవిలో విడిచి వచ్చునట్లుగాఁ గల గని దిగ్గన లేచి మనంబునం గలంగుచు సంధ్యాదివిధులు నిర్వర్తించిగురుండైన వసిష్ఠమహామునితో నిశాచతుర్థయామంబునం గన్నకల తెఱం గెఱింగించిన నమ్మునీంద్రుండు రఘూద్వహుం జూచి "భావికార్యంబు గాక మానదు. శీఘ్రంబుగా జనకపుత్రికి బుంసవనాదికర్మంబు లాచరించి గర్భసంరక్షణంబు సేయందగు తమ్మునిం బంపి సత్వరంబుగా జనకుని రప్పింపుము. ఐదవమాసంబునందు శుక్లపక్షసప్తమీదినంబున నిరువురకుఁ జంద్రతారాబలంబులు పొసంగియున్నయవి. నాఁటికి ధనుర్లగ్నంబున సీమంతపుంసవనంబులు సేయందగినయవి" అని ముహూర్తనిర్ణయంబు సేసిన రఘువీరుండు జనకునిం దోడ్కొనివచ్చుటకు సౌమిత్రిం బనిచి వసిష్ఠ వామదేవాదులునిచినలగ్నంబునఁ బండ్రెండుగడియలదూరంబు చొకంబుగా నింద్రనీలమయంబులును వజ్రఖచితంబులును వైడూర్యనిర్మితంబును దప్తకాంచనఘటితంబులు నైన స్తంభంబులు నిలిపి పెండ్లిచవికె వేయించె.

తదనంతరంబ జనకమహీపతియు యుధాజిత్తు మొదలయినబంధువులు వచ్చుటంజేసి సప్తమీదినంబున వసిష్ఠమహాముని వామదేవాదులతోడం గూడ నాజ్ఞతిలచరు

హోమంబులు గావించి సీతాదేవికొప్పున ములుపందిముం
డ్లతోఁ గూడ సూత్రవేష్టంబు సేసి, గోదుమపూసలపేరు
నత్తికాయపూసలపేరు నాగమోక్తవిధానంబున నాజగదంబ
గళంబున నిలిపి, శంఖభేరీమృదంగఝల్లరీమురజగంభీరధ్వ
నులు దిశామండలంబు నిండ బ్రాహ్మణులకుఁ గనకరత్నాం
బరగజతురగాదిదానంబులు గావించి, మహీసురులతోడం
గూడ బాంధవులం బంతులు తీర్చి బంగరుపళ్ళెరంబులం
బహువిధాన్నంబులు భుజియింపం జేసి భూసురాశీర్వాదం
బులు గైకొని మహోత్సవంబు సేయుటయు జనకమహారాజు
తనకోరిక నెఱవేఱుటవలన నానందభరితమానసుండై య
మ్మహోత్సవంబు చూచి తనయేలు రాజ్యంబు నెల్ల నల్లున
కొసంగి విశ్వామిత్రునితోఁ గూడఁ దపోవనంబునకుం
జనెఁ, గాకుత్స్థుండు సర్వసర్వంసహావలయంబు నేకాతప
త్రంబుగా నేలుచున్నయెడ నొక్కనాఁ డేకాంతంబున జానకీ
కాంత కాంతునితో నిట్లనియె. "వల్లభా! నాయుల్లంబున
నొక్కకాంక్ష యున్నది. నీవు నెఱవేర్పవలయు. గంగా
తీరంబునం దపంబు సేయు తపసియిల్లాండ్రతోడం గూడ
వనంబుల విహరింపుచు నుండం గోరెద" ననిన రావణాం
తకుండు గుండెజల్లన నీయొప్పులకుప్ప యింతయొప్పనికోరిక
గోరునే? యని వగలం బొగులుచుఁ దొల్లి పదునాల్గుసంవత్స
రంబు లడవులలో నిడుములు పడినదియునుం జాలక యి
ప్పుడు నదియ కోరె. నేను దొలుతఁ గన్నదుస్స్వప్నంబును

లతిక కిది ఫలం బయ్యె నని నిశ్చయించి "కొమ్మా! యటుల
కానిమ్ము, రేపటికి నిన్ను వనంబులకుం బనిచెద" ననియభ్యం
తరమందిరంబున కయ్యింతి ననిచి యున్నసమయంబునఁ
బ్రతిహారి యరుగుదెంచి పౌరవృత్తాంతంబులు దెలుపు
టకుఁ జారులు వచ్చియున్నవా రనిన రఘువీరుండు వా
రలం బిలిపించిన నందఱు వందనంబులు సేసి కేలుమోడ్చి
వరుసగా నిలుచుటయు, "నేఁటి కెవ్వియేని యువింతలు గల
వేని దెలుపుఁడు. నన్ను నాతోఁబుట్టుగుల జనకనందన
నుద్దేశించి జను లేమనియెదరు? వెఱవక పలుకుం" డనినఁ
జారులు భయకంపితులై "దేవా! తారకమంత్రంబునకు

నీవర్థము. పంచమహాపాతకంబు లనియెడిచీఁకట్లకు దేవర
నామాక్షరంబులు చండభానుకిరణంబులు త్రిలోకపావనుం
డవైన నిన్నుం దలంచినయంతఁ బాపంబులె పుణ్యంబులగు.
అట్టిదేవరతోడ మత్తచిత్తులైనపౌరులమాటలు పలుక నలి
కెదము. అయినను స్వామివార లడుగుటం జేసి వినినమాట
దాఁపక తెలిపెదము. "ఈపురంబున నొక్కచాకిత, మగండు
తిరస్కారంబు సేసె నని యలిగి పుట్టినింటికిం బోయినం
దానితండ్రి కూఁతురా! జనంబుల దేహంబులు సోఁకి మ
యిలవడినకోకలు శుద్ధి సేసి ధారణయోగ్యంబులు సేయు
నట్టియుత్తమకులంబునకు మయిలగల్పించితివి. ఇంటిజగడం
బింటిలోననె యడంపక యింతదూరంబు వచ్చుట తగవు
కాదు!" అని కూఁతుం దోడ్కొని యల్లునికడకు వచ్చిన

వాఁడు నెయ్యి వోసినయగ్ని చందంబున భగ్గునమండుచు "నిల్లు వెడలి నాలుగుదినంబులు వేఱొకచోట నుండి మగుడ నాకడకు వచ్చినపడంతి నేలుటకు రక్కసుండు గొనిపోయిన సీతం దెచ్చికొనిన రాఘవుండను గాను" అని యన్నీచుండు దుర్భాషలు పలికినఁ, జెవులు మూసికొని వానిమామ కొమరితం దోడుకొని యింటికిం బోయె. మలినాంబరములకు నిడఁగా మిగిలిన యెంగిలిగంజి ద్రావుచుఁ బొట్టవోసికొనునీచునియందు నిట్టిదుర్గుణంబులె కాని మంచిమాట లేమిటికిం బొడము! ఏన నీవృత్తాంతంబు దేవర కెఱింగింప వచ్చితి" మనిన మనుకులతిలకుండు మనంబు జల్లన మేను వ్రాన్పడఁ గొంతతడవుండి ధైర్యం బవలంబించి చారులం బొమ్మని యారాత్రి నాలవజాము బ్రహ్మకల్పంబు గడపినకరణిం గడపె.

అనంతంబ వేగుటయు భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులు సత్వరంబుగా రామభూమీశ్వరుసమ్ముఖంబునకు వచ్చిచింతాక్రాంతుండును వివర్ణవదనుండును బాష్పాకులితనేత్రుండును నై రాహుగ్రస్తుం డైనపూర్ణచంద్రుండునుం బోలె కాంతివిరహితుండై యున్న యన్న నవలోకించినమాత్రంబున ఖిన్నులై తత్పాదంబులకు మ్రొక్కి పలుక వెఱచి మెల్లమెల్లన "జగద్వల్లభా! దేవరపాదసేవయె సకలపురుషార్థంబులకుం గారణంబు అని యెంచు నట్టి మాయెడం దయచూడ కుండుటకుఁ గారణం బేమి యనిన

రఘువరుండు చారులవాక్యంబులు పలుకరించి దుష్టపురుషునిచే నిందితం బగువేదంబుకరణి క్షుద్రజనులచేఁ బరమసాధ్వి యగుసీత నిందం జెందె. అశనిపాతసకాశం బైన లోకాపవాదంబునం గలుగుభయంబు డెందంబు వ్రక్కలింపం దొడంగె. జన్మమరణభయభీతుం డగుయోగిపురుషుండు మాయనుం బోలె పరమసాధ్వియైనసీతను బరిత్యజించెద, అనినవిని భరతుండు భయకంపితస్వాంతుం డయి "అయ్యా! నీవంటివివేకి యిట్లానతీయం దగునె. కపిలధేనువును సంపాదించి యంటువడె ననుచు నడవిలో విడువ నడచువాఁడునుం గలఁడె. తొలుతలంకాపురంబున దశముఖుని సంహరించినపిమ్మట ననలంబులోనం జొచ్చి బ్రహ్మపురందరబృందారకబృందంబులు వినుతింపం గందకుండ నున్నయిన్నారీమణిం జూచి యీపతివ్రతాతిలకంబుతనకుం గోడ లైనకతంబునం బుణ్యలోకంబులుగలిగెఁ, గాకున్నం బుత్రశోకంబున మృతిం బొందినవారలకు గతి గలుగ నేర్చునె! అని దేవదానవరాక్షసవానరవీరులు వినుచునుండ మనతండ్రి యగుదశరథమహారాజు కొనియాడినట్టిశుభచరిత్రయు నిక్ష్వాకుకులపవిత్రయు సౌజన్యపాత్రయునగుజనకపుత్త్రికను ఘోరమృగపక్షిగణాకీర్ణంబును నిశాచరవిహారస్థానం బైనకాననంబునఁ ద్యజించుటకంటెఁ బాపంబు లేదు. కావున నిట్లుచేయుట యనుచితిం" బనినలక్ష్మణుండు రోషారుణలోచనుండై "లోకమాత యగుసీత నిట్లాడిన

నరాధమునిం బరిమొండెంబులు సేయవలయుఁగాకిగానియా
యంబ బరిత్యజంప నగునే యనుటయు శత్రుఘ్నుండును
నట్లన పలికిన రాఘవుండు భరతాదులం జూచి "జానకి
లోకపావని యగుటనేనెఱుంగుదు నైన లోకాపవాదంబు
పుట్టినయెడ నర్థంబు నైన ననుజుల నైన హితుల నైన
దేహంబు నైనం దృణంబుగాఁ ద్యజింతు ననినయెడ నిది
యేమి యెచ్చు. మనవంశసంభవులును మానధనులు నైన
హరిశ్చంద్రాదులు తొల్లికీర్తికొఱకుఁగాసర్వస్వంబునుం బరి
త్యజించిరి. కీర్తిహీనులు జీవన్మృతులుగా నెఱుంగుదు.
తొంటి రాజర్షులు తనువులైనం బరిత్యజించి కీర్తిసంపాదిం
చిరి. అట్లగుటకతనఁ బావనచరిత్ర యైనసీత నుజ్జగించి
కుప్పసం బూడ్చినసర్పంబు తెఱంగునఁ బ్రకాశించెద"
అనినరఘువీరుని తెగువ గనుంగొని భయంబున మాఱాడ
వెఱచి భరతశత్రుఘ్నులప్పటికిం దలంకి చనిరి.

తదనంతరంబ దుఃఖంబునం జిక్కినయన్నయొద్ద లక్ష్మ
ణుండొక్కరుండ నిలిచె. అప్పుడుకాకుత్స్థుండు లక్ష్మణుని
జేరంబిలచి "సీతను గంగాతీరంబున నడవిలో విడిచి రమ్ము
కాదేని యీఖడ్గంబుచే నాశిరంబుఁ దెగవ్రేయుము. జాన
కిం గానలో విడిచిన పాతకంబు నాకుం గాని నీకుం బని
లేదు." అనిన విని భుజగంబుకరణి నిట్టూర్పులు నిగిడిం
చుచు గమనోన్ముఖుండై యన్నకు మ్రొక్కి యరదంబు

నెక్కి యనేకంబు త్తైనయపశకునంబులుఁ గనుచు సీతాంగన
యుండు నంతఃపురంబునకుం జనుదెంచి యయ్యంబ పాదా
రవిందంబులకుం బ్రణమిల్లి "తల్లీ! నీవల్లభుండు నీకోర్కి
చెల్లింపం దలంచె. విచ్చేయు" మనుటయునాయమ్మ తా
నొక్కసారి వేఁడినఁ జన విచ్చి పంపె. పెనిమిటికిం దన
మీఁద నెంత ప్రేమయో యని సంతసించుచు శ్రీరాముని
పాదుకలు మునుగాఁ గైకొని రత్నభూషణంబులునురజిత
కనకంబులు నంబరంబులు సుగంధంబులు నానావిధంబు
లగుభక్ష్యంబులు హవణించి రథంబుమీఁద నునిచి యత్త
లకు మ్రొక్కి కౌసల్యతో ని ట్లనియె. "నాదుకోరికి సమ
కూర్చుటకు సుమిత్రాసూనునిం గూడఁ బయనంబు సేసి
గంగాతీరవాసిను లయినసువాసినులం జూచిరమ్మని మీ
కుమారుండు పనిచె" ననిన గోసలరాజతనూజ భూమిజం
జూచి "అమ్మా! కోమలాంగివి. ఘోరవనంబుల కెట్లు చని
యెదవు. ఎండచే నెమ్మొగంబు గందు. తనులత వాఁడు. ఇ
దేమికోరిక మానుము" అనుటయు "సమస్తభయనివారకుం
డైన శ్రీరఘువీరుండు నామనంబుననుండుటకతనవంతరవం
తయును రాదు. మీకరుణ గలిగి యుండ నశుభంబు
లేశంబును లేదు. మనసుకొదవలు మాని నన్నిం బంపు"
మనుటయు నయ్యమ్మ యేమియు ననక యూరకుండినఁ
దక్కినవారలవీడ్కొని యవ్వెలంది యుత్తరీయంబుఁజక్కఁ
జెక్కిపచ్చనిగుఱ్ఱంబులు పూన్చిన రథంబు నెక్కి కదలు

టయు సుమిత్రానూనుండు గద్గదస్వరంబుతో సారథిం జూచి "యశ్వంబులు కన్నీరు నించి తలలు వంచుచున్న

—:లక్ష్మణుఁడు సీతాదేవిని వనంబునకుఁ గొనిపోవుట:—

యవి. ఇదియేమి యనుటయు "దేవా! నేనశ్వహృదయంబు చక్కఁగా నెఱుంగుదు. సమరంబుల యందు నిరాఘాటంబుగా సంచరించు నీఘోటకంబు లిట్లుండుటచే నెద్దియేని యునొకదుర్దశ రాఁగల దని తోఁచుచున్నది. అయిన నానేర్పుఁ జూడు" మని గుఱ్ఱంబులఁ గందంబులు దట్టి ధే యని వాగె సడలించిన వాయువేగంబున నరదంబు పోవు నెడ వాయసంబును బాలభరద్వాజంబును గరుడుండును గగనంబునం గట్టె. కుందేలు నక్క మొదలగుమృగంబులు రథంబునకు నడ్డంబుగాఁ బఱపం దొడంగె. అయ్యమ్మకు దక్షిణనేత్రం బదరె. అప్పుడు సీతాదేవి రామానుజుం గనుగొని "బెట్టుగా దుర్నిమిత్తంబులు దోఁచుచున్నయవి చేవెట్టి కలంచినగతి నాయుల్లంబు దురపిల్లుచున్నయది" కరుణాసముద్రుండును శౌర్యసముదీర్ణుండునునగు శ్రీరామభద్రునకు శుభంబు గలుగుం గాక. ఏవీరుండు ఖరదూషణాదితాక్షసులం బదునాల్గువేల నొకముహూర్తంబున నుక్కడంచె? నేమేటి మెలయించుకొని పోవుమారీచమృగంబు మస్తకంబు ఖండించె? నేమహానుభావుండు గొండలు పఱపించి సముద్రమున సేతువు గట్టించె; నేజగపట్టి రావణకుంభకర్ణాదుల వధియించి లోకత్రయంబున సౌఖ్యంబు

సంపాదించె, నేదయానిధి విభీషణునకు శాశ్వతంబుగా లంకాసామ్రాజ్యం బొసంగె. శరణాగతసంరక్షణవ్రతుండును రాజేంద్రుండును ననంతకల్యాణగుణసాంద్రుండు నైనయా శ్రీరామచంద్రుం డయోధ్యానగరంబు నేలుచు నాచంద్రతారకంబుగా సుఖంబున నుండుఁగాక" అని పలుకుచుఁ గొంత దవ్వు చన జానకీదేవి యుభయతీరంబులం బొడమినతరులతానికరంబులపుష్పవాసనలం బరిమిళితంబులును బూర్వసముద్రపరిచుంబితంబులును నై సప్తశతప్రవాహాముఖంబులం గనుపట్టుచుఁ జక్రవాకపక్షమారుతసంచరద్వీచీకలాప యైనదివ్యాపగం గనుంగొని వకుళతిలకసహకార నమేరుప్రియకమేదురం బైనతటంబున జనకతనూజయు సుమిత్రాసుతుండును రథంబు డిగ్గి కువలయమనోహరంబును సత్కవిసేవితంబును సుధాప్రకాశంబు నై రాఘవుని కీర్తిం బోలుచున్నగంగం గనుంగొని సంతసంబునం గొనియాడుచు నావికుండు దెచ్చినయోడ నెక్కి యవ్వలిగట్టునకుం బోయి స్నానంబులు సేసి ధౌతపరిధానంబులు ధరియించి పాదచారంబునఁ జీమలకుందూఱఁగూడనికాఱడవి తెరువుఁ బట్టి యకుంఠితంబు లైనకంఠీరవంఠోరఘోషంబులం ఘూర్ణిల్లు మదగజంబులు జంబుకంబులు వృకంబులు వాలుమెకంబులు మొదలగుమెకంబుల భయంకరఘోషంబులును నడవియీఁగలఝుంకృతులును నిలకోళ్లజీంకృతులును వనమహిషంబులభాంకృతులునుం జెవులు వ్రక్కలు సేయ భీక

రం బైనయకాననంబు నవలోకించి భూపుత్త్రి సుమిత్రాపుత్త్రునితో నిట్లను. జీర్ణంబులు నీరసంబులు ఛాయవర్జితంబులు నైన వృక్షషండములచేఁ బ్రవేశింపంగూడనియరణ్యంబు గనుపట్టుచున్నయది గాని పావనంబు లైనతపోవనంబులు గానరావు, వికటంబులుఁ దీక్ష్ణకంటకంబులు నైన బెఱుసు, తుమ్మ, చండ్ర, వెణుతురు, కొరింద మొదలగు పొదలు గనుపట్టుచున్నవి గాని పుణ్యపేటిక లయిన యతివరమఠవాటికలు గానరావు. కాఱుచిచ్చువలనం బెచ్చు పెరిఁగినపొగ లెగయుచున్న యవిగాని హోమధూమంబులు గానరావు.(1) సివంగులు చిఱుతపులులుం గనుపడుచున్న యవిగాని మునిబాలకులు గానరావు. పాషాణకర్కశంబులైనకాపథంబులు గనుపట్టుచున్నయవి గాని నడయాడు మార్గంబు గానరాదు. దశరథరాజనందను నెడఁబాయ నోర్చిన ననుబోఁటిపాపకర్మురాలకి మంచిది యేల కానవచ్చు"నని సంతాపంబు నొందుసీతాసతి నవలోకించి సౌమిత్త్రి మొగంబు వాంచి బాష్పపూరంబులు రాల్చుచుఁ "దల్లీ! లోకాపవాదనిమిత్తంబుగా నిన్నుఁ గాంతారంబు నొందించి రమ్మని రాఘవుండు కృపావిహీనుండ నగు నన్నుం బనిచె" ననియెడి తీవ్రభాషణంబు లశనిపాతంబు రీతిఁ గర్ణరంధ్రంబులు సోఁకుటయు సురగాలిచేత వ్రాలిన కుసుమవల్లియుంబోలె మూర్ఛఁజెంది పుడమిం బడియొడలెఱుంగకయున్న జనకపుత్త్రింజూచి సౌమిత్త్రి పటాంచలం

బున విసరి యుపచారంబులు సేయఁ దెలివినొందక యుండుటయుఁ "త్రికరణంబుగ శ్రీరామచంద్రుని చరణారవిందంబులయందు నిజభక్తి గలవాఁడ నేని జనకనందన బ్రతుకుంగాక" యని ప్రతినసేయుటయుఁ గన్నులు తెఱచి యాయ

—:లక్ష్మణునియొద్ద సీతదుఃఖించుట:—

న్నలమిన్న యన్నువపక్షియుంబలె విలపించుచుఁ "నన్నా నీయన్నయు నీవును బదునాలుగేండ్లు నరణ్యంబునఁ గాపాడితివి. ఇప్పు డిట్లు నట్టడవిలో దిగ విడువం దగునే? మఱిఁదులలో నీవు నాయెడ భక్తి విశ్వాసంబులు గలవాఁడవు. తొల్లి దండకావనంబున నేఁ దెమ్మనినపువ్వులు దెచ్చి యిచ్చి తనూభవుని కైవడిం గాపాడిన దయాపరుండ వగునీ విట్టినిర్దయత్వంబున గొడిగట్టితివే! అపకీర్తికి వెఱవని సుగ్రీవునకు విభీషణునకు నిట్టిచెయిదంబులు సెల్లుం గాని నీకుం జెల్లునే? తండ్రీ! యే మనంగలదాన? నాపాపకర్మంబు నాకు వనవాసంబునం గోరికగాఁ బరిణమించెఁ, గాకున్న నెల్ల కార్యంబులు పరామర్శించి చేయుమీయన్న నిష్కారణంబుగా నన్నుఁ గాఱడవిలోన విడిచి రమ్మనునె! మున్ను నానిమిత్తంబుగాఁ గొండవిల్గాని కోదండంబు బెండువలె విఱిచివైచె. నాకొఱకుఁగా మారీచమృగంబు మస్తకంబు ఖండించె. నన్నుఁ దెచ్చుటకై పాథోనిధిం గలపుచే బంధింపించి సేనల దాఁటించె. నన్నుం జెందుటకై పదిమొగంబుల రక్కసునిశిరంబులు ఖండించె. అట్టి గుణాభిరాముం

డును దయారసధాముండు నైన శ్రీరామచంద్రుండు కాకులు దూఱని కాఱడవిలో నన్ను విడిచిరమ్మనియెనే! ఇదినానోముఫలంబు గాని నీవేమిచేయుదువు! మీయన్న యానతి సేసితివి. మీ ప్రతినలు నెఱవేఱె. వేగంబు సాకేతనగరంబునకుఁ బొమ్ము (2) అని మఱియు జనకనందిని సుమిత్రానందనుం గనుఁగొని "తమ్ముఁడా! వసిష్ఠ విశ్వామిత్రులు జనక దశరథులుం జూచుచునుండ నాఁడు వివాహసమయంబునఁ జిప్పకూఁకటియొప్పు మీఱుచు రత్నఖచితంబులైన కర్ణభూషణంబులం బొలుపొంగుచుఁ, దెలిదమ్మి రేకులం దెగడుకనుఁగవయు బింబాధరంబును మందహాసంబునం జెలువొందఁ, బూర్ణేందుసన్నిభంబైన రామదేవునిముఖాంబుజంబుధ్యానంబు సేయుచునుండంగలదాన; నన్నెడఁబాసినవిరహవేదన సైరింపం జాలక రాఘవుం డేతీవియలం గౌఁగిలించుకొనియెనో యయ్యడవితీఁగలలో నన్నుం ద్రోసిరమ్మనె; నాదురదృష్టంబు నేమందు? అత్తలకెల్లం గేలుమోడ్చితి ననుము. పూర్ణగర్భయు నిరపరాధయు నైనజానకిని నిష్కారణంబుగా నట్టడవిలో విడిచి వచ్చితి ననుము. వత్సా! నీకు మేలగుంగాక! శ్రీరామభద్రునకు భద్రంబగుంగాక! భరత శత్రుఘ్నుల నడిగితి ననుము." అని పలవించుభూమినందనం గనుంగొని లక్ష్మణుండు, "సాధ్వీశిరోమణీ! దైవయోగం బిటు లుండె. ఏల వగచెదవు? అల్లవే

(1)-(2) నడుమ నున్న గ్రంథ మొకప్రతిలోఁ బోయినది.

తాపసాశ్రమంబులు గనిపించుచున్నయవి. భాగీరథియు భూమిదేవియు వనదేవతలు నిన్ను రక్షించుచుందురుగాక! నీయోర్పును నీపాతివ్రత్యంబును నిన్నుం గాపాడు" నని యూఱడం బలికి కన్నీరు ఱెప్పల నప్పళించుచుఁ బ్రదక్షిణంబు సేసి లక్ష్మణుం డలంఘనీయం బైనరాఘవుని శాసనంబునకుం దలంకుచుఁ దిరిగి తిరిగి చూచుచుఁ బశుబాలకుండు దోలుకొనిపోవ నంబారవంబు సేయుచు వత్సంబు విడువ నోపని ధేనువు తెఱంగునఁ బలవరించుచు జనకరాజనందని చూచుచు నుండ, హుటాహుటి రథంబుఁ దోలుకొని రామానుజుండు దవ్వుగా నరిగి యదృష్టిగోచరుం డగుచు నయోధ్యకుం జనియె. ధరణిపుత్రియు నరణ్యరోదనంబు సేయుచు మూర్ఛ నొంది పుడమిపై వ్రాలినం బక్షులు ఱెక్కలచే నీడ గల్పించుచు నంబరంబునం దిరిగె. చమరీమృగంబులు వాలంబుల నల్లనల్లన విసరె. సింహశరభ శార్దూలాదులు చుట్టునుం బరివేష్టించి కాపాడుచు నుండె. మదపుటేనుంగులు కరశీకరంబులచే జలధూమ్రంబులు నించె. భానుండు కిరణంబులవేఁడిమి సోఁకకుండ వెన్నెలకరణి నెండగాసె. వాయుదేవుండు శైత్యమాంద్యసౌరభ్యంబులతో మెల్లమెల్లన విసరుచు సేద దేర్చె

—: వాల్మీకి సీతను దనయాశ్రమమునకుఁ గొనిపోవుట :—

నయ్యవసరంబున వేదవేదాంగ కోవిదుండును దత్త్వవిశారదుండును నైనవాల్మీకి నిఖిలవిద్యారహస్యంబులు దెలిసిన

శిష్యులు పెక్కండ్రు పరివేష్టింప యాగార్థంబుగా సమిధలును యూపంబులును దర్భలుఁగుసుమంబులుఁ గందమూలంబులు సంపాదించుటకై యయ్యడవికిం జనుదెంచియప్పరమపావనిం గనుంగొని "అమ్మా! నీవెవ్వతెవు? ఏకతంబున నేకతంబ యివ్వనంబున శోకించెదు." అని నమ్ముని యాదరణవాక్యంబులకు వేసవియెండం గొట్టువడిన మయూరి మేఘగర్జితంబునకుం బలె నాహ్లాదంబు నొంది వీడియున్నధమ్మిల్లంబు చక్కనొత్తి గద్గదస్వనంబున "అయ్యా! యేను మిథిలాపతిపుత్రికను; నావల్లభుండగు శ్రీరాముండు లోకాపవాదభయంబునఁ గల్లనిజంబులు విచారింపక కానలకు వెడల నడిచె. ప్రాణంబులు త్యజింపఁ జూచిన భ్రూణహత్యాదోషంబు వచ్చుచున్నయది కావున సాహసంబు సేయ నెంచినదానం గాను. ఏను జేసినపురాకృతకర్మంబున నిటువంటిదుర్దశప్రాప్తం బయ్యె. నిన్నుం జూచిన మజ్జనకునింబోలెనున్నది. నన్నురక్షింపు" మని చరణంబులపయి వ్రాలిన వాల్మీకి దయాకులితమానసుండై "సాధ్వీ! శోకింపకుము. మీతండ్రి యగుజనకునకు నేను సఖుండ. నీవు శీఘ్రంబ బలపరాక్రమసంపన్నులు నుత్తమచరితులు నైనపుత్త్రుల నిరువురం గనియెదవు. గర్భక్షోభంబుగాఁ దెగువ సేయం దలఁతురే" అని యూరార్చి జానకిం దోడ్కొని యాశ్రమంబునకు జనియె.

—: కుశలవుల జన్మవృత్తాంతము, :—

తదనంతరంబ యావాల్మీకిమునీంద్రుండు మునిభామల రావించి యాసతీమణిగర్భంబునకు హాని రాకుండం గాపాడుండని యాజ్ఞాపించిన వారలు జానకిని బర్ణశాలలోనికిం దోడ్కొని పోయి నివాతస్థలంబున దర్భలపయిం బఱచిన కృష్ణాజినంబుపై నునిచి పాదపద్మంబుల గాఁడినముండ్లు మెల్లనఁ దివిచి వెచ్చనికరంబులఁ బాదంబులం గాఁచి కొంచెంబుగాఁ గారనూనె పంకించి తలచిక్కు వాపి ముడిచి చెక్కుటద్దంబుల గాఱుకన్నీరు పయ్యెదచెఱంగున నొత్తి మోగంబు పుడికి పుడమిపయిం బొలరాడినకతంబున దుమ్మైన వలువ పరిహరించి పలుచనినారచీరలుగట్టి కందమూలంబులు నడవికూరలు లఘుతరంబుగా నారగింపంజేసి పూఁటపూఁటకు నుపచారంబు లొనరించుచుఁ బోషింప ననుదినంబును బుణ్యకథాప్రసంగంబులఁ బ్రొద్దులు గడపఁ దొమ్మిదినెలలతిక్రమించుటయు, సౌమ్యగ్రహంబులైదుసూర్యునిం గూడక యుచ్చకేంద్రస్థానంబుల వెలుంగుచునున్న శుభలగ్నంబున జనకపుత్రిక యిరువురు కొమరులంగనియె. అప్పుడు దిక్కులు ప్రసన్నంబు లయ్యె. పరిమళమారుతంబులు వీచె. దివ్యదుందుభులు మొరసె. పుష్పవృష్టిగురిసె. అగ్నిప్రదక్షిణార్చులం గనుపట్టె. అప్పుడు తాపసాంగనల వృత్తాంతం బెఱింగింప వటువులం బనుచుటయు వార "లక్కయమడబిడ్డలం గనియె" నని చెప్పినవాల్మీకి వేగంబ

వచ్చి సీతాసుతులం జూచి సంతసంబున నుప్పొంగి సూర్యవై
శ్వానర తేజస్కు లైనకలవకుఁ గుశలవంబులచే సభిమంత్రించి
రక్షయొనర్చి జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి కుశలవు లనునామకర
ణంబు సేసి పెనిచిన వారలును ననుదిన ప్రవర్ధమానులై
పెరిఁగి కరికలభంబులభంగి నొప్పుటయు, వాచంయమశ్రే
ష్ఠుం డైనవాల్మీకి చౌలంబు సేసి యుపనయనమ్ముగావించి య
మ్మహోత్సవంబునకుఁ గామధేనువుం దలంచుటయుఁ, దోడనె
వచ్చి జీలకఱ్ఱసన్నబియ్యంపుటన్నంబులరాసులు నొలుపుఁ
బప్పులతిప్పలు నేతిదొరువులు పిండివంటలకొండలు కూ
రలరాసులు నానవాలకాలువలు పనసరసాలకదళీఖర్జూరాది
ఫలసమూహంబులును నిర్మించిన బంగరుపళ్ళెరంబుల నునిచి
బంతులు సాగించి మునిసతులు వడ్డింప షడ్రసోపేతంబుగా
నారగించి మునీంద్రు లాశీర్వాదంబులు గావించి కర్పూర
తాంబూలంబులు బహుమానంబులు గైకొని పోవుటయు,
సూర్యచంద్రులం బోలెఁ దేజోవిరాజితు లైన యక్కుమా
రులకు నాలుగువేదంబులు షడంగంబులు నానాపురాణం
బులు నాగమంబులు నధికరింపఁ జేసి ధనుర్వేదంబు సాం
గంబుగా నేర్పి దివ్యాస్త్రసంధానంబు నాకర్షణంబు నుపసం
హారంబును లాఘవలక్ష్యశుద్ధిం జిత్రత్వదృఢత్వంబులును
దెలియం జేసి సంగీతశాస్త్రంబు సమర్థంబుగాఁ దెలిపి శ్రీమ
ద్రామాయణం బుపదేశించుటయు, నేకసంధాగ్రహణం
బున గ్రహియించి కుశలవులు వీణయు, దాళంబునుం

గైకొని నానారాగంబుల స్వరమైత్రియు విన్యాసవిశేషం
బులు నారోహణావరోహణక్రమంబులు లయకాలంబునుం
దెలిసి వీనులవిందుగా నమృతంపుసోనలు గురియ నెండిన
మ్రోఁకులు చిగిరింప ఱాళ్ళు కరంగ రామాయణంబు గా
నంబు సేయుచు మునికుమారులతో నడవులకుం జని కంద
మూలఫలంబులు తేనియలు కుసుమంబులు మధురోదకం
బులు దెచ్చి యొసంగఁ గొడుకులం జూచి శోకంబు మాని
సీతాంగన యాశ్రమంబున సుఖంబుండె.

—శ్రీరాముఁ డశ్వమేధముచేయ హయంబును విడుచుట—

తదనంతరంబ శ్రీరామభద్రుం డయోధ్యానగరంబున
రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు బ్రహ్మకు నాలవమనుమఁ డైన
రావణునిం జంపుటవలన నైనబ్రహ్మహత్యాదోషంబు నివా
రింపం దలంచి హయమేధంబు సేయుతలంపున ననుజపురో
హితమిత్రామాత్యసామంతరాజులు గొలువ నిండోలగం
బునం గూర్చుండి వసిష్ఠవామదేవగాలవగాధేయాదులం
జూచి యశ్వమేధంబువలన బ్రహ్మహత్యాదోషంబు తొ
లంగు ననుశ్రుతివచనంబు వినంబడుచున్నయది. ఆయా
గంబు సేయువిధానంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుఁ డనిన
వసిష్ఠుండు "నరేంద్రా! అశ్వమేధంబు సేయుట బహుప్ర
యాసంబు. గోక్షీరవర్ణంబైన శరీరంబును గుంకుమంబునుం
బలెఁ గెంపుఁజాయ గులుకుకంఠంబును గనకవర్ణంబైనవాలం
బును నల్లని చెవియునుంగల యశ్వంబును శౌర్యనిధు లైన యో

ఘులం గూర్చి యథేచ్ఛముగా విహరింప విడువవలయును. విద్యాతపోధనులైన ఋత్విజులు గావలయు. వారలకునొక్కొక్కనికెయొక్కగజంబు నొక్కయరదంబు నలుగురు గాలుబంట్లు నూఱుగుఱ్ఱంబులు నన్నిధేనువులు వేయిబారువుల ధనంబు నలుతూము ముత్యాలును దక్షిణలుగా నొసంగం దగు. భార్య లేనివారలకు యాగంబున నధికారంబు లేదు. పత్నీసమేతంబుగా దీక్షించి యసిధారావ్రతంబుగా హయమేధంబు నెఱవేర్పవలయు." అనిన నినకులతిలకుండు బంగారుచే సీతారూపంబు గావించి మునులయనుమతి గైకొని యీచెప్పిన లక్షణంబులు గలహయంబును దనలాయంబున వెదకి తెప్పించి విహితదక్షిణ లొసంగి వేవురుఋత్విజులం గూర్చి జాతరూపసీతాసమేతుండై దీక్షవహించి చామరరత్నకింకిణీచిత్రమాల్యపరిధానగంధకస్తూరికాద్యనులేపనపూజితంబైనవాజినిటలంబున "మిత్రకులాగ్రణియు, దివిజస్తుత్యపరాక్రముండును వీరమాత యగుకౌసల్యాదేవికిం బుత్రుండు నైనరఘువీరుండు విడిచిన యాగీయతురంగంబు నుర్వీతలంబులో శౌర్యసాహససమానులైనరాజకుమారులు గలరేని పట్టి కట్టుం"డని లిఖించిన కాంచనపట్టంబు గట్టి వాద్యఘోషంబులతోఁ బ్రదక్షిణంబు సేసి మ్రొక్కుసమయంబున నిత్యశత్రుఘ్నుం డైన శత్రుఘ్నుం డక్షౌహిణీత్రయంబుతో వచ్చి యన్నకు మ్రొక్కిన దీవించి కౌఁగిటం గదియించి "హయసంరక్షణంబు సేయుము. అష్టదిక్పాల

కులు హరిహరబ్రహ్మాదులు విరోధించిరేనియు నిరోధించి జయంబు సేకొను మని పంపుటయుఁ, గ్రతుఘోటంబు నిరాఘాటంబుగా నిఖిలదేశంబులు దాఁటిపోవునెడఁ గొందఱు నరేంద్రులెడసొచ్చి తదీయఫాలస్థితం బైన పత్రికం జూచి చేతులు మొగిడ్చి కొలిచిరా నయ్యశ్వంబు వాల్మీక్యాశ్రమసమీపకాననంబునం బ్రవేశించె.

—:యాగీయాశ్వమునకై లవశత్రుఘ్నులు పోరాడుట:—

ఆసమయంబున వల్మీకభవుండు వరుణపురంబున యాగంబు సేయించుటకై చనియుండె. అపుడు వేల్పుటేటి తటంబున శ్యామలంబులుకోమలంబులునైన దూర్వాదళంబులు మేయుచు దర్శనీయంబైనయాగీయహయంబు సంచరింపం జూచినబ్రహ్మచారులును సజ్జీకృతకార్ముకుండై యయ్యాశ్రమకాననంబు రేవగలు రక్షించుచుండులవునకుం జూపుటయు నతండును దానినిటలంబునం గట్టినహేమపట్టికనులిఖించిన బిరుదాక్షరంబులుచదివికొని "బళిబళీ! రాఘవునిం గన్నతల్లి కౌసల్య వీరమాత యఁట. కుశలవులం గన్నసీతాంగన గొడ్డువో యెఁగాఁబోలు" నని పకపకనవ్వి యత్తురంగంబుపయిం దనయుత్తరీయంబు వైచి యీడ్చి తెచ్చి యాశ్రమసమీపంబున నున్నకదళీతరువునం గట్టి వేయుటయు, విప్రకుమారు లతనింజూచి నిరర్థకవైరంబు లేమిటికి? దీనివెంబడి సైన్యంబు లల్లవె కనుంగొనుము. నావుడు సీతాతనయుండు మునితనయులం జూచి మీకు

రాజధర్మంబు తెలియదు. అనిమొనం గినిసి పగఱం బరి
మార్చుటయొండె లేకయున్న సమరహతుండనై కైవల్యంబు
గాంచుటయొండెఁ గాక వేఱెకలదా? యని పలుకునంతలో
నశ్వరక్షకు లైనభటవీరులు కొందఱు వేగంబ పఱతెంచి
"యెవ్వండురా! ఘోటకంబుఁ బట్టినదుండగీఁ" డనిన, విని
సీతాకుమారుండు యజ్ఞతురంగంబును బట్టినవాఁడు లవుం
డేమిటికి రిత్తనొచ్చెదరు? పొండు పొండనిన, నవ్వి యవ్వీ
రులు, బాలకా! పొమ్ము పొమ్మని యనాదరణంబుగా సైంధ
వబంధమోక్షణంబు సేయ, లవుఁడుదండుం డనుచు వారల
శరంబులు శరంబులఁ దునియ నేసిన, నబ్బలంబులు మఱయ
ముద్గరచక్రతోమరంబులు ప్రయోగించిన (నతండు) గోదా
వరిలోఁ గ్రుంకినజనుండు పాపంబుల రూపణంచుచందంబు
నం జూర్ణంబులుచేసిన, నవ్వృత్తాంతంబువిని శత్రుఘ్నుండు
తేరుగదియం దోలించిన, లవుండు నిశ్శంకుండై మాహేశ్వ
రాస్త్రంబు వింటం దొడిగి శరపరంపరలచే విపక్షువక్షంబు
గవాక్షంబులుగాఁ జేయుటయు, మూర్ఛఁజెంది లవణాసు
రాంతకుండు క్రమ్మఱం దెలిసి లవునిఫాలతంబున మూఁడు
వాఁడితూపులు సొనుపుటయుఁ దామరమొగ్గలు వైచిన
చందంబున నొవ్వక నవ్వుచు నయ్యమ్ములు దివిచివై చికుశా
నుజుండు పినతండ్రింజూచి రోషభీషణాకారుండై ధనుర్గుణా
రావంబున దిగంతరాళంబులు పగులం జేయుచు నొక్కవిశి
ఖంబునఁ గేతనంబును సూతుని నాలుగు సాయకంబులఁ

జక్రరక్షకుల నన్నియ బాణంబుల రథ్యంబులం ద్రుంచి
యొక్కభల్లంబున హృదయంబుభేదించియార్చుటయులక్ష్మ
ణానుజుండు కన్నులం గెంపుగులుక నేయస్త్రంబుచే లవ
ణాసురుం దునిమె నయ్యస్త్రంబు వింటసంధించి "వత్సా!
యిది యమోఘం బైనబాణంబు. సంగ్రామంబునకుం
దొలంగిపొమ్ము నీమీఁది యంతఃకరణంబునం బలికితి" ననిన
సీతాకుమారుండు తనమనంబున మాయన్న కుశుండుండె
నేని యీయస్త్రంబు చూర్ణంబు సేయు; నైనను మాతల్లి
యగుసీతాదేవిపాతివ్రత్యధర్మంబువలననిబ్బాణంబుఖండిం
చెద నని ప్రతినసేసి యెదురునిలిచి శత్రుఘ్నుం డేసిన
యస్త్రంబుపై వేఱొక్కయస్త్రంబు ప్రయోగించిఖండిం
చిన, సగంబు ఖండితంబై పుడమింబడియె. మిగిలినసగంబు
నెగసిచని విల్లు ఖండించి వక్షస్స్థలంబు దూఱి భూమిం
గాఁడిన, నిశ్చేష్టితుఁడురక్తసిక్తాంగుండునైలవుండుపుడమిం
బడిన, భేరీశంఖమృదంగపటహఢక్కారావంబులు చెలంగ
సింహనాదంబులు సేయుచు హతశేషులైనసైనికులుతురం
గంబు గొనిపోయిన, శౌర్యనిధానుండైన శత్రుఘ్నుండు
కుశానుజుం గాంచి బాణఘాత సంతాపంబు మాన మేనం
బొదివి యెత్తికొనియిక్కుమారుండు రాఘవప్రతిబింబంబు
కరణి నున్నవాఁడు. అతనికిం జూపవలయు, నని పురంబు
నకుం దోడ్కొని పోవలయు నని తనువునం దొరఁగురుధి

రంబులు సలిలపూరంబులం గడిగి రథంబున నబ్బాలునిడి కొని మఘాశ్వంబేగుదెసకుం జనియె.

—:సీత లవునిఁ దలఁచి విచారించుట.:—

అంతనక్కడభూపుత్రితనయాత్మగతంబున, "సక్కటా! లవుండాఁకొనియె నీవేళకువచ్చినవాఁడు కాఁ"డనిశోకంబు నంబొక్కుచునుండ, మునికుమారులు పఱతెంచి "అమ్మా! నీకొడుకుమఘతురంగంబునుబట్టిమార్కొనునరిబలంబులం గనుపుగొట్టి యొక్క మహారథికు నెదిరించిన నతండు విలు ద్రుంచి మూర్ఛనొందించి పట్టికొని పోవుచు నున్న వాఁ"డనిన మేఘగర్జితంబునకున్ భయపడుమరాళబాలిక పోలికఁ దనయునిం బేర్కొని బహువిధంబుల నడలు చునుండం, గుశుం డంతకమున్న మూలఫలంబులు సమి త్కుశపత్రపుష్పంబులునుం దెచ్చుటకై వనంబునకుంజనిన యెడ నెడమకన్నదరెంగావున మనంబున భయంబు నొంది తోడనె సమరవిజయసూచకంబులగు నిమిత్తంబులు గను పట్టిన నెద్దియేనియు నొక్కయుద్ధంబును దాన జయంబునుం గలుగు; నని సంభ్రమించుచువచ్చి ధనంబు గోలుపోయిన చందంబునఁ జిన్నవోయినముఖంబుతోఁ జెన్ను దొఱంగి యున్నతల్లికి వందనంబుసేసి "అమ్మా! నీమనంబున నింత యుమ్మలిక యేమిటికి? లవునింగాన; నెందుఁబోయె నెఱిం గింపు" మనిన "నెచ్చట నుండియో యధ్వరాశ్వంబు వచ్చినం బట్టి కదళీతరువునం గట్టి పెక్కండ్రువీరులతోడం

బెనంగి చతురంగంబులు సమయించినయెడ నొక్కపాత కుండు బిడ్డనివిల్లు ఖండించి పట్టుని పోయె నఁట. అతకొని చేటు పాటు తెలియక పొగిలెద. శాత్రవునిం జయించి యనుజుని మరలించి నాదుఃఖం బార్పు" మనిన "నంబా! శోకంబు మానుము వైరిబలంబులం దునిమి తమ్మునిం దో డ్కొని వచ్చెద. బాణబాణాసన తూణీరచక్రగదా కుంత ముసలముద్గరకవచంబులు దీవించి యొసంగు" మనినం "గుమారకా! కుశలంబుతో నిరంకుశంబుగా రిపులం గెలిచి రమ్ము. కుశకుమారకా!" యెల్లదేవతలునిన్నురక్షింపుదురు. అని దీవించినఁ దల్లిచరణపద్మంబులకుం బ్రణమిల్లి యాజగ దంబ యొసంగిన శరశరాసనకవచాదులు గైకొని సన్నా హంబై సమరకౌతూహలంబున భుజంబు లప్పళించుచుఁ గల్పాంతమేఘంబుకరణిం గర్జించుచు గమనవేగంబున వృ క్షంబులు వేళ్లతోడం బెల్లగిల్ల శైలంబులు చూర్ణంబుగాఁ బదఘట్టనంబులం బుడమి గడగడ వడంక దిగంతంబులం జీఁకటులు గ్రమ్మ సజ్జీకృతకార్ముకుండును సంధీకృతబాణుం డును సంభృతకవచుండును సమరసన్నద్ధుండునై సరభసం బుగా సింగంపుఁగొదమ తెఱంగున వచ్చునవ్వీరునిం జూచి సైనికులు నిలువంజాలక నలుదిక్కులకుం బఱచిరి.

అంత శత్రుఘ్నుండు చెదరినసైనికులఁ గ్రమ్మఱంబురి కొల్పి సారథిం గనుంగొని యుగాంతకాలంబున సంహారో న్ముఖుండై వచ్చుకాలరుద్రునిచందంబున నిక్కుమారుండస

హేయశౌరుండై మనపయి న్వచ్చుచున్నవాఁడు. వీనిం జూచి సైన్యంబులు దైన్యంబునొంది కలంగంబాఱె. దిశావకాశంబులు ధూళిధూసరితంబు లయ్యె. కాకఘూకకంకగృధ్రంబులు రథికులశిరంబులమీఁద వ్రాలె. ధ్వజపతాకలు పొగయుచున్నయవి. ఉఱుమకయె యశనిపాతంబులు గలిగె. నక్కలు సేనాముఖంబునం బోవందొడంగె. ఒఱలఁగైదువులు దుస్సిన విఱిగి పడియెడు. ఇది మొదలుగాఁగల విపరీతనిమిత్తంబులుగలిగె. కావున మనము పదిలంబుగాఁ గదనంబు సేయవలయు; నని సేనావాహుం డనుసేనాపతిం జూచి నీదుచాపవిద్యాకౌశలంబున నిక్కుమారుఁ జీకాకుపఱిచివేయుము. చంప వలదనియాజ్ఞాపించుటయుఁ గఱకుమీఱినసేనతోడం గూడ దారసిల్లి ములుకుటమ్ము లనేకంబులుగాఁ గురిసినఁ గుశుండు ప్రతిశరంబుల వెంబడించి సారథి తురంగ కేతనపతాకా ఛత్రచామర బాణ బాణాసన సమేతంబుగా రథంబు పొడి సేసి వానిహస్తంబులుమస్తకంబును భేదించి సింహనాదంబు సేసిన, నగుం డనువాఁడు తనయన్నపాటు గనుంగొని దిగ్గజోపమానం బైనగజంబు నెక్కి డీకొలుపుచుఁ గనకఘంటాఘణాఘణితం బైనశక్తిం బ్రయోగించుటయుఁ గుశుండు నైదు విశిఖంబులచే దానిం దునియలు సేసి పెచ్చుపెరుఁగు మచ్చరంబున నాలుగమ్ములు కార్ముకంబునం దొడిగి దంతావళంబు నాలుగుపాదంబులం దెగనేసిన నేనుఁగు పడుటకు మున్న నగుండు భీకరగదాదండహస్తుండై పుడమికిం దుమికి యెదురు నడుచుటయు గదాదండ మండితం బైనవానిభుజాదండంబు ఖండించిన నతండు వేఱొక్కకరంబునం జక్రంబు సారింపుచుఁ జేరవచ్చుటయుఁ గుశుండు క్రూరనారాచంబున నాచక్రంబుతోడంగూడ బాహువు ద్రుంచిన భానునిం బట్టఁ దివురుస్వర్భానునిచందంబునఁగలియవచ్చుటయు, అవాగ్రజుండర్ధచంద్రబాణంబునఁ వానిశిరఃకపాలంబు ఖండించిన (దాని) భండనంబునఁ దాండవంబు సలుపుభైరవుండు పానపాత్రంబుగాఁ గైకొనియె. అవ్విధంబున నగుండు పడుటయు గలగుండుపడి సైన్యంబులు పఱచిన వెనుదగిలి సీతాసుతుండు శతశరంబుల గజతురగస్యందనవీరభటకదంబకంబులఁ జిత్రవధం బొనర్ప లక్ష్మణానుజుండు వాయువేగంబు లైనయాశుగంబుల నడరించినఁ, గుశుండు క్రోధకషాయితాత్ముండై సన్నతపర్వంబులును గనకపుంఖంబులును గంకపత్రంబులు నైనయంబకంబులు శతసహస్రసంఖ్యలు నిగిడించి రథ్యంబులం జంపి సారథిం గీటడఁగించి కేతనంబుఖండించి ఛత్రంబు దునుమాడి తేరు చక్కుడిచి వక్షస్స్థలం బగల్చుటయుశత్రుఘ్నుండు గిరిశిఖరంబుననుండి జాఱిపడినభద్రదంతావళంబు తెఱంగున నేలం బడుటయు హతశేషంబు లైనసైన్యంబులు దైన్యంబు నొంది నలుదిక్కులకుం బఱచె.

అంతలోలవుండు మూర్ఛ దెప్పిఱి యన్నకడకు వచ్చి మ్రొక్కి తదనుమతంబున యాగీయాశ్వంబు నొక్కమహీ

—కుశలవుల పాటవము రామునకు భటులెఱింగించుట.—

రుహంబునం గట్టినఁ బెనుగాలితోడం గూడిన కార్చిచ్చుకై వడి సోదరునితోడం గుశుండు రణాంగణ నిరంకుశుండై ప్రకాశించె. అంత హతావశిష్టులైన భటులు కొందఱయోధ్యాపురంబునకుం బఱచి హయమేధదీక్షితుండును యజ్ఞవేదికాసమాసీనుండును మునిజనపరివేష్టితుండును భరతలక్ష్మణసేవ్యమానుండును కురంగశృంగపాణియు కృష్ణాజినాంబరధరుండును దండమేఖలాభరణుండును గనకసీతాసమేతుండును దిలసమిదాజ్యహోమధూమారుణలోచనుండునైన శ్రీరామచంద్రునిం గాంచి ప్రణమిల్లి "దేవా! నీయధ్వరాశ్వంబు నానాదిక్కులుం దిరిగి యడవిలో నొక్క బ్రహ్మచారియగు బాలకునిచేఁ గదళికాతరువునం గట్టఁ బడియె. అక్కుమారుని యాకారంబు మీయట్లయున్నయది. వాఁడు మనసేనలం గనుపుగొట్టి మీకూర్మితమ్మునితో నెదిరించి పెద్దయుం బ్రొద్దు కదనంబు గావించి ఖండితకార్ముకుండై మూర్ఛఁ జెంది పట్టువడియె. అనంతరంబ యతనిపోలికగానుండు బాలకుం డొక్కఁడు కవచకార్ముకఖడ్గధరుండై లేడిగుంపులపై దుముకు బెబ్బులింబోలెఁ జేతులు కసితీఱ సేనలం గసిమసంగి శత్రుఘ్నునిం గూల్చె" ననిన విని రఘువీరుండు "మీకు వెఱ్ఱిపట్టెనో భూతంబు సోఁకెనో? నాతమ్ముండు పగఱచేఁ బడుట యేమి?" యనుటయు "దేవా! నీపదసేవకులకు భ్రమకలుగునే! యీమాటనిక్కం" బనుటయు రామభూమీశ్వరుండు మనంబునం గళవళం బందుచు "నాయెదుట నిలిచి యెన్నఁడు మాఱుత్తరంబీయఁడు, లవణాసురుం డాఁకి యొక్కఁడే కయ్యంబునం గెలిచె. ఇట్టినాతమ్ముం డాజిలో నొక్కవడుగున కెదిరింపం జాలక పడియెనఁట! దైవంబెంత సేసె" ననుచు భానుకులతిలకుండు ఱెప్పల నుప్పతిల్లు బా

—: రాముఁడు సౌమిత్రిని యుద్ధమునకుఁ బంపుట. :—

ష్పంబులు కరపల్లవంబుల నప్పళించుచు లక్ష్మణుదెస మొగంబై "యాగదీక్షితుండనైన నేను దరలరాదు. కావున హయంబుం బట్టిన బాలకులం గెలిచి శత్రుఘ్నునిం దోడ్కొనిరమ్మ" నుటయుఁ బూచినతరువులం బోలుపొందు గిరులచందంబునఁ గనకకేతనసమేతంబులును మదధారాబంధురంబులు నగుసింధురంబులును జలనిధితరంగంబుల తెఱంగునం గెరలు తురంగంబులును శరదభ్రవిభ్రమంబులును గల్పిత మనోరథంబులుం బలె నమంద శౌర్యవిశంకటులైన వీరభటులును బ్రళయభైరవహుంకారశంకారవంబులైన పటహభాంకారంబులును మెఱయ రఘువీరునకుం బ్రణామంబు సేసి కల్పాంతకాలంబునం గట్టుదాఁటి మట్టుమీఱిన నీరధులం బలె నిరవధికంబులైన సేనాబృందంబులతో వచ్చి వాల్మీకి వనంబు సొచ్చి రణాంగణంబున విరిసిన నీలకేశపాశంబును విధ్వస్తంబైన కవచంబును విఱిగిన శరాసనంబును వీడిన యంపపొదులునుం గలిగి ధూళిధూసరితగాత్రుండై పడియున్న శత్రుఘ్నునిం జూచి బాష్పాకులితలోచనుండై సౌమిత్రి

సమరసముద్యుక్తుం డయ్యె; నని జైమినిమునీంద్రుం డాన
తిచ్చుటయు, జనమేజయనరేంద్రుండు తదనంతరకథావృ
త్తాంత శ్రవణకౌతూహలాయత్తచిత్తుండై యుండె.

ఉ. వారణఘోటవీరభటవర్గనిరర్గళ ధూళిపాళిసం
పూరితవార్ధి!(ధావి) తరిపువ్రజ సాధ్వసహేతుచక్రవా
ళోరుగుహాంతరాళబహుళోజ్జ్వలదోఃపరిఘప్రతాపవి
ద్యారవిమండల ప్రకరధామధురామధురాధినాయకా!

క. ముంగొంగుబసిఁడి చెంగటి
బంగరుమల యొద్ది యమరపాదప మింటన్
రంగైనకామధేను వ
సంగ నిజాశ్రితులఁ బ్రోచు నవ్యాకృపాబ్ధీ!

భుజంగప్రయాతము. మదేభేంద్రయానాసమాజాబ్జబాణా
సదానంద (స) స్నీతిశాస్త్రప్రవీణా
ప్రదానాంబుసంపూర్ణ ఫాలాక్షతూణా
సదాయత్తవిద్వత్ప్రశస్తప్రఘూణా!

గద్య. ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వరశ్రీవిజయరంగచొ
క్కనాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ
మాందోళికాప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీసమేధమాన
సముఖమీనాక్షీనాయకతనూభవమీనాక్షీదేవీ
కటాక్షలబ్ధకవితాసాంప్రదాయ వేంకటకృ
ష్ణప్పనాయఁకప్రణీతంబైన జైమినిభార
తంబున నశ్వమేధపర్వమ్మను
వచనకావ్యంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

—:(౦):—

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీధరచరణాంబురుహా
సాధారణభక్తియుక్త! శరణాగతర
క్షాధౌరేయవ్రతరఘు
నాథ! విజయరంగచొక్కనాథమహీశా!

అవధరింపుము జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయ
నరేంద్రున కిట్లనియె. అట్లు సమరసన్నద్ధుం డైన సౌమిత్రి
నవలోకించి సీతాకుమారుండైన కుశుండు నిజానుజుం డైన
లవు నవలోకించి లెక్కకు మిక్కుటంబైన చతురంగబలం
బులతో మహారథుం డెవ్వఁడో మనమీఁద వచ్చె నింక
జేయం దగినకార్యం బేమి? యన, లవుం "డన్నా! చెప్పం
దగిన దేమియున్నది. శరపరంపరలచే బరబలంబుల వెం
పరలాడి వచ్చెద; నీవును రణంబునకుం దొడంగు" మని
పలికి మున్ను శత్రుఘ్నునిచేతఁ దనధనువు విఱిగిపోవుట
కతన నియమపురస్సరంబుగా నిటలంబున నంజలి ఘటి
యించి సూర్యునుద్దేశించి "సవితయుఁద్రిమూర్తిస్వరూపం
బును సప్తసప్తియుఁ జండభానుండును బూషుండును సదా

—: సూర్యుఁడు లవునకు విల్లొసంగుట. :—

ప్రకాశుండును జలజమిత్రుండును ఋగ్వేదమయుండును మేషవృషభాద్యధీశ్వరుండును ద్యుమణియు హిరణ్మయుండును భాస్కరుండును గర్మసాక్షియు భవరోగవైద్యుండును భక్తశుభంకరుండును సహస్రకరుండును సురనికరపూజితుండును యతిజనప్రియుండును దివాకరుండును సంవత్సరకరుండును ననూరుసారథియు నంధకారభేదనుండును గిరీటమాలికాధరుండును నిశాకరసహాయుండును జగదాశ్రయుండును నయినసూర్యునకు వందనంబులు సేసెద' నని మంత్రంబు లుచ్చరించుచుఁ బ్రార్థించిన, సూర్యుండు ప్రత్యక్షంబై కనక రేఖావిరాజితంబును దివ్యరత్నఖచితంబును జయప్రదంబు నభేద్యంబును ద్రిభువన భయంకరజ్యానాద మేదురంబును నగు నొక్క ధనువు దయచేసి దీవించి వేంచేయుటయు, భాస్కరుం డిచ్చినవిల్లు గైకొని లవుం డగ్రజునిం జూచి యాధనుర్మహత్త్వంబుఁ దెలిపె.

అత్తఱి సీతాకుమారకులు సుమిత్రాకుమారునిం దాఁకుటయు గజఘటలు తురంగబృందంబులు రథసమూహంబులు భటవ్రాతంబులు లెక్కకు మిక్కుటంబుగాఁ బ్రళయకాలసముద్రంబుకరణి నపారంబైన సైన్యంబుఁ జొచ్చి శరవర్షంబులువర్షించుటయు ముహూర్తమాత్రంబులో నొక్కటియునర యోజనంబుదూరంబులోపలందగిలిన సైన్యంబులు తొలుకొల్తలం గీటడంగె! నయ్యద్భుతపరాక్రమంబు నూచి

లక్ష్మణుని సేనాపతి యగుకాలజితుండు పెక్కువేల* భ్రముల తోడం గూడఁ గుశునిం జుట్టుముట్టె. ఇవ్విధంబున సేన లవ రోధించుటయు లవుండు ప్రలయకాలకాలునిచందంబునం గనలుచు ననర్గళమార్గణాసారంబులచే నలువదిభ్రములసైన్యంబులం దెగటార్చి కత్తికేడెంబును గదయుఁ జక్రంబును బ్రాసంబును సురియయుఁ బట్టసంబును గుంతంబును దోమరంబును శూలంబు మొదలైనకైదువులం బోరిపోరి పగతురు ప్రయోగించినయస్త్రశస్త్రంబులచే జర్ఝరీభూతంబును రక్తసిక్తంబు నగుగాత్రంబుతోఁ గుశునిం గానక నలుదిక్కులుం జూచుచు నున్నయపుడు రుధిరాక్షుండనురాక్షసుండు లవణాసురుని మేనమామ యగువాఁడులవణాసురసంహారానంతరంబ శత్రుఘ్నుని శరణుసొచ్చి రాఘవునకు సేవకుండై వర్తించువాఁ డెడసొచ్చి పరాకుగాఁ జూచుచునుండు లవుని చేతికార్ముకం బొడిసికొని యాకసంబునకుం బఱచె.

—: లవుండు రుధిరాక్షునిఁ జంపుట. :—

అంత నక్కుశానుజుండు చాపంబు లేక చక్రంబు కేలం బూని చక్రపాణిచందంబున గురుకృపాలబ్ధంబైనవాయుమంత్రజపంబువలన గగనంబున కెగసి కొద్దిపక్షిపయిం

* నూఱువేల యేనుంగులు నొక్కయేనుంగునకు వేయేసి రథంబులు నొక్కరథంబునకు నూటేసిగుఱ్ఱంబులు నొక్కగుఱ్ఱంబునకు నూర్గురు పదాతులుఁ గూడినసంఖ్య భ్రమి యనం బరఁగు (ఈభ్రమీలక్షణముగూడ మూలమునందే వ్రాయఁబడియున్నది.)

బాఱు జాలెడేఁగ తెఱంగున దైత్యునిం దఱుముట
సైన్యంబులు వెగ్గలంబు లంది బాణరంధ్రంబుల వెంబడిఁగజ
కళేబరంబులు సొచ్చి యందుండి యాకాశంబు చూచు
వారును, భగ్నంబు లైనరథంబులలో నంజొరఁబడి చప్పుడు
సేయ కుండువారును, హయకబంధంబులమీఁదిపక్కెరలు
తమమీఁదం ద్రోచుకొని యవల నుండువారును, వీరభట
శరీరంబులు మీఁద వైచికొని యరిగలమఱుంగున నణంగి
యుండువారును, నై యితం డెవ్వరిమీఁద నుఱుకునో
యెవ్వరిశిరంబు ద్రుంచునో యని కళవళపడుచు నుండు
నపుడు దశరథరాజుమంత్రి యగుసుమంత్రుని కొడుకులు
సింహాంగుండును, జంద్రకాలుండును, ధార్మికుండును, మదనుం
డును, శత్రుసూదనుండును, శరద్వంతుండును, జితశ్రముం
డును, నదుండును, సువేగుండు, నతులుండు, ననువారలు
పదుగురు జ్యాఘోషణంబులు భీషణంబులుగా నొకము
హూర్తంబునఁ బదిబాణంబు లేసి లవునిచేతిచక్రంబు తు
త్తునుకలు సేసిన, సీతాతనూభవుండు భూతలంబునకులంఘిం
చి పరిఘాయుధంబులు గేలం గైకొనిచిత్రంబుగాఁ ద్రిప్పుచుఁ
జిటిక వేసినమాత్రంబులో దశరథరాజమంత్రికుమారులైన
దశమహారథుల గీటడఁగించె. అంతలో మదోద్ధతుం డైన
రుధిరాక్షుండు గ్రమ్మఱం బాఱుతెంచి గదాదండంబుచే
శిరంబు పగుల నడుచుటయు, లవుండు మూర్ఛగ్రమ్మి విసం
జ్ఞుండై కొంతతడ వుండి యంతటం దెలిసి కుంతంబు ద్రిప్పు

చు శకుంతాధీశ్వరుం డైన గరుడుండు సర్పంబుపయిం దా
రు తెఱంగున దైత్యునిం జేరి కుత్తుకద్రుంచి వాఁడు మ్రుచ్చి
లించికొనిపోయినచాపంబు గ్రమ్మఱం బుచ్చుకొని కడంగు
టయుఁ బ్రసవానంతరంబున బాలకుని మోహజాలంబు
చుట్టుకొనిన తెఱంగునఁ జతురంగబలంబులు సీతాకుమా
రునిం జుట్టుకొనిన, నణంగినచంద్రనిప్పు తనయొద్దిమద్దిచెట్టు
నాద్యంతంబును గాల్చి పేర్చి కాఱడవిం దహించురీతి
బెక్కుభంగుల సేనలం జక్కాడుచు నుండె. అప్పుడు
కుశుండు సింహనాదంబు సేసి లక్ష్మణునెదుర్కొనిన, నతం

—:కుశలక్ష్మణులయుద్ధము:—

డైదుతూపులచేఁ బేరురంబు వ్రక్కలించిన, స్రుక్కకయక్కు
మారుండు వాయవ్యాస్త్రంబు సంధించి నిలునిలు మని
యదల్చియేయుటయు లక్ష్మణునియరదంబు సుడిగాలిలోనం
దవిలి కుమ్మరసారెగతి ముహూర్తమాత్రంబు తిరుగుచు
నుండఁ దద్వేగంబున నాలుగురథ్యంబులునాలుగుదిక్కులం
బడి పంచత్వంబు నొందిన, లక్ష్మణుండు వేఱొక్క తేరెక్కి
కక్కసంబులైనయుక్కుటలుగు లైదుప్రయోగించి కుశుని
కవచంబును గిరీటంబును దునుముటయుఁ, గుబుసంబువీడిన
నాగేంద్రుని తెఱంగున మెఱయుచు లక్ష్మణు నుద్దేశించి
"రిత్తమోపుగా నున్నకిరీటకవచంబులు తీయించి భారంబు
మాన్పిననీవు పరమోపకారివి. నీసైన్యభారం బంతయుఁ
బోవంజేసి ప్రత్యుపకారంబు సేసెద" నని పలుకుచు నాథ

ర్వణశిరోమంత్రంబుల నాగ్నేయాస్త్రంబు నభిమంత్రించి ప్రయోగించుటయు, దగ్ధంబు లైనరథంబులును మండెడు నేనుంగులును గాలెడుతురంగంబులును నివులు లైనపదాతి వర్గంబులును బొగలతోడం గలసి యెగసిన ఛత్రచామరా భరణంబులునుం గలిగి చమూసమూహంబులు దావానలంబులోఁ దవిలిన మెకంబులరకంబున నలుదిక్కులకుం బఱచుటయు, దాశరథి వారుణాస్త్రంబున నివారణం బొనరించినం, గుశుండు వాయవ్యాస్త్రంబు వింట నొంటించి చాపవిద్యాకౌశలంబు మెఱయ నేయుటయుఁ, జండమారుతవేగంబునఁ బండుటాకు లెగయువడువున నాయోధనంబునం గలయాయోధవరు లాకసంబున కెగసి వీరలక్ష్మివిహారించుమణిమండపంబునకు మంజిష్ఠపట్టుమేలుకట్టు లెఱుంగునం గనుపట్టుటయు, సేనలదురవస్థగనుంగొని సేనాధీశ్వరుం డగుకాలజిత్తు కుఱుచకనుపులలకోరికోలచేఁ గుశును రంబునాటించి నవ్వుచు "నాబలపరాక్రమంబు లెఱుంగవు. బాలుండవు. నీకేలయాలంబు? తొలంగు" మని పలుకునంతలోఁ గుశుం డలుకదొలంక నొక్క వాలికతూపుచే వానినాలిక ద్రుంచి తోడన మహోగ్రనారాచంబున శిరంబు ఖండించె.

—: లక్ష్మణుండుమూర్ఛితుం డగుట. :—

అంతఁ గాలజిత్తుపాటు గనుంగొని సౌమిత్రి వేలకొలందులాశుగంబులు నిగిడించిన నక్కుమారుం డన్నియుం

జూర్ణంబులు సేసి చక్రంబు వైచిన ఖండించి, శూలంబు ప్రయోగించినం ద్రుంచి,ముసలంబు విసరినం గసిమసంగి, భిందివాలంబు నిగిడించినం దునుమాడి, వాలును బలుకయుంబూనినఁ జిద్రుపలు సేసి, యెన్నికైదువు లెత్తిన నన్నియు నఱికి, వాల్మీకి యొసంగినయైదుబాణంబులు గార్ముకంబునం గూర్చి యార్చుచు వైచిన,ఱెక్కలతోడిపెనుబాములుంబలెఁ బఱతెంచి యురస్థ్సలంబునందూఱుటయు స్వల్పకిరణంబులతో నస్తమించునర్కబింబంబునుంబలె లక్ష్మణుండు రుధిరధారాభిషిక్తుండై పుడమిపయిం బడినఁ గుశుండు కరవాలంబు పలుకయుం గైకొని, కరినికరంబుల కుఱికి,యింద్రుండు వజ్రధారచేఁ గులగిరులం గూల్చుచందంబునం గూల్చి, రణాంగణంబు బయలుపఱిచి తమ్మునిం గాంచి యిరువురుం గూడి చిచ్చుఁ గరువలియుం గలిసినట్లు సైన్యంబు నిరవశేషంబుగాఁ జలపట్టి మట్టంబు సేసి హర్షంబున నాశ్రమంబునకుం జనుదెంచిరి.

అంతకమున్న గంగాతీరంబున యాగశాలలో దీక్షఁ బూని వసిష్ఠాదిమునులతోఁ గూర్చున్నరఘూద్వహుండు భరతునిం జూచి 'అనఘా!శత్రుఘ్ను ననిలోనం గూల్చిన హయచోరకునిఁ ద్రుంచి లక్ష్మణుం డిదివఱకు నేమిటికి రాఁ డయ్యెనో! ఏవీరుండు విరోధించినయెడ ముల్లోకంబులు నొక్కమొత్తంబుగా నెత్తివచ్చిన నెదిరింపంజాలు; వట్టిసుమిత్రతొలుపట్టితోఁ జలపట్టి పోరువారలుం గలరె! బుద్ధి తెలి

యక యత్తురంగంబుఁ బట్టినబాలకులు చలంబునం బోరి దురంబునం గూలిరో! కాక వారలతల్లి శోకంబునం బొగులుచుఁ బుత్రభిక్ష వేఁడికొనియెనో! యాగంబు నుపక్రమింప నింక మూఁడుదినంబు లున్నయది. నన్నును సుగ్రీవ విభీషణాదులను దలంపక లక్ష్మణుబాహుశౌర్యంబు నూహింపక సాహసంబున నాడింభకు లిట్టి దుండగంబులు సేయం దగునె! అచ్చటివృత్తాంతంబు తెలియలేదు. వేగవంతులు బుద్ధిమంతులు నైనవేగరులం బంపి శీఘ్రంబుగా నచ్చటివార్త దెప్పింపు" మనుటయు భరతుండు లావు వెరవునుం గలదూతల నేపురం బయనంబు సేసి సముఖంబునకుం దోడి తెచ్చినఁ రాజేంద్రుండు చారుల నుపలక్షించి "బాలకులు నేరక యపరాధంబు సేసిరి, గావున వారలకభయం బొసంగి తోడ్కొనిరమ్మనుఁడు. కాక చలపాదితనంబునం బోరిరేని సమ్మోహనాస్త్రంబున మోహింపఁ జేసి యిచ్చటికిం బట్టికొని తెమ్మనుఁడు. ఆచిన్నబాలకులు నన్నుం బోలియున్నారని వేగరులచే వింటి; నదియునుంగాక సీత ముఖలక్షణంబు లవ్వటువుల మొగంబులం గలవని వింటిని. మీతను గలయం జూచి తెలిసి యడవి నేల తిరిగెదరు? మీయంబ పేరేమి? యని తెలియనడిగి సౌమిత్రిం గూర్చు

—:సౌమిత్రిం గూర్చి రాముఁడు దుఃఖించుట:—

కొని వారలం దోడ్కొనిరం" డని పలుకుచుండునంతలో గాయంబులం దొరఁగునెత్తురులు వెల్లువలు గట్ట హతశేష

సైనికులు పఱతెంచి దీక్షితుం డైన రామునిపాదంబుల వ్రాలి "ఓరఘుకులావతంసా! శత్రుఘ్నునిచందఁబున లక్ష్మణుండును గుశుని నిశితవిశిఖంబులఁ బంచత్వంబు నొందె సమరతలంబునం గాలజితుండును సుమంత్రునికుమారులు పదుగురును సౌమిత్రికన్న మున్న కుశునిసాయకంబులచే రక్తధారలు గుబులుకొన. గైరికధారారంజితంబు లైనశైలంబులమాడ్కిఁ బూచినమోదుగులకై వడి జగతీతలంబునం గూలిరి. కోపావేశంబుఁ జూచునెడలం గుశుం డిచ్చటికి వచ్చువాఁడని తోఁచుచున్నయది. ఇంక నేటియాగంబు! ఆహవంబునకు నాయత్తంబుగ విచ్చేయుఁడు. చిచ్చంటికొసినపిమ్మటఁ జేటలం గ్రమ్మ శక్యంబు గాదు. తగినయుపాయం బిప్పుడు చేయవలయు" నని పలికినపలుకు లాలకించి రఘువీరుండు వెన్ను విఱిగినచందంబునఁ బరశుఖండితం బైనభూజంబుపోలిక మూర్ఛితుండై భరతునిసమీపంబునఁ బడుటయు, నతండు విన్ననైయున్న యన్న నీక్షించి హిమాంబుపూరంబులచేఁ గన్నులొత్తి కర్ణంబులం గంబురాదుమారంబు లూఁది శైత్యోపచారంబు లొనర్చుటయుఁ బెద్దయుంబ్రొద్దునకు నొక్కింత తెప్పిఱి కాకుత్స్థుండు జలధరగంభీరస్వనంబున వావిడిచి యేడ్చుచు నకటా! పదునాలుగేం డ్లాహారనిద్రలు మాని పెక్కుభంగుల నన్నుం గాపాడి దేవదానవు లాశ్చర్యంబు నొందఁ సమరంబున నింద్రజిత్తుం ద్రుంచి మహారథశ్రేష్ఠుండును గార్తవీర్యునికన్న

మిన్న యని పొగడఁ దగిన నిన్ను మాణవకమాత్రుం డెట్లు నిర్జించె! మహావీరా! హా ప్రియానుజా! హా సుమిత్రాపుత్రా! నీవు లేని జన్మం బేల! ఈ రాజ్యం బేమిటికి! ప్రాణంబు వలనం బ్రయోజనం బేమి! తమ్ముల నెడఁ బాసి యుండం జాల. వారల సమీపంబునకుం జనియెద. కార్ముకంబు నస్త్రంబులుం దెమ్ము తమ్ముఁడా! తామసంబు సేయవల'దని పలికినం, గేలు మొగిచి భరతుండు "దేవా! సంగ్రామరంగంబున భయభ్రాంతులై చారులు పఱతెంచి విన్నవించినగతిం దోఁచుచున్నయది గాని యిమ్మాట నిక్కంబు గాదు. లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు మూర్ఛం బొందిరి గాఁబోలు! అమ్మహాభుజులకు మరణం బెక్కడిది! ఏను వారలకు సహాయంబుగాఁ జని దేవరప్రతాపాతిశయంబుచేఁ దురంగచోరకులం బట్టి బంధించికొని యశ్వంబునుం దెచ్చెద. నన్నుం బనుపు" మనిన, నినకులతిలకుండు నీకుం దోడుగాఁ బేరుగల వానరవీరులం బనిచెద. సుగ్రీవుండు విభీషణుండు నిరువుర మాయొద్ద నుండనిమ్ము నరవానరరాక్షసబలసమన్వితుండవై కదనంబునకుం జను మనియె.

—: భరతాదులు యుద్ధమునకు వచ్చుట. :—

అంత భరతుండు రఘుపతికిం బ్రణమిల్లి ధనుర్బాణతూణీరకవచశిరస్త్రాణంబులు ధరియించి రథం బెక్కి సేనాసమేతంబుగా వెడలె. అప్పుడు కైకేయీపుత్రుండు పవననందనుం బిలిచి నీవు ముందరం జని సుమిత్రాతనయుల చం

దంబు తెలిసి రమ్మని పంచినం, బఱచి హనుమంతుండు వారలం గని తనసందిటం బొదివికొని వచ్చి భరతునిసన్నిధిం బెట్టి కుశవిశిఖసంఘట్టనంబులం గడు నొచ్చి పడియున్న లక్ష్మణుం జూచి తెః ఇతండు తొలుత నింద్రజిత్తునియస్త్రంబుల నింత నొవ్వం, డని పలికిన హనుమంతుని పలుకులు విని భరతుండు శోకవ్యాకులమానసుండై యివ్వీరుల నింత పరిభవించినవారలు బృందారకులు గాని దారకులు గారని యయ్యిరువురం దనయరదంబున నునిచికొని వచ్చుచున్నంతలో, సైనికవీరులసింహనాదంబులు నట్టహాసంబులు పటహభాంకారంబులు నాలకించి కుశుండు కోపవశుండై కోదండమౌర్వీఘంటారవంబులు సెలంగ నెదురు నడచుసమయంబున వారలయుద్ధంబు చూడ శక్యంబుగా దనుభంగి సూర్యుం డస్తమించె. పక్షికులంబులు కలకలంబులు సేయుచు గూండ్లకు బారులు దీరె. మృగంబులు పల్వలంబుల నుదకంబులు గ్రోలుటకు వెడలె. కాటుకరాసుల కరణిఁ జీఁకటులు దిక్కటాహంబులఁ గప్పె. అప్పు డొకరొకరి మొగంబు గానని యంధకారంబున భరతసైన్యంబులు కుశలవులం జుట్టుముట్టి గదాకుంతముసలతోమరముద్గరభిందివాలక్షురికాదిసాధనంబులు వర్షించిన లవుండు నన్నకు సహాయంబుగా బాలభానుకిరణప్రకాశంబులైన నారసంబులు ప్రయోగించి తిమిరంబులు విరియించుచు వాఁడిగొడ్డలిచేఁ గాష్ఠంబులు నఱకిన కరణి ఖడ్గంబుచే దంతిదంతంబులు తెగ

వ్రేయునపుడు మిణుంగుఱులు పుడమికి మింటికి నొక్కటిగా నెగసి దళంబుల దహింపం దొడంగె. కుశుండును గార్ముకజ్యానాదంబు రోదసీకుహరంబునం బర్వ జ్వలింపఁ గలక్రోధానలంబునకు సూచకంబుగా ధూమరేఖ పర్వెననం బొలుచు భ్రుకుటీమండలంబు ముఖచంద్రమండలంబునకు నలంకారంబుగాఁ జండమార్తాండకిరణంబులం శ్రేణి సేయుచు బాణంబుల నపారంబుగాఁ గురియుచు సైన్యంబు దైన్యంబు నొందించిన వారింప శక్యంబు గాక చింతించు నవసరంబున హనుమంతుండు రామానుజునిం జూచి వీరల యాకారంబులు రామునియట్ల యున్నయవి గావున సీతాతనూభవులు గావలయు కాదేనియాదికూర్మంబునకు శేషునకు దిగ్గజంబులకుఁ గులాచలంబులకు భారంబు దోఁచు నట్లుగాఁ బీనుంగుఁబెంటలు సేసి బలంబులం దునుముట యెట్లని పలుకుచునుండం, గుశుండు లవునిం జూచి వీరలు పొంచు తెఱంగు గనుంగొనిన యుద్ధసరణిగాఁ దోఁచలేదు ముచ్చులవలెఁ గనఁబడుచు నున్నవారు. నీవు హయంబు నేమఱక యుండుము. సైన్యంబుల నెల్ల నేనుక్కణఁగించెద నని పలికి భరతున కభిముఖుండై "నీసోదరులు పడినచోటికి నిన్ను దైవంబు దెచ్చె. లవాగ్రజుని ముందటంబడి యెందుఁ బోఁగల* వని కైకేయీనందను నేడుకాండంబుల సుషేణు నన్నియతూపుల నంగదుని వేయిబాణంబుల నాంజనేయుని నూఱుసాయకంబుల నీలుని నేనూఱుమెఱుంగు

టమ్ముల గవయు నిన్నూఱుశరంబులఁ బనసుఁదొంబదినారసంబులఁ గుముదుని నన్నూఱు ప్రదరంబుల జాంబవంతుని మూఁడువేలకంకపత్రంబులనొప్పించి, హతుల మూర్ఛితులఁ బరాజితులం జేసి సింహనాదంబు సేయుటయు, దేవతలు పుష్పవర్షంబులు గురియించిరి. ఘోరతరంబైనసీతాకుమారునిసమరంబుఁ జూచు వేడుకచేఁ బొడవుగా నెక్కెనో యనఁ బొడుపుగుబ్బలియుత్తమాంగంబునకు మణిమయకిరీటంబు కరణిం బ్రకాశించుచు మార్తాండమండలంబు తూర్పుదెసఁ జూపట్టె.

అప్పుడు భరతునిశాసనంబునఁ జతురంగబలంబు లొక్క మొగింజుట్టుముట్టిన, లవుం డాబలంబుల విరియించి యాఱునాఱసంబుల భరతునికోదండంబు ఖండించినం, గుశుండుగ్రమార్గణాసారంబు లనర్గళంబుగాఁ బ్రయోగించిన, భరతుండు మూర్ఛితుండై యరదంబుమీఁద నొరగంబడుటయు మారుతకుమారుండు కట్టలుకం బెట్టుగా నట్టహాసంబు సేసి యొక్కమహీధరంబు పెకలించి వైచుటయు, దానిశకలంబులు సేసి కుశుండు బలప్రకరంబులు వికలంబులుగాఁ

—భరతుఁడు మూర్ఛిల్లుటవిని రాముఁడరుదెంచుట.:—

బరిమార్చుటయు, హతశేషులుపఱతెంచి తద్వృత్తాంతంబు శ్రీరామభద్రునితోఁ దెలియంజెప్పిన నమ్మహారథుండు విభీషణసుగ్రీవులతోడంగూడఁ జతురంగబలసమేతంబుగా నరుగుదెంచి యాహవరంగంబున సాహసధురీణులు సౌందర్య

రేఖాలంకృతులును శరచాపతూణీరధరులును నంగజప్రతిమానులునాత్మప్రతిబింబంబులు నైనయర్భకులంగనుంగొని "మీకుజాతకర్మనామకరణాదు లెవ్వరు గావించిరి? ధనుర్వేదం బెవ్వరిచే నభ్యసించితిరి? యుద్ధకౌశలం బెవ్వరు నేర్పిరి? మీకుం దలిదండ్రు లెవ్వరు? ఎఱింగింపుం" డనుటయు లవాగ్రజుండు "సమరంబునకువచ్చి మాపుట్టుపూర్వంబు లేల యడిగెదరు? మీ తేటమాటలకు లోఁబడి హయంబు నిచ్చువారము గాము. అయిన మీయంతవారలడిగినఁ జెప్పకుండుటయుం దగవు గాదు. మాకు జాతకర్మంబు నామకరణంబుఁ జౌలంబు నుపనయంబును వేదశాస్త్రరహస్యంబులు విలువిద్యయు దివ్యాస్త్రసంపదయు గదాఖడ్గకుంతతోమరాద్యాయుధనైపుణంబును,నఖిలపాపహరంబును సకలమనోరథసాధనంబును గైవల్యప్రదంబును నైనశ్రీరామాయణంబును,వాల్మీకిమునీంద్రుండు నిర్వ్యాజకృపాకటాక్షంబున నెఱింగించె. మాతల్లిసీతాదేవి యిక్కానలో మమ్ముఁగాంచె నని సీతానామస్మరణంబు సేయుటయు, రఘునాథుండు రథంబుమీఁద నొఱగి ముహూర్తమాత్రంబునకుఁదెలివి వొంది సుగ్రీవునింజూచి వీరలెవ్వరు తెలియంజూడు మనిన నినసందనుం డిక్కుమారులు పురాణపూరుషునిపోలికనున్నారు. మీకుమారులగుటకు సందియంబు లేదు. కాకున్న నిట్టి శౌర్యధైర్య సాహసంబులు వుట్టునె? యని పలుకుచుండునంతలో నీలుం డొక్కమహా

శైలంబు పెకలించివైచుటయు వారలన్నగంబుచూర్ణంబు నేసి కాలానలశిఖాసంకాశంబైనశరం బఱి వోసియేసిన నీలుండుగూలె. తోడన తద్రక్తబిందువు లెన్ని గలవన్నియు నీలురై మూర్కొనుటయు జానకీకుమారుం డందఱ నన్నిశరంబుల రూపుమాపి నరవానర రాక్షససైన్యంబుల నానాశస్త్రాస్త్రజాలంబులం గుదులు గ్రుచ్చిన, రాఘవుండు భ్రాతృజనులపాటును సైనికులచేటు నక్కుమారులపోటునుం జూచి హాలాహలకీలా కరాళంబులైన మెఱుంగుటమ్ములు వింటనంధించిప్రయోగించిన నది యక్కుమారుల వయిం దాఁకక కేడించిచనుటయు, రఘువీరుండు మరల దివ్యబాణంబు లనేకంబు లేసినఁ, గవలు వానినన్నింటి నాలుగేసి తునుకలు గావించిన రాఘవుండు వారల కరలాఘవంబు తనకు సమానం బని తెలిసి యుద్ధంబుసేయ నొల్లక యూరక యుండినం గుశుండు నిశితవిశిఖంబులచే మర్మంబులు

—: శ్రీరాముఁడు మూర్ఛిల్లుట. :—

నొప్పించిన మరణసమానం బైనమూర్ఛ నొంది రథంబుపై నొఱగంబడుటయు లవుండు లాఘవంబున నయ్యరదంబున కుఱికి యతనిం బొరలించి కిరీటకుండలహార కేయూరకటకాంగదాది భూషణంబులును బీతాంబరంబు నొడిసికొని భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులభూషణాంబరాదులుగైకొని రఘువీరుని ధరాతలంబున దొర్లించి యాదివ్యరథంబుపై నధివసించి యన్నయుం దమ్ముండునుం బోవునెడ నొక్కచోట

మిక్కుటమ్ములైన యుక్కుటమ్ములచేఁ జాలనొచ్చిపడియున్న జాంబవంతుని హనుమంతునిం జూచి లవుండు నవ్వుచు మనయమ్మకు ముదంబుగా నీభల్లూకంబును వానరంబునుం గొనిపోవుద మని పలికిన నాంజనేయుండు భల్లూకవల్లభుం జూచి మెల్లన "కంటివే! రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులదురవస్థ మనమెంతవారము! బ్రహ్మాదులకేనియు శుభాశుభంబులనుభవింపక తీరదు. వీరలం గికురువెట్టి పోవుదమంటిమేని లవుండు మిక్కిలి మొక్కలీఁడు. కావున మనకుఁ బ్రాణహాని యగుంగాని ప్రయోజనంబు లేదు. దైవానుకూల్యంబును జాలదు. జీవంబు లుండిన వలసినశుభంబులు వడయవచ్చు. పట్టుకొనిపోయినం బోవని" మ్మని యూరకుండుటయు, బాలభానుప్రభాభాసమానంబును సముజ్జ్వల కేతనంబును సమీర సంచలత్పతాకంబును దివ్యసైంధవబంధురంబును నవరత్నఖచితంబును జలధరగంభీరస్వనంబును వాయువేగంబునైన దాశరథిరథంబున జాంబవంతు హనుమంతునిం దీవియలఁగట్టియీడ్చుకొనిపర్ణశాలకుంజని యెదురు సూచుచున్న తల్లికి మ్రొక్కి "అమ్మా! నీకు వేడుకగా నీ భల్లూకంబును వానరంబునుం బట్టికొనివచ్చితి" మని ముందరంబెట్టి రామలక్ష్మణులు మొదలగు నన్నలువు రన్నదమ్ములపాటును విన్నవించుటయు జానకీదేవి విస్మయాక్రాంతయై "రఘువీరుని మీరలు జయించుట జింకపిల్లలు సింహంబును జయించిన తెఱంగుగా నున్నది. దీనినమ్మఁగూడదు. అయి

నను దైవయోగం బెవ్వరికి నెఱుంగ నగు! అక్కటా! యే నజ్ఞాతవాసంబు సేయుచు నాయునికి యొరు లెఱుంగకుండఁగఁ దపంబు సేయుచు నుంటి నన్ను బయలుపఱిచితిరి" అని లవునిం జూచి వాల్మీకి యిచ్చటికి రాక మున్నె యభిమానధనులైన యీజాంబవంతు హనుమంతుని నచ్చటనే విడిచి రమ్మనుటయు నతం డట్ల కావించె.

—: వాల్మీకి శ్రీరామాదుల మూర్ఛ దేర్చుట. :—

అంత నారదువలన నావృత్తాంతం బంతయు నెఱింగి వరుణలోకంబుననుండి వాల్మీకి సత్వరంబుగా నిజతపోవనంబునకు వచ్చి యాశ్రమద్వారంబున మూర్తిమంతంబులైన దివ్యాస్త్రమంత్రంబులకై వడి నతుల తేజోవిరాజమానులైన జానకీసుతులం గాంచి దీవించి కౌఁగిలించుకొని "మీకుఁ గయ్యంబు సంఘటిల్లె నని వింటి. రాఘువులదివ్యాస్త్రఘాతంబులచే గాయంబులు లేవు గదా!" యని పాణితలంబున మేనులు నిమురుచు "మీకేల యాలం బయ్యె? సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుఁ" డనినం గుశుండు హయంబుఁ బట్టుటయును, సౌమిత్రిభరతశత్రుఘ్నులపాటును,నరవానర రాక్షస వధంబును, రామవిభునినిధనంబునుం దెలిపిన, విని వాల్మీకి "యక్కటా! యిట్లు చేయుదురే! ఏమియు నెఱుంగనిబాలకులు మీర" లని వలుకుచు రక్తమాంసమేదోమస్తిష్కమయంబును భూతబేతాళపిశాచసంకులంబునై దానవమానవవానరదేహఖండంబులచేతం గనుపట్టుచు ఘోరతరంబైన

రణాంగణంబునకుం జని రఘువీరుల నలువురం జూచి కమండలూదకంబు కరంబునంగొని యభిమంత్రించి చల్లుటయు, వారలు సుఖనిద్రం జెంది మేల్కాంచిన తెఱంగున మూర్ఛలు దొలంగి యుదయార్కబింబంబులచందంబునం బ్రకాశించుటయు, దివ్యదుందుభిధ్వానంబులు నప్సరోనాట్యంబులుం బుష్పవృష్టియుం గలిగె. దేవత లమృతవర్షంబు వర్షించుటచే నరవానరయాతుధానబలంబు లన్నియు నెప్పటియట్ల బ్రదికె. అంత మునిజనసేవ్యమానుం డైనవాల్మీకి మహామునికి రాఘవుండు తమ్ములుం దాను నమస్కారంబు

—: వాల్మీకి రాముని స్తుతించుట. :—

గావించిన నత్తపోధనుం డాశీర్వాదంబు నేసి "మహాత్మా! నీవుజగన్నాయకుండవు, సృష్టిస్థితిసంహారంబులునీలీలావిహారంబులు; కులాలుండు చిఱుతకలశంబులు, గరగలు, కటాహంబులుం జేసినకరణి నీవు కొందఱ నధికులను గొందఱ నల్పులనుంగా సృజియించినాఁడవు; నీవు శ్రీమన్నారాయణుండవు; సీతాదేవి శ్రీమహాలక్ష్మి; మీలీలావినోదంబులు వేదసన్నుతంబులు; కొడుకు లెఱుంగక తప్పుసేసినం దండ్రి సహింపవలయుం గాని నిగ్రహింపఁజనదు. పుత్రులశౌర్యంబును దేజంబును విద్యయు జనకులకు సంతోషకరంబులు గదా! అతిబాల్యంబునఁ దాటకన్ వధించి హరునికోదండంబు ఖండించి భార్గవుగర్వంబు మాన్పి విరాధు వధించి ఖరదూషణమారీచకబంధాదులఁ దెగటార్చి వాలి నొక్క

కోలం గూల్చి లవణజలనిధిం బంధించి రావణకుంభకర్ణప్రముఖనిఖిలరాక్షససంఘంబుల నంతంబు నొందించి బ్రహ్మరుద్రాదులు నుతింపఁ జటిలప్రతాపదీపితుండ వైననీయెదుటఁ బద్మగర్భాదు లైన నిలువం జాల రనిన యెడఁ జెక్కు గీఁటిన నేడువ నేరరు, ఉగ్గుద్రావు ప్రాయంపుశిశువు లెదిరింపఁ జాలుదురె! నేను బాతాళంబునకు వరుణుని యాగంబు నెఱవేర్పం బోయి యుండుటకతన నీతనూభవులు నిన్నెఱుంగనికతంబున నింత యపఖ్యాతి సంభవించె."

అనిన విని శ్రీరామచంద్రుండు సంతుష్టాంతరంగుం డై యబ్బాలకులం జూడవలెఁ బిలిపింపుం డనుటయు, వల్మీకసంభవుండు శిష్యులం బనిచి పిలిపించినఁ గుశలవులు గవదొనలు బిగియించి ఖడ్గంబులు బట్టి శరచాపంబులు వీణెయలుం బూని వచ్చి గురుసమక్షంబుననిల్చి నమస్కరించి తదనుమతంబునఁ బంచపాతకహారంబును గాయత్రీమయంబును భుక్తిముక్తిఫలప్రదంబును సీతాచరిత్రంబును బవిత్రంబునైనశ్రీరామాయణంబునానారాగంబులవర్ణవిన్యాసవిశేషంబులఁ దానమానంబులం దుంబురునారదులకరణి గానంబు సేయుటయు, రఘువంశాగ్రగణ్యుండు వారలం బునఃపునరాలింగనంబులు సేయుచు సీతావియోగసంతాపంబు మాని హర్షబాష్పంబులు గురియ గద్గదకంఠంబున సౌమిత్రితో "వీరలముఖసౌందర్యం బవయవసౌకుమార్యంబుఁ జూచిన జానకియట్ల యున్నయది కంటివే!" యనుట యు

సౌమిత్రి “మిత్రకులాగ్రణీ! నీశాసనంబున నిర్భరగర్భపరిపూర్ణ యైన జానకీదేవిం గాఱడవిలోన నిర్దయత్వంబున విడిచివచ్చిన నయ్యమ్మ యప్పుడే మూర్ఛిల్లి పంచత్వంబు నొందిన ట్లుండె” ననుటయు, వాల్మీకి “రఘునందనా! ఆసమయంబున నేను యాగయూపదారుహరణార్థంబుగా నావనంబునకుం జని యబలావిలాపంబు నాలకించి చేరం జని శోకాక్రాంతయు ధూళిధూసరితకేశభారవివర్ణవదనయు నైన వధూమణిం గనుంగొని నీవెవ్వరిదానవు? ఏల శోకించెద” వనిన, “నేను జనకరాజతనూజను (1) రఘూద్వహుం డనుమద్భర్త లోకాపవాదనిమిత్తంబుగా నన్ను నడవులం ద్రోయించె” ననిన నూఱడించి యాశ్రమంబునకుం గొనిపోయి తపస్వినుల నియమించుటయు, వారలు గర్భసంరక్షణంబు సేయుచునుండం గతిపయదినంబులకు నొక్కశుభలగ్నంబున నిక్కుమారులం గనిన, నేను జాతకర్మాదివిధానంబు లాచరించి వేదవేదాంగంబులు ధనుర్వేదంబుం జాపవిద్యాకౌశలంబును శ్రీమద్రామాయణంబును నేర్పితి” ననిన రాఘవుండు “మహాత్మా! నీకృప యెవ్వరియందుం గలిగె వారలు కృతకృత్యులై నీయనుగ్రహంబున నభివృద్ధిం బొందుదురు. మాబోఁటులం బేర్కొన నేల” యనియె. అప్పుడు వాల్మీకి

—శ్రీరాముఁడు పుత్త్రులం గొని యయోధ్యకుం జనుట.—

యర్భకులం జూచి కనుసన్న సేయుటయు వారలు తండ్రి పాదంబులకు మ్రొక్కి దండప్రణామంబులు గావించి “య

—:శ్రీకృష్ణుఁడు భీముని తేజంబు వృద్ధినొందిప యత్నించుట:—

తలంపు సమకూరునని పలికి పవననందనుం జూచి నెమ్మొగంబునం జిఱునగవు తళుకొత్త, వృకోదరా! నీకు బుద్ధిమందంబు, ఆహారం బపారంబు, పొట్ట రెట్టించుచున్నది. రక్కసిరతులకుం జొక్కినవాఁడవు, మాటల ఫోఁబడి యెఱుంగవు. నీవంటివాఁడు మంత్రియై యున్నం గార్యంబు లగుటకు సందియంబేమి! అంగహీనుని నిల్లటంపుటల్లుని బ్రల్లదంబుపలుకువానిని గామినీలోలుని మఱుగుజ్జువానిఁ జెవుడు గలిగినవానిం బందయగువాని మామగారిని వెళ్ళిపెట్టినవాని స్త్రీవశంవదుని నిర్దయునిఁ బ్రచండకోపనునిఁ బ్రమత్తునిఁ మంత్రిఁ జేసినఁ గార్యభాగంబులు సిద్ధినొంద నేరవు. నీవు బాహాబల గర్వంబునఁ గార్యపద్ధతు లెఱుంగవు. గర్వాంధులుఁ బాపస్వభావులు నగు బక హిడింబ కిమ్మీర జరాసంధాదులం జంపినయట్లు సులంభంబుగఁ దలంపకుము. సత్యసంధులును భుజాబలధురంధరులును జితేంద్రియులు దానశూరులు నగురాజశ్రేష్ఠులు పెక్కండ్రు గలరు. ఒక్కొక్కని జయించుట కక్కసంబు. సూర్యుం డస్తంగతుండు గాకమున్న సైంధవుని వధియింతు నని నాఁడు గాండీవి గావించినప్రతిన నెఱవేఱుట దైవయత్నంబు. మారుతనందనా! నీ వంతకంటె సాహసంబుగాఁ బ్రతిన సేసితివి. ఇది నెఱవేఱుట యెట్లు! యజ్ఞఘోటంబు నిరాఘాటంబుగా దిక్కులం జరించు నెడ శౌర్యవంతు లైన మహీనాథులు దేవ

దండ్రి చెంగట సుఖంబుగ నున్నవారలు. కాకుత్థ్సుండు నిన్నుం దోడ్కొనిర మ్మనిపంచె" నని పలికి యరుగుదెమ్మని యమ్మానవతీమణిం దోడ్కొని యయోధ్యాపురంబునకు వచ్చుటయు,రఘూద్వహుండు పరమానందకందళితమానసుండై పుత్త్రులుగొలువ, భార్యాసమేతంబుగా హయమేథంబు సాంగంబుగా నెఱవేర్చి సంపూర్ణదక్షిణల ఋత్విజులం బ్రీతి నొందించి ధనకనకరత్న భూషణాంబరాదులచేత నాశ్రితుల మిత్త్రుల భృత్యుల భూసురుల నృపుల నందఱం దనియించి రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు సుఖంబున నుండె. ఏసరవిం గుశలవులతో శ్రీరామభద్రుండు రణంబు సేసె, నారీతి నర్జునుండు బభ్రువాహనునితో యుద్ధంబు సేసెను.

ఇవ్విధంబున బభ్రువాహనుం డర్జునునితోడం దారసిల్లునవసరంబున హంసకేతనుండు తనతనూభవులుగయ్యంబునం బడినయప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు తనయందుఁ జేసిన సన్మానంబు మనంబునఁ దలంచి, శౌరికిం బ్రియసఖుండైన కిరీటికార్యంబునఁ బ్రాణంబు లీయ నిశ్చయించి, బభ్రువాహనునిం దాఁకి యతనిచక్రరక్షకు లగుయోధవరులవేయింటిని వేయిబాణంబుల ఖండించి వెండియుఁ గాలదండోపమానంబు లగుకాండంబులు నిగిడించి యారదంబు చక్కడిచి ప్రతివీరుండు ప్రయోగించుశిలీముఖంబులువిముఖంబులు గావించి తోడనే తనుఁజుట్టుకొనిన యయిదక్షౌ

హిణులసైన్యంబు రథగజతురగపదాతిబృందంబులతోడం దెగటార్చి(2)ప్రళయకాలరుద్రుండునుంబలె మండుటయు, బభ్రువాహనుండు సత్వరంబుగా వే ఱొక్కరథం బెక్కి హంసధ్వజుని మార్కొని, వేయిబాణంబులచే నరదంబు వేయితునుకలు గావించి, మఱియు నిశితవిశిఖంబులు పరఁగించి యారాజును మూర్ఛితుం జేసి మూర్ధాభిషిక్తులైన రాజేంద్రుల రథరథ్యసూతసమేతంబుగా వేయిమందినొక్క నిమిషంబునం దెగటార్చి యార్చుటయు, యౌవనాశ్వకుమారుం డైనసువేగుం డడ్డపడి తొమ్మిదిబాణంబులఁ గిరీటినందనునియురంబున మూఁడునారసంబుల నాతపత్త్రంబు ధనువును బతాకయుఁ దునిమి యతనియొద్ది వీరయోధుల వేయింటిని వేయిబాణంబులం దెగటార్చి వెండియుం బది నూఱులప్రదరంబులు నిగిడించి బభ్రువాహనునిదేహంబు

—:సువేగబభ్రువాహనులయుద్ధము.:—

నిరంతరంబుగా గ్రుచ్చె. ఇవ్విధంబున సువేగుని శరవేగంబుఁ జూచిన దేవేంద్రపౌత్త్రుండు దావపావకంబునుం బలె విజృంభించి వానిబాహుగర్వంబు వారించుచుఁ బ్రచండకాండంబులు ప్రయోగించి తెల్లయేనుంగుతండంబులం ద్రుంచి మాతంగతురంగశతాంగభటకళేబరంబులచే రణభూభాగంబు గప్పి వెండియుం గ్రోధావేశంబునఁ గోదండంబునం దొక్కపాఱవాతియమ్ముదొడిగి యాకర్ణాంతంబుగాఁదిగిచి

---

(1)(2)నడుమ నున్న గ్రంథ మొకప్రతిలో నష్టమైనది.

సువేగుని నడిమికి రెండుగా ఖండింపం దలంచి యేసిన, గత్తెరచేఁగత్తిరించినచందంబునఁ బూర్వాధఃకాయంబులు సమంబుగాఁ దూఁచినట్లు తెగి తత్ఖండంబులు క్రిందంబడు నంతలోసువేగునికరలాఘవం బేమనివర్ణింప! నాల్గుబాణం బులు వింట సంధించి బభ్రువాహనువక్షస్స్థలంబు దుయ్య నేసిన మూర్ఛాకలితుండై కవ్వడిపట్టి ధరాతలంబునం బడి యె. అవ్విధంబుఁ జూచి సిద్ధసాధ్యచారణ సంఘంబులు వినుతించె. అనంతరంబ, యతిశీఘ్రంబుగా మూర్ఛ దెలిసి చిత్రాంగదాకుమారుండు ప్రలయకాల రుద్రుండునుం బలె రౌద్రరసోల్లాసభాసురుండై కిరీటిచుట్టునున్న యోధవీరులం బెక్కండ్ర నుక్కణఁగించె. అప్పుడు బభ్రువాహనునిచే భం డనంబునం బడినరాజులం దత్పురంబునకుం గొనిపోయి చిత్రాంగదాసపత్ని యగునులూచి విశల్యకరణీప్రముఖంబు లైనయౌషధంబులచేఁ జికిత్సలొనరించి కాపాడుచునుండె. అప్పుడు ధనంజయుండుకర్ణకుమారునింజూచి మనసైన్యం బు నిరవశేషంబుగాసమయింపంబడియె,హంసధ్వజుండును యౌవనాశ్వుండును సువేగుండును నీలధ్వజుండును మొద లైనదొరలు పెక్కండ్రు పడిరి. ప్రద్యుమ్నుండు పట్టువడి యె. అనుసాల్వుం డేమయ్యెనో యెఱుంగము. కుమార కా!కాలంబు విపరీతంబుగాఁ దోఁచుచున్నయది. నాదే హచ్ఛాయ శిరోవిహీనంబుగాఁ గనంబడియెడు. కన్నులఁ గోపాగ్నిజ్వాలలు మట్టుపడియె. మఱియునుదుర్నిమిత్తంబు

లనేకంబులుగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఏమయిన నేమి, చావు నకుం దలంకం బనిలేదు. నీవును బాణసహస్రంబులచే జర్జరితాంగుండవై మిగుల నొచ్చి యున్నవాఁడవు. నేను జీవితుండనై యుండునప్పుడే నీవుదప్పిపొమ్ము; తిలోదకంబు లైన నిత్తువు. అకటకటా! యసిధారావ్రతంబుగాఁ బాండ వాగ్రజుండు యాగంబునకు దీక్షించి నాభుజావిక్రమంబు నమ్మి, మహాక్రతువు నుపక్రమించిన యత్నంబు విఫలం బయ్యె. ఖదిరబదరీపలాశబిల్వయూపకలాపంబు లోపంబు నొందె. చషాలకల్పనంబు మృష యయ్యె. అఱువదినలు గురు విప్రదంపతులు యజమానునకుఁ జేయం బూనిన కనకకలశపాత్రాభిషేచనవిధానంబు వృథయయ్యె. కనక మయం బైనశలాకాశతంబుచేవిరచితంబును శార్దూలచర్మో పయోజితంబును నైనధవళచ్ఛత్రసముల్లాసంబు హ్రాసంబ య్యె. యాగమండపాభ్యంతరంబున హర్షమాణు లైన బ్రహ్మర్షిమహర్షిపుంగవుల మంగళాశీర్వాదంబులయర్థంబు లు వ్యర్థంబులయ్యె. అవభృథస్నానసమయంబున బంగరు శలాకలకరణి శృంగారంబులు దనర సర్వాభరణభూషితలై యమూల్యంబు లైన గంధమాల్యాంబరంబులు ధరియించి పదేసియేండ్లబాలికలు కనకదండమండితంబు లైనచామ రంబులు విసరు వైభవమ్ము వమ్మయ్యె. రుక్మిణీసమేతుం డైన పుండరీకాక్షునకు నగ్రపూజ సేయవలయు ననుప్రసంగంబు భంగం బయ్యె. ఇంక నెంత వగచిన నేమికార్యంబు! నా

జనంబు వ్యర్థం బయ్యె. సంగరాంగణంబునం బగతుని తోడం దలపడి నాయోపినంతయుం బోరి మరణంబునొందుట మేలు. నీవు కృష్ణయుధిష్ఠిరులపాలికిం జని యీవృత్తాంతంబు పలుకరింపు మనిన వృషధ్వజుండు కపిధ్వజునితో నిట్లనియె. "అయ్యా! బహుభాషలు నేను బలుక నోడుదు. రవిబింబంబు ధరణీతలంబున వ్రాలిన సముద్రంబు లింకిన ధరణీతలంబు తలక్రిందైన మేరు వొఱగిన నేనియు వైరివీరులకు వెన్ను సూపువాఁడఁ గాను. దేవేంద్రాది దేవతలెదిరించి రేనియు జయింపం గలయట్టి నాముందఱ నీశాత్రవు లేమాత్రంబు? నీప్రాపున నుండుటం జేసి నాకసాధ్యంబు లేదు. "ఏలినవాని కార్యంబున మిత్రకార్యంబున గోబ్రాహ్మణకార్యంబున నెవ్వాఁడు దేహంబు పరిత్యజించు నతనికిఁ గైవల్యం బెదురుగా వచ్చునని ధర్మకోవిదులు పలుకరింతురు. నాపరాక్రమంబు గనుంగొను" మని మ్రొక్కి రథారూఢుండై దుర్వారభుజాగర్వంబు నిర్వహింపంబూని యుభయసైన్యంబులు వినుతింప వృషకేతనుండు మలయకేతనునిం దాఁకె.

—వృషకేతనబభ్రువాహనులయుద్ధము—

అంతఁ గిరీటినందనుండు వృషకేతను వీక్షించి యతని వక్షంబునందు మూఁడుబాణంబు లేసిన నది వెన్నునడుస్సి పాతాళగంగాజలంబులు గ్రోలం బోవుచందంబునఁ బుడమిలోనం దూఱిన సూర్యపౌత్త్రుం డీడఁజనక మూఁడుశిలీ

ముఖంబు లురంబునం గ్రుచ్చిన బభ్రువాహనుండు సారథిరథరథ్యకేతనచ్ఛత్త్రసమేతంబుగా రథంబు దునుమాడినం గర్ణపుత్త్రుండు వేఱొక్కశతాంగంబు నెక్కె. పరాక్రమించినం బార్థనందనుండు దానిం జక్కడిచె వెండియు నొండు రథంబుమీఁద నెక్కిన, నవ్వీరుండు దాని ఖండించె. అవ్విధంబున వేయురథంబులు ఖండించిన రాధేయతనూభవుండు వేఱొక్కయరదంబు నెక్కి నానావిధశస్త్రాస్త్రంబులు గురిసిన నరనందనుండు సరిపోరునెడ వృషకేతనుం డాగ్నేయపార్జన్యయామ్యసౌరాదిబాణపరంపరలు ప్రయోగించినం జిత్రాంగదాకుమారుండు నారాయణాస్త్రంబున నన్నియు ఖండించి కర్ణసూనునిం జూచి "మద్బాహుపరాక్రమంబునం బొలిసిన నీసేనలచందంబు గనుఁగొంటివె! వృత్రాసురుం డమరేంద్రు నెదిరించుచందంబున నీవు నాయెదుటం బడితివి. ఎందుఁ బోయెదవు." అని చిఱునగవు నెమ్మొగమ్మున నివ్వటిల్ల వాయవ్యాస్త్రంబు వింటసంధించి వృషకేతనునియురంబు దుయ్యనేయుటయు నతం డెగసి బ్రహ్మాండకటాహంబునం గొట్టువడి భూమిపయిం బడకజీర్ణపర్ణంబు సుడిగాలిలోనం దవిలినయట్లు ప్రాక్పశ్చిమదక్షిణోత్తరదిశాభాగంబులం జుట్టుముట్టి మూఁడుముహూర్తంబులలో గ్రమ్మఱ యుద్ధరంగంబునకు వచ్చి వ్రాలి కర్ణపుత్త్రుండు కుదురుకొని, బభ్రువాహనునిపయి నుద్ధురాస్త్రంబు ప్రయోగించుటయు నతండు రథంబుతోడంగూడ రవిమండలపర్యంతంబు

నెగసి భగ్నరథుండై దగ్ధపక్షుండైనసంపాతిపక్షియుం బలె పుడమిపయిం బడిన నతని నవలోకించి వృషకేతనుండు "హంసధ్వజాదినృపాలురం బలువురం బొలియించితివి, మదీయశరాగ్నిదగ్ధుండవై యప్పాతకంబుఁ బాపికొను" మని శిఖిశిఖాసంకాశంబులైన శిలీముఖంబు లనేకంబులు ప్రయోగించినఁ గవ్వడితనయుండు నవ్వుచు వాని ఖండించి గగనంబున కెగసి మందరనగంబుచందంబున వృషకేతునరదంబుపయిం దుముకుటయు నయ్యరదంబు భూతలంబున నణంగి కనంబడ దయ్యె. వృషకేతుండు లాఘవంబున నవ్వలికిం దుమికినఁ గిరీటితనయుండు శరపంచకంబున నతనిమర్మంబులు నాటించి యార్చినం దరణిపౌత్రుండు పినతండ్రిం జూచి "మున్ను మీతోడం బోరునప్పు డరదంబుపుడమిలో నణంగిన రాధేయునంతయోధు నిన్నుం జూచి నిలువు మని వేఁడె; నే నట్లు పలికినవాఁడఁ గాను; నాప్రతాపంబు గనుఁగొన నవధరింపు" మని పలుకునంతలో బభ్రువాహనుం డొక్కశరంబునఁ గర్ణజునిశిరంబు వగులనేసిన నరకుగొనక, యతండు పెక్కుశరంబు లొక్కుమ్మడిం గురిసె. ఇవ్విధంబున నొకరి నొకరు చీరికిఁగొనక కొంతతడ వంబరంబునం, గొంతసేపు భూతలంబునం, గొంతవడి దిగంతంబులయందును రథంబు లెక్కియు విరథు లయ్యును నిమిషమాత్రంబు నిలువక తమశరీరంబులం గాఁడిపాఱినకాండంబులచే ఖండితంబు లైనమాంసఖండంబులకై కాకకంకగృ

ధ్రంబు లాకసంబున గుంపులు గూడ నయిదహోరాత్రంబులు నిరంతరసమరంబు నేసిరి. అంత నాబభ్రువాహనుం డర్బుదన్యర్బుదసంఖ్యలైనబాణంబులచే నొప్పించి "కర్ణనందనా! యిన్నిదినంబులు నాతోడ నెదిరించి పోరినయప్పుడే మెచ్చుకొనవచ్చు; నింక నిన్నుం బోరిగొనక విడువ. ముకుందచరణారవిందంబులు డెందంబునం బాదుకొలుపు" మని పలుకుచు మెఱుంగులు దుఱంగలించు నర్ధచంద్రబాణంబు నిగిడించినఁ గర్ణతనయుం డాబాణంబు మూఁడుతునుకలుగాఁ ఖండించి యట్టహాసంబు సేయునంతలోఁ బార్థసూనుండు గనకరేఖావిరాజితంబును గంకపత్రచిత్రితంబును గాలాగ్నికీలాసంకాశంబు నైనకాండంబు నావృషకేతనుకంఠంబు లక్ష్యంబుగాఁ బ్రయోగించినఁ గుండలాలంకృతంబును జంద్రమండలసన్నిభంబు నైన యాతనిముఖమండలం బెగసి పుండరీకాక్షునిఁ జేర్కొనుచు గాండీవిపదంబుల వ్రాలినం, దత్కబంధంబు చతురంగబలంబుల మడియించుచుఁ బుడమిమీఁదం బడియె.

అంతఁ గుంతీనందనుండు పూర్ణచంద్రోపమానంబును గిరీటకుండలాలంకృతంబు నైనకర్ణజునిశిరంబు కరంబులం బూని "హా! వీరమూర్ధన్య! హా! యుధిష్ఠిరసన్మాన్య! హా! కుమారకంఠీరవ! హా! వైరిభయంకరజ్యారావ! నిన్ను రిత్త చంపికొంటి. ప్రియనందనుండవు నర్కుని మనుమండవు నైననిన్నుఁ గైదువులపాలు సేసి లోకబాంధవునితోడివిరోధంబు సంపాదించి

కొంటిని. అభిమన్యునంతరంబున నన్వయంబు నీవలన
నిల్చునని నమ్మియుంటి. గుణనిధానుండ వైననిన్నుం
గోలుపోయికృష్ణయుధిష్ఠిరులచిత్తం బుత్తలంబునొందించితి.
మున్ను హయమేధాశ్వంబు సాధించి తెచ్చునప్పుడు భీమ
సేనునకు సహాయంబుగాఁ జని వైరుల జయించి వాజిని
హరించిన నీ విప్పుడు నాకు సహాయంబుగా వచ్చి విపక్షుల
చేతం బొలిసి యటవికులపాలయితివే! కుమారకా! దిన
మణి లేనిదినంబుకరణి; దీపంబు లేనియంధకారమందిరంబు
చందంబున, లింగంబు లేనిపీఠంబుకరణి, నీవు లేనిజయంబు
నిష్ఫలం" బని బహుప్రకారంబులం బలవించి తనయురం
బున నతని శిరంబు నునిచికొని మూర్ఛితుండై పెద్దయుం
బ్రొద్దునకుఁ దెలిసి వెండియుం బరిదేవనంబు సేయుధనం
జయుం గనుంగొని బభ్రువాహనుం డిట్లనియె. ఏను వైశ్య
నకుం బుట్టినవాఁడఁ గావున సంగరం బనుసముద్రంబులో
నరదం బనునావనెక్కి వీరయోధశిరోరత్నంబులు బేరంబు
లాడుచుఁ గర్ణసూనునిశిరం బనియెడియనర్ఘం బైనరత్నంబు
వెలకుం గైకొని నీకు నిచ్చితి. దీనిం బశుపతికి నర్పించి
పాశుపతాస్త్రంబు గైకొని నన్ను మార్కొనం జూడు"
మనిన విని, కిరీటి, కర్ణసూతిమస్తకంబు రథంబుపై నునిచి
కన్నుల నిప్పు లుప్పతిలం జూచుచు, సరభసంబుగాఁ జాపం
బు సజ్యంబు గావించి గుణంబు మ్రోయించుచు "నోరీదుర
హంకారీ! పెక్కుమాట లేమిటికిం బ్రేలెదవు. శూరుండ

—: అర్జునబభ్రువాహనులయుద్ధము :—

వైతివేని నాయెదుటం బౌరుషంబు సూపు" మని పలికి
చిత్తజల్లుగా భల్లంబులు గురియుచుఁ గాలసర్పోపమానంబు
లును గనకపుంఖంబులును నై కుఱుచకసువులం గనుపట్టు
శిలీముఖంబులు బహుముఖంబులం బ్రయోగించుటయు
బభ్రువాహనుండు తూలె. బలంబులు నలుగడలకుం
బఱచె. అప్పుడు శిరంబులు లేనిమొండెంబు లీడ్చికొని దెస
లకుం బఱచువాహనంబులును నుగ్గునూచంబునుం బొడి
పొడియు నై గగనంబున గాలికిం బోవురథంబులునుదుండం
బులు, గండంబులు, పాదంబులు,రదంబులుం దెగి రక్తసిక్తాం
గంబులై సమీరతాడితంబు లైనసాంధ్యమేఘంబులకైవడి
దెసలకుం బరువెత్తు నేనుంగులును, భిన్నభిన్నంబు లై శిరః
పాణిపాద వక్షోమధ్యజంఘాజాన్వాద్యవయవంబులతోడం
బొరలువీరభటులునుం గలిగి సంగరాంగణంబు రక్తమాంస
కర్దమంబులం దుర్దమం బయ్యె. మఱియు, నక్కౌంతేయు
దివ్యాస్త్రజ్వాలలు కాలానలంబు కైవడిం గరలి బభ్రువా
హనునిమణిపురంబునం దరికొని ప్రాకారంబుల నిరాకారం
బులను, నట్టాలకంబుల నేలమట్టంబులను, నగారంబులనిగు
ఱులను, వీదులబూదులను గావించుచు విజృంభించుటయుఁ
జిత్రాంగదానందనుండు నిజబాహాశక్తిచే జంభారిసుతుని
సంరంభంబు స్తంభింపంజేసి మూఁడుబాణంబుల సారథి
నొప్పించి, నాల్గుమార్గణంబుల ఘోటకంబుల గీటడఁగించి

యేడమ్ములఁ గపిధ్వజంబు నాటించి ఫాలాక్షఫాలాగ్నికీలాకరాళంబు లైనబాణజాలంబుల మర్మంబులు నొప్పించుటయు గాసిం జెంది గంగాశాపంబు సన్నిహితం బగుటకతననాగ్నేయవారుణవాయవ్యగాంధర్వపైశాచసమ్మోహనాస్త్రంబులలో నొక్కటియుం దోఁచకుండుటవలన వివర్ణత్వంబు నొందినవదనంబుతో నస్తమయసమయసూర్యునిచందంబునం బ్రతిక్షణంబును క్షీణం బగుతేజంబుతోడం గుందుపౌరందరిం జూచి మణిపురాధీశ్వరుండు నవ్వుచు "నయ్యా! పతివ్రతామతల్లి యైనమాతల్లిని సభామధ్యంబునం దొల్లి యప్రియవచనంబులు పలికినపాతకంబునకుం గాలంబు సేరవచ్చె. ఇవ్వేళఁ దల్లిని దండ్రిని నన్నదమ్ములఁ జుట్టంబుల నెవ్వరిఁ దలంచినం బ్రయోజనంబు లేదు. సనాతనుండునుభవదీయరథసూతుండునైనశ్రీకృష్ణునిధ్యానంబు సేయు" మని పలుకునవసరంబున నీరదంబులు నెత్తురులు గురిసె. మొఱపఱాలు ఱువ్వుచు ఝంఝామారుతంబులు వీచె. దిగంతంబులు గావిరి గప్పె. పొగ లేక యాయుధంబులు మండె. ఇవ్విధంబున నర్జునవినాశసూచకంబు లైనయుత్పాతంబు లనేకంబులు గనంబడుచునుండ బభ్రువాహనుండు మండుచు నవరత్నఖచితంబును గంకపత్రవిభ్రాజమానంబును స్వర్ణరేఖాంకితంబును సన్నతపర్వంబునుగాలదండోపమానంబును నర్జునప్రాణాపహరణ కారణంబును జ్వాలానామకంబు నైనశరంబు వింటం బూన్చి యాకర్ణాం

తంబుగాఁ దివిచి కిరీటికంఠంబు లక్ష్యంబు సేసి ప్రయోగించుటయు నదిపూర్వవైరానుబంధంబున మథ్యమానసాగరసముద్భూతకాలకూటంబుకరణి చటచ్ఛటాశబ్దంబులమింటనంటుమంటలు మిణుఁగుఱులు పొగలు సెగలు రగులుకొనజగంబులు దిగులుపడం జేయుచుఁ బఱతెంచినం గని

—: అర్జునుఁడు శిరంబు దెగి పడుట. :—

ఫల్గునుండు లేశమాత్రం బేనియు మనంబున భయంబు నొందక నానావిధంబు లైనదివ్యాస్త్రంబులు ప్రయోగింప వాని నెల్లం గబళీకరించుచు దశదిశాభాగంబులు ఘూర్ణిల్లం జనుదెంచి కంబుకంఠంబును, గమలదళనేత్రంబులును, గనకరత్నకిరీటకుండలాభిరామంబును, గైరవమిత్రబింబోపమానముఖంబు నైనకవ్వడిశిరంబును (1) ఖండింప,నది 'కమలనాభ! కనకాంబరధర! కౌస్తుభోద్భాసితాంగ! కమలామనోహరా! కైటభాంతకా! నిన్నే నమ్మినవాఁడ' నని కీర్తించుచుఁ గార్తికమాసంబున శుక్లపక్షంబునం దేకాదశీభానువాసరంబున నుత్తరానక్షత్రంబున ధరణీతలంబునం బడియె. తద్దేహంబు వృషకేతనుని దేహసమీపంబునం గడసె. అప్పుడాకర్ణపురందరనందనుల శిరంబులు రత్నకుండలకిరీటప్రభాదీప్యమానంబు లై రెండుసూర్యబింబంబులుం బలెఁ బ్రకాశించె. (2)

(1)-(2) నడుమనున్న వాక్యము లొకప్రతిలో వ్యత్యస్తములుగా నసమగ్రములుగా నున్నవి.

ఇవ్విధంబున, బభ్రువాహనుం డాహవంబున వృషధ్వజ కపిధ్వజుల వధియించి జయోత్సాహంబునం బొదలుచు మగిడి వచ్చునపుడు పురంబునం బన్నీరు చిలికించి కప్పూరం పురంగవల్లికలు దీర్చి పట్టాంబరంబుల మేలుకట్లు గట్టి తోరణంబులు సవరించి వారాంగనానాట్యయోగ్యంబు లైన యంత్రవిశేషంబు లమర్చి యగురుసాంబ్రాణిధూపవాసనలు గుబులుకొనం జేసి పూర్ణకలశంబులు దధిదూర్వాక్షత మంగళద్రవ్యంబులు సంఘటించి వాద్యఘోషంబులు సెలంగ జయజయనాదంబులతోఁ బౌరజనంబు లెదుర్కొన జయోల్లాసంబునవచ్చు వైభవంబులు, సౌధాగ్రంబుననుండి కనుంగొని, చిత్రాంగద, చెంగట నున్న సఖీజనముల నవలోకించి పట్టణంబున నేమియుత్సవం బని యడిగి, నీకుమా

—:అర్జునమరణంబునకుఁ జిత్రాంగద చింతించుట:—

రుం డైనబభ్రువాహనుం డర్జునుని సంహరించి జయంబు సేకొనివచ్చుచున్నవాఁడనినవిని(1)యక్కలకంఠకంఠి కంఠీరవంబు వినిన గజరాజకన్యకయుం బోలెఁ, గఠోరమేఘగర్జనంబు వినినకలహంసి తెఱంగున, బోయవాని వింటినారిధ్వని వినినచిన్నారిలేడివితంబున, బిడాలనిర్ఘోషంబు వినిన బాలమూషికయందంబున(2) హృదయంబు వ్రక్కలై మూర్ఛిల్లి పుడమిం ద్రెళ్లినం, జూచి యులూచి, దుఃఖావేశంబున మోము నురంబును మోఁదికొనుచుఁ బరిదేవనంబు సేసినం

(1)-(2) నడుమనున్నమాట లొకప్రతిలో లేవు.

దత్సఖీజనంబులు నేడువం దొడంగిన నంతిపురంబు రోదనధ్వనులచేతం ఘూర్ణిల్లుటయు నక్కోలాహలంబు నాలకించి బభ్రువాహనుండు చిన్నవోయిన మొగంబుతో నంతఃపురంబునకుం బోయి ధారుణింబడినహారంబులును, ఖండితంబులైనకటకంబులును, విఱిగినమంజీరంబులును, బోరగిలంబడవైచిన దూర్వాక్షతలాజపాత్రంబులు, నాఱిననీరాజనంబులును, విరియంబడినకురులతో నేడ్చుసఖీజనంబులునుం గలిగి దుఃఖాక్రాంతం బైనయంతఃపురంబునం జింతాక్రాంతలై మూర్ఛిల్లిన తల్లులం జూచి "తల్లులారా! యింతవంతనొంద నేమిటికి? ఏను శత్రుసంహారంబు నేసి జయరమాసమేతుండనై వచ్చినయెడ నన్నభినందింపకుండుటకుం గారణం బేమి?" యనిన విని చిత్రాంగద "కుమారకా! నీవే నాపగదాయ వైతివి. వృక్షశాఖవలనం జనియించిన యగ్నియే, యావృక్షంబు దహించిన తెఱంగున, నీవు పుత్రుండవై జనియించి తండ్రి యగునర్జునుని సంహరించితివి. కావున నింక విధవకు భూషణంబు లేల! కుమారకా! నీచే నంతంబు నొందిన కౌంతేయుని చెంగటికి నన్నుం దోడ్కొని పొమ్ము. అగ్నిప్రవేశంబు సేసి యమరలోకంబున నర్జునునాననంబు నవలోకించెద" ననిన విని యులూచి చిత్రాంగదఁ జూచి "నాయుద్యానవనంబులో నేను గూరిమిఁ బెంచునట్టి యైదుదాడిమితరువు లున్నయట్ల యుండి నిన్నటిరేయి నిష్కారణంబుగా దహింపంబడియె. ఆదుర్ని

మిత్తంబుఁ గనుంగొని మనప్రాణవల్లభుం డైనకిరీటి మరణంబు నిశ్చయించితి" ననియె. అప్పుడు చిత్రాంగద, బభ్రువాహనునిఁ జూచి, తండ్రిఁ జంపినమహాపాతకంబు సంభవించె. బుద్ధిపూర్వకంబుగా నింతపాపము వచ్చె; నింక నేటి యుత్సాహంబు! ఏమిటిజయంబు సమరస్థలంబునకు మమ్ము బిలిచికొని పొమ్మనిన, బభ్రువాహనుండు భయాకులితమానసుండై మొగంబు వెలవెలఁ బాఱఁ, దల్లులం దోడ్కొని (1) పోవునప్పు డప్పడంతుకలు, బెబ్బులిఘోషంబు వినిన ధేనువులచందంబున హా! యని యుల్లంబులు తల్లడిల్ల ఖండితంబు లగుకదళీకాండంబుల చందంబున భూమండలిని వ్రాలి, పరిచారికాజనంబు లగుమగువలు లేవనెత్త, నెత్తమ్ములఁ బోలినకన్నుల బాష్పధారాపూరంబులు కాల్వలై పాఱఁ

—:చిత్రాంగద, యులూచియు యుద్ధభూమి కేగుట.:—

బెదవు లెండఁ బొరలి యేడ్చుచు, లేచి ముప్పిరిగొనుమోహంబునఁ బయ్యెదలు జాఱి జీరాడ, ముత్యాలపేరులు కుచకుంభంబులం బుటంబు లెగసి దుముకులాడ, నసదుగౌను లల్లాడఁ గప్పుకొప్పులు వీడ, నడుగుదమ్ములు తడఁబడ, డెందంబులఁ బొగులుచుఁ గ్రందుకొనుఖేదంబున సమరాంగణంబునకుఁ జనిరి.

తదనంతరంబ చిత్రాంగదయు భుజంగరాజతనూభవయును ఫల్గుననిపాదంబులపయిం బడి యురంబులను శిరంబులను మోఁదుకొనుచు వికీర్ణకేశపాశలై. "హా! మహావీర

హా! పురందరనందన! నివాతకవచకాలకేయాంతక! దేవతాసమూహంబులను దఱిమి యాఖండలునిజయించి ఖాండవవనంబు నగ్నిదేవుని కాహుతిఁ జేసిన నీశౌర్యంబెందుఁ జనె! ఎక్కటికయ్యంబున ముక్కంటితోడఁ బెనంగి మెప్పించి పాశుపతాద్యస్త్రంబులఁ గైకొన్న నీవిక్రమం బెందణంగె! కాలకేయనివాతకవచాదిదైతేయుల నుక్కణంగించి జయంబు గైకొనిన మహాప్రతాపం బేమూల డాఁగె! భీష్మద్రోణకర్ణకృపాశ్వత్థామదుర్యోధనదుశ్శాసన వికర్ణాదుల జయించి, యేకవీరుఁడ వై గోగణంబు మరల్చిన బాహుబలం బేచక్కికిం జనియె! అన్న యగుధర్మజుచే రాజసూయాధ్వరంబుం జేయింపంబూని, యిలావృతకింపురుషభద్రాశ్వకేతుమాలకురువర్షంబులదేవతాయోగ్యంబులైన దివ్యవస్తువాహనంబుల నపారంబుగాఁ దెచ్చినభుజావిజృంభణం బెక్కడఁ బోయె! యాదవబలంబుల సరకుసేయక సుభద్ర నరదంబుపై నుంచుకొని వచ్చినయామగటిమి యేదిక్కునకుం బోయె! చక్కెరవిలుతునిధిక్కరించు చక్కఁదనంబు గలనీచొక్కటపునెమ్మేను దుమ్మునఁ గ్రమ్మియున్నయది! ఇంద్రనీలకవాటంబుకరణి వాటం బైన నీయురస్తటంబున నిశితవిశిఖంబులు నాఁటి యున్నయవి! చంద్రబింబోపమానంబును మందస్మితసుందరంబు నైననీవదనారవిందంబు ఖండితం బయ్యును గలకల నగుచు, జెన్నుఁ దొఱఁగక యున్నయది!" అని బహుప్రకారంబులఁ బల

వించి, తత్సమీపంబునఁ గర్ణనందనుని శిరంబుఁ గాంచి వక్షంబునఁ జేర్చుకొని "తండ్రీ! కుమారకంఠీరవా! కర్ణకుమారకా! నీకుఁ బినతండ్రియైనధనంజయుని సూడు దీర్చుకొనక యిట్లుండఁ దగునె" యని పలికి బభ్రువాహనునిఁ జూచి, "తనూభవా! దానశూరుఁడైనకర్ణకుమారునిం జంపితి; విందుననీకేమికీర్తి గలిగె? అధ్వరాశ్వంబు వెంబడిహస్తినాపురంబునకుం జని కుంతీద్రౌపదీసుభద్రలం దక్కనుం గల బాంధవుల నవలోకించి, యశ్వమేధావభృథస్నానంబు చేసి మావల్లభుండైన సవ్యసాచితో విహరింపవలయు నను కోరిక లంకురించుచునుండ వానిని ఖండించితివి. నీజనకునిం జంపిన తెఱంగున జననుల మగుమమ్ముఁబరిమార్చి మాకాంతునిచెంతకుఁబనుపుము. ఇట్లు చేసితివేని తల్లినిమాత్రంబు జంపిన పరశురామునికన్న మిన్నఁగాంచితి వనికొనియాడుదురు. ప్రియుఁడు పరలోకగతుండైనపిమ్మట ననుగమనంబుఁ జేయుట సతులకుచితకృత్యంబు, గావున, నందులకుఁ దగిన యత్నంబు సేయుము. అగ్నిముఖంబునఁ బ్రవేశించి పతివిరహాగ్నిసంతాపంబుఁబాసెద" మని పలుకుచునున్న తల్లుల నవలోకించి బభ్రువాహనుండు "అంబలారా! మున్ను మన సేనాపతి యెఱుఁగక హయంబుఁ బట్టిన, సదినేను విచారించి తురంగంబును ధనకనకవస్తువాహనరత్నభూషణాంబరంబులఁ గానుకగాఁ గొనుచుం జని, సాష్టాంగదండప్రణామంబుఁ గావించి, తురంగంబు మరల నొప్పగించుటయు, నాద

రింపక సభామధ్యంబునఁ దుచ్ఛవాక్యంబులఁ బలుకరించిన సహించి యుండితి; నంతట నిలువక మాతృనిందాకరంబులైననీచవాక్యంబులాడుటకతనంగోపంబు వొడమె. అందువలనఁ బితృహత్య సంభవించె. ఇమ్మహాపాతకంబుఁ బాపుకొనుటకు, వనంబునకుం జని, కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదివ్రతంబులుయజ్ఞదానాధ్యయనాదిసత్కర్మంబులుం జేయుచునుపవాసంబులచేమేనుశోషింపఁజేసెద. మున్ను నేను జనియించినలగ్నంబునఁ బితృస్థానంబు క్రూరగ్రహాధిష్ఠితంబు నశుభవీక్షితంబునై యుండెం గావునఁ బితృఘాతుకుం డని యెఱిఁగి యులూచి నన్నుం జంపక పెనుచుటవలనఁ గదా యిట్టిపాతకంబు సంభవించె. ఇంక నిమిషమాత్రం బేనియు శరీరంబు నిలుపుకొనం జాల. అగ్నిముఖంబున నాహుతి గావించి పాతకవిముక్తుండ నయ్యెద"ననిన, విని యులూచి, తనయునిఁ జూచి కుమారకా! పదరకుము. మాతండ్రియైన శేషునినగర మృతసంజీవనమణిగలదు. పన్నగాంతకుండైనగరుత్మంతునిఘాతచేఁ బ్రతిదినంబును మృతిం బొందెడుపన్నగులయెడ దయచేసి పన్నగాభరణుండునాపన్నరక్షకుండునైననీలకంఠుండు నాగకులసంరక్షణార్థంబుగా నారత్నంబు మాతండ్రికిదయసేసె. కుళికవాసుకిశంఖకర్కోటకతక్షకాదినాగంబులుమణిప్రభామండితంబులైనఫణామండలంబులతో దానింగాపా

—:ఉలూచి మృతసంజీవనమణికై నాగలోకమునకుఁ బుండరీకు నంపుట:—

డుచు నుండుదురు. కావున బలిమిచేతఁ గైకొనంగూడదు. సామవచనంబుల వేఁడినఁ దేవచ్చును. అందులకు మావాకిటిప్రధాని యగుపుండరీకుండు తక్క వేఱొక్కరుండు దేనోపం డని వానిఁ బిలిచి తనతాటంక మంగళసూత్రంబులు వానిచేతి కిచ్చి ఫణిలోకస్వామితోఁ దనదుర్దశఁ దెలిపి యమ్మణిం జేకొని రమ్మని వీడ్కొలిపె.

అంతం,బుండరీకుండు,విజయవృషకేతులశరీరంబులు వికారంబు నొందకుండ మూర్కొని, వారిం గాపాడుకొని యుండుండని బభ్రువాహనునితో నెచ్చరించి మహీతలంబు సొచ్చి,మరకత మణిమయంబు లైన చందనవృక్షంబు లం బొలుపొందురసాతలంబు నతిక్రమించి, భోగవతీతీరంబున నభిరామంబైనయారామంబునఁ బొలుపొందుహాటకేశ్వరు నాలయంబున నటనంబులుసేయునాగకన్యకలగానంబులచే నాదమేదురంబైనపాతాళతలంబునకుం జని, యచ్చట భోగవతీనామికయగుపాతాళగంగలో స్నానంబు నేసి నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి,సువర్ణమయంబులైన పంకజంబులచే హాటకేశ్వరుఁ బూజించి, ఫాలంబున నంజలి గీలించి యద్దేవుని వీడుకొని రాజమందిరంబునకుం జని, యచ్చట నవరత్న ఖచితంబును నలిన మిత్త్రాడంబరవిడంబకంబు ననేకసహస్రస్తంభశోభితంబు నగునాస్థాన మండపంబున

వాసుకికర్కోటక తక్షకైలాపుత్త్రకాళీయధృతరాష్ట్రాదిమహానాగేంద్రులు పరివేష్టింప నవరత్నస్థగిత సింహాసనంబున సుఖాసీనుండును శ్రీమన్నారాయణస్మరణనిర్ధూతనిఖిలమాయావిశేషుండు నైన శేషునిం గనుంగొని సవినయంబుగాఁ బ్రణామంబు నేసి యులూచి పంచిన కుందనంపుమెఱుఁగుఁ గమ్మలును దాళిబొట్టునుఁ జూపి "యర్జునుండు ధర్మజుమఖ వాజిసంరక్షణార్థంబుగా వచ్చునెడ బభ్రువాహను మార్కొని హతుఁ డయ్యెఁ గావున దనకుఁ బతిదానంబుఁ జేయుమని యామె వేఁడుకొనియె. ధరణీతలంబు ఫణామండలంబునం దాల్చి సమస్తజీవకోటులకుం బరమసుఖంబు గావించెదవు. ఫాలనేత్రునివింటికి గుణంబవై త్రిపురజయం బొసంగి వేల్పులఁ బ్రోచితివి, పన్నగనాయకా! నీవిహారంబు లన్నియుం బరోపకారంబులు గావున నీనగరియందు మహానాగసంరక్షితం బైనమృతసంజీవనమణిం దయనేసినఁ బార్థుండు బ్రతుకఁగలం"డనిన విని శేషుం డిట్లనియె.

హరిభక్తిపరాయణుం డైనయర్జునునిజయింపనాదినారాయణునికిం దక్క నెవ్వరితరంబు. ఇతండు సమరంబున మృతుండయ్యె ననుట యద్భుతం బయ్యెడి, ననిన విని పుండరీకుండు "భుజంగవల్లభా! విజయుని మార్కొనుపాటి మేటిమగలు ముజ్జగంబులలే రనుట నిజంబు; పుత్త్రశోకోపహత యగుగంగానదీశాపంబున నతని కిత్తెఱంగువాటిల్లె" ననిన దయార్ద్రహృదయుండై యనంతుండు మృతసంజీవన

మణియు నమృతకుంభంబు నొసంగి సమరహతుఁడైనసవ్య
సాచిం బ్రతికించి జగత్త్రయంబున నతులితం బైనకీర్తి వహింం
చెద, నని నిశ్చయించి ధృతరాష్ట్రుం డనుఫణిపతిం బిలిచి
"సంపాదించిన వస్తువులలో దాతయైనపురుషున కీయరాని
వస్తువులేదు" అనిన విని, యాభుజంగం బిట్లనియె. "దేవా!
యొక్కవిన్నపంబు వినుము. మర్త్యు లసత్యవాదులు. కృత
ఘ్నులు, వారియెడ నేక్రియలు ఫలింపవు. నాగకులంబున
కెల్లజీవనహేతువు లైనయీవస్తువుల నొసంగితిమేని మనకు
నీరుపామునకు విశేషం బెయ్యది? గరుడుండు ప్రతిదినం
బునుం డఱుముకొని తిఱుగు. ఊరజోగులు మంత్రబలంబు
నం బట్టి యాడింతురు. పడంతులు పడగల నున్నరత్నం
బుల నొలుచుకొనియెదరు. మున్ను మతంగమహాముని శా
పంబువలన వైనతేయుం డిచ్చటికి రాకున్నవాఁడు. ఇవ్విధం
బెఱింగనేని రత్నంబు నమృతకలశంబు నపహరించుకొని
పోవుఁగాని మన కేల యీయనిచ్చు. రాజు మదగజంబు
వంటివాఁడు; మంత్రి మెత్తని యంకుశంబువంటివాఁడు.
అతండు మేరమీఱి నడచినయెడఁ గ్రమంబున మరలింప
వలయుం గాని మీఱనీయందగదు." అనిన విని శేషుండు
ధృతరాష్ట్రునిం జూచి "మున్ను చతుర్ముఖుండు లేఁగదూ
డలం గోపబాలకుల నటమటించినయెడ వెన్నుఁడు బ్రహ్మ
సృష్టికిం బ్రతిసృష్టి నొనర్చె. అఘటనఘటనావిహారుం
డైనయాకేశవునకు నసాధ్యం బెద్ది? ఆతండు చేపట్టినం

బూరిపుడుక వజ్రాయుధంబగు. శ్రీమన్నారాయణునికరుణ
లేకున్న మహామేరు వైనం దృణం బగు. అద్దేవుని కృపా
కటాక్షంబునంగాదె మనమందఱము బ్రతికియున్నారము."
అనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు శేషునిం జూచి "యావనజ
నాభుండె వాసవతనయునిం బ్రతికింపంగలఁడనినయెడసంజీ
వనమణియు సుధాకలశంబు నేమిటికి? నిరర్థకంబుగానిచ్చు
టవలన ఫణికులంబునకు హాని సంభవించుటయే గాని
ప్రయోజనంబులే" దనుటయుఁ గుండలీంద్రుండు పుండరీ
కునిం జూచి "మాకులంబువారు సంజీవనమణియు సుధా
పాత్రంబు నీయరు. శ్రీహరికృపగలిగిన యర్జునున కేమికొ
దవ. ఆదేవుండు తానె బ్రతికించు" ననిన విని పుండరీకుండు
విఫలమనోరథుం డై వచ్చినత్రోవఁ బట్టి చని సంగరాం
గణంబునకు వచ్చి, యచ్చటగంధతైలావసిక్తంబులుఁగనక
దండమండితంబులుఁ గర్పూరప్రదీప్తంబులునైన ,కరదీపికా
సహస్రంబులు ప్రకాశింపఁ గొలువున్న బభ్రువాహనుని,
నతనిచెంగట నర్జునుశిరంబు నంకతలంబున నునిచికొని
దీనవాక్యంబులఁ బలవించుచున్న యులూచిచిత్రాంగ
దల నవలోకించి, విషాదంబు దోఁప నిట్లనియె. "తల్లీ! నీ
జనకుం డైనశేషుండు సంజీవనరత్నం బీయక లోభంబునం
బలికిన రోసి వచ్చితి; మీర లింకఁ బుత్రదత్తం బైనయగ్నిం
బ్రవేశింపుఁ" డనిన విని బభ్రువాహనుండు క్రోధారుణ
లోచనుండై కనుబొమల ముడిపాటు సూపించి, కార్ము

కంబుఁ గరంబునం గైకొని "వృథా! శేషఫణి గర్వించి నన్నెంచక సభలో నిరాకరణవచనంబులం బలికెనే! దుర్మంత్రులైనవాసుకితక్షకకర్కోటకధృతరాష్ట్రాదుల దుర్బుద్ధులువిని జీవరత్నం బీయం డాయెనే! ఈక్షణంబ పాతాళక్షోణికిం జని, సాక్షాత్కారంబుగా నిటలాక్షుండు (వారికి) సహాయుం డయ్యెనేని నాగలోకంబును నిశ్శేషంబు గావించి మృతసంజీవనమణియు సుధారసంబునుం దెచ్చెద వగవకుండుం"

—:బభ్రువాహనుండుసర్పములతోడియుద్ధంబున కేగుట:—

డని పలికి, మాతంగతురంగశతాంగవీరభటసమేతుం డై పుండరీకుండు మార్గంబు సూపఁ గాతాళంబునఁ బాతాళంబునకుం జని శంఖభేరీమృదంగనిస్సాణాదివాద్యఘోషంబులు దిక్కులు గ్రక్కతిల్లం గడంగుటయు శేషుండు తక్షక వాసుకి కర్కోటక ధృతరాష్ట్రాదులం జూచి, బభ్రువాహనుండు పితృమరణవ్యథాకులితమానసుండై మనమీఁదికిం జనుదెంచె. చిలువకులంబుల నిరవశేషంబు సేయక విడువండు. ధృతరాష్ట్రుని దుర్నీతి నాచరించుటవలన నాగకులంబున కింతయాపద యొదవె. ఇంక నేమి సేయంగలవారము? మీరు నపారబలసమేతంబుగాఁ బోరికిం జనుండు." అనిన విని కుండలిమండలీంద్రునియాజ్ఞ శిరంబున ధరియించి వాసుకితక్షకశంఖకర్కోటకమూషకాదకాళీయ ప్రభృతులైన సర్పకులాధ్యక్షులు రత్నకుండలకిరీటహారకేయూరమాల్యచందనదుకూలాదులు ధరియించి, కరితురగరథభటసమూహంబులతో వెడలి కదనంబునకుం దలపడుటయుఁ గల్పాంతకాలంబున ఘూర్ణిల్లు పూర్వపశ్చిమసముద్రంబులకైవడిం గనుపట్టె. నాగకుమారుఁడు, కరితురగరథారూఢులై పంచయోజనవిస్తీర్ణం బైననరసుతుని సేనలోనం జొచ్చి విషజ్వాలామాలికల దహించుటయు, విజయసుతుం డవష్టంభవిజృంభితుండై, మయూరాస్త్రంబు ప్రయోగించుటయు, నపారంబులైనమయూరంబులు వెడలి యిన్నూఱు మున్నూఱు నన్నూఱు పడగలు గలిగిన ఫణులఫణంబుల నుఱుమాడుటయు, వానిశిరంబులనుండి ప్రళయకాలంబునందలి యుల్కాపాతంబులకరణి శిరోరత్నంబులు రాలం దొడంగె. ఇత్తెఱంగునఁ గేకిలోకంబు కాకోదరంబులం జీకాకుపడం జంచువులం జీరి నఖంబులం జించి ఱెక్కలఁ గొట్టియుఁ బ్రేవులు ప్రోవులుపడ నాలికలు పేలికలవిధంబునం దూలఁ దూలించుటయు నవ్విధంబుఁ గనుంగొని యక్కుమారకంఠీరవుండుతోడనె మధుబాణంబుం బ్రయోగించినఁ దేనియవాన గురిసె. ఆవెంబడిఁ బిపీలికాస్త్రం బేయుటయు నందువలన నుక్కుముఖంబులచీమలు పెక్కులు వెలువడి పాములశరీరంబులు దొలిచి తూఁటలువాఱం జేయుటయుఁ జిలువదళంబులు తలబీకనకాయలు యథాయథలుఁ గకావికలు నై మొనగట్టం జాలక శేషాహిచెంగటికిం బఱచిన, వారలం గనుంగొని భుజంగపుంగవుండు "ధృతరాష్ట్రా! నీదుర్మంత్రంబువలన నింతయాపద సంభవిం

—: బభ్రువాహనుఁడు సంజీవనమణిఁ దెచ్చుట. :—

చెను. ఇప్పుడు నీకుయుక్తి యెక్కడికిం బోయె" ననినిరసించి యాక్షణంబె బభ్రువాహనునకుఁ గర్బురమయం బైనదివ్యకవచంబును, శతశలాకాఛత్రంబును, రత్నకుండలాభరణంబులును, గంధమాల్యదుకూలాదులు నుపాయనంబులు ఘటించి గాండీవికిం దగిన కట్నంబులు బంగరుపెట్టియలం జతనంబు సేయించి మృతసంజీవనమణియు నమృతకుంభంబునుం గొనుచుఁ దక్షకకర్కోటకాదులుగొలువఁ బాతాళగహ్వరంబు వెలువడి, బభ్రువాహనుని సంధించికొని యతని తోడఁగూడ మణిపురంబునకు వచ్చె.

—:నాగకుమారు లర్జునుతల నపహరించుట.:—

అప్పుడు శేషుండు సభలోఁ దన్నవమానించుటవలన ధృతరాష్ట్రుండు దుఃఖితుండై గృహంబునకుం జని దుర్బుద్ధి దుస్స్వభావు లనునామధేయంబులు గలకుమారులం బిలిచి బభ్రువాహనునిచే నైనపరాభవంబు దెలిపి "నేనుధృతరాష్ట్రనామధేయుండఁ గావునఁ బాండవులకు మనకు మొదలనుండి యెడతెగని వైరంబు మీ రెఱింగినయదియే కదా? ఇప్పు డాఖండలసుతుండు బ్రదుకకుండు నుపాయంబు చింతింపుం" డనుటయు, వారలు తండ్రి నవలోకించి "శిరంబు దాఁచితిమేని కిరీటిం బ్రతికింప సంజీవనమణియు శేషుండునుం గాదు శ్రీకృష్ణుండేనియుఁ జాలండు. అంతట నయ్యశ్వంబు నెవ్వండేనియు హరించు ధర్మనందనుండు యజ్ఞవిహీ

నుండై చెడు. అంతట నీపగ దీఱు. కావున నర్జునుశిరంబు మే మపహరింతుము. నీవు మనంబునంగుందవలవ" దనిన ధృతరాష్ట్రుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యిత్తెఱంగుసేయుం డని తనపుత్రులం బనిచి తా నెఱుంగనియట్ల శేషాహివెంబడిం జనియె. ఆక్షణంబ ధృతరాష్ట్రునికొడుకులు మాయారూపంబుల వచ్చి విజయునిశిరంబు నపహరించుకొని గరుడసంచారవర్జితం బైనబకదాల్భ్యవనంబున దాఁచిరి. అప్పుడులూచియుఁ జిత్రాంగదయు గాండీవిమస్తకంబుగానక నలుదిక్కులుఁ బరికించి వదనోదరంబులు మోఁదికొనుచువసుధాతలంబునం బొరలాడుటయు నక్కోలాహలం బాలకించి బభ్రువాహనుం డరుదెంచి యర్జునుశిరంబు గానక మూర్ఛాక్రాంతుఁడై పుడమిం బడియె. ఆరాత్రి కరినగరంబునఁ గుంతీదేవి దుస్స్వప్నంబుం గని దిగ్గనలేచి దిగులుసెంది కన్నులబాష్పకణంబు లొలుక వెన్నుండునుయుధిష్ఠిరుండునున్న యెడకుం జనుదెంచి గద్గదకంఠంబుతోఁ "గంసమర్దనా! నేఁడు నాకలలోన నీమఱంది యగునర్జునుండు నూనియ మేన నలందికొని తైలకూపంబున మునింగినట్లును గోమయంబు శరీరంబునం బూసికొని రక్తమాల్యంబులు ధరియించి యొంటెనెక్కి దక్షిణాభిముఖుండై పోవునట్లును గాఁ గలఁ గంటి నాస్వప్నంబు దప్పదు. కిరీటికిం గీడువచ్చుట నిజంబు. అంతరంగంబు గలంగుచున్నయది. నీవు దయ సేయుట కిది సమయం బని రోదనంబు సేయుటయు, నాప

--:శ్రీకృష్ణుండు మొదలగువారర్జునునిదగ్గఱకు వచ్చుట:--

ద్బాంధవుం డైనయచ్యుతుండు వెఱవకు మని యూఱ
డించి స్మరణమాత్రసన్నిహితుండై నపక్షిరాజుమీఁదఁగుంతీ
యశోదాదేవకీభీమసేనులతోడం గూడ నధిరోహించి ము
హూర్తమాత్రంబున మణిపురంబునకుం జని యచ్చటఖండి
తంబులైనవేదండశరీరంబులును భిన్నభిన్నంబులైన తురంగ
దేహంబులును జెక్కుచెక్కులైనయరదంబులును జల్లెడక్రం
తలుపడి దొర్లిన సుభటకాయంబులును జూర్ణంబులైనభూ
షణంబులును*నురుములై నగదాఖడ్గముసలాద్యాయుధంబు
లును ఛిన్నంబులైనయాతపత్రంబులును శీర్ణంబులైన కేత
నంబులును నిధనంబు నొందినమహారథికులునుఁగలిగి దుర్ని
రీక్ష్యం బైనయుద్ధరంగంబునఁ బక్షికులపుంగవునిం డిగి
పద్మాక్షుండును భీమసేనుండును గుంతియు దేవకీయశోద
లును నిరుత్సాహంబుగా నరిగి శిరోవిరహితంబైనగాండీవి
కాయంబుఁ గనుంగొని రోదనధ్వనులు రోదసీకుహరంబు
నం బర్వ మూర్ఛల మునుంగుచు నుండునంతఁ (1) గుంతి
నిధనంబు నొందిన ధనంజయుం గనుంగొని వదనంబు కర
పల్లవంబుల మోఁదికొనుచుఁ గన్నులనీరు చెక్కులజాఱ...
వెల్లువలువాఱ నపారశోకసాగరంబున మునింగి చెన్ను
దొఱంగి డెందంబు కరంగి మూర్ఛనొంగి యొక్కింతసేపు
నకుఁదెలిసి "హా! సుకుమారా! హా! వరగుణాధారా! హా

*ఈపువ్వులనడుమనున్న వాక్యము లొక్కప్రతిలో మాత్రమే కలవు.

—: కుంతి యర్జునుమరణంబునకు విలపించుట :—

విద్యావినయవిహారా! హా!కులకలశపారావారకుముదబాం
ధవా! నోమరానినోములు నోమి, చేయరానితపంబులు
సేసి యుండరానియుపవాసంబు లుండి యనేకదానంబులొ
నర్చి నియమవ్రతంబున నిన్నుఁ గాంచి నాఁటఁబెంచువానిఁ
బూఁటఁబెంచి దాది యొమ్మున దూదిపాన్పున నుంచి యభి
వృద్ధి నొందించి కడపట బభ్రువాహనునియస్త్రాగ్నిజ్వాలల
పాలు సేయవలసెనే! నీభుజాబలంబు మంటం గలసెనే!
ఎండకన్ను నీడకన్నెఱుంగనట్టి పుట్టుభోగికినిట్టివెతలుగంగా
శాపంబునఁ బుట్టెనా! ధూళిధూసరితగాత్రుండవై శిరంబు
లేక చేష్టలు దక్కి ధరాతలంబునఁ బడియున్న నిన్నుఁ
జూచి కడుపు దహించికొనియె; నన్నా! నన్నుఁగన్నకన్న
నిన్నుఁ గన్నది మొదలుగా నడవులం దిరిగియునిడుమలం
బడియు వెతలఁ జెందితినెకాని సుఖంబున నుండనోఁచనైతి.
నాముద్దులకొడుకా!యెటులోర్తురా!నీవంటిన్యాయానువర్తికి
నీవంటి ధర్మమూర్తికి నీరీతి ధాత వ్రాయఁ దగునె! నన్నుఁ
గన్నతండ్రి! యరవిందదళంబులం బోలుకన్నులు నరుణబిం
బాధరంబు నంకురితమందహాసంబు నైననీముఖంబుఁ గనుఁ
గొనకయున్నను జక్కెరపానకంబులఁ బోలునీచక్కనిపల్కు
లు వీనులవిందుగా వినకయున్నను...నిమిషమాత్రం బేని
యుఁ బ్రాణంబు నిలువఁ జాలదురా! ఈశోకసాగరం బెటు
వలె నీఁదుదురా! ఎన్ని విధంబులఁ బిల్చినఁ బలుకవేమిరా!

దేవదేవుండైన శ్రీకృష్ణుండు ప్రాపై యుండ నీకితరభయంబు లేదని యెంచి కన్నులపండువుగా నీమేను గందఁగదయ్యా! (ఇపుడు) భానుకిరణంబుల నీమేను గందుగదయ్యా! ఇంత నిన్నెలాగున మఱతు! నాకెవ్వరు దిక్కు! నన్నెవ్వ రాదరించువారు! కమ్మనిమాటల నెమ్మి మీఱ నమ్మా యని నన్నెవ్వరు పిలుచువారు! తనయా! సద్గుణసంజాతనయా! దైవంబు తనమనంబునకు నిన్ను బరువుగా నెన్నెనో! చతుస్సముద్రముద్రిత మహీపతుల యతులమణికిరీటంబుల దాపిన పద్మరాగంబుల డంబుల కెంపుసొంపుసంపదలం బొదలుపదంబులు గలిగిన మహారాజ వైననీకుం బండి యుండుటకుఁ జేరెఁడు పఱపు లేదయ్యెనే! అయ్యయ్యో! నందనా! హరిచరణారవిందవందనా!" యని తనయునికి నీపాటు వచ్చెఁ దనయునికి నిఁక నేమిటికని దైవమా యనుచు దైవమాయను దెలియవశమా యనుచు వగచి వగచి పేరెలుంగునఁ గుమారునిం బిలిచి పిలిచి యడలుచునుండు సమయంబున (2) శ్రీకాంతుండు కౌంతేయునిచెంగటికిం జని, "ధనంజయా! కుంతియు, యశోదయు, దేవకియు నిన్నుం గాననిదుఃఖంబునఁ బొగులుచునుండ నివ్విధంబున రాకయుందువె? ఎండుఁబోయితివి! ప్రాణసఖుండ నైననన్నుం గన్నులు దెఱచి చూడవదేమి" యని పలవించు శ్రీకృష్ణునిం జూచి భీమసే

(1)-(2) నడుమనున్న వాక్యము లొక్కపత్రిలో మాత్రమే యున్నవి.

నుం డిట్లనియె. దేవా! (నీవు) రమ్మని పిలుచుటం జేసి విజయుం డవశ్యంబును బ్రతుకును. మీచరణారవిందమ్ములు నమ్మినవారల కావంత యేనియు వంత రాదు. అని పలుకుచున్నంత సూర్యోదయం బగుటయు, బభ్రువాహనుండు తల్లులుఁ దానును మూర్ఛదెలిసి కదనంబు నంజిక్కినప్రద్యుమ్నునిచే శ్రీకృష్ణుని భీమసేనుని దేవకీయశోదాకుంతీదేవులను నెఱింగి భయభక్తివినయసంభ్రమంబులతో శ్రీకృష్ణునకు మ్రొక్కి భీమసేనునకు వందనంబు సేసి కుంతీదేవకీయశోదలకుం బ్రణమిల్లి కృతాంజలియై యుండె. అప్పుడు పన్నగాధీశ్వరుండు పద్మనాభునిసన్నిధిం జేరి "దేవా! సంజీ

—: శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునుని బ్రదికించుట :—

వనరత్నంబు వచ్చియున్నయది. మీచెలికానిశిరంబునపహరించిననీచమతులం బట్టి తొల్లి రాహుకేతువులం దునిమిన మాడ్కిఁ దెగటార్పుము. ధర్మజుకులంబు నిలుపుము. ఇంతటికి హేతు వర్జునుని బ్రతికించుట; శిరంబు లేక బ్రతికింపం గూడదు గావున దేవర దివ్యదృష్టిచే నరునిశిరం బున్నతా వెఱింగి రప్పింపు" మనుటయు, బ్రహ్మమయుండైన పురుషోత్తముండు ప్రతిన సేయం దలంచి, "నేను ద్రిలోకవిఖ్యాతంబైన నైష్ఠికబ్రహ్మచర్యవ్రతంబునం బెంపొందినవాఁడ నైతినేని, సత్యంబు దప్పనివాఁడ నైతినేని నరునిశిరంబు వచ్చుఁగాక! తచ్చోరకులశిరంబులు వ్రయ్యలగుంగాక!" యని పలికినయాక్షణంబ వాసవసుతుని శిరంబు వచ్చె. ధృతరాష్ట్ర

సూనులశిరంబులు శకలంబు లయ్యె. అంతఁ గిరీటివృషకేతనులశిరంబుల శరీరంబులతోడం గూర్చి సంజీవనరత్నంబురంబున నునుచుటయు నయస్కాంతసంయోగంబున లోహంబునుంబలె వారలతలలు నట్టులు నేకంబులై తోడన ప్రాణంబులు వచ్చె.

తదనంతరంబ సంజీవనరత్నవైభవంబున వృషకేతుండు లేచి శ్రీహరిం గీర్తించుచు సమీపస్థితుం డైనవైరి నదలించుటయు, ముకుందుండు ముదంబునం గౌఁగిలించె. అర్జునుండు నట్లె లేచుటయు, నెండఁ గొట్టువడినసస్యంబులు వానచేతం దేఱినచందంబునఁ బాండవసైన్యంబులు కిరీటి నవలోకించి హర్షంబు నొందె. అయ్యవసరంబున భేర్యాదిరవంబులును వందిజనస్తోత్రంబులును బృదారకులపువ్వులవానలు దివ్యదుందుభిధ్వానంబులును జెలంగె. కుంతీదేవియుఁ బునర్జన్మంబు నొందినపుత్రునిం గనుంగొని కౌఁగిలించె. అంతఁ బ్రద్యుమ్నుండు దర్శింపఁ జతురంగబలం

—: శ్రీకృష్ణాదులు మణిపురంబున కేగుట. :—

బులు నేల యీనిన తెఱంగునఁ బట్టణంబు సేరం జనునెడఁ బద్మనాభుండును ఫల్గునుండును రాజమార్గంబునం జనుదెంచునెడ, నన్నగరనారీశిరోమణులు నివాళించి చల్లుదివ్యమణులం జూచి కుబేరుండు సైతంబు శిరఃకంపంబు సేయుచు నచ్చెరు వొందె. అట్లు రమణీయం బైనమణిపురంబున బభ్రువాహనునిమందిరంబునకు జని దివ్యరత్నసభాస్థానం

బున మేరుశిఖరోపమానంబు లైనసింహాసనంబుల శ్రీకృష్ణుండును గాండీవియుం గూర్చున్న యవసరంబున హంసధ్వజాదిమహీపాలకులు నుచితపీఠంబులం గూర్చుండిరి. అపుడు తల వంచికొని యున్న నరునిం జూచి శేషాహి యిట్లనియె. “అర్జునా! జయపరాజయంబు లనిత్యంబులు. అందులకై వగవం బనిలేదు. విశేషించియు క్షత్రియులకు సర్వత్ర జయంబు గలిగినను బుత్రునిచేతఁ బరాజయంబు నొందుట మోదావహంబు గాని ఖేదావహంబు గాదు. నీకూర్మిపట్టి యైనబభ్రువాహనుని క్షాత్త్రంబు గని మెచ్చక యిటువలె లజ్జించుట యుక్తంబు గాదు. అదియునుంగాక నీకు గంగాశాపనిమిత్తంబుగ నిట్టి యాపద సంభవించె. చిత్తంబున నుత్తలంబునొందక ముకుందచరణారవిందభక్తివైభవసంపాదితం బైన భవదీయనందనుని రాజ్యభోగంబు లనుభవింపుము. నీకళత్రంబు లైనచిత్రాంగదయు నులూచియు డెందంబుల నానందంబు నొందునట్లుగా నూఱడింపుము. నిన్నెదిరించుటవలన లజ్జితుం డైన కుమారునిం గౌఁగిలించుకొనియాదరింపుము.” అనిపలికి యహివల్లభుం డంబుజనాభునిం గనుంగొని “దేవా! కవ్వడిమనంబునం దలి నొవ్వు దీఱ బోధించి దేవకీయశోదలుఁ గుంతియుఁ జిత్రాంగదయు నులూచియు మొదలగువారల మనంబులకు హర్షంబులు గలుగంజేసి భవదీయచరణారవిందసేవానిరతుఁడును బితృభక్తుండును భ్రాతృవత్సలుండును మాన

ధనుండును యశోనిధియు నైనబభ్రువాహనుండు జనకునిం జంపినపాతకంబునకుం బ్రాయశ్చిత్తంబుగా హిమవంతంబున కరిగి తనశరీరంబు పరిత్యజింపం దలంచి యున్నవాఁడు, గావునఁ దగుతెఱంగునం దెలియం బలుకవలయు" ననినయెడ వడముడి బభ్రువాహనునిం జూచి "కుమారకా! యాచార్యునిం బితామహుఁ దోఁబుట్టువులను వధించియు నచ్యుతుని కటాక్షంబు వలనఁ గలుషంబు లందక మేము సుఖంబున నున్నవారము. నీ వేటికి వెఱచెదవు? మీతండ్రియుబ్రతికె. నీవు క్షత్రధర్మంబు చెల్లించుకొంటివి. నాల్గుయుగంబుల నేదేవుని నామస్మరణంబుఁ గావించిన మాత్రంబునఁ బాపంబులు రూపణంగు నద్దేవదేవుం డైన యీదేవకీనందనుని నమ్మియున్న మనకు శోకంబును బాప భయంబును దైన్యంబును (బొందఁ) బనిలేదు." అని బహువిధంబులం దెలియంబలుకు భీమసేనుని వాక్యంబులు విని చిత్రాంగదానందనుండు విషాదంబు మాని ప్రసన్నముఖుండగుటయు రాజాధిరాజు లందఱు నతనిగుణంబులు నానావిధంబుల నుతియించిరి. ' అంత మురాంతకుండు కౌంతేయమధ్యముండును భీమసేనాదులతోడంగూడ నపరిమితంబు లైనభోగంబు లనుభవించుచు సంగీత సాహిత్య నాట్యప్రముఖవిద్యావినోదంబులం బ్రొద్దు గడపుచు మణిపురంబున నయిదుదినంబులు వసియించిరి. ఆ సమయంబునఁ గృష్ణుండు పురందరనందనునిం జూచి "నీ నందనుని

మందిరంబున నయిదుదినంబు లుంటిమి. అఖిలశ్రమంబులు దీఱె. మనతల్లులను గోడండ్రను ధనకనకవస్తువాహనసమూహంబులను భీమసేనునివెంబడిం గూర్చి యజాతశత్రునికడకుం బంపుదము. వీరలు ధర్మజుచే యజ్ఞం బుపక్రమింపం జేసి తద్విధానంబు నడిపించెదరు. ఇంక మీఁద నింతకంటె బలవంతు లైనరాజులు పెక్కండ్రు గలరు. కావున హయరక్షణంబునకు నిన్నొంటిగా నంపంజాలను. నేనుం గూడ వచ్చెద" నని పలికి దేవకి మొదలైనసతీనివహంబులను ధనరాసులం గూర్చి భీమసేనునివెంబడి హస్తిపురంబునకుం బనిచె. అనంతుండు చిత్రాంగదాకుమారునిచే బహుమానంబు గాంచి కృష్ణార్జునుల వీడ్కొని పాతాళంబునకుం జనియె.

—:తామ్రధ్వజుఁడు పాండవాశ్వంబును బట్టించుట.:—

తదనంతరంబ గోవిందునియనుమతిచేఁ దరలింపంబడిన యధ్వరాశ్వంబు నానాజనపదంబులు గడచి క్రమంబున మయూరధ్వజుం డను వసుంధరావరునిచేఁ బరిపాలితంబైన రత్నపురంబు సేరంబోవు నవసరంబున నా మయూరధ్వజుండు తాను నశ్వమేధంబు సేయ సంకల్పించి పుత్రుం డైన తామ్రధ్వజుని దురంగరక్షణంబునకుం బంపిన దైవయోగంబున నా రెండుగుఱ్ఱంబులు నొండొంటి నెదుర్కొని కయ్యంబునకుఁ గడంగి భీషణంబు లైన హేషారవంబులు సేయుచు మోము మోమునం జేర్చి పూర్వఖురాగ్రంబుల

భూతలంబు ద్రవ్వి దుమ్ము లెగయించుచు నొక టొకటిం జుట్టుకొని కందంబులం గబళించి విదళించునెడ మయూరధ్వజునిహయంబు లోఁబడుటయుఁ బాండవ హయంబు పైకొని దంతంబులం గళంబు గబళించి............గడంగుటయుఁ, దామ్రధ్వజుండు క్రోధతామ్రాక్షుండై నకులధ్వజనామకుం డైనసేనానాయకుంజూచి ఈహయంబెవ్వరిది విచారింపుమనిననతండు సత్వరంబుగా నాఘోటకంబు దాఁటకుండఁ జతురంగంబులఁ జుట్టునిలిపి వేడెంబులు వెట్టి నావాజిం బట్టికొని చుంచువు బిగియంబట్టి నుదుట నున్న హేమపట్టిక గలయంజూచి చదివి యవ్విధంబు తామ్రధ్వజునితో విన్నవించుటయు, నతండు నవ్వుచు "మన దౌరయగు మయూరధ్వజుం డేడశ్వమేధంబులు సేసె. ఇంకనెనిమిదవయాగంబు సేయుంగాక" యని యత్తురంగంబుఁబట్టి కట్టించి నకులధ్వజునిం జూచి "సేనాగ్రణీ! పాండవసైన్యంబున వృషకేతుండును గాండీవియుం దక్కఁ జేవగలమగలు లే రని నిన్న రేయి నారదుండు పలికె. నేఁటికి నరనారాయణులతోడి సమరంబు మనకుదొరకె." అనిన విని దళవాయి యతనింజూచి "పాండవసైన్యంబున బభ్రువాహనుండొక్కరుండు శూరుం డంటి మేని వాఁడును దేవరనాటకశాలవధూటులకుఁ బుష్పాంజలులు సేయం దగుముత్తియంబులొసంగువాఁడు తక్కినవార లెవ్వ రున్నా రని వీరాలాపంబులు పలుకుచు సైన్యంబు నర్ధచంద్రవ్యూహంబుగాఁ

బన్నించి తాను సుం గట్టాయితం బై విక్రమాటోపవిజృంభితుం డైన తామ్రధ్వజుని ముంగల నిలుచుటయు, నారాయణుండు నరునిం జూచి మహాయోధవీరులకు మరణకారణం బైనరణంబు నేఁటికిఁ బ్రాపించె. ఎదుటివారలు కాలాంతకరుద్రులకు సమానులుగాని సామాన్యులుగారు. అని పలికి ప్రద్యుమ్ననిం జూచి మనబలంబులనెల్ల గృధ్రవ్యూహంబుగాఁ బన్నింపు మని నియమించి దారకుండు తెచ్చిన తనయరదంబునెక్కి దిక్కులు పిక్కటిల్లం బాంచజన్యంబు పూరించె. అమ్మహావ్యూహంబున ననుసాళ్వుండు కంఠంబును హంసధ్వజుండు వక్షంబును బ్రద్యుమ్నానిరుద్ధులు పక్షంబులును సాత్యకికృతవర్మలు చరణంబులును బభ్రువాహనుండును సత్యభామాతనయు లగు చిత్రభాను చారుచిత్రులు ముఖంబును జంచువులును నపరిమితసేనాసమేతుం డైన గాండీవి యుదరంబును నతనినలు గెలంకులఁ బుండరీకాక్షుండును వృషకేతుండును యౌవనాశ్వుండును మేఘపర్ణుండునుంగా నభేద్యం బైనవ్యూహంబుఁ బన్ని యెదిర్చినం గనుంగొని తామ్రధ్వజుండు గరుడధ్వజునిం జూచి "నారాయణా! నీవు శూరుండును బౌరుషవంతుండునుం బలె శంఖచక్రగదాద్యాయుధంబులు పూని నన్నెదిర్చితివి. నాహయంబుఁ బట్టింపవలవదె"యనిపలికి యలుకవలనం గన్నుల విస్ఫులింగంబులు దొలుకఁ నిజరథంబు సేరం దెచ్చె.

--:ప్రద్యుమ్నాదివీరులు తామ్రధ్వజునితోఁ బోరాడుట.:--

తదనంతరంబు తామ్రకేతుండు గాండీవిమొగ్గరంబు
డగ్గఱి, యర్ధచంద్రబాణంబు లనేకంబులుగాఁ బ్రయోగించి
రక్తమాంసంబులు నలుదిక్కుల వెదచల్లి కార్ముకజ్యానాదం
బనియెడు మంత్రంబుచే శాకినీడాకినీప్రముఖంబు లైనభూత
గణంబులఁ బిలిపించి రణధరామండలంబు మెండుకొనం
జేసి యేడువాఁడిబాణంబులవాసుదేవువక్షంబువ్రక్కలించి
యేనింట సూతుని స్రుక్కడరించి నాల్గునారసంబుల సైన్య
సుగ్రీవ మేఘపుష్పవలాహకంబుల గ్రుచ్చి యర్జును డెబ్బది
బాణంబుల సాత్యకిం దొంబదిశరంబులఁ గృతవర్మ నెనిమిది
సాయకంబులఁ బ్రద్యుమ్నుని వేయుమార్గణంబుల ననిరు
ద్ధుని లక్షవిశిఖంబుల ముంచి వెండియుం దనివోక హంస
ధ్వజయౌవనాశ్వప్రముఖులైనమహీపతుల నుక్కణంచి పట్ట
పగలింటి సూర్యునిపగిదిం బ్రతాపించి సింహనాదంబు గా
వించుటయుఁ దనమీఁదం గురిసిన బాణవర్షంబు నివా
రించి యనిరుద్ధుండు మహోద్ధతుండై యనేకసహస్రసంఖ్యం
బులైనయాశుగంబులు గురియించి యెదిరించినవీరులమదం
బణంచుచుఁ బ్రచండకాలానలజ్వాలికాభీలంబు లైనయ
మ్ము లొక్కుమ్మడిం గుమ్మరించుచు నలుదిక్కుల నెత్తురు
టేఱులు పాఱించి మూఁడక్షౌహిణులు సమయింపం జేసి
శింజినీనాదంబును సింహనాదంబునుం జెలంగఁ బగతునిఁ
జూచి "ఏమిరా! యింక మీఁదనైనఁ దురంగంబు విడువవేని

బంటుఁదనంబున గెంటక నాయెదుట నొంటికయ్యంబునకు
నిలువు" మనినఁ దామ్రధ్వజుండు, తామ్రాధరంబున నిం
చుక చిఱునగ వంకురింపఁ "బువ్వుల విలుకాని కొడుకవు
గదా! యనిరుద్ధా! నిన్నుఁ దొల్లిబాణుండు నిరుద్ధుం జేసి
నప్పు డుషాకన్య మంగళసూత్ర వైభవంబునఁ దల దప్పె.
నేఁటి కింక నిన్నుఁ బోనిచ్చువాఁడం గాను" అనిన విని యని
రుద్ధుండు మహోద్ధతి మెఱయ బడబానలశిఖాసఖంబు
లైన విశిఖంబు లడరించి వక్షస్స్థలంబు వ్రక్కలించియొక్క
నెలవంకబాణంబున సూతునితల దులిచి తేరితురంగంబుల
నాల్గింటం గూల్చి యార్చిన సుచిత్రనామకుం డైనయాతా
మ్రధ్వజుండు కత్తియుఁ గేడెంబునుం బూని తేరు డిగ్గ నుఱి
కినఁ, బ్రద్యుమ్నకుమారుండును, గరవాలంబును బలక
యుం బూని భూమికి దిగిన, నయ్యిరువురు సింగంపుఁగొద
మల తెఱంగునం గెరలి ఖడ్గాఖడ్గిం బోరాడుచుఁ గ్రమ్ముచుఁ
గ్రుమ్ముచు లోవెలిం జిమ్ముచుఁ గృపాణంబులఁ డొకించుచు
నొండొరులం జొకించుచు మర్మంబు లదరంట వ్రేయుచుఁ
జండించి వెనుకకుం బాయుచు బిసబిస లెసంగ నసిలతల
విసరుచు మేలు! బళీ! యేది మాయన్న! యని కొసరుచుఁ
గత్తెరయడుగులగతిం జిత్తరపాతరలవలె నటించుచుఁ గేడెం
బులడంబుగా ఘటించుచుఁ బేరెంబులువాఱుచుబీరంబులు
మీఱునెఱ్ఱమంటిగట్టునఁ గోరాడినమదపుటేనుంగులచందం
బున నెత్తుటం జొత్తిల్లిన గాత్రంబులం గనుపటుచు నొండొ

రుల వ్రేటులచే ఖేటకకృపాణంబులు తునుకలగుటయు బిఱుతివియని బాటుఁదవంబున బాహుయుద్ధంబునకుం జొచ్చి యాజగజెట్లు దగఁదొట్టక ముష్టీముష్టి బాహాబాహిఁ గచాకచిం గడంగి పెద్దయుం బ్రొద్దు పోరాడినయెడ ననిరుద్ధుండు దగ నిలుపంజాలక జగతీతలంబునం బడి మూర్ఛ నొందుటయు, సుచిత్రుండు గగనంబు పగుల నార్చుచు వేఱొక్కయరదంబెక్కి ప్రద్యుమ్నురంబునైదుశరంబులఁ గరంబు నొప్పించుటయుఁ గర్ణనందనుండు సుచిత్రుని గాత్రంబున నాఱుశరంబులు గ్రుచ్చి విరథునిం జేయ నతండు వేఱొక్కరథంబెక్కి విలుగుణధ్వని సేయనయ్యరదంబునుం దునిమె. ఇవ్విధంబున మున్నూఱురథంబులు ముహూర్తమాత్రంబులో శకలంబులు గావింప వేఱొక్కతే రెక్కి నిశితవిశిఖంబులు కర్ణపుత్రునిపయిం బ్రయోగించినరోగంబు తనువునం బుట్టినమాడ్కి దుర్దశం జెందె. ఆవృషకేతనుని పాటు గనుంగొని యనుసాళ్వుం డెదిరించుటయు, నతని నైదింటను యౌవనాశ్వు నొక్కయుక్కుటమ్మునఁ గృతవర్మని రెండు కాండంబుల స్రుక్కించుటయు సాత్యకి మూర్కొని యారాజు తేరివాజులందునిమి శంఖంబుపూరించిన నానాదం బాలకమున్న తామ్రధ్వజుండు క్రూరనారాచపరంపరలచే సాత్యకివక్షంబువిక్షోభంబు సేసిన మూర్ఛాపరవశుండై శైనేయుండు లోచనంబులు మోడ్చి యరదంబుమీఁద వ్రాలినఁ జిత్రాంగదకుమారుండు వజ్రోపమానంబులైన

వాఁడిబాణంబులైదు వానియురంబున నాటించుటయుఁ దామ్రకేతుండు చిఱునవ్వు మొగంబు నలంకరింప "బభ్రువాహనా! మాకు నెప్పు డప్పనంబుగా నీయందగిన ముత్తియంబులు పెటికలం బట్టి తెప్పించితే" యని పలుకుచు గల్పాగ్ని కీలాసఖంబులైనవిశిఖంబులవాన గురిసివిముఖునిం జేసి, యంత నిలువక మహోగ్రబాణంబులచే మరాళకేతనునిఁ బరాజితునిం జేసి ప్రలయకాల తాండవోద్దండ ఖండపరశుండునుంబలెఁ బాండవసైన్యంబు ఖండించుచునుండెను.

ఇవ్విధంబున వైరిసేనాధూమకేతుండైన తామ్రకేతుని భుజావిజృంభణంబు గనుంగొని పాండవసైన్యంబులు దైన్యంబు నొంది చచ్చియు నొచ్చియువిచ్చియుఁజెల్లాచెదరుగాఁ బఱచునెడఁ దురంగమాతంగవీరభటాంగంబులం దొరఁగురక్తం బనుజలంబును గేశంబు లనునాఁచుతీవియలు బాణకృపాణకుంతతోమరంబు లనియెడి మీనంబులును ధవళాతపత్రంబు లనియెడి నురుగులును యోధవీరులముఖంబు లనియెడి పద్మంబులును ఖండింపంబడినవేదండతండంబు లనియెడి గట్లును ధ్వజంబులనియెడివేతసకుంజంబులును రథంబు లనియెడి యోడలునుం గలిగి రక్తనదీప్రవాహంబు ప్రవహించె.

అపుడు కిరీటిచెంగటివీరులు వాలంపగములంబొదువంబడి యేదువెఱఁగిన చందంబునఁ జేయి కాలు గదలింపం

గూఁడమి నాలంబునకుఁ జాలం బురికొనం జాలక, సవ్యసాచిం జూచి బంధువధజనితం బగుపాతకంబు నివారింపం గోరి,యశ్వమేధంబు సేయ సమకట్టి మమ్ముఁ దామ్రధ్వజు బారికిఁ బోరిగొఱియలం జేసితివి. ఇందుననీకేమిప్రయోజనంబు? అని దూఱినఁ గ్రీడి యోడకుండుం డని వారల నూఱడించి తేరు వైరిసమ్ముఖంబు సేసి మెఱుంగువాలంపగుంపులచేఁ దామ్రధ్వజుని కాయంబు గాయంబులు చేసి విరథునిం గావించుటయు నబ్బిరుదుమగండు వేఱొక్కయరదం బెక్కి, కవ్వడి! యెక్కడఁబోయెదవు!యాగసైంధవంబుతో నినుంగూడ బంధించి కొనిపోయెద నని పలుకుచుఁ గులశైలంబు వర్షధారలం గప్పుకాలమేఘంబుచందంబునఁ గంకపత్రవిచిత్రితంబు లైననిశితవిశిఖంబులంబరఁగించుటయు,వానివేగంబున నర్జునురథంబు యోజనమాత్రంబు వెనుకకుం జనిన మగిడించి యతివేగంబున వచ్చి తనసేనలం బొలియించుతామ్రధ్వజుని యరదంబు తారాపథంబున కెగయఁ గ్రూరనారాచంబులు పఱపి దేవదత్తంబు పూరించె. ఇవ్విధంబున నంతంతకు మంతున కెక్కుపంతంబులును, బిఱుతివియని చలంబులును, నగ్గలికలు మెఱయ నేడహోరాత్రంబులు చిత్రవిహారంబులం బోరిరి. ఆసమయంబునఁ దామ్రధ్వజుని తేరు తిలమాత్రశకలంబులుగా ఖండించి, యగ్గాండీవి, వెండియు వాఁ డెక్కినరథంబులు రెండువేలు చూర్ణంబులుగాఁ జేసి యక్షౌహిణి

బలంబుఁ బరిమార్చె. తామ్రధ్వజునిచేఁ గౌంతేయుని బలంబు నట్లు నిధనంబు నొందె. అంత మహాబలపరాక్రమధురీణుం డైన తామ్రధ్వజుండు మాంసఖండంబు రెమ్మి కొనిపోవుసాళువంబుచందంబునం గిరీటితోడంగూడఁ దద్రథంబు నొక్కకరంబున నెత్తికొని యాకసంబునకు దాఁటి భూతలంబునకుం ద్రిప్పి వైచుటయు, వివ్వచ్చుండు చచ్చెఁ జచ్చెనని సైనికులాహారవంబులు సేసిరి. అప్పుడప్పురుషోత్తముండు, నిజకరాబ్జంబునం బడకుండఁ బట్టికొనుటయుఁ దామ్రకేతుం డలుక దొలుక గదాధరునిం జూచి “యర్జునునితోఁ బోరునపుడు దొమ్మికిం దలపడితివి. ఇది వీరధర్మంబు గా” దని పలుకుచు దంభోళిసన్నిభం బైనయొక్కశరమ్మువింటసంధించి యాకర్ణాంతంబుగాఁదివియునంతలో మురాంతకుండు వానిరథంబునకు దాఁటితద్వక్షస్స్థలంబు దన్ని, తనచేతి గదాదండంబు ద్రిప్పి, వానినడునెత్తి గాతు కలఁగఁగొట్టి లంఘించుటయు, నతండును జలింపక, నిజస్యందనంబు చిత్రగతుల నటింపం జేయుచుఁ, జతురంగబలంబుల బారిసమరుటయు, ముకుందుండు నర్జునుం జేర్కొని, మనయోధయూథంబులు యథాయథలుగాఁ గలంగె. ప్రద్యుమ్నాదియోధవీరులు మూర్ఛ దెప్పిఱం జాలక యున్నారు గావున మన మిరువురము వీనితోడం దలపడి పోరవలయునని శార్ఙ్గకోదండం బెక్కువెట్టిదిక్కులు

గ్రక్కదలగుణధ్వనిగావించుటయు, గాండీవియుఁదనకోదండంబున ధిజ్యంబు గావించిమౌర్వీరావంబున భూనభోఽంతరంబులు పూరించె. ఇవ్విధంబునం గృష్ణార్జును లిరుగెలంకులం బిడుగులంబోని బెడిదంపుటంపఱలపరంపర వాడుటయుఁ, దామ్రధ్వజుండు సరకుగొనక యిరువురచాపంబులు మౌర్వి నెడలంజేయుటయు నింద్రనందనుం డుపేంద్రునిం జూచి యీయల్పునిమీఁద నీవాయుధంబు నెత్త నేమిటికి? ముహూర్తమాత్రంబున వీనిం బరిమార్చెద. నీవు నాకు సారథివై యుండినం జాలు ననిన వనజనాభుం డియ్యకొని యుగ్యంబుల పగ్గంబులు గేలం బూని చిత్రంబుగా సారథ్యంబు సేయుటయుఁ, దామ్రధ్వజుండు క్రోధతామ్రాక్షుండై షష్టితూపులం గృష్ణుని నఱువదిశరంబుల నర్జునుని నాటించి గొడుగు తెగ వేయుటయు, వాసవతనయుండు వానియరదంబు నూఱు శకలంబులు సేసె. దానం గలంగక యారాజనందనుండు మదపుటేనుంగు నెక్కి యుక్కుటమ్ము లొక్కుమ్మడిం గురిసినఁ దూపుల తెక్కలవలనం బొడమిన సుడిగాలిలోనం దవిలి నరునియరదంబు గాలిచక్రంబు చందంబున బిఱబిఱం దిరుగు సమయంబునఁ బ్రద్యుమ్నాది యోధవీరులు మూర్ఛదెప్పి నిశితశరపరంపరల నొవ్వ నేయుటయుఁ దామ్రకేతుం డపక్రపరాక్రమంబున నవ్వీరవరుల నారాచధారాపూరంబుల ముంచి మగుడ మూర్ఛ నొందించె.

—తామ్రధ్వజుండు యాగహయంబుఁగొని పురంబునకుఁ బోవుట—

(1) తదనంతరంబ కంసమర్దనుండు కోపాటోపదీపితుండై సహస్రధారాఘోరంబైనసుదర్శనంబుఁ గేలంబూని నక్షత్ర తారాగ్రహ సహితంబైన గగనంబును శైలకానన సమేతం బైనభూతలంబును గంపింప రథంబు డిగ్గనుఱికి యెదురువచ్చుటయుఁ దామ్రధ్వజుండు నవ్వుచు "శ్రీకృష్ణా! వృష్ణికులభూషణా! (2) యీనాఁటికిఁ గౌంతేయుని గావం బూని నీవు చేసిన సుకృతంబు నిచ్చివేసితివి. ఇపుడీ దేహంబే యీయంజూచెదవు. మంచిది కానిమ్ము. నిన్ను నీమఱందిని నీహయంబులతోడంగూడఁ బట్టి కట్టి కొనిపోయెద నని యేనుంగు డిగ్గి శ్రీకృష్ణదేవుని కరాంబుజంబు మెలిపెట్టి చక్రంబు నులిమికొనునంతలో రమాకాంతుండు పేరెలుంగెత్తి "యర్జునా! నాచేతిచక్రంబు నాఁచుకొని పోవుచున్నవాఁడు. వీని నీక్రూరనారాచ ధారాపరంపరల వెంపరలాడి విడిపింపు" మనుటయుఁ గౌంతేయుండు శత నిశితవిశిఖంబుల వానిపార్శ్వంబు నొప్పించిన లెక్కగొనక తామ్రధ్వజుండు కృష్ణార్జునుల నిరువుర రెండుచేతులం బట్టి బిగియించి మూర్ఛ నొందించి భూమిం బడవైచి రెండు యాగహయంబులం బట్టికొని పురంబునకుం జని నిజజన

(1)-(2) నడుమనున్న వాక్యములు రెండుప్రతులలోను వేఱువేఱుగా నుండుటచే నిందొకప్రతిననుసరించి ముద్రింపఁబడినవి.

కుండైన మయూరధ్వజుని చెంతకుంబోయి మ్రొక్కి నిలిచి
సేనాపతి యైననకులధ్వజునిదిక్కు గనుంగొనిన నతండు
మయూరధ్వజునితో "నీకుమారుండు కృష్ణార్జునులం గెలిచి
సవనహయంబుం బట్టికొని తెచ్చె" ననిన విని యతండు
కోపంబునం గన్నులఁ గెంపుగదురఁ గొడుకు నవలోకించి
"నీవు శ్రీకృష్ణార్జునులం గొనిరాక తురంగంబు మాత్రమె
తెచ్చితివి. ఇంతపడుచుఁదనంబు గలదె! యజ్ఞమయుండును
యజ్ఞకర్తయు యజ్ఞభోక్తయుయజ్ఞఫలప్రదాతయునైన శ్రీవా
సుదేవుండు లేనిజన్నం బేమిటికి? ఎవ్వరినుద్దేశించి యాగంబు
సేయంగలవారము!" అని భార్యయుం దానును బరితాపం
బు నొందుచు నడలుచు నున్నసమయంబున నర్కుం డస్త
గిరిశిఖరంబునకు నలంకారంబై నిలిచె. పాండవసైనికుల
వదనంబులు పంకజంబులం బోలె ముకుళితంబు లయ్యెఁ
గాయంబులవలనం బొడమిన రక్తరాగంబు సంధ్యారాగం
బుతో నైక్యంబుఁ జెందె. నిద్రయు నంధకారంబును గ్రమ
క్రమంబున వృద్ధిసెందె. జారులమోడ్పుఁగన్నులును గైర
వంబులును వికాసంబు నొందె. అవ్వేళ మూర్ఛఁదెలిసి
లేచి నరుండు శ్రీహరిని నిరీక్షించి "యింతతడవుకయ్యంబు
నేసినయోధ సవనతురంగంబుంగొని యెత్రోవం బోయెనో
నా కెఱింగింపు మతని రణంబున గెలిచి యజ్ఞవాహంబు
గొని వచ్చెద" ననిన నవ్వి యవ్వెన్నుండు "కపికేతనా!
తామ్రకేతనుండు మనల నిరువుర గెలిచి మూర్ఛఁబుచ్చి

హయంబు గొనుచు రత్నపురంబునకుం జని తనతండ్రి
కొసంగె. ఇంక మనము గాదు, త్రిమూర్తు లొక్కటై
వచ్చినం గెలువఁ దరంబుగాదు. వాఁడు మదీయభక్తాగ్రగ
ణ్యుండు. దానక్షాత్రాధీశ్వరుండు. వానిసాహసౌదార్యం
బులు చూడవలయునేని నావెంబడిం జనుదెమ్మని తోడు

—: శ్రీకృష్ణుఁడు మాయారూపంబున నర్జునునితో రత్నపురంబు సేరుట. :—

కొని పోయి బలంబులఁ బురంబుసమీపంబున నునిచి,
ప్రాఁతముదుకనీర్కావిబ్రహ్మకమ్మిదోవతియు నందుపైఁజినిఁ
గిన యుత్తరీయంబును నుదుట గోపిచందనంపుటూర్ధ్వపుం
డ్రంబును వక్షస్థలంబునఁ బద్మాక్షమాలికయుఁ గర్ణరంధ్రం
బుల నులివాఁడిన శ్రీతులసియు భుజంబున యాయావరపు
గోనెసంచియుఁ గక్షభాగంబులఁ గృష్ణాజినంబు దేవతార్చన
కక్షపాలయు దక్షిణహస్తంబునఁ బుప్పివెదుఱుఁతకోలయు
గూనివీఁపునఁ జినిఁగినగొడుగుతునుకయు వణంకెడిబడుగు
దేహంబునుం గలిగి వృద్ధబ్రాహ్మణరూపంబునం దనకూర్మి
సఖుం డైనయర్జునుని బ్రహ్మచారివై శిష్యుఁడవుగ రమ్మని
పూర్వరాత్రంబున రత్నపురంబునకుం జనియె.

తదనంతరంబు, శ్రీకృష్ణదేవుం డర్జునునితోడం గూడ
నారత్నపురంబు సొచ్చి యగురుసాంబ్రాణిధూపసమ్మిళితం
బును గుంకుమకర్పూరకస్తూరికాదిపాణింధమంబును నానా
విధ కుసుమమాలికా సముద్గీర్ణ సౌరభంబును నైన యొక్క

వీథిం జనునెడ నందంబైన యిందుకాంతసౌధంబుననొక్క మందయానతోడం గూడఁ గ్రీడించుచు నొక్కవిటుం డాకుటిలకుంతలం జూచి నీకురులకుఁ గృష్ణత్వంబు గలిగె. మేలు బళీ! యని మెచ్చుటయు నాకలకంఠి ప్రాణేశుని కేలు కేలునం దెమలించి నీకరంబులు శంఖచక్రాంకితంబు లై యున్నయవి గావున నీవు పురుషోత్తముఁడ వని పలుకుటయు నమ్మాటలు విని సరసిజాక్షుం డర్జునుం గనుంగొని "యీయాశ్చర్యంబు వింటివే! కేళికాలంబునందును మదీయనామసంకీర్తనంబు సేయుచునున్నవారు. ఇచ్చటివారల చిత్తంబులు మత్పదాయత్తంబులు వీరలవచనంబులుమదీయ దివ్యనామరచనంబులు, ఈజనులకృత్యంబులు మత్కైంకర్యనిత్యంబులు. ఈపట్టణంబు భూలోకవైకుంఠంబు. అనిపొగడుచు నరుండునుం దాను నారాత్రి యెల్లఁ బట్టణవీథులం దిరిగి వేఁకువజామున నర్మదానదికిం జని యందలి నిర్మలంబులగునుదకంబుల స్నానసంధ్యావందనాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి సూర్యోపాస్తిఁ జేసి తత్సమీపంబున రాజహంసకూజితంబులచేత ద్విగుణీకృతంబు లైనకింకిణీరవంబులచే నలంకృతం బైనఘోటకంబుచే నొప్పుయజ్ఞవాటంబునకుం జని యయ్యాస్థానంబును నందలి ఋత్విక్కులనుదత్సభాసదులను వారలచే నుచ్చరితంబు లైనఋగ్యజుస్సామమంత్రంబులను వానిచే నావహింపంబడి దివ్యవిమానంబులతో వచ్చు నింద్రాదిదేవతలను యజ్ఞశాలామధ్యంబున దీక్షాప

రుండును బత్నీసమేతుండును దర్భాసనాసీనుండునుసకలసామంతమహీకాంత కిరీటఘటితమణి ప్రభాసిరాజితపదుండు నైన మయూరకేతనుం గాంచి యాకపటభూసురు లిద్దఱు "రాజోత్తమా! భద్రము" మ్మని యాశీర్వాదంబు సేసిననన్నరవరుండు ప్రత్యుత్థానంబు సేసి నమస్కరించి "ధరణీసురోత్తమా! నేను వందనంబు సేయకమున్నె మీరాశీర్వాదంబు సేయుట శపియించుట గాని దీవించుట గాదు. ఎందుండి యెందుఁ బోవుచు నిందులకు విజయంబు సేసితిరి? నావల నంగాఁగలకార్యం బెయ్యది?" అనిన నాకపటభూసురుండు పరమానందకందళితహృదయుండై "రాజకులావతంసా! మేము కార్యార్థులమై వచ్చినవారము గావున ముందుగానాశీర్వాదంబు సేయుటయు వెనుకనీవు వందనంబు సేయుటయు నెగ్గు గాదు." అనిన విని జననాయకుం "డనఘా! అభ్యాగతస్స్వయం విష్ణుః" అనఁబడును గనుక నీవుసాక్షాజ్జనార్దనుండ వని తోఁచుచున్నది. దొడ్డకొంచెం బనక వేఁడుము. దేహవంచనయు మనోవంచనయుద్రవ్యవంచనయు లేక యొసంగెద" ననిన విని యమ్మహీసురుండు "రాజశేఖరా! ధర్మపురంబున వాసంబు సేయుదును. కృష్ణశర్మ యనువాఁడను. ఇతండు నాకు శిష్యుండు. ఇతనితోడం గూడ నేను మత్కుమారునిం దోడ్కొని నీపురోహితుండైన సుశీలుని యింటఁ గన్నెయున్న దని విని మత్కుమారునకు వివాహంబుగా నడుగవలయు ననుతలంపున వచ్చుచున్న యెడ

36

నతిభయంకరం బైనయరణ్యమధ్యంబున నాఁకలి గొని
కోపోద్దీపితం బైనయొక్కసింహంబు మదీయపుత్త్రునిం గదిసి
యతని గళంబు పట్టికొనుటయు, విడిపింపం దరంబుగాక
వేఱొక్కయుపాయంబునుం గానక శ్రీనృసింహా శ్రీనృసింహా
యని నూటయెనిమిదిమాఱులు జపించిన నద్దేవుండు
ప్రత్యక్షుం బయ్యె నాపుత్త్రుం గావలేఁడయ్యె. ఇవ్విధంబున
నాపన్నుం డైనకుమారునిం జూచి యత్యంతపరితాపంబు
నొందుచున్న నన్నుం గనుంగొని యామృగరాజంబు వా
లంబు సారించుచు నాపుత్త్రుగాత్రంబు నఖంబుల గ్రుచ్చు
చు దంష్ట్రాంకురంబుల నప్పళించుచు మనుష్యభాషణంబుల
నన్నుద్దేశించి భూసురా! నాచేతం దగిలినజంతువును గృ
తాంతుం డేనియు విడిపింప నోపఁడు. అట్టియెడ నీవెంత
వాఁడవు? నాకన్న బలవంతుఁడు జగంబున లేఁడు. శిష్యుం
డును నీవును గృహంబునకుం బొం డని నిరాశగాఁ బలికిన
నేను నాపరాని క్లేశంబున నాశిశువుఁ బాసిపోవంగాళ్ళాడక
పుత్త్రహీనుల కూర్ధ్వగతి లేదని వినియుండుటం జేసి మచ్ఛ
రీరకబళంబు గొని నాసుతునిశరీరంబు మగుడ నొసంగు
మనిన విని యక్కంఠీరవం బకుంఠితోత్కంఠ మెఱయ
నన్నుం గూర్చి యిట్లనియె. నావంటి దుష్టజంతువులము
మృత్యువునకు భృత్యులము గావున నిట్టియల్పాయుష్కులం
గాని నీవంటి దీర్ఘాయుష్కులం బట్ట నొల్లము. నీవు పట్టి
కొఱకె యింతగాఁ బట్టి పెనంగం బని లేదు. మరలి పొము

నిన, నేనామృగరాజంబునుం జూచి, యోయీ పంచాననా!
నేఁ జేసిన సుకృతంబు లన్నియు నీకు నిచ్చెద నిప్పాపని
నొప్పింపక నాకు నొప్పింపుమని వేఁడుకొనిన నియ్యకొనక
‘మాకు నీవలనం గావలసిన ప్రయోజనం బొక్కటియు లేదు
మయూరధ్వజునివలనం గాఁదగినకార్యంబు గలదు.’ అని
పలికె నక్కార్యంబు నీవంగీకరించెద వేని యెఱింగించెద.”

అనిన విని యాభూసురోత్తమునకు రాజసత్తముం డిట్ల
నియె. ఆసింహంబు సాక్షాన్నృసింహదేవుండె గాని సా
మాన్యసింహంబు కాదు. మదీయదేశకాననంబున గిరులం
జరించు సింహవ్యాఘ్రవరాహమహిషదర్వీకరాదిజంతువు
లు ప్రాణిహింసఁ జేయ వెఱచు; నైన నేమి, నీయడిగినపదా
ర్థంబు నెల్లఁ దామసింపక యొసంగెద. నామాట వృథగా
దు. నీవు కావలసినదాని నడుగుము. అనిన విని భూసురా
గ్రేసరుం డానృపాగ్రణిం జూచి “దుర్బలస్య బలం రాజా”
యనువచనం బున్నది. కావున మముబోఁటియర్థులకు
మిముబోఁటిదాతల వేఁడుటకు సంశయింపఁ బని లేదు.
నాయార్తిని హరింపుము. ఆసింహము నీదేహంబులో
సగంబు నిచ్చిన నాకుమారుని విడిచెద ననిన నేను నాసిం
హంబు నవలోకించి బహుజనసంరక్షకు లైనమహారాజుల
దేహంబులఁ గోసి యిమ్మనుట మాబోఁటివిప్రుల కుచితం
బగునె? అనిన విని యాకంఠీరవంబు నన్నుం జూచి “భూ
సురేంద్రా! యున్నరేంద్రుని సామాన్యునిగాఁ దలపం

కుము. దీనజనరక్షకుండు, నాత్మవిద్యావిశారదుండు, నుత్తమోత్తముండు, నుదారుండును సత్యసంధుండు నైనమయూరధ్వజమహారాజునకు దొడ్డు కొంచెంబు లేదు, కావున నతని నడుగవలసినకార్యంబునకు నీవు సంశయంబు నొందవలదు. అతని నడిగిన నుత్తరక్షణంబున నీకోరికను ఫలింపం జేయు; నది యట్లుండె. నీశరీరంబుఁ గుమారునికిఁ బదు లొసంగెద నంటివి. జరచే ముదిసి తపంబుల శోషించి యుపవాసంబులఁ గృశించి బలహీనం బగునీబడుగుదేహంబు మాకేమిటికి? ఆరాజదేహంబు సకలరసంబులం దృప్తినొంది సర్వసుఖంబులచేతఁ దనిసి నవనీతంపుముద్దయుం బలె నానోటికిం బ్రియుండు నని సింహంబె నన్నుం బొమ్మనె. దశరథనందనుండు, మృతుఁడైనబాలునిఁ బ్రతికించిన తెఱంగున నాపుత్రునిం బ్రతికింపుము. కాదేని నీకుఁ గొదవ కాని మాకేమి? అనుటయు మయూరకేతనుం డామాటల విని యాభూసురకుమారునకు బదులుగఁ దనశరీరం బీయఁ దలంచి మంత్రిహితపురోహితబంధుమిత్రాదులం జూచి, రాజులకు రణంబున నేనియు గోబ్రాహ్మణనిమిత్తం బేనియు శరీరంబుఁ ద్యజించు టుచితధర్మంబు. తొల్లి శిబి ర్జీమూతవాహనాదులు పరార్థంబుగా నిజశరీరంబులఁ ద్యజించి స్వర్గసుఖంబులఁ జెందిరి. కావున నేనీవిప్రోత్తమునకై నాశరీరంబు నొసఁగి కృతకృత్యుండ నయ్యెద. దీనికి విఘాతంబు గాఁ బలుక వల దని కుమారుఁ డగుతామ్రకేతుని రాజ్యా

భిషిక్తునిఁ గాఁ బ్రతిష్ఠించి నర్మదానదిఁ గృతస్నానుండై యనేకదానంబులఁ జేసి యావిప్రపుంగవునిం బిలిచి సలిలధారాపూర్వకంబుగా మదీయదేహంబులో సగం బొసంగుటవలన శ్రీకృష్ణదేవుండును బ్రీతుం డగుంగాక! యని భూసురునిచేత ధారవోసి శంకారహితుండై యజ్ఞవేదికాస్థలంబున దర్భాసనంబునఁ గూరుచుండి బృందారకబృందవందితుం డైనముకుందుచరణారవిందంబుల హృదయారవిందంబునం దిరంబుగా నిలిపి, మొగలిరేకుం బోలిన ఱంపంబు శిరంబున మోపి తెగువ సేయం బూనునంతలోనఁ బుణ్యచారిత్రయు, సౌభాగ్యవతియుఁ, బతివ్రతాశిరోమణియుఁ, బరమసాధ్వియు నైనయతనిభార్య కుముద్వతీదేవి యివ్విధంబెఱిఁగి సత్వరంబుగాఁ జనుదెంచి, "పురుషునియర్ధశరీరంబు భార్యయని వేదవచనంబు కలదు, కావున మదీయదేహంబు బ్రాహ్మణార్థంబుగా నర్పించెద, నిలువు" మనిన విని యాకపటభూసురుండు, మహీపాలునిఁ జూచి "పురుషుని వామాంకంబు స్త్రీభాగంబు కావున మయూరకేతను వామభాగంబు తేవల" దని యాసింహంబు పలికె, నట్టియెడ నియ్యంగనశరీరం బొప్పుకొనునె!" యనుటయు నమ్మహారాజసుతుం డగుతామ్రకేతుండు నమ్మహీసురునకు నమస్కరించి యిట్లనియె.

"మహీసురోత్తమా! తనయాత్మయె పుత్రుండై జనియించు నని వేదవచనంబు కలదు. కావున మజ్జనకుని దేహం

బునకుఁ బ్రతినిధిగా నాశరీరంబు నిచ్చి నేను ఋణత్రయముక్తుండనై తండ్రి సేసినప్రతినఁ జెల్లించి శ్రీరామభద్రుండును భీష్ముండునుం జెందినకీర్తిం జెందెద" ననిన నక్కైతవభూసురోత్తముండు "రాజనందనా! సింగంబు పలికినమాట వినుము. ఆరాజు దేహంబును దత్కళత్రంబునుసుతుండునుం గోసి యిచ్చిన నందులో దక్షిణాంగంబుఁ గొని తెమ్మని నన్నుం బనిచెఁ గావున నవ్వచనంబును సత్యంబుఁ గావింపం జనుదు" ననిన నారాజు దరహసితవదనుండై తనభార్యనుఁ గుమారునిఁ గనుంగొని యాభూసురుండు పలికినట్లు గావింపుం డని తనచేత నున్నఅంపంబు వారలచేతి కొసంగుటయు నారాజపత్ని యైనకుముద్వతియు నందనుండైన తామ్రకేతుండునుం గైకొని, యతిధీర యగుకుముద్వతీసతి కుమారునిచిత్తం బుత్తలంబు మూనంబలికి యిరువురు రెండు పార్శ్వంబుల నిలిచి యతికర్కశం బైనయాఱంపంబు భూపాలకునిశిరంబునం జేర్చి, "రఘుపతీ! శ్రీమన్నారాయణా! హరిహరీ! శ్రీకృష్ణా! పురుషోత్తమా! యనికోయునెడ మేరుగిరిశిఖరంబునుండి దొఱఁగుగైరికధాతుఝరంబుల తెఱఁగున రక్తపూరంబు లపారంబుగాఁ గురియ భూజను లాహాకారంబులఁ గావించిరి. ధీరజనులు కొనియాడిరి. దేవతలు ప్రశంసించి, రప్పు, డమ్మహీపాలుండు చిత్తంబును వాసుదేవపదాయత్తంబుఁ జేసి ధీరుఁడై యుండునెడ నతని యెడమకంట నీరు గ్రమ్ముటయు నమ్మహీసురుండది గనుంగొని కోపాటో

పంబునఁ గరంబుల విదల్చి వేణుదండంబును ధరాతలంబునం బడవైచి లేచి యిటునటు గంతులు వైచుచు "నపుత్రతవలన నూర్ధ్వలోకంబులు లేకపోయినం బోవనిమ్ము. ఏడ్చుచు నొసంగినదానంబు నే నొల్ల" నని శిష్యనికరంబు బట్టి యీడ్చుకొనిపోవుటయుఁ నమ్మహీపాలునిసతీమణి తన ప్రాణేశుమస్తకంబు, గదియంబట్టి "యక్కటా! నీశరీరంబు వ్యర్థంబుగాఁ గోయించి తాను నొల్లక యవ్విప్రుండు లేని నేరంబుఁ బెట్టి యలిగి పోవుచున్నవాఁడు. ఇంక నెట్టు" లనిన నమ్మహీరమణుండు, చనుచున్నమహీసురుఁ జేరఁబిలిచి "మహాత్మా! నీ వేమిటికిఁ గోపంబుఁ జెంది పోయెదవు. నీవంటిసత్పాత్రంబున కీశరీరంబులోన దక్షిణభాగం బుపకారంబునకు వచ్చె. వామాంశంబగు తానుపయోగంబునకు రాఁ బోయితిఁ గదా! యని కంట బాష్పంబులు గ్రమ్మ నడలుచున్నయది. వేదనచేతఁ దొఱఁగెడిబాష్పంబు లంటి వేని రెండుకన్నులం బొడమవలదె? నాయెడ దయ సేసి నీభాగంబుఁగొనిపొ" మ్మనుటయు, నర్జునునితోడఁ గూడ శ్రీకృష్ణుండు ప్రత్యక్షుం బై నిలిచియమ్మహీపాలకుఁ గౌఁగిలించికొని "రాజకులచంద్రా! నీధైర్యస్థైర్యసాహసౌదార్యంబులకు మెచ్చితి, నీసుతుండును సతీమణియుఁ గొలువయాగీమహాయంబుఁ రెంటినుంచుకొనియాగద్వయంబును నీవె చేయుము. కర్తను గర్తనునై నేన సర్వంబు నిర్వహించెద. నీ కుమారుఁడు మమ్ము నిరువురఁ దానొక్కరుండె యుద్ధంబున

జయించె. నీవు దేహంబు నొసంగి మమ్ము జయించితివి. ఈ రాజకులంబులలోన నీసాటివీరవితరణగుణంబులు గలమేటి లేఁడనియె. అప్పు డప్పాండవమధ్యముఁడును దామోదరునికరారవిందస్పర్శనంబున గాయంబు మాని సంతసంబున నద్దేవుని చరణపద్మంబులకు సాష్టాంగదండప్రణామంబులు సేసి "దేవా! కర్మఫలప్రదుండవు, సకలయాగసమారాధ్యుండవు, యజ్ఞమయుండవు నైననిన్నుఁ గనుఁగొంటిని. ఎండగొట్టున దప్పిఁగొనినవానికి విమలోదకంబులచేత దప్పితీఱవలయును గాని మంచుతుంపరలం దీఱునె? పునరావృత్తిరహిత మోక్షసామ్రాజ్యప్రదుండ వైననిన్నుఁ బ్రత్యక్షంబుగాఁ గనుఁగొనియుఁ జాలక కర్మారంభంబు సేయం బూనిన నన్నుఁ జూచి విద్వజ్జనులు నవ్వరె? ద్రవ్యంబుఁ గుమ్మరించి వట్టికొప్పెరఁ దెచ్చిన వెట్టివానివిధంబున దురంబున మీస్వరూపం బెఱుంగంజాలక నాకుమారుఁ డవివేకియై రిత్తహయంబుఁ బట్టి తెచ్చె. దేహంబు లస్థిరంబు లని తెలియక యీహరిఁ బట్టి తెచ్చె, నందువలన శ్రీహరివగునీసందర్శనంబు కలిగె. నేను ధన్యుండ నైతిని. ప్రళయసాగరంబున శ్రుతిచోరకుఁ డగు దైత్యుని సంహరించుటకు మీనరూపంబ వైననీకుఁ బ్రణామంబు. కూర్మరూపధరుండ వై జలధిమథనంబుఁ గావించి సురల కమృతంబు నొసంగిననీకు వందనంబు. లీలావరాహమూర్తి వై భూమినుద్ధరించిననీకునమస్కారంబు. స్తంభంబునఁ బుట్టి ప్రహ్లాదుఁ గాచిన నర

సింహా! నీకు దండంబు. వామనమూర్తివై మూఁడడుగుల ముల్లోకంబుల నాక్రమించిన త్రివిక్రమా! నీకుఁ బ్రణతి నొనర్చెద. క్షత్రియకులధూమకేతు వైనభృగురామా! నీకు మ్రొక్కెద. దశకంఠకంఠలుంఠకనారాచధారాచకితరక్షస్స్తోమా! రఘురామా! నీకు నమోవాకంబు. ప్రలంబదానవశైలవజ్రాయుధా! హలాయుధా! నీకుఁ జోహారు. త్రిపురసంహారహేతుబౌద్ధా! యనిరుద్ధా! నీకుఁ గేలుమోడ్చెద. మ్లేచ్ఛనికరవిచ్ఛేదనప్రచండమండలాగ్రధారాసంపాదితకీర్తీ! కలికిమూర్తీ! నీపదాబ్జంబులకు నమ్రుండ నైతి" నని బహువిధంబులఁ బ్రస్తుతించి సమస్తవస్తుజాతంబు లమ్మాధవున కర్పించి సంప్రీతుఁ జేసి పురందరనందను నట్లు పూజించి కౌఁగిలించి బంధుజనసమన్వితుం డై శ్రీకృష్ణార్జునుల నిజపురంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయె. అంత గోవిందుండు గాండీవికి మయూరధ్వజునిభక్తి దెలుపవలసి బలసమన్వితంబుగా దివసత్రయం బం దధివసించె. అనిన జనమేజయుండు జైమినిమునితోఁ దరువాతివృత్తాంతం బెఱింగింపు మనుటయు.

శా. ఆలంకామహికాచలప్రకటశౌర్యాగాధగాధాశతో
ద్వేలస్వీయయశోవిశోభితధరిత్రీఖండ! ఖండాధిక
స్వాలాపామృతసేచనోల్లసితవిద్వత్కర్ణ! కర్ణాటల
క్ష్మీలీలైకధురీణ! రీణనృపరాజీలంఘితాశాంతరా.

క. కల్పకసమదానకళా
కల్పకనిజబాహుదండ గండరగండా!

కల్పకసత్కవివినుతా
కల్పకసత్కీర్తిసాంద్ర! కదనమృగేంద్రా!

పంచచామరము. ఘనాఘనాఘనాదనాదికాహళీహళాహళీ
ఘనప్రభావిభాసితద్యుగర్భదుర్భరార్భటీ
కనద్ధరావరాహకేతుకాండచండవాహినీ
వినోదనోదనగ్నభగ్నవీరవైరిమండలా!

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర, శ్రీవిజయరంగచొక్క
నాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ
మాందోళికాప్రముఖ నిఖిలసంపత్పారంపరీసమేధ
మాన సముఖ మీనాక్షీనాయక తనూభవ మీ
నాక్షీదేవీకటాక్షలబ్ధకవితాసాంప్రదాయక
వేంకటకృష్ణప్పనాయఁక ప్రణీతం బైన
జైమినిభారతంబున నశ్వమేధపర్వమ్మ
నువచనకావ్యంబునందుఁ జతు
ర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

జైమినిభారతము.

:(o):

పంచమాశ్వాసము.

క. శ్రీమధురాపురనాధా!
...మధురాధరగభీర...నిజబోధా!
భూమీనుతభూరికళా
స్తోమాంకా! విజయరంగచొక్కమృగాంకా!

. అవధరింపుము. జైమినిమునీంద్రుండు జనమేజయ నరేంద్రునిఁ గనుఁగొని యిట్లనియె. అవ్విధంబున రత్ననగరంబునఁ గృష్ణార్జును లారాజుచేతఁ బూజలఁ గొనుచు మూఁడుదినంబు లుండి, నాలవనాఁడు సముత్తుంగమాతంగ తురంగశతాంగవీరభటపరంపరలతో, మయూరకేతనుండు గొలిచి రా యాగతురంగంబులఁ గదలింప నవియు నానా దేశంబులు నదంబులు నదులు జనపదంబులు నతిక్రమించి క్రమక్రమంబున సారస్వతపురంబునకుం జేరనరిగె. ఆ రాజు రాష్ట్రంబున నెల్లకాలంబును గృతయుగంబునందునుం బలె ధర్మంబు నాల్గుపాదంబుల నడచు. ఏసత్యసంధుని దేశంబు నందలి ప్రజలు కలవరించి యేనియుఁ బొంక, రేవడా

న్యంబు చేయుదానధారాప్రవాహంబులచేత మేదినీతలంబు ముక్కాఱును బండు, నేనుశీలుండు "బ్రాహ్మణో మమ దైవతం"బని నిశ్చయించి విప్రసంతర్పణము నెడవిడువక చేయు; నట్టిపరమధార్మికుండైన వీరవర్మ తనచారులచేఁ గపిధ్వజ

— వీరవర్మ గుఱ్ఱంబును బట్టుట —

మయూరధ్వజుల యాగీయఘోటకంబులు తనదేశంబునకు వచ్చె నని విని వానిరెంటిని బట్టికొనఁ జెంగటివారలం బంచుటయు, వారలు నట్లు గావింప, యౌవనాశ్వానుసాల్వహంసధ్వజమయూరధ్వజాది మహారాజ సేనాసందోహస మున్నతంబును, నపరిమిత తురగకరిరథభటపటలచటులంబును నై కల్లోలినీవల్లభునివిధంబున వెల్లివిరిసియుఁ బాండవసైన్యంబులకెల్ల నధిష్ఠాతయు సమరకర్కశుండును విక్రమజితశ్వేతవాహనుండు నైనబభ్రువాహనుం డెదుటి సైన్యంబులం గదిసి తులితభిదురంబు లైన ప్రదరంబుల దరంబుగా నెదురం బ్రయోగించి సేనాంగంబుల భంగంబు నొందించుటయు, నవ్వీరవర్మకుమారులు కువలుండును సులతుండు నను వారలు దివ్యరథంబుల నధిరోహించి బభ్రువాహనుఁ దాఁకి దండధరదండోపమానంబు లైన చండకాండంబులఁ దండతండంబులుగా నొండొండ నిగిడించుటయు, నుభయసైన్యంబులకు ముష్టీముష్టి బాహాబాహి కచాకచి ఖడ్గాఖడ్గి దండాదండిగా భండనం బయ్యె. అప్పుడు, పదివేల మహారథులతోడం గూడ వీరవర్మకుమారులు బభ్రువాహ

నునింగిట్టి పెట్టినదండె తీయక నిశితశరనికరంబుల నొప్పించుటయు, నింద్రునిమనుమఁడు మండుచుఁ, జండాంశుకిరణకాండసదృశంబు లైనశరప్రకాండంబులు వర్షించుటయు, నగ్నిలోనం బడిన శలభంబులకైవడి వీరవర్మసైన్యంబులు మ్రొగ్గతిలంబాఱె; నప్పుడతనియల్లుండగు నంతకుండు విఱిగిన దళంబులం బురికొల్పి శతసహస్రాయుతనియుత కోట్యర్బుద న్యర్బుద ఖర్వ మహాఖర్వ శంఖసంఖ్యలును, బుంఖానుపుంఖంబులు నగు కంకపత్రంబుల నిగిడించిన వ్రాలు నేనుంగులును గూలు గుఱ్ఱంబులును దూలు రథంబులును గీలుదప్పిన బొమ్మల గతిఁ బడు వీరభటులును మూర్ఛల మునుంగు యోధులును, మునింగిన మహారథులును మోహంబునొందినమహీపతులునుం గలిగి దీనదశం బొందినసేనల నవలోకించి, కిరీటికైటభాంతకునిఁ జూచి "వీఁడెవ్వఁడో దురంతపరాక్రముఁ డంతకుని తెఱఁగున మనబలంబుల నంతంబు నొందించుచున్నవాఁడు. నాకుఁ జూడ వీని మనుష్యుం డనం గూడ"దనిన విని వనమాలి కిరీటిం జూచి "ఈ

— కృష్ణుం డర్జునునకు యమ వృత్తాంతంబుఁ జెప్పుట —

రాజుకూఁతు రగుమాలిని యనువధూటికి యముఁడు మగఁడు. కావున (నతండు) మామనిమిత్తంబుగా మనతో నెదిరించి పోరుచున్నవాఁడు. ఆకన్య జమునిఁ బెండ్లియాడిన తెఱఁగువినుము. వీరవర్మకుమారి మాలిని లోకైకసౌందర్యశాలిని మవ్వంపుజవ్వనంబున నివ్వటిల్లుటయు, నప్పువ్వుఁ

బోణిఁజూచి యవ్విభుండు 'తల్లీ! నీ వెవ్వరిం బెండ్లియాడె
దవు; సమ్మతుం డైనపురుషునిం దెలుపుము. కళ్యాణంబుఁ
జేసెద' ననుటయు, మాలిని జనకునితో నిట్లనియె. "పుడ
మిలోనం బుట్టినజనునకుఁ జావు నిజంబు, వానితో నను
గమనంబు నొనర్చి యమలోకంబునకుఁ జని యముని శాస
నంబునం బుణ్యపాపఫలంబుల ననుభవించిబహుజన్మంబుల
నెత్తుటకంటె యమునిం బెండ్లియాడి సుఖంబున నుండుట
మేలు. అందులకుఁ దగినయుపాయం బొనరింపు"మనిపలికె.
మాలిని నానాటికి వైవస్వతునిమీఁది మోహంబు రెట్టింప
విరహవేదనం జెందుట యెఱింగి, యారాజు భూసురులతో
డఁగూడ యమస్తోత్రంబు నడుపుచు బహుకాలంబు యము
నుద్దేశించి తపంబు సేయుచునుండ, నక్కన్నెయు వ్రతని
యమంబులఁ బూని సూర్యనందను నారాధించుచునుండె.
అంతనారదుం డవ్వృత్తాంతంబు నెఱిఁగి యంతకునిపాలికిఁ
జని యతనిచే నభ్యాగతపూజావిధానంబులఁ బూజితుం డై
దక్షిణదిశాధ్యక్షా! చిత్రపురంబున వీరవర్మపుత్రిక మాలిని
బహుతపశ్శాలిని, నీకుఁ గళత్రంబుగా వలచి వ్రతనియ
మంబులచేత నిన్ను నారాధించుచున్నయది. బంగరుతీఁగె
రంగు నీను మేనును, విజితభృంగకులకంబులైనయలకంబు
లును, నిద్దంపుటద్దంపుటెక్కులైనచెక్కులును; బింబఫలం
బునకుఁ బ్రతిబింబం బైనయధరబింబంబును, గలువ రేకుల
చెన్నులైనకన్నులును, గంబువిజయోత్కంఠం బైనకంఠం

బును, జక్కవలకుం గవయైనచన్నుఁగవయును, బల్లవశ్రీక
రంబులైనకరంబులును, గలదు లేదనువివాదంబులచే సా
ధ్యం బైనమధ్యంబును, గిరినితంబవిడంబం బైననితంబం
బును గదళికలం గేరు నూరువులును, మకరవిజయజంఘాలం
బైనజంఘాయుగళంబును, దమ్ములకుందమ్ములైనపాదంబులుఁ
గలిగి, మోదంబున నీయెడ మోహంబు మించి పావ
నంబులైనహోమనియమంబుల జపతపంబుల నాచరించుచు
నిన్నే యాసించి యున్నయది. ఆచేడియం బెండ్లియాడితి
వేని, నీకు సమానుండు వే ఱొకండు లేఁడు." అనిన విని
నవ్వి యవ్విబుధవర్యుండు మౌనికులధుర్యునిం జూచి "నీవు
ముందుగఁ జని యారాకొమారునితో మారాక నెఱిఁగిం
పుము. నేనువైశాఖశుద్ధపూర్ణిమాదినంబున భూలోకంబు
నకువచ్చెద"ననిన నారదుండు చని యత్తెఱఁ గెఱిఁగింప
వీరవర్మయు మోదంబు నొంది వివాహంబునకుఁ దగినయ
త్నంబుఁ జేయుచు నుండె.

తదనంతరంబ యముండు తనదళవాయి యైనరాజ
యక్ష్మునిం బిలిచి, మనము చిత్రపురికిఁ బోవవలయు, నీవు
బలంబుల నెల్లఁ బయనంబు సేయు మనుటయు, వ్యాధు
లకుఁ బ్రధానుం డైనరాజయక్ష్మ యారాజుదేశంబున బ్రా
హ్మణపూజకులే గాని బ్రహ్మహింసకులు లేరు నే నెట్లు రాఁ
గలవాఁడ నని మొగంబు వెలవెలంబాఱఁ బెదవులఁ దడ
పుచు నలుదెసలుఁ జూచె. నూటయెనిమిదివ్రణంబులకు

నధీశ్వరుం డైనరాజప్రణుం, డచట గురుపూజకులే గానిగురు
ద్రోహకులు లేరు మాకు నడయాడఁగూడ దని దిగులుఁ
బొందె. త్రయోదశసన్నిపాతంబులకు నధిష్ఠాత యైనజ్వ
రుండు, తద్దేశంబున నయవంతులే గాని బాలహింసకులు
లేరు కావున నేను రా వెఱతు నని తల్లడించె. ఏకవింశతి
మోహంబులకు నధిపతియైన మోహుఁ డారాష్ట్రంబున దేవ
ద్రవ్యాపహారకులు లేరు నాకు రాఁగూడ దని మూలమూ
లకుడాఁగె. మఱియు మున్నూఱుభేదంబులఁబొలుపొందుఁ
శూలరోగంబు, విశ్వాసఘాతుకుఁడువిషదాతయుఁ గన్యకా
గామియు స్వోదరపోషకుండు నారాజుభూమిలో లేరు కా
వున నేను రా నోడుదు నని వెనుక కొదిఁగె వేఁటకాండ్ర
చేతఁ బట్టఁబడినపక్షుల విడిపించునట్టి పుణ్యపురుషు లా
రాష్ట్రంబునఁ దఱచుగాఁ గలుగుటవలనఁ దాను బొలయం
గూడ దని పైత్యరోగంబు పయనంబునకు వెనుకదీసె. వా
పీకూపతటాకాదిభేదనంబులఁ జేయుపాపాత్ములందు లేరు
జీర్ణంబులగు చెఱువులు దొరువులు హావణించునట్టి ధన్యులా
సీమలో మెండుగాఁ గలరు. కావున నేను రా నోప నని
గ్రహణి తనగృహంబునకుం జనియె. మాషదానంబులు
తిలదానంబులు సేయుధర్మపరులే కాని సాధుజనబాధకులు
లేరు కావున నాసంచారంబు కూడ దని వాతరోగంబు
వెలికిలంబడియె. ఉదకదానపరులే కాని భ్రూణహత్యా
పరులు వానిరాజ్యంబున లేరు కావున నేను రావెఱతు నని

మహోదరంబు ముందువెనుకలు చూచె. కఱియావుల దా
నంబు సేయువారేగాని దాతల నిందించువార లాభూమిలో
లేరని యపస్మారం బవ్వలి కరిగె. ఇవ్విధంబున సకలరోగం
బులు గుసగుసలం బోవుచుఁ బయనంబు కదల వెఱచె.

అంత సమవర్తి వారలం జూచి మీరలు పాతకులకు
భయంకరులు, పుణ్యపురుషుల కమృతస్వరూపులు, కావున
మీ రెవ్వరి నంటవలదు. కామరూపంబులు గలవారలు
గనుక మనుష్యరూపధరులై మావెంబడి నరుగుదెం డని
పలికి యముండు సౌమ్యాకారంబునం జూపట్టుచు సకల
భూషణభూషితుండును దివ్యవిమానాంబరధరుండు నై నరా
కారంబునఁ జిత్రవర్ణనగరంబునకు వచ్చిన జమునిం గనుం
గొని ప్రణమిల్లి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించినసూర్య
కుమారుం డారాజకుమారికం బరిణయం బై నీకు నభీష్టం
బెయ్యది యడుగు మనిన, నాధరణీశ్వరుం డల్లునిం జూచి
"ఇతరవరంబుల నే నొల్లను, దేహావసానసమయంబున దేవకీ
నందనుని పాదారవిందంబులు దర్శించునట్టి భాగ్యంబులు
గలుగవలయును, నివ్వరంబు దయసేయు" మనుటయు, నంత
పర్యంతం బంతకుండు నీచెంతనె యుండెద నని ప్రతిన గా
వించెం గావున మామహోడఁ గూడి యముండు మనతో
సంగరంబు సేయవచ్చె. ఈక్షణంబ యనేకాక్షౌహిణీక్షయ
కరంబైనయుద్ధంబు సిద్ధంబుగాఁగలదు. అర్జునా! నీవు వేడు
కచూడుము, బభ్రువాహను ననుసాల్వుఁ గర్ణకుమారుఁ బ్రద్యు

మ్ను ననిరుద్ధు మయూరధ్వజు మఱియును దక్కిన యోధుల సన్నద్ధులఁ జేసి పనుపవలయు నని పలికె.

—: అర్జునవీరవర్మలయుద్ధము. :—

తదనంతరంబ శ్రీకృష్ణదేవుఁడు గాండీవియరదంబెక్కి పగ్గంబులు మునికోలయుఁ బూని సారథ్యంబునకు నుపక్రమించిన, నావీరవర్మ, వారిజలోచనుం జూచి "వాసుదేవా! వాసవనందనుండు నీవు నాశౌర్యంబుఁ జూచెదరు గాక," యని పలుకుచు నారాయణుని నూఱునారసంబులఁ గవ్వడి నేడు బాణంబుల మయూరధ్వజాదుల నైదుసాయకంబులఁ గంఠగతప్రాణులఁ జేసిన, బీభత్సుండు వీరవర్మమర్మంబులు దూఱిపాఱ సానలందీఱిన నారసంబులు నాటించినం బిఱుతివియక యమ్మేదినీశ్వరుండు తెఱవు గాంచి కంజనయన ధనంజయుల శితశిలీముఖంబులం జిక్కుపఱిచి ప్రళయజలధరంబుఁ బోలి గర్జించుటయు, నర్జునుం డూర్జితవిక్రమంబున నిర్జరులు వెఱఁగంద వానిశరీరంబు నిశితశరంబుల జర్జరితంబుగాఁ బర్జన్యునివిధంబున శరవర్షంబులు గురిసి, వీరవర్మునివక్షస్థలంబు క్షురపంచకంబున నొంచిన, నించుకేనియుం జలింపక, యర్జును నఱువదింట, నచ్యుతుని నూట, నన్నియశరంబుల నాంజనేయునిఁ దేరివారువంబులఁ, దక్కిన వీరులఁ దెరలించి మొనలఁ గలఁగఁజేసిన, బాండవవాహినీసమూహంబు మోహంబుఁ జెంద, నప్పుడప్పురుషోత్తముండు గాండీవిఁ జూచి "యకాలతిమిరంబుఁ గల్పించి సైంధవుఁ ద్రుంచి

నట్లునుఁ గర్ణునితేరు ధరిత్రీతలంబునం గ్రుంగఁద్రొయించి జయించినట్లును వీనియెడ వంచనోపాయంబులు చెల్ల" వని బలవంతు హనుమంతునిఁ బంచిన, నతండు కాలపాశంబును బోలు వాలపాశంబున వానిరథంబు బిగియించి తొల్లి మందులకొండఁ బెల్లగించినచందంబున నెత్తుకొని యాకసంబునకుఁ బఱచిన, నాక్షోణీవల్లభుండు వాయునందనుని వంచించి యరదంబుడిగ్గి యవనీతలంబునకువచ్చి నరునితోడం గూడ నారాయణునిఁ బట్టుకొని గగనంబునకెగసి యాంజనేయునిఁ జూచి "యిద్దేవుండు పార్థునిమీఁదిదయ వలన క్షీరసముద్రంబును శ్వేతద్వీపంబును విసర్జించి వచ్చియున్నాఁడు, కావున నచ్చట విరహతాపంబునఁ బొరలు శ్రీమహాలక్ష్మికిఁ బ్రియం బగునట్లు కలశాంబుధిలో శ్వేతద్వీపంబున శేషతల్పంబునఁ బడవైచెదఁ జూడుము. నీవు నారథంబు విడువు" మని నరనారాయణుల నిరువురం జంకనిఱికి యవ్వాయుతనయునిఁ బిడికిటం బొడిచిన గ్రుడ్లువెలికుఱికి మిడుకుచుఁ బుడమిపయిం బడి కదలమెదలనేరకున్న మధుసూదనుండు వానిమనోరథంబు సఫలంబు సేసినఁగాని తమయాపద తొలంగ దనుతలంపున నతనిచంకనుండి మెల్లన వీడి యవ్వీరవర్మునితల నిజపదారవిందంబున గుప్పునం దన్నిన, మహీతలంబునం బడి మూర్ఛం జెంది క్రమ్మఱఁ దెప్పిఱి శ్రీకృష్ణార్జునులఁ గదియ వచ్చి "బవరంబున దేవదానవు లేనియున్నను గదియఁజాలరు. విశేషించి, శ్రీకృష్ణా!

నీచరణారవిందంబు నాశిరంబున సోఁకెఁ గావునఁ జిరంజీవి నైతి ననిన- విని యచ్యుతుండు ప్రీతుండై యర్జునునితో, "వీఁడు దుర్జయుండు, సత్త్వసంపన్నుండు, ధనుర్విద్యావిశారదుండు, మయూరధ్వజాదియోధవీరుల జయించినమద్భక్తియుక్తుం" డనిన విని క్రీడియుం గొనియాడె. అంత వీరవర్మ హరిని నరునిం జూచి మీరు లోకరక్షకులగు నరనారాయణమూర్తులరు; మిమ్ము నెదిరింప ముల్లోకంబులు నోపవు. నే నెంతవాఁడ; నని పలికి వి ల్లెక్కుడించి గోపికావల్లభుచరణపల్లవంబులకుసాష్టాంగదండప్రణామంబుఁ జేసి పార్థునిఁ గౌఁగిలించుకొనియె. అప్పుడు యుద్ధంబునఁ బడినవారల నెల్ల నంతకుండు బ్రతికించినఁ దద్బలంబులతోడఁ గూడఁ గృష్ణార్జునులు వానిపురంబునకరిగి యైదుదినంబులు వసియించిరి. అంత నవ్వీరవర్మ డెబ్బదివేల తెల్లయేనుఁగులఁ గృష్ణవర్ణంబు లైనతురంగంబులు తొంబదివేల నష్టవిధంబులైన ముక్తామణిరాసుల ననేకంబు లగుదా సదాసీనివహంబుల నిచ్చి తనకుఁ గలసమస్తరాజ్యంబుఁ దామరసాక్షునకు సమర్పించి తానునుఁ గొలుచుచు సవనహయంబులం దరలించినఁ గొన్నిదినంబులకుఁ నారెండుగుఱ్ఱంబులు నాయాదేశంబులఁ గడచి చని, యేనుంగుల మ్రింగఁజాలిన మీనంబులును, గండశైలంబులఁ గబళింపఁజాలు మకరంబులుం గలిగి యతిభయంకరం బైనసింధునదంబుఁ జివ్వునఁ దాఁటుటయుఁ, గిరీటి వీరవర్మఁ జూచి హయంబులు రెండును నదంబున కవ్వలికిఁ దాఁటిచనె; నింక నుపాయం బేమి యనిన నతండు దృఢతరంబు లైనయోడలఁ దెప్పించి సేనాసమూహంబుల దాఁటించుటయుఁ, గుంతలదేశంబుఁ జేరఁ జని యచ్చట నశ్వంబులఁ గానక బభ్రువాహనాదు లైన దొరలు తెచ్చువడియున్నయెడ రెండవమార్తాండమండలంబన నఖండితదేహుం డైననారదమౌని కనుపట్టి, వారలవందనంబుల నభినందించి వాసవకుమారునిఁ జూచి "నీహయంబు కుంతలనగరంబుఁ జేరె. పరభయంకరుం డైన యాచంద్రహాసనృపాలుని పరాక్రమంబు లెక్కించునెడ మీవెంబడివచ్చురాజు లెల్లం బదియాఱవపాలు సరిపోవఁజాలరు. వాని చరిత్రంబు చిత్రంబు, వినిపింప వేళ గాదు. యాగహయంబు దూరంబు చనుఁ గావున వేగంబ వెంబడిఁ బొం" డనుటయుఁ బార్థుండు "నారదమునీంద్రా! సజ్జనులచరిత్రం బాకర్ణించుట జన్మఫలంబు గావునఁ జంద్రహాస మహీపాలుని చరిత్రంబు శ్రవణానందంబుగా నానతీయవలయును."

—: చంద్రహాసోపాఖ్యానము :—

అనిన విని, హరితత్త్వబోధనావిశారదుం డైన నారదుండు పురందరనందనుం జూచి "తొల్లి కేరళదేశాధీశ్వరుండు పెద్దకాలంబు కొడుకులు లేకయుండి వ్రతంబులు దానంబులు జపంబులు తపంబులు ననేకంబులు గావించి బహుకాలంబునకు హరిభక్తులగు బ్రాహ్మణుల ప్రసాదంబున నొక్కకుమారునిం గనియె. వాఁడు సౌభాగ్యలక్షణ సం

పన్నుండును దేజోవిరాజమానుండును జంద్రకందర్పసదృశ
రూపరేఖాకలావిలాసభాసురుండు నయ్యెఁ దండ్రిగండం
బున మూలానక్షత్రంబున జనియించె. అంతఁగొన్ని దినం
బులకు నారాజు వైరిరాజులతోఁ బౌఁజుదీర్చి యాజిగావించి
వెనుదివియక శాత్రవులు ప్రయోగించిన యాయుధంబు
లచే భిన్నభిన్నాంగుఁడై సంగరాంగణంబునంబడి యింద్ర
సదనంబునకుం జనియె. అట్లు గండదోషంబునఁ దండ్రి
మరణంబు నొందుటయుఁ దల్లి యతనితో నగ్నిప్రవేశంబు
సేసె. శత్రువులచే రాజ్యంబు గోలుపోయి మంత్రులు య
థాయథలుగాఁ జనిరి. ఇట్లు మాతాపితృవిహీనుండును
రాజ్యభ్రష్టుండునైన యబ్బాలకుం దోడ్కొని కొందఱు
దాదులు కౌంతలపురంబునకువచ్చి యబ్బాలకునిం బెంచు
చుండి రెండుమూఁడేండ్లలోన నాదాదులును బరలోకంబు
నకుంజనిన ననాథుండైన యమ్మహీనాథకుమారునిం జూచి
పౌరనారీజనులు కరుణచే నొక్కపుణ్యవతి జలకంబులార్చె;
నొక్కసీమంతిని హితంబును మితంబునుగా నాహారంబు
వెట్టె; నొక్కసతీమణి వానికటితటంబున బంగరుచెఱంగుల
యొల్లియ గట్టె; మఱియొక పురంధ్రీరత్నంబు కూఁకటి
కూడదువ్వి కొండెవైచి సిగబందుచుట్టె; వేఱొక్కపతి
వ్రత యబ్బాలకునెత్తికొని ముద్దాడుచుదీవించె. ఇవ్విధం
బున వారిజాక్షులు గారామునఁ బెంచుచునుండ నైదేండ్ల
ప్రాయం బగుటయు నారాచకొమారుం డందంద యాట

లాడుచుం దుష్టబుద్ధి యనం బరఁగిన యారాజుమంత్రి
గృహంబునకుం జనిన, వానికొలువులో దైవజ్ఞులైనమహా
మునులు శుభలక్షణలక్షితుం డైనయబ్బాలు వీక్షించి
హర్షించి, 'యీముద్దులబిడ్డం డెవ్వరివాఁడో వీని లక్షణంబు
గనుంగొనిన భూమండలం బేలం గలం' డనిన విని దుష్ట
బుద్ధి యీర్ష్యాసూయాపరవశుం డై యమ్మునుల మాటలు
వినియు విననిచందంబున నూరకుండి వారలం బోవంబనిచి
యబ్బాలకునిం గాంచి "ఋషులవాక్యంబు తప్ప" దని
తలంచి పెచ్చు పెరిఁగిన మచ్చరంబు మెండుకొనఁ జండా
లురం బిలిచి, "యీకొండికవానిందోడ్కొనిపోయి నట్టడ
విలో శిరంబు ఖండించి రం" డని పంచినఁ గాలకింకరులం
బోని యమ్మాలలు, మద్యంబులు ద్రావి మదోన్మాదం
బున దాఁటుచు, హరిభక్తాగ్రగణ్యుం డతిపుణ్యుండు
సుకుమారుండు నైనయారాజకుమారునిం దోడుకొనిగండక
పుండరీకమాతంగతురంగ మహిషవరాహఖడ్గగవయగంధ
సింధురసింహశరభాదిమృగగణశరణ్యం బైనయరణ్యంబుసొ
చ్చియందొక్కశిలాఫలకంబున నమ్ముద్దులబాలకుం గూర్చుం
డనిడి కత్తులుదుస్సి, మద్యపానమదోన్మత్తతం బేరెమ్ములు
వాఱుటయుఁ బ్రహ్లాదునికై వడి నారాకొమారుండు హృద
యంబున బెదరక వరద! వాసుదేవ! వైకుంఠవాస! వనమా
లికాభరణ! వారణాపదుద్ధరణ! వారిజాక్షా! యని దివ్య
నామసంకీర్తనంబు సేయుచు ధీరుండై యున్నయెడం గృపా

ణంబు జళిపించి యారాచపట్టిని గొట్టం దలంచి హరికటా
క్షంబువలనం జేయాడక యందఱు నేకవాక్యంబుగానీచిన్ని
పాపనిం జంపు మని యాపాపాత్ముండు పంచిన మన మే
గతిం జేయంగలవారమని చంపకయక్కుమారుని పాదంబు
చిటికెనవ్రేలు కోసికొనిపోయి దుర్మంత్రియగు దుష్టబుద్ధి
ముందరం బెట్టి, మ్రొక్కి, నతండునుం బ్రమోదంబు
నొందె. అమ్మహామునుల వాక్యంబులు దబ్బఱ సేసితిం
గదా యని యుబ్బుచు నుండె.

అంత నక్కుమారుండు, నుద్దండ వేదండక పుండరీక
మండలహిండితం బైనయమ్మహారణ్యంబున నంగుళిచ్ఛేదన
వేదనం బొరలుచుం బట్టపగలింటి యెండ తాఁకునం గొట్టు
వడి యాఁకట సొటసొట వోవుచు వదనకమలంబు వాడఁ
జిప్పకూఁకటి యల్లన నాఁడ గన్నుల నశ్రుజాలంబులు జా
ఱఁ, గమలాక్షా! దీనరక్షావిచక్షణా! లక్ష్మీపతీ! క్షమాపతీ!
ఆపన్నశరణ్యా! అనాథనాథా! అంబుజోదరా! ఆదినారా
యణా! నీవే దిక్కని వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు వేఁడియిసుక
లోనం బొక్కుచు స్రుక్కుచు నున్నయెడ నావనదేవతలు
నందలి మృగంబులుఁ బక్షులు హితోపచారంబులు సేయు
చు రక్షించుచునుండె. అవ్వేళ మృగాకీర్ణప్రాంతరం బయిన
కాంతారంబున నచ్చోటి చెంచులకుం బోయలకు నధీశ్వరుండు
పరిపూజితలక్ష్మీశ్వరుండును బుళిందనామధేయుండును నక్కొం
తలునిదుర్మంత్రికి విధేయుండునగు నొక్కపాళెగాండ్ర దొర

వేఁటాడుచు దైవవశంబున నవ్వనంబు సొచ్చి యచ్చోటికి
వచ్చి యశ్రుధారా పరిపూరితనేత్రుండు నుపవాస శోషిత
గాత్రుండునై కమలమిత్రునిం బోలు తేజంబున విరాజిల్లు
చుఁ జరణాంగుళిఖండనవేదనం జాలఁగుందియు ముకుం
దా! గోవిందా! అరవిందనయనా! ఇందిరారమణా! నంద
నందనా! యనుచు శ్రీహరిం దలంచుచున్న యాచిన్నరా

—:చంద్రహాసుఁడు పుళిందునకు దొరకుట:—

కొమరునింజూచి యా పుళిందకుండు దానును శ్రీహరి
భక్తుండు గావునఁ గరుణాంతరంగితమానసుండై కన్నీరు
నించుచు "నిక్కుమారుం డెక్కడివాఁడో? అక్కటా! య
క్కటికంబు లేక యీచక్కనిబాలు నిక్కరణిం జేసినయు
క్కివులెవ్వరో!" యని వగచుచు గుఱ్ఱంబు డిగ్గి దగ్గఱకు
వచ్చి వెఱవకు మని బుజ్జగించుచు "నే నపుత్రకుండను గాన
శ్రీహరిసేవామహత్త్వంబున నిప్పుడు నాకుఁగొడుకు కలిగె.
కన్యకాపుత్త్రుండును, గుండుండును, గోళకుండును, నంగీ
కృతుండును, గన్యాదానకాలంబునఁ బ్రథమపుత్రుండు తన
కొడు కని నిశ్చయింపఁబడినవాఁడును, గ్రయలబ్ధుండును,
దల్లిదండ్రులచే ధారాపూర్వకంబుగా నీయంబడినవాఁడును,
నెద్దియేనియు నొక్కయాపదవలనఁ దనకుఁ దానే చేరినవాఁ
డును, దేవరన్యాయంబున జనియించిన వాఁడును, దనకు
ధర్మపత్నియందు జనియించినవాఁడు, నిప్పుడు గుడుఁబుత్రులనం
బరఁగుదురు. అందులో వీఁడు తనకుఁదానె చేరెం గావున

స్వయంప్రాప్తుం డనం బరఁగు" నని తనయునిం గా నంగీకరించి యబ్బాలునిశోకంబు నివారించి తురంగంబుపై నిడికొని తనయేలెడు చందనావతీపురంబునకుం జని, వెంబడి వచ్చిన బంధుపరివారంబులఁ బరిజనంబుల సర్వప్రకారంబున నిండ్లకుం బనిచి యంతిపురంబునకరిగి, దైవజ్ఞులు నుపాస్యులు నైనజోస్యులం బిలిపించి వారి యనుమతిని శుభలగ్నంబునఁ దనపట్టపురాణి యగు మేధావినీరమణిం బిలిపించి "యశోదాకుమారునికరుణవలన నీకుంగుమారుండు గలిగెఁ గైకొమ్మా" యని చేతికిచ్చుటయు, నచ్చిగురుఁబోణి మచ్చిక హెచ్చ గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని స్తన్యంబులు సేఁపుటవలనఁ బరిపులకితగాత్రయై యక్కుమారు నాపాదమస్తకంబు నిమిరి వామపాదంబునఁ జిటికెనవ్రేలు లేమికి మనంబునం బురపురం బొక్కుచుఁ, శ్రీహరీ! యవ్యాజకృపాలహరీ! నరహరీ! నీవు కృపనొసంగిన యిక్కుమారునకు నంగవైకల్యంబు రాఁదగునే? యని యంతరంగంబునం దలంచినయంత నయ్యింతి పాతివ్రత్యమాహాత్మ్యంబు వలన నెప్పటియట్ల చిటికెనవ్రేలు మొలచిన నానందంబు నొందె. ఆపుళిందకుం డయ్యిందువదనతోడంగూడఁ గొడుకు నంకతలంబున నునిచికొని చంద్రుని నవ్వునట్టిమొగంబు గలుగుటం జేసి చంద్రహాసుం డనునామకరణం బొనర్చి దాది ఱొమ్మున దూదిపాన్పునం బెనిచె.

అంత శుక్లపక్షంబున విదియచందురుండునుంబలె నక్కుమారుండభివృద్ధింబొంద నమ్మహీమండలంబున నెల మూఁడువానలు గురిసె. సకలసస్యసమూహంబులుదున్నకయ పండె. ధేనువులు నపారంబుగా క్షీరంబులు గురిసె. క్షామక్షోభంబులు విరిసె. బాంధవకులం బానందంబున మెఱసె. అంత నద్ధరాకాంతుండు నందనునకు నుపనయనంబు గావించి వేదవేదాంగంబులును దద్రహస్యంబును మన్వాదినీతిశాస్త్రంబులును ధనుర్వేదంబును విలువిద్యయందలి లాఘవ లక్ష్యశుద్ధి చిత్రత్వ దృఢత్వంబులును దివ్యాస్త్రజాలంబులును గత్తి, జముదాడి, వంకి, బాణా, పట్టా, సురియ, గద, గుదియ మొదలగు భద్రాయుధంబుల సాదనలును, అశ్వారోహణ గజారోహణ రథారోహణ పదలాఘవవిచక్షణత్వంబునుం దెలియంజేసి సకలజనులు నానందంబునొంద నప్పుళిందకుండు యౌవనరాజ్య పట్టాభిషేకం బొనర్చినఁ గందర్పకోటివిలాసుం డైనచంద్రహాసుండుధరణీచక్రంబు నవక్రపరాక్రమంబున శక్రునిచందంబునం బరిపాలించుచు, రుక్మాంగదుని తెఱంగున శ్రీవిష్ణుభక్తిపరాయణుండై తనదేశంబునందలిజనులెల్ల నేకాదశీవ్రతంబువిష్ణుపంచమీవ్రతంబు శ్రీజయంతీవ్రతంబును మొదలైనవైష్ణవవ్రతంబులను యథావిధిగా నాచరింపంజేయుచు నట్లు చేయనివారల దండించు. పదియాఱేండ్ల నూఁగుమీసంపుఁ గొమరుఁబ్రాయంబునఁ దండ్రిచే ననుమతిఁ బడసి తురంగ

మాతంగ శతాంగవీరభటపటలీచటులం బైన సేనాసమూహంబులతో నరుదులు గెలిచి, బిరుదులు గైకొని, యట నంగవంగకళింగకాశ్మీరకర్ణాటకరూశకైవర్తకాది నానా దేశంబులు గెలిచి తుంగంబు లగు మత్తమాతంగంబులును వేగజితకురంగంబు లైన తురంగంబులును జిరత్నంబు లైన రత్నంబులును గిరిశిఖరంబులకన్న వాసు లైన హేమంపు రాసులును మొదలగు సంపదలు గైకొని నిలింపపతిసొంపున భూతలంబు గంపింప సేనా పరంపరలతోడం గూడ నానందం బైన చందనావతీపట్టణంబునకు వచ్చి తలిదండ్రుల పాదంబులకు వందనంబులు గావించి నిజభుజోపార్జితంబులు నూర్జితంబులు నైనధనకనకరత్ననికరంబులచే బొక్కసంబు క్రిక్కిఱియంజేసి, మాతాపితృశుశ్రూషణంబును బంధుమిత్రామాత్యాశ్రితపోషణంబును విద్వత్కవిసంతోషణంబునుం జేయుచు నున్నకుమారునిం గనుంగొని కనుంగవ చెంగలింప నప్పుళిందభూపతి యొక్కనాఁడు తనయునిం గరంబున నిమురుచు "నన్నా! మనము కుంతలాధీశ్వరునిం గొలిచినవారము. అచ్చట మనకుం బ్రాపకు లతనిమంత్రి యగుదుష్టబుద్ధియుఁ దత్పురోహితుం డగు గాలవుండును. కనకఁ గనకటంకంబులు పదివేలు నైదువేలు రెండువేలు వేర్వేఱ యమ్మువ్వురకు మూటలు గట్టి ముద్రవేయించి పంపుమనినఁ జంద్రహాసుం డట్లయగుంగాక యని బొక్కసంబునకు వచ్చి యొంటెలమీఁద వేసడంబులమీఁద బలీ

వర్దంబులమీఁద రాజునకు మంత్రికి ధనంబు లపారంబుగా బెటికలఁ బెట్టించి తండ్రి చెప్పినక్రమంబున ముడుపులు గట్టించి యామూఁడువగల ముడుపులును బురోహితుల కిమ్మని పంపుటయుఁ, దీర్పరులు నేర్పరు లైనని యోగులు కొంతలంబున కేగి రాజునకు మంత్రికిఁ బురోహితునకు బ్రణమిల్లి చంద్రహాసుం డిచ్చినపత్రిక నొసంగి యెప్పుడు నీయందగిన యప్పనంబుకన్నఁ బదియింత లధికంబు దెచ్చితిమి. గైకొని రాజున కిమ్మని యమ్మంత్రికి నొప్పగించి తక్కిన యమ్మూఁడువగల ముడుపులను నొక్కబంగరుపళ్లెరంబున నునిచి తత్పురోహితుం డగుగాలవునకు నిచ్చినఁ, దద్వృత్తాంతం బంతయు దుర్మంత్రి యైన దుష్టబుద్ధి యాలకించి ఘనపుళిందున కింతసంపద గలుగుటకుఁ గారణం బేమి? యని యసూయామలీమసం బైనమానసంబునఁ గుంతలాధిపునిం జేరి చంద్రహాసుని తెఱంగు విన్నపంబు సేసి యతనితండ్రి యగుపుళిందునిం బట్టుటకు రాజుచే ననుమతిఁ గైకొని పవనజవం బైనతురంగంబు నెక్కి యపారదళంబులతో నాఱుయోజనంబులదూరం బొక్కదినంబులోనం జని చందనావతీపురంబు ముందరం గాంచి తనయొద్దియోధవరులఁ గలయం గనుంగొని మున్ను సింహశరభశార్దూలాది మృగసంకులం బైనయాయడవిలోని దైన యిది యిప్పు డమరావతీపురంబు నిరసించుచు నిలింపపతిసంపదలం బోలి సంపదల పెంపు దలిర్చుచు నున్నయది. అని పలుకుచు నరుదేరఁ

బుళిందకుండు ప్రియసుతునితోడం గూడ నెదుర్కొని మ్రొక్కి తోడ్కొని వచ్చి నిజమందిరంబున విడిదిపట్టు గావించె.

అంతనానావిధంబులును మనోహరంబులు నగువస్తు వ్రాతంబు లర్పించిన నాదుష్టబుద్ధి కపటంబు మనంబున నుంచి వెలుపల వాత్సల్యంబుదోఁప నవ్వుచుఁ జంద్రహాసుం గనుంగొని "పుళిందకా! పున్నమచందురునింబోలెనయునా నందుండైననీనందనుండు సౌభాగ్యలక్ష్మీసమేతుండై యొప్పుచున్నవాఁడు. ఇతండు నీ కేచందంబునం గలిగె" ననినఁ బుళిందుండు దుర్మంత్రి నవలోకించి "మృగయావినోదంబుగా వనంబునకుం జని కుంతలపురంబునకు రెండామడ దూరంబున దురవగాహంబైనగహనంబునఁబాదాంగుళిచ్ఛేదవేదనాదోదూయమానమానసుండై శ్రీహరిం దలంచుచునున్న యీచిన్నవానిం గనుంగొని శ్రీవిష్ణుభక్తునింగా నెఱింగి తోడ్కొనివచ్చి కన్నకొడుకుకన్న మిన్నగా నెన్నిక కెక్కంబెంచితిని. నాఁటికైదేండ్లబాలుం" డనిన విని తా మున్ను చేసినయకృత్యంబు మనంబునం దలంచియీచిన్నవాఁడు వీఁడె యని నిశ్చయించి మాలబంట్లపయిం బండ్లు గీఁటుచు నసూయాకోపంబులు మనంబున నణంచికొని యిచ్చట నితని నేమేనియుఁ జెనకఁ దలంచితిమేని మనకే దోషంబు వచ్చుఁ గావున నుపాయంబున వీనిం గొంతల పురంబునకుం బంపి యచ్చట మత్సుతుం డైనమదనునిచే

విషంబు పెట్టించి చంపించెద" నని యూహించి తనతనయునిపేర స్వహస్తలిఖితంబుగ నొక్కపత్రిక వ్రాసి ముద్ర వైచి చంద్రహాసునిచేతి కిచ్చి వినయంబును నెనరునుం దోఁచునట్లుగాఁ జేరంబిలిచి యీపత్రికం గొని నీవొక్కరుండవు కౌంతలంబునకుం జని నాపుత్రునకు నిమ్ము, అచ్చట నీకు సకలశోభనంబులు గలుగు ననినఁ, జంద్రహాసుండు మ్రొక్కి యక్కమ్మగైకొని మనోమారుతవేగం బైనతురంగంబు నెక్కి నిమిషమాత్రంబునఁ గౌంతలంబునకుం జని తత్పురప్రాంతంబునందుఁ జంచచ్చంచరీకఝుంకారసంకులంబైన యొక్కయుద్యానవనంబు మధ్యంబున హృద్యంబైన పద్మాకరంబు పొడఁగని రాయంచ జక్కవబెగ్గురులగఱుల కరువలిచే నెగయుపుప్పొడుల నప్పళించిన విప్పగు నల్లగలువల నుల్లసిల్లుతేనెసోనల నానిన చలిగాలిమొలకలవలనం బధిశ్రమంబు దీఱఁ దురంగంబునుసాహిణివశంబు సేసిపల్లవపుష్పఫలభరితంబైనసహకారవృక్షంబునీడ బడలిక దీఱం బవ్వళించి నిదురించుచు నుండ నాకౌంతల మహీకాంతుని కూఁతురు చంపకమాలినియు దుష్టబుద్ధితనయ విషయయు మన్మథునారాధింపంగోరి సఖీజనులతోడంగూడ నవ్వనంబునకు వచ్చి పల్లవితంబులు కుసుమితంబులు ఫలితంబులు నగుపొన్నలు పొగడలు గోరంటలు సెమంతులు చూతంబులు పారిజాతంబులు జాజులు విరజాజులు మల్లెలుమొల్లలు పోఁకప్రూఁకులు మొద లగుతరులతానికరంబుల సుమం

బులు గోయుచు విరిగుత్తుల నొండొరుల వ్రేయుచు నొయ్యారంపునడలచే వనమయూరంబుల గర్వంబులు డించుచుఁ బూలరెమ్మలు వంచుచుఁ బూలకై మదించుచు సఖులఁ జేరం బిలుచుచు సరసంపుఁబెలుంగులచే మత్తకోకిలంబుల మదంబు లడంచుచుఁ బువ్వుఁదీవియల వంచుచు మేని మెఱుంగుల వనంబెల్ల నింపుచు నిటలంబుల నటించుకుటిలాలకంబులచేఁ దుమ్మెదలం గదుముచుఁ బల్లవంబులం జిదుముచుఁ గోసినవిరులు పయ్యెదలలో నదుముచుఁ దళుకువాలారుఁజూపుతూపుల బాలకురంగహృదయంబుల నాటుచుఁ దేనియవాఁకలం దాఁటుచు దనూసౌరభంబులచేఁ గుసుమసౌరభంబులు మాటుచుఁ బువ్వులుగోసి కమలాకరంబు డాసి వేడుకమీఱ జలక్రీడ లాడి విగళితహారమణిగణంబులచేఁ గమలాకరంబు రత్నాకరంబుగాఁ జేయుచుఁ దత్తటంబునం దువ్వటంబులు గట్టి సొమ్ములుపెట్టి కుంకుమకస్తూరిక లలంది యవ్వేలందులు మన్మథపూజ సేయుచునుండిరి.

అయ్యవసరంబున నమ్మంత్రికుమారిక యక్కొలనిగట్టునఁ దియ్యమామిడిచెట్టునీడ నిదురించుచున్న చంద్రహాసునింగాంచి యందియలు మొలనూలుమువ్వలు రవలమెట్టెలు మ్రోయకుండ మెల్లమెల్లనం జని యక్కుమారవరునిరూపరేఖాసౌందర్యకలావిలాసంబులకుం జొక్కి చక్కెరవిలుతుని బారికిం జిక్కి చేరం జని యడపపుసంచి త్రాటం

గట్టియున్నకమ్మ విడిచి చూచి తండ్రి చేయివ్రాలుగాఁ దెలిసి యవ్వాక్కణ మాద్యంతంబునుం జదివికొని నిజజనకునివిషమబుద్ధికిం బరితాపంబు నొందుచు "రూపరేఖావిజితరమాకుమారుండైనయీ రాకొమారునకు విషము నొసంగి" యని వ్రాసినాఁడు. ఇంతనిర్దయుండు జగంబునం గలండే యని వగచి "విషము నొసంగి" యని వ్రాసినయక్షరంబుల *నడుమ యకారంబు వ్రాసి యెప్పటియట్ల ముద్ర వైచి యడపపుసంచి త్రాటం గట్టి పెన్నిధిం జూచి విడువఁ జాలని పేదవడువున నవల నడు గిడం జాలక కొంతతడవు చూచుచునుండి పరాధీన గావున దీనమానస యై యెఱుంగనియట్ల రాజపుత్రికడకుం జని తదనుమతిఁ బడసి నిజగృహంబునకుం జనియె. అంతఁ జంద్రహాసుండు నిదుర మేల్కని, సరసీజలంబులం బ్రక్షాళితపాణిపాదవదనుండై నడగని నెక్కి వడిగ నప్పురంబునకు వచ్చి యెడనెడ శుభశకునంబులు పొడగనుచుఁ బ్రధానివాకిటికిం జని పణిహారిచేఁ దనరాక మంత్రికుమారున కెఱింగించుటయు, నతండు పులిందకునిసుతుండు చంద్రహాసుండు వచ్చినాఁడనిన విని ససంభ్రమంబుగా నెదుర్కొని గాఢాలింగనంబు గావించి సంతసంబున నేకాంతప్రదేశంబునకుం జని పులిందుని సేమం బడుగుచుఁ

* "నడుమ యకారంబు వ్రాసి" యనుటకు మాఱు "ముకారము యకారంబుగ దిద్దియనుట లెస్సగానుండును."

దండ్రిముద్రవైచిన పత్రిక నొసంగినఁగైకొని "శ్రీమత్సకల
గుణసమృద్ధుఁడైన దుష్టబుద్ధి కుమారుండగుమదనునిదీవించి
పుత్తెంచిన శుభప్రయోజనంబు- పుళిందునిముద్దుపట్టి, కుల
స్థానపౌరుషంబులు గలమేటి, యెల్లప్పుడు మనకుమహాహి
తుండు, వీనిం గనుంగొనిన యాక్షణంబున సందేహంబుమా
ని విషయనొసంగినావచ్చునంతలో నెల్లకార్యంబులు చక్కఁ
బెట్టునది" యను వక్కణ చదివికొని సంతసించి నాసహో
దరికిఁ దగినవరుండు దొరకె మేలుమేలనుచు, మాహూర్తి
కుల రావించి యారాత్రి శుభలగ్నంబు గలుగుట వలన
వివాహంబు గావించి మహేంద్రవైభవంబున సముచితవిధా
నంబు లాచరించుచుండె. అక్కడ దుష్టబుద్ధి, చంద్రహా
సుం డింతకుఁ గౌంతలంబు సేరి మత్కుమారునిచే నీయం
బడిన విషంబువలన నిహతుం డౌఁగదా! నాతలంపు నెఱ
వేఱె. మునులవాక్యంబు లబద్ధంబులయ్యె; నని సంతసిం
చుచుఁ బుళిందకునిం బట్టి సంకెల వేయించి యతనిపట్ట
ణంబు చూఱలాడించి మూఁడవనాఁటి వేకువజామున సతి
త్వరితంబుగ బెస్తల జంకించుచు బంగరుపల్లకినెక్కి కౌంతల
పురీప్రాంతంబునకువచ్చునెడ నొక్కకృష్ణసర్పం బడ్డంబుగా
వచ్చి మానుషభాషణంబుల నిట్లనియె. "నేనీపట్టణంబులో
బహు నిక్షేపంబులు రక్షించుచుంటి. వానికిం గర్తయగు
వాఁడు వచ్చె; నింక నేనుఁ బోయివచ్చెద" నని పలికి రసా
తలంబునకుం జనియె. అంత నయ్యమాత్యుండు పాముపలి

కినమాట పాటిసేయక పురంబుసొచ్చి చూతపల్లవతోరణా
లంకృతంబులును, రంభాస్తంభసంభృతగేహాళీద్వారంబులు
ను, జందనోదకసంసిక్తభూతలంబును, నగురుధూపధూపితం
బునైన రాజవీథియుఁ దన నగరునుం గాంచి పట్టణాలంకర
ణంబునకు హేతువేమి యని యడిగి చంద్రహాసునకు విష
యను వివాహంబుసేయుటగా నెఱింగి వీఁపునెటుక్కుమనఁ
దటుక్కున గృహంబుసొచ్చి "యేనేమి వ్రాసితిని దానేమి
చేసె' నంచుఁ బండ్లుకొఱుకుచుఁ గుమారుని బిలిపించి
"యోరీ దురాత్మకా! నేఁటివఱకు నాయానతి దాఁటవు.
ఇప్పు డేమిగావించితి" వనిన మదనుండు కరంబులుమోడ్చి
స్వహస్తలిఖితం బైనపత్రికఁ జూపుటయు నతండు నావక్క
ణంబుసూచి యచ్చెరువందుచునుండ, మదనుండు తండ్రి
నవలోకించి "దేవరయానతి శిరంబునం బూని ప్రాణపదం
బైనముద్దుచెల్లెలిని నొసంగితిని. ఇతని కెప్పు డెడరు వచ్చు
నప్పుడు ప్రాణంబులు విడువం గలవాఁడ నని ప్రతినగొం
టి" ననుటయుఁ దనయుని విశ్వసింపక కపటంబు మనం
బున నణంచి కుమారికయు నల్లుండు వచ్చి దండంబు
వెట్టినఁ గైతవంబుగా దీవించి బాలహరిణమ్ములఁ జూచిన
కోల్పులివితంబున మనంబునహుమ్మని మ్రోయుచుఁ గైత
వోపచారంబుల వారల నాదరించి నాగవల్లి చేయించి
యారాత్రి నిద్దుర పట్టక మఱునాఁటివేకువఁ "గూఁతురుఁ
గొడుకునాకులంబు చెఱిచిరి. ఇంక మీఁదటంజంద్రహాసుం

డెచ్చరిక పడియెనేని ప్రమాదంబు వచ్చు" నని దండంబు
నం దలపోసి 'యెత్తెఱంగుననైన వీనిఁ జంపి యమ్మహాముని
లవాక్యంబసిద్ధంబుసేసెద' ననినిశ్చయించి బ్రహ్మఘ్నుండు
గోఘ్నుండు శిశుఘ్నుండు గురుఘ్నుండు మాతృఘ్నుండు
పితృఘ్నుండు మిత్రఘ్నుండుయజ్ఞఘ్నుండుబంధుఘ్నుండు
స్త్రీఘ్నుండు ననంబరఁగిన పదుగురు కొండెగాండ్రం బిలి
పించి "నాఁటికి మీరు సేసిననేరంబు సైఁచితి. నేఁటికేని
యు నాశాసనక్రమంబున నడువుండు. సంధ్యారాగసమ
యంబునఁ బురంబునకు బయట నరణ్యసమీపంబుననున్న
కరాళకాళికోవెలలో మీరలు డాఁగియుండుఁడు. ఆసమ
యంబున నొంటిగాఁ గాళికను సేవింప నెవ్వఁడు వచ్చునో
వానింబట్టుకొని రెండు తుండెంబులుగా నఱికివైవుండు.
ముందువెనుకలు చూడంబనిలేదు. ఇట్లు చేసితిరేని నాకు
నడుచురాజ్యంబులో నర్ధరాజ్యంబుసిత్తు. మత్ప్రియపుత్రుం
డైన మదనునితోడె, సందేహింపకుం"డనిపంపుటయు, నా
చండాలు రియ్యకొని మద్యపానంబుసేసి క్రొత్తగా సానలు
దీఱిన కత్తులు గేలంగైకొని మూఁడవజామునఁ గాళికాసద
నంబునకుం జని యడంగి యుండిరి. ఆసమయంబున దుష్ట
బుద్ధి చంద్రహాసుని రావించి నెనరు దోఁప నిట్లనియె.
అల్లుఁడా! నీకు శుభంబు గలుగునట్లుగా మత్కులధర్మంబుం
దెలిపెద. మాయింటఁ బెండ్లియైన యల్లుండు సంధ్యా
రాగసమయంబునఁ బురసమీపచండికాసదనంబునకుంజని

సేవసేసిరావలయును. ఇది తరతరంబుల నడచు కులాచా
రంబు. నీవు నట్లాచరింపుము. అనిన విని చంద్రహాసుం
డట్లయగుంగాక యని సమ్మతించె. అంతఁ గుంతలదేశాధీ
శ్వరుండు నిజశరీరపతనారిష్టంబులు గని పురోహితుండగు
గాలవు రావించి నమస్కరించి కనకపీఠంబున నునిచి 'ము
నీంద్రా! నాశరీరచ్ఛాయ శిరంబు లేకయె కనంబడియెడు
నిది యరిష్టం బని విందు. రాజ్యంబు మీఁదియాసం దొ
ఱంగితి. హరిచరణసరోరుహంబులు భజియించి ధన్యుండ
నయ్యెద. అరిష్టలక్షణంబులు వినంగోరెద; నెఱింగింపు"
మనవుడు గాలవుం డిట్లనియె.

—:అరిష్టలక్షణంబులు:—

రాజేంద్రా! తొల్లి దత్తాత్రేయుం డలర్కునకు నే
తెఱంగ నెఱింగించె నీకుఁ జిత్తసమాధానంబు గలుగునట్లు
గాఁ దత్క్రమంబుదెలిపెద. ధ్రువు వసిష్ఠు నరుంధతిని జూచి
నఁ దెలియకుండిననరునకు సంవత్సరంబులోపల, నగ్నియం
దుఁ గిరణంబులు సూర్యబింబంబునఁ గిరణరాహిత్యంబుం
గనువాఁడు పదునొకండునెలలలోపల, బక్కవాఁడు బలిసి
నను బలిసినవాఁడున్నట్లుండి బక్కచిక్కినను నెనిమిదినెలల
లోపల, నడచునప్పుడు వ్రేళ్ళనియు గుదికాళ్ళనియు ఖండి
తంబులైనట్టు లడుగుజాడం గనంబడియెనేని యేడునెలల
లోపలఁ, గాకి గ్రద్ద గూబ శిరంబున సోఁకెనేని యాఱు
నెలలలోపల, నభ్యంగసమయంబున మేనిచర్మం బదరెనేని

యయిదునెలలలోపల దననీడ వేఱొక్కలాగున నుండెనేని నాలుగునెలలలోపల యమునిదిక్కున మేఘరహితం బైన గగనంబున మెఱుపు గనంబడియె నేని మూఁడు నెలలలోపలఁ, దనబింబంబద్దంబునఁ దలలేకకనంబడియెనేని రెన్నెల్లలోపలఁ దనశరీరంబున నిర్వ్యాజంబుగా శవగంధంబుగలిగెనేని పక్షంబులోపల, జలకమాడినఁదడి తోడననశించెనేనియు హృదయమధ్యంబుననలందినచందనంబు శీఘ్రంబ యెండె నేని యు నీరుగ్రోలిన దాహంబు నిలువ దేని యు నయిదుదినంబులలోపల యమసదనంబునకు వేంచేయుట నిశ్చయంబు. మనుజులలోచనంబులలోఁదనరూపంబుగానరాదేని వీనులలో వ్రేళ్ళు సొనిపినయెడఁ బ్రాణఘోషంబు వినంబడదేని శీఘ్రంబ శరీరహాని సంభవించు. తన నీడఁ దాను భక్షించునట్లును గేశంబులు నుముకయుఁ దినినయట్లును దిగంబరుండైన జైనసన్న్యాసినవ్వుచు దగ్గఱ గంతులు వేసినట్లును నాపాదమస్తకంబుఁ దైలంబు నలందికొని భూతలంబునం బడి నిద్రించునట్లును భయంకరాకారు లైన బంటురౌతులు వెంటఁబడినట్లును గుదియలవారు పొడిచినట్లును నల్లనిశూద్రులు తఱిమి త్రాళ్ళు వేయునటును నీలిచీరగట్టికొనినకాంత దక్షిణాభిముఖంబుగాఁ బోవ దాని వెంబడిఁబోవునట్లును స్వప్నంబు గన్నవారికి మరణంబు ధ్రువంబు. అరిష్టంబులు సంభవించినయప్పుడు జపహోమసురార్చనాదులుచేయించి సర్వసంగంబులు నిరసించి యిం

ద్రియ వికారంబులు జయించి నదీజలంబు సముద్రజలంబునం జేర్చినయట్లు జీవునిఁ బరమపురుషుం డైననారాయణుం జేర్చితత్త్వరహస్యకోవిదు లైనపురుషులు ధన్యులగుదురు. అని గాలవమునీంద్రుండు పలుకుటయుఁ, గుంతలాధీశ్వరుండు గుఱుసంబు నూఁడ్చు మహానాగంబు తెఱంగున రాజ్యభోగంబులు విడువం దలంచి మంత్రికుమారుం డైనమదనునిం బిలిపించినఁ నతండు వచ్చి మ్రొక్కి యేమి కార్యంబున నియోగించెద" వనిన మీయల్లుం డగు చంద్రహాసు నీక్షణంబ పిలిపింపుము. మత్కుమారిక యగు చంపకమాలినిం బరిణయంబు సేసెద ననుటయు, వల్లె యని ముకుళితహస్తుండై యతివేగంబునం దనగృహంబునకుఁ జనియె.

—:చంద్రహాసునకుఁ గుంతలరాజ్యపట్టాభిషేకము.:—

అట్టియెడ సంధ్యారాగసమయంబునఁ జండికాపూజనంబునకుం దగిన పూజాద్రవ్యంబులు గైకొని యొంటిగాఁ బోవునట్టి మఱంది నవలోకించి మదనుండు "రాజనందనా! కుంతలనాథుండు ని న్నీక్షణంబ తోడితె మ్మనె" ననవుడు నతండు "మామయానతిం జేకొని శాంభవీపూజనంబునకుఁ బూజాద్రవ్యంబులు గొనుచుం జనియెదఁ జండికాపూజానంతరంబ వచ్చెద" ననిన మదనుండు "దేవపూజనంబు నీకు బదులుగా నేను జేసి వచ్చెద నీవు రాజసమ్ముఖంబునకుఁ బొ"మ్మనియతనిచేతనున్న గంధపుష్పాక్షతాదిపూజాద్రవ్యంబులు గైకొని తా నెక్కిన గుఱ్ఱంబును ఛత్రచామరాదులు

నతనికి నొసంగి నంపిన, నా చంద్రహాసుండు సత్వరంబుగా జని ప్రణమిల్లి నిలుచుటయుఁ, గుంతలవిభుండు గాలవసంయమీంద్రునిశాసనంబునఁ జంద్రహాసునకుం జంపకమాలినిఁ బెండ్లిసేసి తనసింహాసనంబున నునిచి పట్టంబు గట్టి సమస్తరాజ్యంబు నతనికొసంగి విరక్తుఁడై తొల్లియనుభవించిన భోగంబులఁ దలంచి యేవగించుచుఁ దపోవనంబునకుం జనియె.

అప్పు డమ్మంత్రికుమారుండు నగర ప్రాంతంబునఁ గాంతారసమీపంబున రుద్రకాంతాసదనంబునకుం జనుటయు నమ్మహాధ్వాంతంబున నక్కోవెలలోన డాఁగియున్న పరశుహస్తులు పైఁబడి యాయుధంబులం గ్రుమ్మి పడవైచిరి. ఇక్కడఁ జంద్రహాసుండు చంపకమాలినివివాహంబైకుంతలరాజ్యసింహాసనారోహణంబునమహోత్సాహంబు నొంది వందిసందోహంబులు కైవారంబులు సేయ వేలకొలందులగు వేత్రపాణులు సాహోనినాదంబుల నెచ్చరికలు దెలుపుచు ముందటం గ్రందుకొను సందడులు తొలంగింప మెఱుంగుల పరంపరలంబోలె శతముఖసహస్రముఖంబులుం గలదివ్వటీలు పెక్కువేలు నివ్వటిల్లఁ జంద్రజ్యోతులునేకసహస్రంబులు ప్రకాశింపఁ జంపకమాలీసమేతంబుగా శచీసమేతుండైనయాఖండలుండునుంబలెఁ దెల్లయేనుంగునెక్కి యక్కజం బైనవిభవంబునఁ బురప్రవేశంబుగాఁ జనుదెంచి మంత్రిగృహంబువాకిట మదావళంబు డిగ్గి యంతకమున్న చారు

లచే నిజవృత్తాంతంబు విని కలంగి యెదురువచ్చిన మామగారికిం బ్రణమిల్లి మదనుండు కాళికాగృహంబునకుం దనకు బదులు వోవుట యుఁ దాను రాజుసముఖంబునకుం జనుదెంచుట యు మొదలగు వృత్తాంతంబు నాద్యంతంబు సవిస్తరంబుగా నెఱిఁగించిన నమ్మంత్రి నిప్పులు ద్రొక్కిన గతిం బొక్కిపడి ముఖవికారం బణంచికొని కైతవప్రియంబున నల్లునియుల్లంబు పల్లవింపం జేసి నగరికిం బోవం బనిచి యయ్యమాత్యవర్యుం డత్యాహితంబునఁ దలయుఁ జీరయు వీడఁ గాళికాగృహంబునకుం బఱచి ఖండితశిరస్కుండైన కొడుకుం గని సంతాపంబు నొంది "శ్రీవిష్ణుభక్తునకు ద్రోహంబు దలంచిన పాపాత్ములయత్నంబులు ఫలించునే" యని యాదేవిబలిపీఠంబునం బెట్టుగాఁ దాఁకి భగ్నశిరస్కుండై ప్రాణంబు లెడఁబాసె. అంత వేగుజా మగుటయుఁ జండికం బూజసేయ నర్చకుండువచ్చి గోవెలవాకిటం బడియున్న మంత్రినిఁ దత్కుమారునిం జూచి యెట్లు పొలిసిరో! ఏమిదుర్నిమిత్తంబో! యని మొత్తుకొనుచుఁ బఱతెంచి చంద్రహాసున కెఱింగించుటయు నతఁడు పాదచారియై కాళికాగేహళీప్రాంతంబునం బడియున్న సచివుఁ దత్కుమారునిం గాంచి శోకసంతప్తుండై వీరల బ్రతికింపక పోయితినేని నాకపకీర్తి పాయ దనుచుఁ జతురస్రంబుగా బాహుమాత్రప్రమాణంబున నారుద్రాణిసన్నిధిని హోమకుండంబు త్రవ్వించి పావకునిఁ బ్రజ్వలింపంజేసి శర్కరా తిల పాయస

—: చంద్రహాసుఁడుదుష్టబుద్ధినిమదనునిబ్రతికించుట. :—

ఘృతంబులతోఁ గూర్చి తనమేనిమాంసఖండంబులు ఖండించి వేల్చి "దేవీ! నీవు శ్రీవిష్ణుదేవునిచిచ్ఛక్తివి, గావున, నీకుం బ్రియంబుగా శిరంబు పూర్ణాహుతి గావించెద"నని ఖడ్గంబు జళిపించునంతలో నవ్వైష్ణవశక్తి యప్పుడమిఱేని కరంబు వట్టికొని 'వీరప్రతాపా! నీసాహసంబునకు మెచ్చితి వలయువరంబు గోరు మనుటయు "మంత్రిని నతని కుమారుని ముందుగా బ్రతికింపుము. నాకు నారాయణ చరణారవిందంబుల దృఢభక్తినొసంగు" మనిన నాభద్రకాళియు, నట్లేయగు, నదియునుం గాక బలపరాక్రమసమున్నతులైనసుతు లిరువురు నీకుంగలిగెద రని చంద్రహాసుని డాయం బిలిచి హస్తమస్తకసంయోగంబు గావించి భగవంతుండైన రమాకాంతుని స్వరూపరూపగుణవిభూతివిశేషంబులు, జీవాత్మపరమాత్మస్వరూపంబులును, సంసారనివృత్తి ప్రకారంబును, మోక్షస్వరూపంబును దత్త్వవిజ్ఞానంబునుం దెలిపి చండిక యంతర్ధానంబునొందుటయు,నయ్యమాత్యుండును దత్సుతుండునునిదురమేల్కొనినచందంబున సమాగతప్రాణులైరి. తోడనె యాచంద్రహాసునిపయిం బుష్పవృష్టి గురిసె. దేవతలు గొనియాడిరి. అంతనాచంద్రహాసరాజేంద్రుఁడు నమాత్యునిం దత్కుమారునిం దోడ్కొనిపురంబునకు వచ్చి యాదరించి గృహంబున నునిచి, తల్లిదండ్రులైన మేధావినిం బుళిందునిం బిలిపించి, వినయంబున మ్రొక్కి

యథేష్టభోగంబులు సమర్పించి చంపకమాలిని యందును విషయయను యోషామణియందును బద్ధాత్ముండు మకరధ్వజుండు నను నిరువురు కుమారులం గాంచి బహుయాగంబులాచరించి ముకుందచరణారవిందన్యస్తమానసుం డై మున్నూఱుసంవత్సరంబులనుండి రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు నున్నవాఁడు.

అని నారదమునీంద్రుం డర్జునా! యివ్విధంబుననీర్ష్యాసూయాపరుం డైనయాదుష్టమతి నరకంబునం బడకయుండుటకుఁ గారణంబు గలదు వినుము. మున్ను దానుభుజియించు సాలగ్రామంబు శ్రీ తులసీ దళంబులతోడం గూడ మ్రింగియుండె. అది కారణంబుగా నతనికిహంబున దైవానుకూల్యంబు తప్పెంగాని పరలోకబాధ లేదాయె. సాలగ్రామతీర్థంబు శిరంబునఁ జల్లికొనిన మానవులకు నేఁబది కోట్ల యోజనంబులవిస్తారం బైన భూమండలంబునం గల పుణ్యతీర్థంబు లెల్లనాడినఫలంబు లభించు, సాలగ్రామంబు ధరించుటవలనఁ జతుర్దశ లోకంబులు ధరియించినపుణ్యంబు దొరకు. సాలగ్రామదానంబున భూచక్రదానఫలంబు గలుగు. సాలగ్రామ పూజవలన సకల దేవతలఁ బూజించిన సుకృతంబు చేకూరు. సాలగ్రామ వర్ణనంబు వలన సకలవేద పారాయణఫలంబు సిద్ధించు. సాలగ్రామంబు సన్న్యాసియు ననునీరెండును శ్రీవిష్ణుదేవునకు స్థావరంబు చరంబునైన దేహంబులని బ్రహ్మకొనియాడుచుండు.

అంతకంటె శ్రీతులసియధికంబని పెద్దలు మందలింతురు. శ్రీకృష్ణదేవుండు శిరంబున నెమిలిపించెమును గర్ణంబుల మకరకుండంబులను నురంబునఁ గౌస్తుభంబును ధరియించునంతకంటె శ్రీతులసీదళంబతిశయం బని ధరియించుచునుండు. ఇక్కతవిన్నవారలకభీష్టంబులు చేకూరునని పలికి నారదమహాముని దేవలోకంబునకుం జనియె. అంతనర్జునుండు విస్మయంబు నొంది తోడిరాజులతోఁ జంద్రహాసునిం గొనియాడుచుఁ గొంతలంబు చేరంబోయిన నారాజకుమారులు

—: చంద్రహాసునికొడుకులు మఘాశ్వంబులంబట్టుట :—

బలపరాక్రమసంపన్నులయిన మకరధ్వజ పద్మాక్షులను మున్నాడి పఱతెంచిన జన్నంపుఁ దేజులఁ బట్టికొనిపోయి తండ్రి సముఖంబునఁ బెట్టిన జంద్రహాసుండు గనుంగొని "యివి ధర్మనందనుని మఘాశ్వంబులు. వీని సంరక్షించుటకుఁ గిరీటి వచ్చుచున్నవాఁడు. అతని మున్నాడి యుత్తురంగంబులు పాఱివచ్చె. కుమారులారా! మీరలు పదియైదు దినంబు లీ రెండుగుఱ్ఱంబులను రక్షించుచుండుఁడు. ఇంతలో వారలు రాకుండిరేని ధర్మసుతునియాగంబుకొదవ పడకుండునట్లుగా మనమేపంపుదము." అని పలుకుచుండు నంతలోఁ బార్థుని మెలగోలుమూఁకల కలకలంబు భూనభోఽంతరంబులు, దిక్కులు వ్రక్కలింప వినంబడుటయుం జంద్రహాసుండు ముఖచంద్రహాసచంద్రిలు గ్రందుకొనఁ గొడుకులంజూచి మీరలుసకలసైన్య సమేతంబుగా మోహరింపుం డనుటయు, వారలు తత్పురంబు బయలు వెడలి

యర్ధచంద్రవ్యూహంబుగా మోహరించియుండునెడ శ్రీకృష్ణదేవుం డింద్రనందనునితో "వీఁడు చంద్రహాసుం డనుమహారాజు; పరమవైష్ణవుండు; ఇతండు విద్యచేత విజ్ఞానంబుచేత వృద్ధుండగునైనను సమరాంగణంబున యౌవనస్థుండు సుమ్ము." అని పలుకునవసరంబునఁ జంద్రహాసుండు నిజసేనలఁ దలకడచి వచ్చి యర్జునునియరదంబున శంఖచక్రగదాపద్మహస్తుండును గౌస్తుభమాలికా కిరీట కేయూర మకరకుండల మేఖలాదామ మంజీరాది దివ్యభూషణభూషితుండును, సనకసనందనాదిమహామునిధ్యానగమ్యుండును నైన శ్రీగోపాలదేవునిం గని భక్తిభయవినయసంభ్రమంబులు మెఱయ శరశరాసనంబులు పాఱవైచి మాణిక్యరథంబు డిగ్గనుఱికి "యదునందనా! శ్రీకృష్ణా!యని సాష్టాంగదండప్రణామంబు గావించి లేవకుండిన శ్రీవాసుదేవుండు తానునరదంబు డిగ్గి నిడుదభుజంబులు సాఁచి లేవనెత్తి కౌఁగిలించికొనిసవ్యసాచింజూచి "నాకితండు నిజభక్తుండు, త్రికరణంబుగా నన్ను నమ్మినవాఁడు. బ్రహ్మరుద్రాదులకేనియు నజేయుండు. ఇతనితోడసమరంబు వలదు. కౌఁగిలించికొమ్మనుటయు, గౌంతేయుండును "నాకురువంశంబు నేఁటికిఁ బావనంబయ్యె. నాజన్మంబు సఫలంబయ్యె." నని చంద్రహాసునిం గౌఁగిలించికొనియె. అంతఁ, గుంతలేశ్వరునియాజ్ఞవలనఁ దత్కుమారుండైనమకరధ్వజుం డశ్వమేధాశ్వంబుల రెంటిఁ గొని వచ్చి శ్రీహరిసన్నిధియం దునిచి కృష్ణార్జును

లకునమస్కరించిన, నయ్యవసరంబున రాజసమాజంబుల తోఁదేజస్వియైనచంద్రహాసుండు సుధారసనిరాసంబు లైన వాగ్విలాసంబుల నుపచరించి వాసుదేవునిఁ దనపురంబు నకుం దోడ్కొనిపోయి యచట దుష్టబుద్ధిమదనులఁ, జం పకమాలినీవిషయలఁ, బద్మాక్షమకరధ్వజుల, మఱియునుం దక్కినబంధుజనులఁ, గానిపించి శ్రీకృష్ణపదారవిందభజనా యత్తచిత్తుండై తనకుం గలరాజ్యం బంతయు ముకుందున కొసంగి, యనంతరంబ గాలవమహామునింబిలిపింప నతండు సచ్చిదానందమయుం డైనశ్రీకృష్ణదేవునివిగ్రహంబుఁ గనుం గొని పులకాంకితగాత్రుండును హర్షాశ్రుజడీకృతనేత్రుం డు నై ముహూర్తమాత్రంబు తన్మయుం డై యూరకుండె. అంత రుక్మిణీకాంతుండు కుంతలేశ్వరుం డొనర్చు నర్చనల సంతసిల్లుచు దివసత్రయం బతనిపట్టణంబున వసియించి నా లవనాఁడు చంద్రహాసుండు తనకు మున్నర్పించినరాజ్యంబు తత్పుత్రులైన పద్మాక్షమకరధ్వజుల కొసంగి పట్టంబుగట్టినఁ జంద్రహాసుండు నందనులం జూచి "యీనందనందనునిచర ణారవిందంబులు భజించి మోక్షానందంబు నొందుఁడు. నాయట్ల కీర్తిఁజెందుఁ" డనుచు దీవించి బుద్ధి సెప్పి వార లచే వీడ్కొని చతురంగబలంబులు గొలువ సవ్యసాచికిం దోడై వెడలె.

అంత నమ్మఘాశ్వంబులు నానాభూములు సీమలు జన పదంబులు నదంబులు హ్రదంబులుఁ గ్రమించుచుఁ జను చుండఁదత్తద్దేశాధీశులు మెప్పైనకప్పంబులుగొని భక్తియుక్తు లై సేవింప విక్రమోపార్జనుం డైనయర్జునుఁడు హరియును హరులవెంబడిం జనునెడ నవి యుత్తరసముద్రతీరంబునకుం జని యందఱుం గనుంగొనుచుండ సాగరమధ్యంబునకు దాఁటుటయు నమ్మహీపాలు రందఱు నివ్వెఱఁగంది నిశ్చే ష్టితులై యంబుధిసాధించువిధంబు తెలియక విహ్వలత్వంబు నొంద శ్రీకృష్ణుండు మయూరధ్వజు నర్జునుం బ్రద్యుమ్ను హంసధ్వజు బభ్రువాహనునిం బిలిచి "మీరథంబులకు దశ దిశాభాగంబుల గిరివనసముద్రాది దుర్గంబుల నడ్డంబు లేదు గావున మీ రేవురు నావెంబడి రం" డని సకలదళంబుల నచ్చటనిలిపి యంబుజాక్షుండురథారూఢుండై సముద్రంబు సొచ్చి వెదకియొక్కదీవియందు జీర్ణశరీరుండును శ్మశ్రుజటా పటలభూషితుండును భానుసహస్రతేజుండు నై చివికినవట పత్రంబులు గొన్ని శిరంబునకు నడ్డంబుగా వైచికొని యున

—:శ్రీకృష్ణాదులుబకదాల్భ్యునిజూచుట:—

వరతహరిధ్యానానందసాగర మగ్నుండును వరతపఃప్రాగ ల్భ్యుండు నగుబకదాల్భ్యుం గనుంగొని యేవురుమహా రథులతోడంగూడ రథంబులు డిగ్గి నమస్కరించుటయు నమ్మహాముని శ్రీకృష్ణునిం గనుంగొని యివ్వెన్నని కెన్ని వింతలు! ఇమ్మూర్ఖల కింతసందడి నెందులకుం గొనివచ్చె? అని యసహ్యపడుచునుండ నరుండు మెల్లన నత్తపోధను నిం జేరి కేలు మొగిచి "మీశరీరంబున వింతలు గనుపట్టు

చునున్నయవి నందునందులఁ బుట్టలుపెట్టె. అందున నూఱువేయుంబడగలుగలసర్పంబులు దర్పంబున నటియించుచున్నయవి. మోఁకాళ్ళ మోఁచేతుల మహావృక్షంబులు పుట్టె. కర్ణంబుల గూండ్లు కట్టుకొని యనేకపక్షిసహస్రంబులు సంచారంబులు సేయుచున్నయవి. మీరు జీర్ణంబులగువటపత్త్రంబులు గొన్ని తలమీఁద వైచికొనియున్నవారలు. ఇది యేమి?" యని యడుగుటయు, నమ్మహాముని నవ్వుచు "క్షణభంగురం బైనశరీరంబు నీటిబుగ్గచందంబున నెప్పు డెవ్వేళ నవిసిపోవునో తెలియదు. సంగంబులు దుఃఖప్రదంబులు, గృహారామక్షేత్త్రంబులు నశ్వరంబులు, అల్పకాలంపుబ్రదుకున కింతమాత్త్రంబు చాలదే యని మఱ్ఱాకు శిరంబున కడ్డంబుగా నునిచికొని యున్నవాఁడ" అనిన విని యర్జునుం డాశ్చర్యభరితమానసుండై "తపోధనా! మీకెన్ని సంవత్సరంబు లయ్యె నానతీయవలయు" ననుటయు, నమ్మహాముని పార్థునింజూచి నేను జనియించినతరువాత మృతులైనరోమశులకు లెక్కలేదు. మార్కండేయుల నెన్నఁ దరంబుగాదు. నేను బుద్ధియెఱిఁగినవెనుక నిరువదిబ్రహ్మపట్టంబు లయ్యె. మున్నొకసమయంబున సప్తసాగరంబులేకీభూతంబులై మహాప్రవాహంబుగా వచ్చునప్పు డిచ్చటికి భూలోకంబు భువర్లోకంబు సువర్లోకంబునుం దేలి యాడుచు వచ్చె. అప్పుడొక్కమఱ్ఱిచెట్టిచ్చటనుండె. దానికి సహస్రశాఖలు గలవు. శాఖకు వేయేసి బ్రహ్మాండంబులు

వ్రేలుచునుండె. ఆమఱ్ఱిచెట్టు కొనచివురాకునందు నొక్కచక్కని చిన్నబాలకుండు పవ్వళించి కోమలం బైనపాదాంగుష్ఠంబు ముఖారవిందంబున నిడి చీకుచు వెడవెడ నేడ్చుచు నవ్వుచు నుండె. వానిధర్మంబున నాప్రళయకాలమహామారుతంబునం గొట్టువడక యాసముద్రంబు సుడులలోనం దగులక సంచరించితి. ఆసుద్దు లిప్పుడేమిటికి; అర్జునా! నీయొద్ద దీర్ఘబాహుండును నీలమేఘశ్యామలగాత్త్రుండును గమలనేత్త్రుండును, గౌస్తుభవనమాలికాకనకాంబరధరుండును నైనయితండు నీకు బావ గదా? మీతోడం గూడఁ దిరిగి తిరిగి యీచందంబయ్యె. రమ్మహాత్మునువారు లేక యొంటిగా సర్వంబునుం దానయై హాయిగానున్నవానికి నాభియందొక్క కమలంబు గలిగె. దానియందునాలుగు మొగంబులకొడు కొక్కఁడు గలిగె. వానికిం గలిగె నీచరాచరజగంబులు. అది చాలక నాఁటిచిన్నవాఁడు యదుకులంబునం బుట్టె పదియాఱువేలనూటయెనమండ్రం బెండ్లియై మీవంటివారితో వియ్యంబు లంది యీసంసారం బేమిటికిఁ దెచ్చికొనియె? అని నవ్వుచు "నోయీ! త్రైలోక్యకుటుంబీ! యిందురావోయి!" యని శ్రీకృష్ణుం జేరంబిలిచి కౌఁగిటం జేర్చుటయు, నాశౌరి యమ్మునికి నమస్కరించి "యిరువదిబ్రహ్మకల్పంబులు చూచినపెద్దవు. విష్ణుభక్తాగ్రేసరుండవు. కావున నీవే విష్ణుదేవుండవు. నీవరుగుఁదెంచి ధర్మపుత్త్రునియాగంబు సఫలంబుగా నెఱవేర్ప

వలయు" ననుటయు, దాల్భ్యుండు "దేవా! నన్నీరీతిఁ బ్రస్తుతించి గర్వం బనువెఱ్ఱి పట్టింపకుము. నీచందంబునకు వెఱతు. తొల్లి నాగర్వంబును బ్రహ్మగర్వంబును జెఱిచిన పుణ్యపురుషుండవు గావె? అక్కథ నీసఖులు వినం జెప్పెద నని పలుకం దొడంగె.

—: బకదాల్భ్యుఁడు విష్ణుమహిమ సెప్పుట :—

అర్జునా! తొంటిబ్రహ్మకల్పంబున నొక్కచతుర్ముఖబ్రహ్మదేవుండు నాయెదుట నిలిచి "మునీంద్రా! చింపినుజ్జాకుచాఁటున నేమిటికిఁ దపంబు సేసెదవు? వలయువాంఛితంబుల నిచ్చెద. తపంబు చాలింపు" మనిన నతనిం గనుంగొని, నేనిరువదుండ్రు బ్రహ్మలం గంటి. వారిలో నీవు కడపటివాఁడవు. నీవేమివరం బిచ్చెదవు నే నేమిగైకొనియెద? నని నవ్వుచుండ నప్పుడు మాయిరువురనడుమ ధరణీచక్రంబు ప్రక్కలించుకొనియొక్క యుత్పాతమారుతంబుపుట్టి మమ్ము నిరువుర నెత్తికొని వేఱొక్క బ్రహ్మాండంబులోఁ బండుటాకులవలెం బాఱవైచుటయు నందొక్క యెనిమిదిముఖంబులబ్రహ్మ మీర లెవ్వ రెచ్చటినుండి వచ్చితి రనిన, నేను జతుర్ముఖబ్రహ్మను, సత్యలోకంబున నుండుదు, నిమ్మౌని నాశిష్యుం డనుటయు, నాయష్టముఖవిరించి నవ్వుచు "నోరి! నాలుగుముఖంబులవాఁడవు. నీ వేమి! బ్రహ్మపట్టం బేమి! శిష్యుఁ డేమి! పాండిత్యంబులు మాని మాకు దాసులరై యుండుం డనియె. అట్టియెడ నచ్చటమునువటికంటెఁ బదింత

లధికంబుగ నొక్కమహామారుతంబు పుట్టి మమ్ము మువ్వుర నెత్తికొని మఱియొక్క బ్రహ్మాండంబునఁ జొక్కాకులుంబలెఁ బడవేయుటయు, నచ్చట, నత్యున్నతాకారులు నతివదాన్యులు నైనమహాపురుషులు మమ్ము మువ్వురంజూచి "మీర లెచ్చట నుండువార" లనిన, నయ్యష్టముఖబ్రహ్మ "నేను జగద్విధాతను, బద్మసంభవుండ" ననుటయు వారు మమ్ము మువ్వురం దోడ్కొనిపోయి పదియాఱుముఖంబుల బ్రహ్మసముఖంబున నిలుపుటయు, నతండు తనసముఖమువారిం జూచి యిమ్మువ్వుర మనయూడిగంబులలో నిలుపుఁ డని పలుకుచుండ, నర్జునా! యమ్మహాశ్చర్యం బే మనిపలుకుదు! నచ్చట దొంటికంటె శతగుణంబుగా వేఱొండు చండమారుతంబు దయించి, మమ్ము నలువుర నెత్తికొని ముప్పదిరెండుమోముల తమ్మిచూలిసమ్ముఖంబునం బడవైచుటయు, నతండు నట్ల పలుక, నందొక్కచక్రవాతంబు పుట్టి, మమ్ము నేవుర నెత్తికొనుపోయి యఱువదినాలుగుమోముల యంబుజభవుని చెంతం ద్రోచె; నిట్లుక్రమక్రమంబున బహుపద్మసంభవులతోడం గూడఁ జనిచని కడపట సనకసనందనాదిమహామునిసేవితుండును సహస్రముఖుండును దుర్నిరీక్ష్యతేజోరాశియు నైనయొక్క సహస్రముఖపరమేష్ఠిం గన నతండు మమ్ముం గనుంగొని ప్రత్యుత్థానంబు సేసి యర్ఘ్యపాద్యాదులొసంగి స్వాగతం బడిగి మీకృపాకటాక్షంబున నీలోకంబున సధికారంబు సేయుచు నున్నవాఁడ. నేనును నాశరీరంబును

మత్పరిజనంబులును మీయధీనంబులు. నాకేమి కైంకర్యంబు నియమించెదరు? అనినఁ దొంటిపద్మసంభవు లందఱు గర్వంబు లుడిగి మదంబులు మాని బ్రహ్మత్వాహంకారంబులు దొఱంగి దండప్రణామంబులు సేసి "దేవా! నీవు సాక్షాదధోక్షజుండవు. నీయైశ్వర్యం బపారంబు. నీమహిమ నీకు సహితము నెఱుంగం దరంబు గాదు; మహాసముద్రంబున ఫేనబుద్బుదంబులు పుట్టుచందంబున నీయం దనేకకోటి బ్రహ్మాండంబులు పుట్టుచుం గిట్టుచు నుండు;" నని వినుతించుటయు, సహస్రముఖుండైన యవ్విరించి వారల నాదరించి యాకమలసంభవుల నయ్యైపదంబుల నిలిపి నన్ను నిచ్చటికిఁ బనిచె. నాఁటిఁబడలికలు దీర్చుకొనుచు నిచ్చట నున్నాఁడ. కవ్వడీ! గర్వం బెవ్వరికిం గారాదు. అనినఁ గృష్ణార్జును లమ్మునిం బ్రార్థించి నవరత్నమయం బైనపల్లకియం దునిచి తోడ్కొని యచ్చటనున్న యాగహయంబుల మరలించుకొని సాగరంబు వెలువడి సమస్తరాజలోకంబు సంతసింపం జతురంగసేనాసమేతులై యవ్వలం మరలిరి.

——అర్జునుని రాకవిని సైంధవునిపుత్త్రుండు మృతుండగుట——

తదనంతరంబ యాగహయంబులు సింధుదేశంబు సొచ్చుటయుఁ, దద్దేశాధిపతియగు సైంధవునికుమారుండు కొలువుననుండి మహారథికులతోడం గూడ గాండీవి యాగహయంబుల వెంబడి వచ్చెనని చారులవలన వినినమాత్రంబున గుండియ లవిసి దిగులునం బ్రాణంబులు పరిత్యజించె.

అంత దుర్యోధనుసోదరి యైనదుస్సల మృతుండగుతనయునిం గనుంగొని పదంబులు తొట్రుపడ నేడ్చుచు నగరంబు వెలువడి వచ్చి శ్రీకృష్ణునిపదంబులపయిం బడి "హా కృష్ణా! ద్వారకానాయకా! అనాథనాథా! పార్థుండు మున్ను నా పెనిమిటిం జంపి యిప్పుడు నాబిడ్డనిం జంపె. అన్యాయ మన్యాయము! నన్నుం గావవే" యని మొఱ్ఱయిడుటయు, నర్జునుం డరదంబు డిగ్గి యయ్యమ్మకుం బ్రణమిల్లి "పుత్త్రశోకంబునం దల్లడింపకుము. మనపాల శ్రీహరి గలం"డని పలుకుచు నంబుజనాభునిం దోడ్కొని యప్పట్టణంబునకు వచ్చిన, నచ్యుతుండు కొలువులోనం గతజీవుండై పడియున్న సైంధవకుమారునిం దనకరారవిందంబున నిమిరిన, నతండు దిగ్గన లేచి నమస్కారంబు గావించిన, సభవార లందఱుం బ్రమోదమానమానసులై "ద్రుపదరాజనందనయభిమానంబు గాచినభయత్రాతవు! ఆర్తిఁ నొందిన గజేంద్రునిం గాచినదయానిధివి గదా! గదాధరా!" యని వినుతించిరి. అంత సైంధవకుమారుండు కృష్ణార్జునులకు మ్రొక్కి నృత్తగీతవాద్యంబులతో మహోత్సవంబుగా వారలం బూజించె. అంతఁ గౌంతేయుండు దోఁబుట్టువగు దుస్సలకుం దత్పుత్త్రునకును మత్తదంతావళంబు లనేకసహస్రంబులు, బహులక్షతురంగంబులు, నసంఖ్యాకరథంబులు నపరిమితధనకనకరత్నభూషణాంబరంబులు నొసంగి ధర్మతనయునియజ్ఞంబుఁ జూడరం డని ప్రార్థించి వారలు వెడలిన యనంతరంబు

—: కృష్ణార్జునులు హస్తినాపురమునకు మరలుట. :—

సంవత్సరంబు సమాప్తప్రాయం బగుటం జేసి వారువంబుల స్వేచ్ఛావిహారంబులు వాన్చి, హస్తినాపురి కభిముఖుండయ్యె, అప్పుడు శ్రీకృష్ణుండు రాజులం గనుంగొని ధర్మపుత్రుం డసిపత్రవ్రతంబులు నలుపుచు బడలియున్నవాఁడు. నేను మున్నుగాఁ జని మీపరిణామస్థితులు దెలియం జేసెద తురంగంబులఁ గూర్చుకొని మీరు సాయంకాలంబునకు రండని పలికి యాకంసాంతకుండు కరిపురంబు చేరం జని యచ్చట గంగాతీరంబున రత్నకాంచనప్రభాదేదీప్యమాన సభాంతరంబున మహామునిసమేతుండైన ధర్మతనయుంగనుంగొని ప్రణమిల్లి "జననాథా! నీప్రతాపంబున ఘోటకం బనాఘాటంబుగా సంచరించి వచ్చె. దిక్కులరాజుల నెల్లం గెలిచి నీయనుజుండు కప్పంబులు గొనివచ్చె" నని హంసధ్వజుం డాదిగాఁ గలరాజన్యుల జన్యప్రకారంబు దెలియం జెప్పి యచ్చటనున్నమునిజనులకు నమస్కారంబును గుశలప్రశ్నంబునుం గావించి కుంతి మొదలగు గురువనితాజనంబులకుం బ్రణమిల్లి తనకు మ్రొక్కినభీముని మాద్రేయుల సుభద్రాద్రౌపదుల నాదరించి, వృకోదరసహితంబుగా నిజమందిరంబునకుం జని రుక్మిణీసత్యభామాదియోషారత్నంబుల యుల్లంబులు పల్లవింప నించుకవడి వినోదించి తోరణవితానాదులచేఁ బురంబు సింగారింప నియమించి పౌరులు పురోహితులు, సామంతదండనాథులు, తద్వధూజనంబులు

వారసుందరీబృందంబులు ధర్మరాజానుమతంబున బయలు మెఱయుటయు, భీమాదియోధవరులతోడంగూడ నమ్మాధవుండు చతురంగంబులు గొలువ బకదాల్భ్యునెదుర్కొనుటకుఁ గదలి వికసితకుసుమసౌరభసంభరితం బైనపురోద్యానసమీపంబున నర్ధచంద్రవ్యూహంబు పన్నించి నిలిచె. అంతఁ బద్మినీకాంతుండు పశ్చిమపర్వతంబు చెంత నిలిచె. అపుడు గంధతైలావసిక్తంబు లగు కరదీపికాసహస్రంబులు వెలుంగ నభినవశృంగారభూషితాంగు లగు రాజపుంగవులు గొలువ, మంథానమథ్యమానమహార్ణవఘుమంఘుమితఘోషగంభీరం బైనసేనాకోలాహలంబుతోడ జలధరగర్భనిర్భేదనారంభ విజృంభమాణ మాణిక్యధ్వజంబులు చెలంగఁ, బ్రచండమారుతపూరితకులాచలదరీఝరీజృంభమాణగంభీరనిస్వనంబులఁ బురుడించు నిస్సాణరవంబులతోడ ననర్ఘ్యమణిమయశిబికాధిరూఢుం డైనబకదాల్భ్యమహామునీంద్రు వెంబడి నశ్వమేధాశ్వంబుల మున్నిడుకొని, గాండీవధన్వి యెదుట నున్నపుండరీకాక్షుతోడ సంధించుకొనియె. పౌరపురంధ్రీమణు లింద్రనందనునిమీఁదఁ జల్లుమౌక్తికంబువలన భూమిరత్నగర్భ యయ్యె. వారలు చల్లెడు పూవులవలన గంధవతి యయ్యె. భీమసేనమాద్రేయముఖ్యులు బకదాల్భ్యమునీంద్రపాదపద్మంబులకుఁ బ్రణమిల్లి ఫల్గునసేనాప్రకరంబులతోడం గలసి పట్టణంబునకుం జనిరి.

—కృష్ణుండు ధృతరాష్ట్రునకువచ్చినరాజుల నెఱింగించుట—

తదనంతరంబ, మహీపాలకు లందఱు విచిత్రంబులైన కానుకలు గొనుచు వ్రతదీక్షాపరుండైనధర్మనందనునిపాదారవిందంబులకుఁ బ్రణమిల్లిరి. అప్పుడు విదురసంజయకృపాచార్యప్రముఖమిత్రబాంధవ సుహృజ్జనులతోడం గూడఁగొలువై యున్నధృతరాష్ట్రునిచెంతకుం జని మహీపాలకుల నెల్లసమక్షంబు సేయించి పుండరీకాక్షుండు వారల వేర్వేఱ యిట్లని యెఱింగించె. ఇతండు శౌర్యసముద్రుం డైననీలధ్వజుండు, స్వాహావధూవల్లభుం డైనవైశ్వానరుం డీతని యల్లుండు. ఇతండు చిత్రాంగదాకుమారుం డైన బభ్రువాహనుండు. రణంబున సాత్యకిప్రద్యుమ్నవృషకేతన కపికేతనుల జయించి సంజీవనరత్నంబుఁ దెచ్చి మగుడ బ్రతికించె. ఇతండు చంద్రహాసభూపాలుండు. ఇతనిచరిత్రంబు విచిత్రంబు. ఇతం డలిగెనేని దేవదానవులు వడవడవడంకుదురు. ఇతండు మయూరకేతనుండు. ఈరాజు సౌదార్యంబు శౌర్యంబును వర్ణింప నాతరంబుగాదు. వృద్ధబ్రాహ్మణరూపంబునం బోయి నేను వేఁడినయెడఁ దనశరీరంబు సగంబు గోసి యిచ్చె. ఇతండు హంసధ్వజుండు; ఈరాజుకొమరులను బవరంబున గెలుచుటకై నేనుబూర్వంబు సేసినపుణ్యంబులన్నియు వెచ్చపెట్టితి. వారలశిరఃకపాలంబులు రుద్రుండు హారనాయకంబుగా ధరియించె. ఇతండు వీరవర్మ; సర్వప్రాణిసంహారకర్త యైనయముం డీతనియల్లుండు. వీర లందఱు నొక్కరికన్న నొక్కరధికులు. వీరల నెల్ల నీకుమారుం

డైనయర్జునుండు నిర్జించె. నీభాగ్యంబునకుం గొఱంత యేమి? అని వినిపించుచుండ ఫల్గునుండు ధృతరాష్ట్రునకునమస్కరించి తల్లికి మ్రొక్కుటయు (నామె)బహుళాస్త్రశస్త్రవ్రణకిణాంకితంబు లగు నతని యంగంబుల నిమురుచు మ్రొక్కిన కర్ణనందనుం గౌఁగిలించికొనియె.

తదనంతరంబ, ద్రౌపదిశుభముహూర్తంబున హాటకపుటికలో నానావిధంబు లైనవిత్తనంబులు గొనుచు మురారియయ్యమ్మననువర్తించి పిఱిందిదెస నరుదేర నానాపృథివీపాలకులు దూరంబున నిలువ యమనందనుండు సద్వారభూమిశుద్ధిగా నాఱువృషభంబులఁ బూన్చిన బంగరునాఁగలి గైకొనిమహామునులు మంత్రంబులు పఠించుచు వెంబడిరా యాగస్థలంబుదున్నె. అంత దీక్షితుం డగు ధర్మనందనుని రత్నకుంభసంభృతంబులును, గంధద్రవ్యపరిమళమిళితంబులునానావిధౌషధియుక్తంబులు నైన పుణ్యసలిలంబులచేఁ గుంతియు దేవకియు యశోదయు సాదరంబుగానభిషేకంబు గావించిరి. ఋత్విజులు నెనమన్నూట తొమ్మిది కుండనంపు టిటికలు గరుడాకారంబుగా నమర్చి యిట్టు లొకటొకటికి నినుమడిసంఖ్యగా గరుడాకారంబున నైదువేదికలమర్చి శాస్త్రోక్తంబుగా నిష్టకాచయనంబు సేసి యష్టద్వారసమన్వితంబు నష్టాపదేష్టకామయంబును వివిధ విచిత్రతోరణధ్వజాలంకృతంబునుంగా యాగశాల గట్టించిబదరీబిల్వపలాశయూపంబు లిరువదియొక్కటి వరుసగా నిలిపి

—:ధర్మరాజశ్వమేధం బొనరించుట:—

స్రుక్స్రువంబులు నులూఖల జుహూవు మొదలైన యజ్ఞపాత్రంబు లలంకరించిరి. సంశతిబ్రహ్మకల్పజీవి యైన బకదాల్భ్యుండు బ్రహ్మయు, వేదవేదాంగ రహస్య నిస్సంశయుండైన సాత్యవతేయుం డధ్వర్యువు, వసిష్ఠవామదేవరోమశగాలవ కపిలసుమంతభాగురి భరద్వాజ జమదగ్ని రైభ్య కౌండిన్యగౌతములు ఋత్విజులును గా, నరుణి పులహపులస్త్యోపమన్యువిశ్వామిత్ర మధుచ్ఛంద విభండకధౌమ్య వాయుభక్షకులరక్షోఘ్నమంత్రపాఠకులు గానియమించిధర్మనందనుండు, మృగశృంగధరుండును కృష్ణాజినాంబరుండును, కుశాసనాసీనుండు నై యున్నసమయంబునం బరాశరనందనుండు, రాజలోకంబు నవలోకించి, మీరలు కళత్రసమేతంబుగా జాహ్నవీపవిత్రోదకంబుల ధర్మరాజునభిషేకింపవలయు ననియె. అంతట ననసూయయు నత్రియు, నరుంధతియు వసిష్ఠుండును, రుక్మిణియుశ్రీకృష్ణుండును, హిడింబయు భీమసేనుండును, సుభద్రయు నర్జునుండును, మాయావతియుఁ బ్రద్యుమ్నుండును, ఉషాకన్యయు ననిరుద్ధుండును, ప్రభద్రయు వృషకేతుండును, ప్రభావతియు యౌవనాశ్వుండును, సునందయు నీలకేతుండును, ధమ్మిల్లయు ననుసాల్వుండును, మొదలుగాఁ గల యిరువదినలువుర దంపతులు పంచపల్లవసమంచితంబులైనకలశంబులుగొనుచు మందమందగమనంబులం గదలి ముందట గీతవాద్య

నృత్యంబులు మొరయ గజాధిరూఢులై విప్రకన్యలు చల్లు మౌక్తికంబులు మెఱయఁ, గుంతీదేవకీయశోదలం బురస్కరించికొని యరుగుసమయంబునఁ గలహఘటనావిశారదుండైననారదుండు సత్యభామాగృహంబునకుం జని పూజలు గైకొని యిట్లనియె. "భామామణీ! మగండు నీదెసఁ గూర్మి గలవాఁడని మిగుల గర్వించియుండుదువు. నేఁడు పెద్దతనంబు రుక్మిణీదేవి కిచ్చె. అది యెట్లంటి వేని మూర్ధాభిషిక్తులైనక్షత్రియోత్తములు పట్టఁపురాణులతోడంగూడఁ జుట్టును గొలువ, ఛత్రచామరంబులు మెఱయ భ్రాజిష్ణుండైన శ్రీకృష్ణదేవునితోడం గూడ రుక్మిణీదేవి కలశాభిషేకంబు సేయుటకై జాహ్నవికిం జనియె నీచనువు వ్యర్థంబయ్యె," ననిన సాత్రాజితి కలహాశన మునిం జూచి యేకాంతంబునందును బ్రాణేశ్వరుండు నన్ను మఱచునే యని తన కేళిసౌధంబున నున్న మురారిం జూపిన సురముని విస్మితుండై విష్ణుదేవుని వ్యాపకత్వంబుఁ గొనియాడుచు యథేచ్ఛముగాఁ జనియె.

—:అశ్వమేధవిధి:—

అనంతరంబ, యిరువదినలుగురు దంపతులు, కొంగుముళ్ళతోడంగూడఁ గుసుమగంధబంధుర హేమకుంభసంభరితగంగాతరంగిణీపవిత్రోదకంబులుదెచ్చి ఋత్విజులువేదమంత్రంబులు చదువ హేమకటాహంబులం బోసి ధర్మతనయున (కభిషేక మాచరింపఁ బూతాత్ముం డగు నతండు)

మఘాశ్వంబునకు నభిషేకంబు సేసి, మహామునులనెల్లం గనకాసనంబుల నిడి గంధమాల్యాంబరభూషణంబు లర్పించి యథోక్తదక్షిణ లొసంగి యయ్యశ్వంబును యూపస్తంభంబునం గట్టినం దానిని బాంచాలియుం దానును బూజచేసి వలగొని, యగ్నిశిఖాముఖంబున గంధర్వలోకంబునకుం జను మనిన నయ్యశ్వంబు మోర యల్లార్చుచుం దనయభిప్రాయంబు నభినయించిన నశ్వహృదయజ్ఞుం డైన నకులుండు ధర్మజునిం జూచి "క్రతుఫలప్రదాయకుం డైన శ్రీహరి తనముఖంబున నున్నవాఁడు. స్వర్గఫలం బేమి హెచ్చు!" అనియశ్వంబు దెలుపుచున్నదన శ్రీకృష్ణసహితంబుగా ఋషులు సంతోషించిరి. అంత నగ్గంధర్వరత్నంబును మంత్రంబుల విశసనంబు గావించిన సౌమ్యుండైన ధౌమ్యుండు వాజిదక్షిణకర్ణంబు మెలివెట్టినం బాలు వెడలె. భీమసేనుండు పురోహితునియనుమతిని గృపాణంబు గొని యశ్వశీర్షంబు ఖండించిన నది తేజోరూపంబున నెగసి సూర్యునిం గలసె. మురహరుండు నత్తురంగకళేబరంబు విశసనంబు సేసినం దత్తేజంబు శ్రీహరిలోనం గలసె. తన్మాంసరాశి కర్పూరరాశియైన మునులు గనుంగొని "కుంతీతనయాగ్రణీ! నీభాగ్యంబునకుం గొఱంత యెయ్యది? అపఘనసారంబు ఘనసారం బయ్యె" నని సన్నుతులు సేయ నక్కర్పూరంబు ప్రథమాహుతిగా నాచార్యుండు నింద్రు నుద్దేశించి చేసిన నయ్యింద్రుండు చేయి చాఁచి యాహుతిం గైకొనియె.

అట్లు దేవత లందరు వేదవ్యాసు లొసంగు నాహుతులు సాకారంబుగా వచ్చి కైకొనిరి. త్రైలోక్యంబును దృప్తిం బొందె. పురోడాశప్రాశనంబును సోమపానంబునుం జేసి ఋత్విజు లానందించిరి. ధర్మనందనుండు పూర్ణాహుతి గావించి యవభృథస్నానంబు నాచరించె. అ య్యశ్వమేధయాజిని రాజీవాక్షుండు నందంద కౌఁగిటం జేర్చి యభినందించె. అంత ననసూయ మొదలగు వధూజనులు నీరాజనంబులు సేసిరి. అజాతశత్రుండు బకదాల్భ్యునకు రత్నమయవృషభంబును వ్యాసునకు సకలభూమండలంబు దక్షిణగా నొసంగిన నతండు క్రమ్మఱ నాభూమి విక్రయించి యాధనంబు దీనుల కొసంగె. ఒక్క యరదంబు నొక్క మదగజంబును నూఱుగుఱ్ఱంబులు నూఱు ధేనువులు నాలుగుసోలల ముత్తియంబులు నలువురు సైన్యపతులనొక్కొక్క ఋత్విజునకు దక్షిణగా నొసంగి సభాసదులైన ద్విజులకు నపారంబుగా దక్షిణ లొసంగి కోటిస్వర్ణంబులు పదివేలగుఱ్ఱంబులు నూఱేనుంగులు నొక్కవరుస సొమ్ములు వచ్చిన రాజులకెల్ల వేర్వేఱ యొసంగి, యాదవులకెల్ల నందులకు రెట్టి ప్రత్యేకంబుగా బహుమానంబు సేసి రుక్మిణీప్రముఖులైన గోపాలదేవునివనితామణులకు నపరిమిత రత్నభూషణంబు లొసంగి భీమార్జున మాద్రీపుత్రుల మన్నించి, యుధిష్ఠిరుండు నవరత్నఖచితసింహాసనంబున శ్రీకృష్ణదేవుని రుక్మిణీసమేతంబుగా నునిచి, యాతని దివ్యశ్రీపాదంబులు బంగరుపళ్ళెరంబు

లోఁ బన్నీటం గడిగి తడి యొత్తి గంధపుష్పదివ్యభూషణాంబరంబుల నలంకరించి; యయ్యశ్వమేధ క్రతుఫలంబు సమస్తంబును దత్కరంబున దారవోసె. అప్పుడు పుష్పవృష్టియు దివ్యదుందుభిధ్వానంబును గలిగె. మఖపూర్తిగనుంగొని దేవతలు మునులు రాజర్షులు మహాపురుషులుహర్షం

—:భీముని పాకమహిమ:—

బునం గొనియాడిరి. అప్పుడు భీమసేనుండు తనపాకచాతుర్యంబు నందఱకు నెఱింగింపంగోరి విందు నేసి బిరుసుమెత్తనయు నన్నుఁబ్రాయియుఁ జిమిడికయుం గాక గరగరికయగు కలమాన్నంబును బద్మకేసరచ్ఛాయ ననుకరించు పప్పును, దివ్యగంధబంధురంబులైన గోదుమపిండివంటలును నానారుచుల విచిత్రంబులైనశాకపాకంబులును భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యపానీయంబులు మొదలగు సమస్తంబును నిమిషమాత్రంబున సమర్చి పసిఁడిపళ్ళెరంబుల నించి ఋషుల రాజుల బంధులను బాతులు దీర్చి సర్వాలంకారభూషితలైన యోషాసహస్రంబులచే వడ్డన చేయించుట యు, "జంపినారచీర లేమి సేసెడి వని మనంబున నెన్నకుఁడు, ఇవి ఖండశర్కరామయంబులైననమండెఁగలు. తెగినజందెంబులివియేల యనకుఁడు, ఇవి వింతలైన గోదుమపూజంతికలు. ఔదుంబరఫలంబులివి యని యెన్నకుఁడు, నమలి చూడుఁడు. మేలిపూర్ణంబులిడిన కుడుములు. తెల్ల నురుఁగు లేమిటి కంటికొనియెడు నని దూఱకుఁడు, యివి వా

సనాయుచిరంబులైన పేణియలు" అని యొడంబడఁ జెప్పిచుఁ బడంతుకలు వడ్డింప మహామునులు భుజియించి గంధోదకధౌతహస్తాంబుజులై కర్పూరవీటికా సుగంధమాల్యంబులం దనిసి యనిలజునిఁ బలువిధంబులఁ బ్రశంసించుచు యాగశాలం గూర్చుండియుండిరి. ఆసమయంబుననిరువురు బ్రాహ్మణులు తమలోనఁ గోలాహలంబుగాఁ గలహించుచు వచ్చి ధర్మనందనుం గనుంగొని యాశీర్వదించి మా వివా

—:కృష్ణధర్మరాజులు బ్రాహ్మణవివాదము వినుట:—

దంబు దీర్పవలయుననిన నతం డరుణిపులహబకదాల్భ్యాది మహామునులు నీ గోపాలదేవుండును విన మీ వాదంబులు దెలుపుఁ డనవుడు, వారిలో నొక్కరుండిట్లనియె. "నాపేరు యజ్ఞశర్మ. ఈతనినామధేయంబు విష్ణుశర్మ. ఇతనికి నేనొక్క క్షేత్రంబు నమ్మితిని. ఇతం డా క్షేత్రంబు దున్నించునపు డొక్క నిక్షేపంబు గానంబడియె. ఆనిక్షేపంబు నన్నత్తుకొమ్మనిన నాకు నిమిత్తంబు లేదంటిని. అందుల కితండు మల్లాడుచు నున్నవాఁడు. మీర లితనికిఁ దెలియఁ బలుకరింపుం" డనినయనంతరంబ విష్ణుశర్మ యిట్లనియె. "ఇతండు నాకుఁ గ్రయంబు సేయునప్పుడు నిక్షేపంబుతోడం గూడఁ గొనినవాఁడం గాను. నాకుఁ గార్యంబేమి? ఇతండు ధర్మం బెఱుంగని వెఱ్ఱివాఁడు, తనద్రవ్యంబు నాకేమిటికి? మీర లీతగవుదీర్పుం" డనుటయు, శ్రీకృష్ణదేవుండు నవ్వుచు నిట్లనియె. విప్రవరులారా! మీర లిరువురు మూఁడు నెలలకు

మగుడ రండు; అప్పుడు తగవుతీర్చెదఁ బొండు వృథాజగడంబు వలదనిన, వారలిరువురుఁ దద్దనంబునగరికినప్పగించి చనుటయు, ధర్మనందనుండు శ్రీకృష్ణదేవుం గనుంగొని శబ దాల్భ్య వ్యాస కణ్వ వసిష్ఠాదిమహామును లుండఁ దగవు తేఱుగడసేయక యేల యూరకపొం డంటి వనిన, ముకుందుం డిట్లనియె. "నీసమక్షంబున నానాసౌఖ్యగోష్ఠీవినోదంబులం బ్రొద్దు గడపునెడ నిదేమిటి వృథాసంవాదం బని పొం డంటిని. మాసత్రయానంతరమునఁ గలియుగంబు సంప్రాప్తం బగు; అప్పటికి వీరల కీబుద్ధి యుడిగి మగుడఁ గలహించి మనయొద్దికి వత్తురు. అప్పుడు సమంబుగాఁ బంచి యిచ్చి పొం డందము. అంతియకాదు. కలియుగాచారంబులు వినుము. వేద విహితంబులు గాని దురాచారంబులచేతను, జనులయన్యోన్యవైరంబులచేతను, అన్యాయవర్తను లగు రాజులచేతను, స్త్రీద్యూత మృగయాపానాది దుర్వ్యసనంబులచేతను, ధర్మపత్నీ నిరాదరణంబుచేతనుబరదారపరిగ్రహంబుచేతను, వేశ్యాసంగమంబుచేతను;బరద్రవ్యాపహరణంబులచేతను, నానాఁటికి రెట్టించు లోభ మోహ మాత్సర్యంబులచేఁ గలియుగంబు దర్పించి ధర్మంబు నొప్పించి యందులోనఁ బ్రథమపాదంబున దురాచారంబులు సదాచారంబులు సమ్మిశ్రంబులై పెరుఁగు వడ్లు గలిపినకరణి వర్ణాశ్రమధర్మంబులు సంకరంబు లగు. అప్పు డేనొక్క రాజరూపంబున నవతరించి కొంతకొంతధర్మప్రతిష్ఠా

పనంబు సేయుదు" నని యానతిచ్చి శౌరి ధర్మనందనునిచే బహువిధసత్కారంబులు గైకొని పదియాఱువేలనూటయెనమండ్రు భార్యలతోడంగూడ హంసధ్వజాదిరాజాధిరాజులు గొలువ, మహావైభవంబున ద్వారకానగరంబునకు వేంచేసి, సబహుమానంబుగా రాజుల నెల్ల నాయాపురంబులకుఁ బనిచి దివ్యభోగంబు లనుభవించుచు సుఖంబున నుండె. యుధిష్ఠిరుండును సకలధాత్రీమండలంబు నేలుచు నభీష్టభోగంబు లనుభవించుచు నానావిధదానంబు లాచరించుచు హరిపదారవిందంబుల డెందంబునఁ గుదురుకొలిపి యానందంబు నొందుచు నుండె. అని జైమినిమునీంద్రుండు మఱియు నిట్లను:—

"జనమేజయమహీపాలకా! అజాతశత్రునియశ్వమేధారంభంబును, యౌవనాశ్వహంసధ్వజచంద్రహాసాదిమేదినీవల్లభులవర్తనంబులును, శ్రీకృష్ణునిభక్తవాత్సల్యాదిదివ్యశ్రీగుణంబులును బ్రతిపాదించునట్టి యీయితిహాసంబు వినినఁ, జదివిన, వ్రాసిన, భారతరామాయణంబు లాకర్ణించిన ఫలంబును, గన్యాదాన గోసహస్ర తులాపురుషాది మహాదానంబులకంటెను నూఱంత లధికంబు ఫలంబు గలదు. ఆయురభివృద్ధియు, నభీష్టసిద్ధియు, హరిపదభక్తియు నభివృద్ధిఁ జెందు. ఈమహాపురాణంబు తేటపడ వినిపించిన విద్వాంసులకు రత్నభూషణంబులును రజతకనకంబులు రమణీయ ధవళచామరంబులుఁ బీతాంబరంబులు గ్రామంబు లొసంగి

డెందంబున నానందింపవలయు" నని జైమినిమునీంద్రుం డా
నతిచ్చుటయు జనమేజయనరపాలుండు కౌతూహలాయత్త
చిత్తుండై యమ్మునివరునకుఁ గనకాంబరంబులు, రత్నమయ
భూషణంబులు...నపారంబగుగోసహస్రంబులు సమర్పించి
చతుస్సాగరవేలాచలయుతమహీచక్రంబునేలుచుఁ దర్వాతి
సత్కథలు వినుచు శాశ్వతైశ్వర్యభోగంబు లనుభవించుచు
నుండె.

గద్యము.

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వరశ్రీ విజయరంగచొక్క
నాథమహీనాథ కరుణాకటాక్షసంపాదిత గజతురంగ
మాందోళికా ప్రముఖనిఖిలసంపత్పారంపరీ
సమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనాయక
తనూభవ మీనాక్షీ దేవీకటాక్షలబ్ధకవి
తాసాంప్రదాయక వేంకటకృష్ణప్ప
నాయఁకప్రణీతం బైనజైమిని
భారతంబున నశ్వమేధపర్వ
మ్మను వచనకావ్యంబు
నందుఁ బంచమా
శ్వాసము.

సర్వము సంపూర్ణము.

అనుబంధము

ప్రథమాశ్వాసము.

(అచ్చులో 7 వ పుట ప్రారంభము.)

అనిన విని ధర్మనంద్దనుండ్డు కృష్ణద్వైపాయనుంగ్గనుం
గ్గొని మహాత్మా! నాతంమ్ములు భీమార్జున సకులసహదె
వులు యుద్ధంబ్బునమిగులండస్సి యున్నవారు। మహాబలుం
డ్డును। కర్ణసూనుండ్డును। నగువృష కేతుండ్డు బాలుండ్డు।
ఘటోత్కచుండ్డు మాకార్యంబున హతుండ్డయ్యె నతనితన
యుండగు మేఘనన్నర్ణం డ్డత్యంత్త బాలుండ్డు గావున।
వారల నిరువుర కయ్యంబ్బునకుం బంప్పట అయుక్తంబ్బు
యవ్వాని ప్రాపునం గ్గవ్వడి వైరిరాజులం బ్బరాజయంబు
నొంద్దించ్చె నాగోపాల దేవుండ్డు దూరంబ్బుననుంన్నవాండు
గావున నియ్యాగం బ్బెవ్విధంబ్బున జాయంగ్గలవారము।
అనిన విని భీమసేనుండ్డు అగ్రజు నవలోకించ్చి శ్రీకృష్ణ
దేవుండ్డు సర్వత్ర పరిపూర్ణుండ్డు యిచ్చట లెం డన
నేటికి। య ద్దేవునిం ద్దలంచ్చినమాత్రంబ్బున పావంబ్బులు
రూపణంగ్గు। సుకృతంబ్బులు లభించ్చు। నదియునుంగ్గాక।
యొక్క రహస్యంబ్బు వినుము। శ్రీవాసు దేవునియానతిప్రకా
రంబ్బున మనము కయ్యం బ్బొనర్చ్చి జ్ఞాతివధం బ్బొన
ర్చ్చితి।మిం త్తియకానిస్వతంత్రంబ్బుగా జేశినవారముగాము

END OF
TITLE